SVERDLOV

Urallı Delikanlı

Klavdiya Sverdlova

Ceylan

1 SVERDLOV • Urallı Delikanlı Klavdiya Sverdlova

Ceylan Yayıncılık

Klavdiya Timofeyevna Sverdlova (Novgorodzeva): 1904'ten itibaren Bolşevik Parti üyesidir. 1905 ve 1917 devrimlerine aktif olarak katılmıştır. 1905-1906'da RSDİP'in Yekaterinburg/Perm Komitesi Üyesi; IV. Parti Kongresi için Ural Bolşevik örgütü delegesi.

Sverdlova, aktif bir parti üyesi olarak çalışmalarını yürütürken birçok kez tutuklandı. Cezaevinde ve kale hapsinde kaldı, pek çok kez sürgüne gönderildi.

Temmuz 1917'den itibaren Petrograd'da Merkez Komite'nin yayınevi "Priboi"yi yönetti. 1918'de MK tarafından parti sekretaryasına atandı. Daha sonra da basım ve halk eğitimi alanlarında yönetici görevleri üstlendi.

Sverdlov

Urallı Delikanlı

Klavdiya SVERDLOVA

Türkçesi

İbrahim Okçuoğlu - Halil İçöz

Ceylan Yayıncılık

Klavdiya Sverdlova
Sverdlov - Urallı Delikanlı
Özgün adı; Swerdlow

Biyografi Dizisi: 8
© Ceylan Yayıncılık: 35
Birinci Baskı: Mart 1999
ISBN 975- 8110-35-7 (Birinci Kitap)
ISBN 975- 8110-33-0 (Takım)

türkçesi
İbrahim Okçuoğlu-Halil İçöz

editör
Mukkades Erdoğdu Çelik

kapak tasarım
Şaban Taban-İbrahim Karakaş

kapak resmi
Sverdlov

baskı-cilt/teknik uygulama
Ceylan Matbaacılık

Ceylan Yayıncılık Matbaacılık ve Dağıtım Ltd. Şti.
Seyrantepe, Çınarlı Sk. No: 8/2 4. Levent/İST
***Tel** : 0212. 284 37 21-22 **Fax** : 0212. 279 92 73*

Editörden

Elinizdeki kitap, Rusya'da yüzyılın başında gerçekleşen üç devrimin en önemli örgütleyici önderlerinden biri olan Y. Mihayloviç Sverdlov'un yaşam öyküsünü anlatan kitabın birinci bölümüdür.

Sverdlov, bizim coğrafyamızda, en büyük örgütçü liderlerden biri olarak tanınır, sempati ve sevgiyle anılır. 1905 Devrimi başlarken, Ural'da MK'nın temsilcisi olarak tüm parti örgütlerinden sorumlu, 21 yaşında bir "delikanlı"dır.

Onu ilk olarak böyle tanımlayan Klavdiya Timofeyevna, parti çalışmaları içinde yaşamını birleştirdiği Sverdlov'un mücadele yaşamını, öncesi ve ortak yaşamlarıyla da birleştirerek, neredeyse eksiksiz bir biyografik romana konu etmiş.

Bir devrim önderinin yaşam öyküsünün merkezinde elbette ki, mücadele yaşamı durur. Diğer bütün yaşananlar; çocukluk, gençlik, evlilik, çocuk vb. bu merkezin etrafında, ona tabi bir şekilde yerlerini alırlar. Sverdlov'un yaşamı, bir kez daha bunun doğal ve normal olduğunu anlatırken, genç kuşakların yaşama ve mücadeleye bakışlarını oluştururken, bütünlüklü bir kavrayış edinmelerini kolaylaştırıyor. Sverdlov'un yaşamı, aynı zamanda özel alana/duygusal ilişkiler alanına ilişkin zengin ve örnek alınacak deneyimler sunuyor; birlikteliği ya da ayrılığı "zamanla değil, duyguların yoğunluğuyla ölçmeyi" öğretiyor.

Sverdlov, cezaevini bir okul gibi ele alışıyla da oldukça öğretici bir yaşamın sahibi oluyor. Cezaevinin ona sağladığı yeni eğitim olanağı için; "Kitabı yaşamımla sınıyorum, yaşamı da kitapla" di-

yor. Parti adıyla Andrey Uralsky'nin dışarda, içerde, sürgünde geçen, kısa ama dopdolu hayatını okumanın, okurlarımızın ilgisini çekeceğine inanıyoruz.

Teknik bakımdan okura kolaylık sağlamak için, isimlerle ilgili sayfa altı dipnotu düşmek yerine, kitabın sonuna *isim dizini* bölümü ekledik.

Son bir noktayı da açıklayalım: Bu kitap, 1960'ta Moskova'da çıkan ikinci ve gözden geçirilmiş Rusça baskıdan 1965 yılında Almanca'ya çevrilmiştir. Yayımladığımız Türkçe çeviri, Almanca'dan yapıldı. Rusça birinci baskının tarihini öğrenemedik. Ancak bizim çevirimize de ilk kaynak olan Rusça ikinci baskının *tarihi* ve *gözden geçirilmişliği*; Sverdlov'a atfedilen Stalin'e karşı mesafeli, "eleştirel" anlatımların nedeni olsa gerek. Anlaşılan, Sovyetler Birliği'nde 1956'dan sonra gerçekleşen değişim, bu "gözden geçirme"ye de yansımış...

Kuşkusuz bu konuda Klavdiya Sverdlova'nın nasıl bir tavır sahibi olduğunu da tam ve kesin olarak öğrenmemiz olanaklı değildir. Kitap Sverdlov'un yaşamını anlattığı için, Stalin hakkındaki değinmeleri paylaşmasak da, bu mahsuru önemsemediğimiz okur tarafından bilinmeli.

Yayınevimiz, fazla bekletmeden, olanaklı en kısa zamanda kitabın ikinci cildini de okurlara ulaştıracaktır.

İçindekiler

YOLDAŞ ANDREY

İlk Karşılaşma 11
Ural 18
Ural İşçilerinin Önderi 23
Bizim Komün/Meşruti "Özgürlükler"in Sonu 47
Hoşçakal Yekaterinburg 57
Perm'de 63
Sürek Avı 75

ÇOCUKLUK ve GENÇLİK
DEVRİMCİ FAALİYETİN İLK YILLARI

Çocukluk 85
Devrimci Olgunluğa Doğru 95
Nişni-Novgorod Hapishanesi'nde
Baba Şehrine Veda 105
Profesyonel Devrimci 110

HAPİSTE ve ÖZGÜRLÜKTE

Mücadele Sürüyor 123
Cezaevi Üniversitesi 134
Moskova 146
Yeniden Parmaklıklar Arkasında 153
Petersburg'da Yeni Tutuklama 159

NARİM ve YENİDEN PETERSBURG

Narim Sürgünü/İlk Aksilikler 173
Maksimkin Yar 179
Narim'e Geri Dönüş 191
Kayıkta 197

Narim'den Birlikte Kaçış 206
Bir Kaçırma Yöntemi: Urgancık 215
Merkez Komite Üyesi Milletvekillerinin "Dokunulmazlığı" 223

TURUHANSK BÖLGESİNDE

Ohrana'da Panik 237
Turuhansk Prozası 244
Savaş 252
"Yaşayan Ruhu Kaybetmemek!" 260
Turuhansk Sürgününe Gidiyoruz 264
Duma Grubu 273
Monastirskoye'de Boş Zaman. Pervasız Polis Komiseri 278
Bibliyografya 287

YOLDAŞ ANDREY

İlk Karşılaşma

Yakov Mihayloviç Sverdlov ile ilk defa Ural'da, Yekaterinburg'da (şimdiki Sverdlovsk'ta), ilk Rus devriminin uzak, unutulmaz günlerinde karşılaştım.

..1905'in Ekim'indeydi. Bütün ülkeye bir gösteri ve kitlesel siyasi gücü dalgası hakimdi. Rusya proletaryası, Çarcı mutlakiyete karşı silahlı mücadeleye başlamıştı. Köylü ayaklanmaları alevlenmişti.

Ekim ayı ortalarında, altı aydır yattığım Yekaterinburg Hapishanesi'nden mahkemeye çıkarılmadan serbest bırakıldım. İllegal basımevimizin açığa çıkartılmasından dolayı daha ilkbaharda tutuklanmıştım; basımevinin faaliyetine RSDİP'in Yekaterinburg Komitesi üyesi olarak aktif katılmıştım.

Beklenmedik bir şekilde özgürlüğe kavuştuğum işim, bütün gizlilik kurallarına uyarak Yekaterinburg Komitesi'ndeki yoldaşlarla ilişkiye geçmek oldu. Hemen karar altına alınması gereken sorun, bundan sonra ne olacağı sorunuydu. Yerel

jandarmaların ve ajanların beni çok iyi tanıdığı Yekaterinburg'da, artık faaliyet sürdüremeyeceğime inanıyordum. Komiteye dahil olduğumu bilmeseler de, beni gerçekten tam anlamıyla tanıdıklarına, tutuklanmamın daha ilk günlerinde kesin olarak emin olmuştum. Beni o zaman Ohrana'nın bir çalışanı hapishaneye götürmüş ve görevli gardiyan onun yanında hapishane kayıt defterini doldurmuştu. Kafam örme büyük bir başörtüsüyle sarılı olarak orada oturuyordum ve bıkkınlık, cansıkıntısı verecek kadar çok sorulara tek kelimeyle cevap veriyordum. Sıra eşgal tespitine gelince gardiyan, beni tam olarak incelemek için; gözlerimin hangi renkte olduğunu ve burnumun nasıl olduğunu görmek amacıyla (Bunların hepsi hapishane kayıt defterinde vardı), baş örtüsünü çıkarmamı talep etti. Ama Ohrana çalışanı onun sözünü kesti.

Alaylı bir şekilde "oturmaya devam etsin o" dedi, "Onun özelliklerini ezbere biliyoruz, bütün özelliklerini sana o tarafa bakmaksızın en iyi bir şekilde sayayım."

Bu konuşmayı unutmamıştım. Yekaterinburg'da artık nasıl faaliyet sürdürebileceğimi düşündüm. Benimle buluşmak zorunda olanın yakalanma tehlikesini her an taşıyan ben, yoldaşlarla ilişkiyi nasıl devam ettirecektim? Birçok sıradan parti işçisi gibi ben de 1905 yılının birkaç ayında ülkemizin her şehrinde meydana gelen değişmeleri hemen kavramamıştım. Devrimci hareketin fırtınalı yükselişiyle, parti faaliyeti koşullarının ne denli çok değiştiği üzerine kafam henüz tam anlamıyla açık değildi.

Çocukluğumu, gençliğimi geçirdiğim, ilk defa devrimci mücadelede yer aldığım ve Bolşevik Parti'nin saflarına katıldığım, arkadaşlarımın ve yoldaşlarımın yaşadığı şehrimden ayrılmak ne kadar zor olursa olsun, kararım tek doğru karardı: Yekaterinburg'u terk etmek zorundayım! Ohrana'nın beni tanı-

madığı bir şehre taşınacağım. Orada parti örgütüyle ilişkiye geçeceğim ve yeni yerde faaliyete yeniden başlayacağım.

Kararımı aktardığım ve böyle hareket etmeme rıza gösteren yoldaşlarla buluşmayı başardım. Hareket sorunum karara bağlanmıştı. Bütün şüphelerimin artık geride kaldığı bir durumda, önümüzdeki günlerden birinde Yekaterinburg'u terk etmek isterken, bana, yoldaş Andrey ile buluşmam gerektiği bildirildi.

Yoldaş Andrey! Yoldaş Andrey'i kişisel olarak bir kez de olsa henüz görmemiş olmama rağmen, bu ismi duymuştum. Bu isim altında Yakov Mihayloviç Sverdlov, 1905'in Eylül'ü sonrasında veya Ekim'i başında, parti merkez komitesi tarafından temsilci veya o zaman söylendiği gibi MK görevlisi olarak Ural'a gönderildikten sonra Yekaterinburg'da ortaya çıkmıştı.

Yekaterinburg'da yeni bir MK görevlisinin bulunduğunu, daha hapishanedeyken öğrenmiştim. Hapishane yönetiminin bizi tecrit etme çabasına rağmen, az ve bölük pörçük de olsa bize dışarıdan haber ulaşıyordu. Bazen tutuklanan bir bolşeviğe becerikli tarzda bir kağıt parçası veriliyor, bazen başka birisini ziyaret sırasında bazı şeyler fısıldanıyordu. Böylece, genel olarak şehirde ve parti örgütlerinde olup bitenden haberdar oluyorduk.

Dışarıdaki yoldaşlar bize, yeni MK görevlisi yoldaş Andrey'in kısa zamanda Yekaterinburg parti örgütünün bütün çalışmasını iyi bir şekilde düzenlediğini bildirmişlerdi. Bize, onun mükemmel bir örgütleyici, ajitatör ve propagandacı olduğunu, her tarafa girip çıkarak herkesle tanışmış olduğunu ve çoğu açıklığa kavuşturulmamış soruları cevaplandırdığını bildirdiler.

Ural'da daha önce de MK görevlileri bulunmuşlardı.

Merkez Komitesi sürekli olarak parti faaliyetini yerinde örgütlesinler ve oradaki yoldaşlara yardımcı olsunlar diye, en iyi parti işçilerini ülkenin çeşitli bölgelerine gönderiyordu. Ama şimdiye kadar esasen çekingen ve övgüye eğilimli olmayan Urallılar, hiçbirisi için, Andrey üzerine olduğu gibi ateşli konuşmamışlardı.

Serbest bırakılmamdan sonra buluştuğum komite üyeleri de devamlı Andrey'den bahsediyorlardı. Onunla buluşma önerisi bana daha da mantıksız geldi. Gerçekten de benim gitmem sorunu çözümlenmişti ve komitenin, artık Yekaterinburg'da çalışamayacağım üzerine düşüncesi biliniyordu. Öyleyse yoldaş Andrey benimle niçin buluşmak istiyordu? Sadece meraktan dolayı mı? Ve ajanların onun izini sürmesine neden olursam ne olacaktı? Kimseye birşey vermeyecek tek bir buluşma için, önemli bir görevliyi tehlikeye sokmaya değer mi? Benim düşüncelerim aşağı yukarı böyleydi ve buluşma için beni bilgilendiren yoldaşa cevabım da böyle oldu.

Ama bütün savlarım tamamen etkisiz kaldı. Bana, yoldaş Andrey'in Yekaterinburg'tan ayrılan her parti işçisiyle mutlaka konuştuğu ve Yekaterinburg Komitesi üyesi olduğum için benimle buluşmasının daha da zorunlu olduğu cevabı verildi.

Deşifre olma tehlikesine gelince; ne pahasına olursa olsun takibe uğramamak için oldukça dikkatli hareket etmem gerekiyordu ve polis ajanlarına, yoldaş Andrey'in izini bulma fırsatını vermemeliydim. Bunların hepsini hem komite ve hem de yoldaş Andrey dikkate almış, görüşmede gizlilik sağlanmış, ayrıca yoldaşlar, bana güveniyorlarmış!

Talimatlar tamdı ve birkaç gün sonra örgütümüzün bir üyesinin beni beklemesi gereken yere, saptanan saatte varmak için yola çıktım. Yolda bilinçli olarak bir o tarafa bir bu tarafa gittim, dolaştım, han geçitlerinden, sokaktan sokağa geç-

tim ve bir ajanın beni takip etmediğinden emin olduktan sonra buluşma yerine vardım.

Yoldaş bekliyordu. Koluma girdi ve gezintiye çıkmış bir çift gibi kalabalık içinde kaybolduğumuz ana caddede yürüdük.

İsset nehri barajından uzak olmayan bir yerde refakatçim dikkatimi, yaya dolaşan birisi üzerine, aldırışsız simalı, oldukça genç birinin, bir delikanlının üzerine çekti. Genç adamın dış görünüşü, ilk bakışta göze batmıyordu. O, orta boylu, ince ve dik duruşluydu. Sık, dalgalı siyah saçı, hafifçe arkaya itilmiş şapkasının altında diken gibi dışarı çıkıyordu. Zayıf gövdeyi, sade siyah bir Rus mintanı sarmalıyordu. Ceket omuza atılmıştı ve uyumlu hareketli gövdeden delikanlı bir coşkunluk fışkırıyordu. Giyinmiş olduğu herşey eski, ama temiz ve tertipliydi.

Genel izlenim iyiydi. Ama o ne kadar gençti! Bu, çokça konuşulan yoldaş Andrey miydi? Refakatçime soru dolu gözle baktım. Sessiz ve ancak farkedilebilir bir şekilde başını büktü, kolumu bıraktı, adımını yavaşlattı ve geri kaldı. Yoldaş Andrey de bizi farkedince sessizce yan bir sokağa girdi ve hemen ben de ona katıldım.

Konuşmamız sakindi, ilk defa karşılaşmıyormuşuz, eskiden beri ve iyi tanışıyormuşuz gibi, canlı ve doğal oldu. Andrey'in sesi oldukça büyüleyiciydi. Derin ve yumuşak, bas bir ses. Bu ses, önce O'nun ince gövdesine hiç de uymuyor gözüküyordu. Ama birkaç dakika sonra bu izlenimin tutarsızlığı kayboldu, Andrey'in fiziki çehresi, zihni çehresiyle kaynaştı ve sanki, bu insan başka türlü konuşamaz havası doğdu.

O günden beri seneler geçti, bu buluşmanın ayrıntıları unutuldu, ufak tefek şeyler, ayrıntıdaki özellikler zihinden silindi, ama, Yakov Mihayloviç Sverdlov'un hemen ilk karşılaş-

mada üzerimde bıraktığı silinmez izlenim unutulmuyor!

"Ural'dan gitmek istiyormuşsunuz, öyle mi?" diye başladı Andrey.

Gitmek mi? Gitmek istemiyordum. Bana göre Yekaterinburg'tan ayrılmamı zorunlu kılan bütün nedenleri sakin ve ayrıntılı olarak açıkladım.

Andrey, dikkatlice dinlemesini, sorunun özünü derhal kavramasını ve gerekli yerde, gerekli tanımlamaları yapmayı, gerekli sözü eklemesini biliyordu.

Beni dinledikten sonra Andrey, "söyle başlayalım" dedi: "Partinin şimdi, buradaki durumu bilen bir insana acilen ihtiyacı var. Yates işletmesinde bir hücreyi yönettiniz, Verch-İssetski işletmesini tanıyorsunuz, insanları, buradaki faaliyetin özelliklerini tanıyorsunuz ve işçiler de sizi tanıyorlar. Örgütte tanınıyorsunuz. Öyleyse nerede en çok yararlı olabilirsiniz, burada mı, başka bir yerde mi? Cevap açık: Partinin çıkarları, şimdi Yekaterinburg'da faaliyet sürdürmenizi gerekli kılıyor."

Terslik olabilir? İhbar edilmek tehlikesi var? Gizli konutların ve işçi toplantılarını ziyaret etmek, insanlarla buluşmak imkansız? "Kabul ediyorum. Ama bu, dün için geçerliydi. Eski koşullardan hareket edilirse, itirazlarınız tamamen doğrudur. Ama bugün durum değişik, yarın daha da değişmiş olacak. Muazzam bir devrimci dalga yaklaşmaktadır. Hareket büyüyor ve bütün ülkeye yayılıyor. Hareket Ural'da da, Yekaterinburg'da da büyüyor. Kelimenin tam anlamıyla ona her gün yeni kitleler, herşeyden önce ileri işçiler katılıyorlar. Ajanların sayısı artırılsa dahi –ki bu öyle kolayca ve seri yapılamaz– onlar herkesin peşine takılamazlar. Şaşkına dönerler, bir insandan diğerinin, bir izden başka bir izin peşine takılmak zorunda kalırlar. Yani bizim görevimiz kolaylaşacaktır, –Andrey gülüyordu– ajanlar atlatılmaya yararlar. Takip edilme olasılığından ne

kadar emin olursanız, o kadar akıllı ve dikkatli hareket edersiniz, ajanları o kadar ustaca atlatırsınız ve burada, Yekaterinburg'da doğmuş ve büyümüş olan, her bahçeyi, her köşeyi tanıyan sizden başka kim ajanlarla daha iyi bir şekilde alay edebilir? Komitenin, seyahatiniz üzerine bir kararı var. Yoldaşlarla konuştum. Buradan ayrılmanızın gerektiği kararlaştırılırken, acele davranılmış. Şimdi komite, buradan ayrılmamanızı, bilakis Yekaterinburg'da kalmanızı kararlaştırdı.

Düşüncelerim ve kararlarım tuz buz oldu. Andrey, gerçekleri yeni bir bakışla, benim için beklenmedik açıdan açıklayarak bütün nedenlerimi geçersizleştirdi. İlk bakışta, sade ve günlük dille, derin ve net genellemeler yaptı ve kendi görüş açımdan, bizzat kendime saçma ve tutarsız gelen sonuçlar çıkardı.

Yarım saat geçmemişti ki, gitme kararımın doğru olmadığını, Yekaterinburg'da kalmam gerektiğini, –yeni bir karardan dolayı değil, bu kararın tamamen doğru olduğundan ve benim bütün düşüncelerimin yanlış olduğundan dolayı– anladım.

Andrey, soğukkanlı ve kararlı bir şekilde bende ve başka Urallılarda oluşan gizlilik anlayışlarını darmadığın etti ve bu görüşlerin yeni koşullar altında faaliyete engel olacaklarına işaret etti. O'nunla konuşmamdan sonra, devrimci hareketin yükselişinin, ayrı bir tarzda çözülebilecek görevleri beraberinde getirdiği, benim açımdan açıklığa kavuştu.

O zaman 20 yaşını henüz tamamlamış olan Yakov Mihayloviç bu kısa konuşmada; faaliyetimizi, proletaryanının ve köylülüğün durumunu bütün Rusya mücadelesi açısından aydınlattı ve bana yeni perspektifler göstermeyi başardı.

Yekaterinburg'da kaldım.

Yoldaş Andrey ile, yani, Yakov Mihayloviç Sverdlov ile ortak faaliyetim böyle başladı.

Ural

O yıllarda, 20. yy'ın başında Ural'da devrimci faaliyetin Ural için karakteristik olan bir dizi özel zorlukları vardı ve bu, Ural proletaryasının gelişmesinin özellikleriyle, onun tarihi ve yaşam koşullarıyla bağlantı içindeydi.

Ural, Rusya'da ilk demir döküm merkeziydi. Daha I. Petro döneminde, 18. yüzyılın başında Ural'da büyük demir döküm ve madencilik işletmeleri doğmuştu. Rusya'da kapitalizmin gelişmesiyle birlikte demir döküm sanayi merkezi, yeni teknik ile donatılmış işletmelerin kurulduğu güneye kaydı. Güneyin işletmelerinde salt kapitalist ilişkiler hakimdi. İşçi, mülk sahibine, işgücünü satmakla bağlanıyordu. Ural'da durum başkaydı.

Rusya'da serfliğin kaldırılmasından sonra Ural işçilerinin işletme sahibinin mülkü olması artık geçerli değildi. İşletmelerdeki angaryadan kurtulmuşlardı; ama ülkenin en büyük bölgelerinden birisi olan, birçok Avrupa devletini kapsamına

alan bütün Ural, serfliğin birçok kalıntısının ağır zincirleriyle elinden ve ayağından bağlanmıştı. Ural işletmelerinin işçileri, yarı serflik bağımlılığıyla işletme sahiplerine ve binlerce yıllık önyargılarla ekmek verene bağlanmışlardı. Petersburg'un, Moskova'nın, Güney ve Kuzey Rusya'nın işçilerinden farklı olarak, Ural maden işletmeleri işçileri işletmelerde doğmuş ve büyümüşlerdi. Onlardan önce de onların babaları ve dedeleri ve büyük dedelerinin babaları da işletmelerde doğmuş ve büyümüşlerdi. Ural işletmelerinin o andaki sahiplerinin babaları, dedeleri ve dedelerinin babaları için çalışmışlar ve daima kölelik içinde yaşamışlardı.

Ancak Mart 1863'te Ural işçileri, işletmelerdeki angaryadan muaf kılındılar. İşçilere, işletmeye ait çiftliklerden bir parça bahçe ve çayırlık verildi, işletme sahibine ait olan ambarı kullanmalarına ve işletmeye ait gölet ve göllerde balık tutmalarına izin verildi. Bütün bunlar, işçileri işletmeye, serflikten daha gevşek bağlıyordu.

Ama ne bir parça bahçe ve ne de çayırlık, işçi ailesini beslemeye yetiyordu. Esas yaşam aracı, işletmedeki kazançtı. Kazanmak ise gittikçe zorlaşıyordu. Güney Rus döküm sanayi, Ural işletmeleriyle başarılı bir şekilde rekabet ediyordu ve kârlarını garanti altına almak için Ural'lı işletme sahipleri, yeni makineler almaya, işletmeleri yeniden teçhizatlandırmaya ve işçilerin sayısını azaltmaya başladılar.

İşsizlik büyüyordu. Bir dizi işletmede işçiler kısa devre çalışmaya zorlanıyorlardı. Ücretleri hızla düşürülüyordu. Mesken yerini değiştirmek ve yeni bir kazanç aramak zordu. Çünkü insanları ev, bir parça bahçe ve çayırlık işletmeye bağlıyordu.

İşçiler arasında öfke artıyordu, mevcut düzene karşı mücadele çabası büyüyordu. Ama grev ve iş bırakmak gibi de-

nenmiş mücadele araçları Ural'da her zaman işçileri başarıya götürmüyordu. Bazı işletmelerde işverenlerin bizzat kendileri iş gününü kısaltmaya ya da işletmeyi iki-üç gün kapatmaya karşı değillerdi. Sadece iyi örgütlenmiş, uzun süren ve inatçı bir grev başarı getirebilirdi.

Diğer bir zorluk da, Ural işletmelerinin şehirlerde toplanmak yerine Ural'ın her tarafına serpiştirilmiş olmaları nedeniyle yaşanıyordu. İşletmeler çoğu kez birbirlerinden demiryolu hatlarından ve büyük yerleşim merkezlerinden düzinelerce, yüzlerce verst[*] uzaktaydılar.

Bundan dolayı biz Ural bolşeviklerinin, dışardan gelen yoldaşların Ural'daki durumu genel ölçülerle ele alma çabalarına olumsuz yaklaşmamız anlaşılabilir.

9 Ocak 1905 Petersburg'daki Saray Meydanı üzerinde gümbürdeyen salvoların yankısı kısa zamanda Ural'a da ulaştı. Ülkede devrimci hareketin genel yükselişi Ural işçilerinde de çok canlı bir yankı buldu. Her zaman başarılı olmasa da grevler, orada burada alevlendi, bir işletmeden diğerine sıçradı ve sınıf mücadelesinin ateşiyle bütün Ural'ı kapsadı.

Sissert işletmesi işçileri hemen hemen beş ay grev yaptılar. İşçileri hiçbir şey; ne işletmeye getirilen kazaklar, ne de işletme yönetiminin tehditleri etkilemedi. Taleplerinin gerçekleşmesi için inatla ve şiddetle mücadele ettiler. Lussva'da, Çussovai'de, Yusov'da, Perm'de ve Alapayevsk'te greve gidildi.

Ural'ın çeşitli yerlerinde mücadele çağrıları işitildi. Ural işçisi ayağa kalktı. Güçlü omuzlarını gerdi ve çarlık mutlakiyetine karşı mücadeleye kararlı bir şekilde başladı.

---

[*]– *Verst; 1.067 km. eski Rus uzaklık birimi*

Ural'daki sosyal demokrat örgütlenmenin önündeki görev, işverenlere karşı, çar iktidarının temsilcilerine, polise ve memurlara karşı yüzyıllar boyunca birikmiş olan kini, örgütlü sınıf mücadelesinin seyrine sokmaktı. Bunun için ise Sosyalist Devrimcilere, menşeviklere ve anarşistlere karşı aralıksız bir mücadele yürütmek ve Ural proletaryasının, kendi durumunu henüz tam kavrayamayan ve sosyalist devrimcilere ve menşeviklere inanan kesimini, küçük burjuva unsurların etkisinden kurtarmak gerekiyordu.

Ural'lı bolşeviklerin, Ural'ın geniş işçi kitlelerinin ve bütün emekçilerinin herşeyden önce ihtiyaç duydukları şey, sağlam bir örgüttü.

Bizim eksiğimiz tam da buydu! İlk Rus devriminin başında, 1905'te, Ural'da görece geniş bir sosyal demokrat örgütler ağı vardı. Ama bu örgütler etkisiz durumundaydılar, dağınıktılar, bütünlüklü önderlikleri yoktu ve çoğu kez, birbirlerinden kopuk faaliyet sürdürüyorlardı.

O zaman MK'nın görevlisi olarak faaliyet sürdüren ve 1905'in başında çoğunluğun (bolşeviklerin) komitesinin büro görevlisi olarak Ural'a gelen Rozalia Samoilovna Semalyaçka 16 şubatta Nadejda Konstantinova Krupskaya'ya şöyle yazıyordu: "Burada herşeyi kötü bir durumda buldum. Komite tamamen yakalanmış. Çeşitli şehirlerde komitesiz gruplar var."

Ural'ın bazı parti örgütlerinde dağınıklık ve kararsızlık hakimdi, berrak bir siyasi çizgi yoktu. Menşeviklere karşı zorunlu mücadele yürütülmüyordu, sosyalist devrimcilere karşı da yürütülmüyordu. Şurada burada oportünizme varan uzlaşmacı ruh halleri vardı.

Devrimci olayların fırtınalı gelişmesi, bütün güçlerin toparlanması, siyasi durum için muazzam bir enerjiyi, derin bir anlayışı, o anki olayların doğru tahlilini ve işçilerin devrimci

eylemlerini, bütün hareketi yeni yüksek bir aşamaya getirmeyi gerekli kılarken, RSDİP'in yerel Ural komiteleri ancak günlük faaliyetin üstesinden gelebiliyorlardı. Komiteler, bildiriler yayınlıyorlardı, münferit grevleri ve eylemleri yönetiyorlardı, bazı yerlerde işçileri sokak gösterilerine çekiyorlardı, hatta bazı yerlerde mücadele grupları oluşturmaya başlıyorlardı. Ama bütün hareketin örgütleyici ve yönlendirici gücü olacak durumda değillerdi. Bütün Ural'ı kapsayan genel bir parti merkezi yoktu. Tam da bunun için Ural'ın; yerel durumunu tanıyan, Urallı işçilerle aynı dili konuşabilen parti örgütçülerine, ajitatörlere ve propagandacılara acilen ihtiyaç vardı.

Ural İşçilerinin Önderi

Bütün bunları gören ve anlayan tabii ki Lenin'di, keza MK da durumu biliyor ve dikkate alıyordu. Bunun içindir ki, MK da, Yakov Mihayloviç Sverdlov gibi genç yaşına rağmen büyük pratik faaliyet içinde pişmiş olan tecrübeli, güçlü bir örgütçüyü Ural'a gönderdi.

Y.M. Sverdlov'u anma konuşmasında Lenin şöyle diyordu: "Bu çağda; 20. yüzyılın daha başında, yoldaş Sverdlov'u bir profesyonel devrimcinin karakteristik tipi olarak görüyorduk..." Ural'ın tam da böyle bir insana ihtiyacı vardı.

Sverdlov'un gelişinden hemen sonra, önce Yekaterinburg'da ve sonra da bütün Ural'da büyük bir örgütçünün varlığı hissedilmeye başlandı.

Sverdlov, Yekaterinburg'da Ural madencilik bölgesinin eski yönetim merkezine yerleşti. O günlerde Yekaterinburg, yakınlarında bulunan büyük işletmeler içinde devrimci bir merkezdi. Talimatlar burada veriliyordu. Yayınlar buradan

gönderiliyordu, Sissert, Alapayevsk işletmelerine ve başka işletmelere Çelyabinsk'e, Tyumen'e, Slatost'a ve Nişni-Tagil'e ajitatörler buradan gönderiliyorlardı...

Yakov Mihayloviç, parti örgütünün yaşam ve faaliyetiyle oldukça kısa bir zamanda tanıştı.

Daha gelişinden sonraki ilk günlerde işçi çevrelerine gitmiş, bir dizi yoldaşı konutlarında ziyaret etmiş ve komitenin oturumuna katılmıştı. O, bir insanla sadece bir defa karşılaşmakla onun resmini birçok yıl için hafızasına işleyecek kadar parlak bir hafızaya sahipti. Yakov Mihayloviç'in, son olarak on oniki sene önce görmüş olduğu yoldaş hakkında herşeyi, O'nun üzerine hiçbir not almamış olmasına rağmen kolayca ve süratle hatırlamasını izlerken çoğu kez şaşırmıştım.

Daha o zaman, 1905'te Yekaterinburg'da Yakov Mihayloviç'in başka bir karakteristik özelliği belirmişti. Olağanüstü kavrayışlıydı, ilk bakışta bir insanın özelliklerini, eğilimlerini ve özünü kavrama ve herkes için, yeteneklerini en iyi bir şekilde davanın hizmetine koyacağı bir faaliyet alanı bulma yeteneğine sahipti.

Sverdlov, işçi çevrelerini ziyaret ettikten sonra, gençliği ve bu çevrelerden insanları aktif parti faaliyetine çekmek için işe cesurca başladı.

Kısa bir zamanda Ekim günlerinde hapishanelerden çıkan tecrübeli illegallerden, işçilerle bağ içinde, Yakov Mihayloviç etrafında toparlanmış bir genç örgütleyiciler grubu oluştu.

Bunlar arasında N. N. Baturin, N. Y. Vilonov, Sergey Çerepanov, Maria Aveyde Kamaganzev (Kuzma), F.F. Siromolotov, A. J. Minkin ve başkaları vardı. Nikolay Nikolayeviç Baturin ve Mihail Vilonov daha o zaman devrimci mücadelenin büyük okulundan geçmiş olan çelikleşmiş bolşeviklerdi.

Baturin, parti MK'sı tarafından Ural'a gönderilmişti ve Yekaterinburg'da MK görevlisi olarak çalışıyordu.

Mihail Vilonov da büyük deneyime sahipti. Lenin onu iyi tanıyordu ve ona oldukça değer veriyordu. 1909'da Vladimir İlyiç, Gorki'ye, Rus işçi sınıfının Rusya'da göründüğünden daha hızlı bir şekilde bir sosyal demokrasiyi inşa edeceğini, Mihail (Vilonov) gibi insanların bunun garantisi olduğunu yazıyordu.

Seryoa Çerepanov daha 24 yaşındaydı. 1905'ten önce Yekaterinburg enerji santralinde teknisyen olarak çalışıyordu. 1917'de o, Petrograd Garnizonu askerleri arasında en popüler ajitatörlerden birisiydi. Bolşevik "Soldatskaya Pravda"nın örgütlenmesine, bolşeviklerin, MK ve Petrograd Komitesi (PK) nezdinde askeri örgütlenmesinin çalışmasına katıldı ve Şubat Devrimi'ne ve Temmuz 1917 olaylarına aktif olarak katıldı.

Çerepanov Ekimden sonra Tomks'ta çalıştı, Tomsk vilayeti iktisat konseyi başkanı ve partinin Sibirya Bölge Komitesi üyesiydi. Daha sonraları o, RKP(B) MK tarafından Tyumen'e, Kolçak tarafından işgal edilmiş bölgeye devrimci faaliyet için gönderildi. Ağustos 1918'de Sergey Çerepanov, Kolçak'ın adamları tarafından ele geçirildi ve kurşuna dizildi.

Maria Oskarovna Aveyde bütün yaşamını partiye bağlamış olan insanlardandı ve parti faaliyetini kısa bir süre dahi olsa kesintiye uğrattığı bir durum olmamıştı. Genç ve kısa boylu, dolgun bir sarışın, sakin, hatta ilk anda tembel hareketli, her zaman soğukkanlı ve ağırbaşlı birisi olarak o, en tehlikeli ve cesaret gerektiren parti görevlerini üstlendi; bu görevleri kolayca ve alçakgönüllülükle yerine getirdi. Örneğin şöyle bir olay olmuştu: Ocak 1906'da Kazaklar Samara'da (şimdiki Kuibişev'de) toplantı yapılan tiyatroyu kuşatmışlardı. Toplantıya

katılanlar teker teker dışarıya çıkartıldılar ve herkes arandı. Silah aranıyordu. Çoğu, tehlikeyle karşı karşıyaydı. Maria, soğukkanlılığını kaybetmedi. Büyük atkısını omuzlarına attı, yoldaşlarının yanında olan silahlardan mümkün olduğunca çoğunu elbisesi altında sakladı ve korkusuzca çıkış yönünde ilerledi.

Marusya'nın güzel yüzünde çocuksu saflık vardı. Görünümünde öyle bir temiz yüreklilik vardı ki, tiyatro çıkışında duran Kazaklar, onu, sadece bir vuruşla dışarı attılar. Onu, toplantıya tesadüfen katılmış bir kadın olarak algılamışlardı. Herşey yolunda gitti. En ufak bir şüphe üzerine Maria Aveyde aranabilirdi ve bu, onun için, kaçınılmaz olarak kurşuna dizilme demekti. Genç devrimcinin "kimlik dosyası" oldukça kapsamlıydı ve açıklamayı gerekli kılan cinstendi. Çok sayıda tutukluluk durumu ve ev aramaları, mücadele gruplarına dahil olmak ve silahlı eylemlere katılmak; bu dosyada daha neler yoktu ki. Sakince, elbisenin altına saklanmış silahlarla Kazak nöbetçilerin yanından, tehlike içinde bulunduğunu bilerek geçip gitmek için ne kadar cesaret gerekliydi!

Maria Oskarovna Aveyde, Ekim devriminden sonra 1918 yılında Samara'da çalıştı. Çek karşıdevrimcileri Samara'yı işgal ettikten sonra Maria Oskarovna, illegal bolşevik hareket içinde önder olarak faaliyet sürdürdü. Büyük miktarlarda parti parası onun emrindeydi. Ama kendisi büyük bir yokluk içinde yaşıyordu, neredeyse aç kalıyordu.

Maria Oskarovna'nın izi, Çek istihbarat teşkilatı tarafından bulundu, tutuklandı ve Sibirya'ya gönderildi. O, Kolçak'ın ölüm treninden kaçmayı başardı. Yekaterinburg'a geldi ve derhal işe koyuldu. O dönemde herşeyden çok sevdiği üç küçük çocuğunu Samara'da bırakmıştı. Maria Aveyde, Yekaterinburg'da yeniden tutuklandı, hunharca işkence gördü ve Kol-

çak ordusunun çekilmesinden önce, karşıdevrimciler tarafından kurşuna dizildi. Bizim Maria Oskarovna'nın mükemmel ve ışıklı yaşamı böyle son buldu.

Sonbahar 1905'te Yekaterinburg'daki bolşevik örgütün çekirdeğini böylesi insanlar oluşturuyorlardı. Onlar, bizim Andrey-Yakov Mihayloviç Sverdlov'un en yakın yoldaşları ve mücadele arkadaşları oldular.

Hapishaneden çıktıktan sonra, örgüt faaliyetinin nasıl değiştiğini, yeni tarzda faaliyet sürdürüldüğünü hemen fark ettim. Her şeyden önce dikkatimi çeken, yeni insanların katılması ve örgütün büyümüş olmasıydı. Örgütün her üyesi, komiteden veya kendi parti grubundan belli görev alıyordu. Ne yapacağını bilmeyen hiç kimse yoktu. Herkes, görevini yerine getirdikten sonra, yeni bir görev alacağından emindi. Herkes, kendisine verilen göreve yürekten sahip çıkıyordu. Propagandacı, çevre katılımcıları tarafından övülmek istiyordu; bildiri dağıtıcısı, bütün işletmenin, bütün sokağın, bildirilerin nasıl bir ustalıkla dağıtıldığından bahsedilmesini arzu ediyordu. Daha önce tanıdığım yoldaşların şimdi oldukça zor görevleri yerine getirdiklerini tespit ettim. Bana öyle geliyor ki, ben hapishanedeyken insanlarımız çok büyümüşlerdi!

Çevrelerin sayısı hızla arttı. Çevreye katılanlar, bir vardiya işten gelirken işletme kapılarında, kısa toplantılarda konuşuyorlardı. Şehirde ajitasyon giderek daha kapsamlı yapılıyordu. Daha büyük toplantılar düzenlenmeye başlandı. Bu toplantılar daha ziyade şehir dışında, çoğu kez, hala varlığını koruyan Kamenniye Platki'lerde (taştan kulübelerde), Moskova şoşesindeki manastırın arkasında yapılıyordu. Yakov Mihayloviç her toplantıda konuşuyordu. Hatta sonbahar sonlarında da işçiler, yağmura ve çamura rağmen, Andrey'in konuşmasını dinlemek için severek şehir çevresine gidiyorlardı. O, Yekate-

rinburg işçilerinin sevgili konuşmacısı oldu.

Yoldaş Andrey ile birlikte ziyaret ettiğim ilk büyük gösterilerden birisini, hatırlıyorum. Gösteri istasyonun yakınında, şimdi Ural makine işletmesinin bulunduğu yerde yapılmıştı. Yakov Mihayloviç gösteriye ilk gelenlerdendi. (Bu onun alışkanlığıydı.) O, bir işçi grubundan diğerine gidiyor ve işçilerle konuşuyordu, onlarla heyecanlı bir şekilde tartışıyor ve bolca şaka yapıyordu. Andrey, hepsiyle eski bir dostmuş gibi konuşuyor, sade ve dostça davranıyordu. Bizzat en içine kapalı olanlar bile onunla konuşunca, hemen değişiyorlardı. Andey'in sade varlığı o kadar doğal ve göze çarpıcıydı ki, bu onun için hemen sempati uyandırıyor ve onunla her konuşanı samimiyete zorluyordu.

Gösteri başlamıştı. Andrey, işçileri, mutlakiyete karşı kararlı mücadeleye çağırdı ve onlara partinin politikasını anlattı. O, gösteriden önce insanlarla konuştuğu gibi, sade konuştu. El hareketleri azdı, konuşması anlaşılır ve inandırıcıydı. Konuşması, daha ilk kelimelerden itibaren dinleyicileri büyülüyor, yürekleri mücadele cesareti ve zafer umuduyla dolduruyordu.

Bugünlerde Yekaterinburg komitesinin bir oturumuna katılan herkesin, kararlı, planlı hareket eden ve enerjik bir insan olan genç Sverdlov'un komitede önder olduğu dikkatini çekmiştir.

Bu delikanlının, kısa zamanda örgüt yönetiminin tüm alanlarına hakim olması, inanılacak gibi değildi. Tabii ki bunun bir mucize ile ilgisi yoktu. Ural'da parti faaliyetinde dönüşüm ve devrimci hareketin muazzam yükselişi için bütün nesnel koşullar mevcuttu. Bu koşullar, hem bütün ülkeyi saran devrimci dalganın genel yükselişinde –ki bu yükseliş Ural'daki olayların seyrini de etkiliyordu; gerçekten de devrimci fırtına-

lar ve altüst oluş dönemlerinde kitlelerin bilinci inanılmaz bir hızla uyanıyor ve devamlı yeni tabakalar aktif devrimci faaliyete çekiliyorlardı– hem de Ural işçi sınıfının ve emekçi köylülüğünün daha önceki olayların seyri içinde çarlığa karşı oldukça sert, sonuç alıcı mücadelelerden kaynaklanıyordu.

Ama nesnel koşullar, bütün derinlikleri içinde kavranmadığında ve devrim için kullanılması becerilemediğinde, tek başlarına istenilen sonuçlara götürmüyorlar, zaferi yakınlaştırmıyorlar.

Yakov Mihayloviç Sverdlov'un biz Ural'lı devrimcilerin birçoğundan farkı, durumu doğru tahlil edebilme ve pratik günlük görevleri, Rus proletaryasının devrimci mücadelesinin genel görevleriyle birleştirebilme yeteneğine sahip olmasıydı. Bundan dolayı, onun gelişi bütün faaliyetimizde hızlı bir dönüşüme neden olmuştur.

Yakov Mihayloviç'in, Ural'ın bolşevik örgütlerinin gelişmesi, sağlamlaşması ve devrimci hareketin büyümesi üzerindeki etkisi, yoldaş Andrey'in Ural'a geldiği dönemde partinin örgütsel çalışmasında büyük deneylere sahip olmasıyla da açıklanır.

Pratik örgütsel faaliyetteki bu deneyler, Yakov Mihayloviç'te mükemmel teorik bilgiyle birleşiyordu. O, devrimci teoriyi yorulma nedir bilmeden araştırıyor ve kazanılmış bilgileri kendi günlük pratik faaliyetinde kullanıyordu. Şöyle diyordu: "Kitabı yaşamla sınıyorum, yaşamı da kitapla. Bu, benim eğitimim.

Devrimci faaliyetinin ilk günlerinden itibaren Sverdlov, Leninist "Iskra"dan, Lenin'in yazılarından ve Marks ve Engels'in eserlerinden eğitimini aldı.

"Proletari" ve daha sonra "Novaya Zişni" gibi elimize geçen bolşevik gazetelerde yayımlanan Lenin'in her makalesini

Yakov Mihayloviç, parti direktifi olarak görüyordu; her Leninist makaleden, her Leninist yazıdan günlük faaliyetimiz için doğrudan faydalanmaya çalışıyordu. O, aynı şeyi Ural'ın bütün parti işçilerinden de talep ediyordu.

Zaman zaman önce Yekaterinburg'da ve sonraları da Perm'de MK'dan aldığımız mektupları Yakov Mihayloviç büyük bir dikkatle inceliyordu. Bu mektupları, Lenin'in en yakın iş arkadaşı olan Nadejda Konstantinova Krupskaya yazıyordu; o, uzun yıllar bolşevik MK ile yerel örgütler arasındaki bağı ayakta tuttu.

Yakov Mihayloviç'in, Leninist direktiflere gösterdiği olağanüstü ilgi, süratle yön tayin etmesinde gücünü ve yeteneğini oldukça artırıyor, faaliyetin bütün sorunlarının başarılı çözümünde ona yardımcı oluyordu.

Bütün bilinçli yaşamı boyunca, en sıkı gizlilik içinde oldu; gizlilik yıllarında da Sverdlov, geniş halk kitleleriyle sıkı bağ içindeydi. Yorulma bilmeksizin, işçilerle ilişki kurmaya çalışırdı, onlara sadece öğretmezdi, özellikle ileri işçilerden de devamlı öğrenirdi.

Yakov Mihayloviç, Nişni Novgorod'da, Sormovo'da, Kostroma'da, Yaroslav ve Kazan'da illegal faaliyetin büyük ve çok yönlü okulundan geçtiği için, örgütün anlamını, örgütlü faaliyetin rolünü mükemmel kavrıyordu. Partinin örgütsel inşasının, Leninist ilkelerinin ruhuyla eğitilmiş olarak, her türlü bulanıklığın ve belirsizliğin acımasız düşmanı olarak O, Lenin'in "Bize devrimcilerden oluşan bir örgüt verin, Rusya'yı kökünden oynatalım" sözünü derinden özümsemişti.

Yakov Mihayloviç, kişisel cazibeye sahip ender rastlanan bir insandı. Ural'da bulunurken, o anda neredeyse ve nerede mümkünse orada gecelerdi. Böylelikle o çok sayıda eve, yoldaşa gitmiş oluyordu. Sık sık işçileri ziyaret ederdi ve kısa za-

manda, işçi ailelerinin çok sevdikleri misafiri oldu. O'nun ziyareti bekleniyorsa, ev kadını semaveri, pırıl pırıl parlayana kadar temizlerdi, konutta büyük bir temizlik yapar ve kıt olan yiyeceklerinden en iyilerini sofraya getirirdi. Yakov Mihayloviç, bir işçi ailesine gittiğinde daima evin hanımı için dostça bir söz, çocukları için neşeli bir şaka bulurdu, semaverin hazırlanmasına yardım eder, sobayı ısıtır, beşiği sallardı. Yakov Mihayloviç insanları, düşüncesinin ateşli savunucusu olmasıyla, dürüstlüğüyle fethederdi, yoldaşlarıyla ilişkisinde titiz ve dikkatliydi; diğerlerinin düşüncesini dikkate alırdı. Açık ve dürüsttü, safsatacılık ve sahtekarlıktan tiksinir, entrikalardan ve kahve politikasından nefret ederdi.

Asla boşa söz vermezdi. Andrey, bu veya şu gösteriye veya toplantıya, bu veya şu çevreye geleceğini söylediyse, herkes bilirdi ki, o, mutlaka orada olacaktır. Şayet Andrey birisine maddi yardım sözü vermişse, herkes bilirdi ki, oldukça zor da olsa ona yardım edilecektir.

Emekçilerin çıkarları için, parti davası için mücadele; Yakov Mihayloviç'in bütün yaşamının içeriği ve anlamıydı. O, bu mücadelede mutlu oluyordu. Mektuplarının birisinde Yakov Mihayloviç şöyle yazıyordu: "Yeni yaşam temellerinin hakimiyeti için insanların mücadelesi sürükleyici bir ilgi alanıdır. Bu mücadeleye katılmak büyük bir zevktir" Yakov Mihayloviç böyle hissediyor ve düşünüyordu; onun duygularını yoldaşları da paylaşıyorlardı. Onunla ilişki çerçevesinde bütün önemsiz şeyler, bencilce ve salt kişisel olan bütün şeyler geri plana itilir ve unutulurdu. İnsan, çalışma ve kendini bütünüyle devrim davasına adama isteğiyle dolardı.

Yakov Mihayloviç, ümidini kaybeden bir yoldaşı yeniden eski haline getirmeyi, ona enerji ve kendi gücüne zorunlu inancı vermeyi çok iyi biliyordu. O'na güvenilirdi, ona çeşitli

sorunlarla, sadece faaliyeti değil, bilakis kişisel ve hatta en gizli sorunlarla da gidilirdi. Örneğin, bizim örgütte, adını hatırlayamadığım genç bir partili işçi vardı. İyi faaliyet sürdürüyor, davaya içten sarılıyor, yoldaşlar ona saygı duyuyorlardı. Ama evde sık sık kavga oluyordu. Geri bir insan olan eşi ona yaşamı zehir ediyordu.

"Toplantılar seni mahvedecek, benim ve çocukların hali ne olacak? Politikayı bir kenara bırakmazsan, işi bitiririm? Kendimi suya atarım ve çocukları da beraberimde götürürüm" diye kıyameti koparıyordu. Onun aklını başına getirmek için ne kadar uğraştıysa, bunu ne kadar denediyse de hiçbir şey fayda etmedi. Zamanla durum daha da kötüleşti. Yoldaşlarına açılmak istemiyordu. Eşinin oldukça az sınıf bilinçli olmasından utanıyordu. Artık durum dayanılmaz bir noktaya geldiğinde yoldaş Andrey'e gitti ve derdini ona döktü.

Yakov Mihayloviç, yoldaşı dikkatle dinledi ve birkaç gün sonra bizzat kendisi bu kadını görmeye gitti. Başlangıçta kadın onun konuşmasına dahi fırsat vermedi. Az kalsın başından aşağı kaynar su dökecekti. Ama Yakov Mihayloviç teslim olmadı. Dostça ve sabırlı bir şekilde yoksulluk ve acı içinde kıvranan kadına, kocasının ne işle uğraştığını ve bunu niçin yaptığını anlattı. Kötü kaderi ve çocuklarının geleceği üzerine, onların mutluluğu için mücadele edilmesi üzerine konuştu ve onu ikna etti. Yakov Mihayloviç ile birkez konuşmasından sonra o, kocasının "ihtilalci" şeylerle uğraşmasına razı oldu. Üstelik, o andan itibaren parti örgütünün bazı görevlerini de bizzat yerine getirdi.

Bir başkası Seryoşa Çerepanov. O da genç bayan öğretmen Marusya'dan hoşlanmıştı. Her ikisi de aktif bolşeviktiler. Sergey, aşkın, devrimci faaliyet ile bağdaşmayacağı düşüncesindeydi ve gerçek duygularını bastırıyordu. Kendisi acı çeki-

yordu ve Marusya'ya da acı çektiriyordu. Bu genç insanlar arasında gerçekleşen dram, Yakov Mihayloviç'in seçkin gözlem yeteneğinden kaçmamıştı. Sergey'i samimi bir konuşma için çağırdı ve onu, güzel ve gerçek bir aşkın insana yeni güçler vereceğine ve devrimci mücadeleyi hiçbir şekilde ihlal etmeyeceğine ikna etti. Kısa bir zaman sonra Sergey ile Marusya evlendiler, uyumlu ve sağlam bir birliktelik kurdular. Yakov Mihayloviç, onların düğününde en neşeli ve kabına sığmayan davetlilerdendi.

Perm örgütünde 16 yaşında olan Şura Kosterava da faaliyet sürdürüyordu. Gençliğine rağmen Şura, zeki ve davaya bağlı bir kızdı. Komite, Şura'yı "teknik"te, yani gizli basımevinde bir faaliyetle görevlendirmeyi kararlaştırdı. Bu, onun, matbaanın bulunduğu gizli eve taşınması, haftalarca hiç kimseyle buluşmaması ve evi de terk etmemesi anlamına geliyordu. Şura, kendine gösterilen güvenden dolayı gururluydu. Bu onun faaliyet şevkini arttırdı. Ama beklenmeyen bir engel çıktı. Şura'nın babası, Motoviliha'da yaşlı bir işçiydi. İşletmenin eskilerinden, sert ve disiplinli bu adam, Şura'ya kendisine söylemeden herhangi bir yere ve belirsiz bir süre için gidecek olursa evden kovmaya kararlı olduğunu söyledi. Ama gizlilik nedenlerinden dolayı Şura, ortalıktan kaybolma nedenlerini babasına dahi bildiremedi. Ne yapılmalıydı? Ve Şura, sonunda sıkıntısını Andrey'e anlattı.

Birkaç gün sonra Yakov Mihayloviç, akşam üstü Şura'nın babasına gitti. Tabii ki ona matbaadan bahsetmedi, bilakis. Ama Şura'nın önemli bir meseleden dolayı evden ayrı kalacağını anlattı. Aynı akşam baba, Şura'ya şöyle söyledi:

"Git kızcağızım. Andrey söylediğine göre, git! O sana kötü şey öğretmez.

Yakov Mihayloviç, tükenmeyen bir gözüpekliğe ve gönül

şenliğine sahipti. 14 senelik ortak yaşamımızda ve faaliyetimizde onu asık suratlı, keyifsiz veya gergin gördüğümü hatırlayamıyorum. O, yorgunluğun, cesaretsizliğin ve çaresizliğin ne olduğunu asla bilmiyordu. Yakov Mihayloviç'in, bize; en yakın arkadaşlarına, çok sonraları Narim sürgününden kaçarken içinde bulunduğu kayığın fırtınalı Ob'da alabora olmasıyla az kalsın öleceğini anlattığını hatırlıyorum. Bu olayın hatırlanması üzerine Yakov Mihayloviç, bir müddet sustu, sonra neşeli neşeli gülümsedi, sık saçlı kafasını sallayarak şöyle dedi:

"O anda, ölümün eşiğinde neyi düşündüm? Herşeye rağmen şanslıydım. Ölüm, daha da kötü olabilirdi!"

Yakov Mihayloviç, nerede bulunursa bulunsun, insanlar daima etrafında toplanırdı. Herkesten istediği yoğun iş ve disiplin talebine karşın onunla çalışmak kolaydı ve zevk veriyordu.

Tabii ki o zaman, çarlık jandarmalarının bolşevik partinin aktif görevlilerinin nasıl peşinde olduklarını ve her bir Bolşeviği nasıl değerlendirdiklerini bilmiyorduk. Ancak Ekim Devrimi'nden sonra Ohrana'nın dokümanlarına bakabildik.

Ohrana'nın Perm Şubesi şefi, Perm ili jandarma komutanlığına şöyle yazıyordu: "Yoldaş Andrey veya 'Mihayloviç' (Y.M. Sverdlov Perm'de 'Mihayloviç' takma adıyla biliniyordu, yazarın notu) 17 Eylül 1905'teki af açıklamasından sonra Yekaterinburg'da cereyan etmiş olan bütün huzursuzlukları yönetti ve orada gerçekleştirilen bütün devrimci karakterdeki gösterilere devamlı önderlik etti ve konuştu...

Bu arada olaylar arttı. Gazeteler ve ülkenin merkezi bölgelerinden gelen yoldaşlar da devamlı yeni haberler getirdiler.

Lenin, 18 Ekim 1905'te 'Proletari'de "Barometre fırtınayı

gösteriyor" diye yazıyordu. "Sadece barometre fırtınayı göstermiyordu. Bilakis herşey ama herşey, dayanışmacı proleter ilerleyişin devasa tornadosunun girdabına girmişti. Devrim, inanılmaz bir hızla ilerliyordu...

Ekim başında siyasi genel grev bütün ülkeyi kapsamına aldı, Ural'a kadar yayıldı. Bütün parti gibi bizim parti örgütünün önünde de yeni görevler duruyordu.

Genel grev, çarlık mutlakiyetine yıkıcı bir darbe vurdu. Rus çarlığı sendelendi. Proletaryanın devimci mücadelesinin boyutu nedeniyle ölümcül bir korkuya kapılan çarlık hükümeti, bazı tavizler vermek zorunda kaldı.

17 Ekim 1905'te kötü ünlü çar manifestosunda; konuşma, toplantı ve gösteri özgürlüğü açıklandı. Siyasi tutuklular için de af ilan edildi.

Bu manifesto sadece liberal burjuvaziyi ve menşevikleri coşturdu; bunlar, sadece Danışma Duma'sında da olsa milletvekilliğini hayal ediyorlardı. Bolşevikler ve ileri işçiler, bu manifestonun hangi koşullar altında yayımlandığını ve bununla hangi amaçların güdüldüğünü çok iyi kavrıyorlardı. Cesur ve konuya ilişkin mısra o zaman boşuna popüler olmamıştı:

Korku içinde çar,
bir manifesto çıkardı;
ölülere özgürlük
yaşayanlara hapis verdi.

Çarcı vaatlerin ikiyüzlülüğü ve yalan oluşu üzerine işçi kitlelerinin ve bütün emekçilerin aydınlatılması gerekiyordu.

Manifestonun ilanından sonraki gecede Yekaterinburg Parti Komitesi, manifestonun gerçek karakterini teşhir eden bir bildiri bastı, ajitatörleri işletmelere gönderdi, pankartlar için şiarlar tespit etti ve bütün Yekaterinburg halkını büyük bir

gösteriye çağırdı.

19 Ekimin sabahında Yekaterinburg'da normal olmayan bir haraketlilik hakimdi. Heyecanlı bir halk kitlesi, ana caddeleri doldurmuştu. Polis hiçbir yerde görülmüyordu. Ama örnek bir düzenleme vardı. Şehrin merkezinde oldukça büyük bir kalabalık vardı. Yekaterinburg işletmelerinden işçiler, yüksek öğrenim gençliği, hiç de az sayıda olmayan ücretli memurlar ve hatta tezgahtarlar, şehir parti komitesinin çağrısına uymuşlar ve burada toplanmışlardı. Komite üyeleri ve parti görevlileri boş kasaları bir araya getirmişler ve basit bir kürsü kurmuşlardı. Onların arasında tabii ki Andrey de vardı. Yoldaşlarını teşvik ediyor, şaka yapıyor ve son talimatları veriyordu.

1905'in yazında Yekaterinburg'da oluşturulan mücadele grubu, komiteden, gösteri esnasında disiplini sağlamak ve konuşmacıyı korumak için talimat almıştı. Bu koruma için çok enerjik olunması gerekiyordu.

Bu saatlerde ben meydanda değildim ve Karayüzler'in yan sokaklarda saldırıya nasıl hazırlandıklarının gayri ihtiyari şahidi oldum.

Komite, manifestoda ilan edilen "özgürlükleri" ve affı kullanarak, yoldaşlarımızın hapishanelerden çıkarılmalarının hızlandırılması kararını aldı. Nikalayevka Hapishanesi'nde, Nişnaya-Tura'da, komitenin aktif üyeleri yatıyorlardı; Vilonov, Baturin ve diğerleri. Nikalayevka hapishanesindeki uygulamayı bildiğimiz için, yoldaşlarımızın öldürülmelerinden korkuyorduk ve komite beni, savcı Kasizin'e gitmek ve manifestoya dayanarak onların derhal serbest bırakılmalarını sağlamakla görevlendirmişti. Önce kaza mahkemesine gittim. Ama savcıyı orada bulamadığım için evine gittim. Uzun bir oyalamadan sonra, Kasizin'in Nikalayevka Hapishanesi yönetimine

yoldaşlarımızı ilgilendiren özel bir telgraf göndermesini sağlayabildim. Bu telgrafın bir kopyasını da Mihail Vilonov'a vermek için yanıma aldım.

Şimdiki 8 Mart Sokağı, üç numaralı evde bulunan savcının konutuna giden yolda, evlerin yanındaki banklarda veya kaldırımlarda oturan ve dolaşan ve pogrom[1] tahrikçisi görünümünde olan çok sayıda insan dikkatimi çekti. Çoğu kısa ceket giymişti, çoğunun elinde ağır sopalar ve dayanıklı coplar vardı.

Karayüzler'in taşkınlıkları bugünlerde bütün Rusya'yı kaplayan, kirli, kanlı bir dalgaydı ve eline sadece bir defa da olsa burjuva-liberal bir gazete alan herkes, bunu biliyordu. Bu insanları, gösterinin olacağı meydanın yakınında görünce, Karayüzler'in güçlerini topladıklarını ve gösteriye saldırmaya hazırlandıklarını anladım. Telgrafın kopyasını aldıktan sonra, Kazizin'e, hemen pencereye gelmesini rica ettim. Ona, savcının konutunun penceresinin hemen altındaki silahlı haydutları gösterdim. Savcı bey küçümser bir şekilde omuzunu çekti:

"Ne yani? İnsanlar gezinti yapıyorlar. Bugün pazar ve güzel bir hava var. Yoldaşlarınız da bugün keza sokaklarda geziyorlar ve gezintiye giden bir insan elinde niçin bir gezinti sopası taşımasın ki?"

Her biri en azından 7,5-10 kilo ağırlığında olan ve daha ziyade araba okunu andıran bu "gezinti bastonlarını" anlaşılan o ki, gayet doğal buluyordu! Savcı beyin "saflığı" anlaşılıyordu. Pogrom kışkırtıcıları, yönetimin ve polisin doğrudan hayırhah tavrıyla hareket ediyorlardı. Dahası, yönetim ve polis bu pogromların doğrudan örgütleyicileri ve yöneticileriydiler. Karayüzler, ciddi bir dirençle karşılaşınca, normal olarak Ka-

---

[1]– *Pogrom: Karayüz çetelerince uygulanan katliamlar. (ç.n.)*

zaklar onların yardımına koşuyorlardı.

Baş piskoposun Yekaterinburg Karayüzlerini "mücadeleci faaliyetler"inden dolayı bizzat kutsadığını daha sonraları öğrendik.

Savcının yanındayken ve telgrafın kopyasını hapishaneye gönderdiğim esnada gösteri başlamıştı. Açılış bayağı gecikmişti. Çünkü Yekaterinburg'daki en büyük işletme olan Verch-Isset işletmesi işçileri bekleniyordu. Ama Verch-Isset işçileri gecikmiş, insanlar huzursuz olmaya başlamışlardı. Bundan dolayı gösteriye başlanması gerekiyordu; daha fazla beklenemezdi.

Önce yoldaş Andrey kürsüye çıktı. Henüz on kelime konuşmamıştı ki, yakın sokaklardan vahşi bir çığlıkla pogrom kahramanlarından bir çete hızla alana geldi ve elindeki sopaları sağa sola salladı. Kürsüye, Andrey'e doğru ilerlemeye çalışıyorlardı. Ama ilerlemek öyle kolay değildi. Mücadele grubunun üyeleri kürsünün etrafında, iğne atsan yere düşmeyecek bir şekilde duruyorlardı. Bazıları tabanca ile silahlanmışlardı ve birkaç el ateş ettiler. Pogrom kahramanları şaşkınlığa kapıldılar ve geri çekildiler, bazıları ise kaçmaya başladı. Anlaşılan onlar, sadece dirençle karşılaşmadıkları zaman cesaretliydiler, ama en ufak direnç karşısında derhal şaşkına dönüyorlardı. Ama bizim mücadeleciler de çekingen ve tutarsız hareket ettiler. Çünkü mücadele deneyimleri eksikti, ciddi bir çatışma için henüz yeterli bir şekilde hazırlıklı değillerdi. Pogrom uygulayıcıları yeniden toplandılar; yeniden saldırıya geçerlerken kazaklar da onların yardımına koştular.

Saldırganların geçici şaşkınlığını kullanan yoldaşlarımız, alanda bulunan Volga-Kama Bankası binasına çekildiler. İki üç kişilik gruplar halinde avludaki arka kapılardan geçerek yakındaki sokaklara ulaştılar.

Aynı akşam Yekaterinburg komitesinin, örgütün aktifleriyle toplantısı kararlaştırıldı.

Çoğumuz başımız eğik bir şekilde toplantının yapıldığı Verch-Isset işletmesine gittik. Karayüzlerin bize verdirdikleri ağır yenilgiden sonra, birbirimizin gözüne bakmamız kolay olmadı. Bazıları, herşeyin kaybedildiğine inanıyorlardı.

O zaman Yakov Mihayloviç'i ilk defa, *bir yenilgi anında, bir başarısızlık anında gördüm*. Urallıların, onu süratle neden kabullendiklerini o zaman kesin olarak anladım. Yakov Mihayloviç toplantıyı yönetti, sözleri, mimikleri, şaşkınlığın en ufak bir izini dahi taşımıyordu. Sakin ve emin görünüyordu. Yakov Mihayloviç, söze yenilgilerden umutsuzluğa kapılmanın bize yakışmayacağını anlatmakla başladı. Devrimci bir yükseliş olduğunu ve etrafı sardığını, bir toplantının dağıtılmasının meselelerinin özünde hiçbir şey değiştirmeyeceğini söyledi.

Yakov Mihayloviç, bolşevik görüş açısıyla başarısızlığımızın nedenlerini açıkladı. Kendi dışımızda başka hiç kimsenin, bu başarısızlık için sorumlu tutulamayacağını söyledi.

Pogrom uygulayıcıları dağıtacak güçte olan Verch-Isset işletmesinin, Yekaterinburg'un bu en güçlü işçi örgütünün kötü yönetilmekten, gösteriye geç gelmesinden gerçekten hatalı olan kim? Yakov Mihayloviç, mücadele grubunun zaafını ve tutarsızlığını, yetersiz hazırlandığını özellikle vurguladı.

Yakov Mihayloviç, Karayüzler'den birisini kurşunla yaralayan ve toplantı başında gerçek bir histeriye kapılan, sarsılmış savaşçılarımızdan birisi olan İvan Buşen'i iğneleyici sözlere boğdu:

"Soruna nasıl yaklaşıyorsun Vanyuşa? Beyaz eldivenlerle devrim mi yapmak istiyorsun? Kan akmaksızın, kurşun sıkmaksızın, yenilgisiz? Eğer öyleyse, liberallere gitmelisin, işçilerin yanında işin yok!"

Toplantı, sakin ve konuya objektif yaklaşım içinde geçtl. En iyi güçlerin, mücadele grubuna gönderilmesi kararı alındı. Mücadele grubunun yönetimine Fyodor Fyodoroviç Siromolotov getirildi.

Pogrom günlerinde Yakov Mihayloviç, o zamana kadar görülmemiş bir şekilde sakin ve kararlıydı; çalışmalarımıza sakinlik ve güvenlik atmosferini getirdi. Yoldaşların paniğe kapılmalarına izin vermedi ve geçici yenilgilerden dersler çıkarmaya çalıştı. Karayüzlerin barışçıl gösteriye saldırmaları çoğunun gözünü açtı. Pogrom kışkırtıcıları, polis ve ruhban kurumu arasındaki komplo, sadece işçiler arasıda değil, bilakis kamuoyunun geniş çevresi arasında da, aydınlar arasında ve hatta liberal burjuvazinin bir kısmı arasında da tepkiye neden oldu. Öyle ki, önceleri toplumsal yaşamdan uzak duran halk tabakaları dahi harekete geçtiler. Herşeyi anlama, cereyan eden olayların anlamını kavrama isteği oldukça büyüktü. Durum, kitleler arasında faaliyeti geliştirmek için giderek daha uygun oluyordu. Bütün Rusya'da olduğu gibi, Ural'da da durum böyle. O günlerde Lenin şöyle yazıyordu: "Partimizin faaliyeti için koşullar temelden değişiyor. Toplantı, gösteri ve basın özgürlüğü elde edildi... Aynı zamanda... Şimdiki görece çok büyük hareket özgürlüğünü, oldukça iyi kullanmak gerekmektedir."

Yekaterinburg'da insanların küme küme akın ettikleri çok kalabalık açık gösteriler ve toplantılar dönemi başladı. Yekaterinburg Komitesi durumu doğru değerlendirdi, Lenin'in direktiflerine göre hareket etti ve devamlı genişleyen bir faaliyeti başlattı. Şehrin iki büyük tiyatrosu, fiilen RSDİP komitesi tarafından aralıksız tutulmuş oldu.

İlk gösteri başarısızlığı bize becerikli olmamızı öğretti, her eylemi daha iyi ve özenle hazırlamamıza neden oldu.

Şimdi, her toplantı için konuşmacı daha önceden tespit ediliyor, konuşmacıların konuları dağıtılıyor ve konumu örgütleniyordu. Salon, devamlı tıkabasa doluydu, çoğunluğu işçiler ve köylüler oluşturuyorlardı. Yakov Mihayloviç, büyük bir toplantıda konuşmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Neredeyse hergün konuşuyordu ve çoğu kez de günde birkaç defa. O sadece işçiler önünde konuşmuyordu, aksine şehir küçük burjuvazisinin ve hatta tezgahtarların toplantılarında da konuşuyor; en geniş halk kesimlerinin demokratik reformlar için mücadeleye giriştiklerini dikkate alıyordu. Ama ön planda tabii ki daima proletarya vardı.

Yakov Mihayloviç, işçilerin ekonomik durumlarını iyileştirmek için sürdürdükleri günlük mücadele üzerine konuşuyor ve bu mücadelenin Rus proletaryasının siyasi mücadelesiyle bağını vurguluyordu. Sosyal demokrasinin programını açıklıyor, işçileri çarlık hakimiyetine karşı nihai mücadele için silahlanmaya ateşli bir şekilde çağırıyordu.

Lenin'in sadık öğrencisi olarak o, dinleyicilerin önünde burjuva devrimden sosyalist devrime geçişin perspektiflerini geliştiriyor ve demokratik cumhuriyetin, sosyal demokrasinin nihai hedefinin gerçekleşmesi, kapitalist üretim biçiminin yerini sosyalist üretim biçiminin alması yolunda sadece bir aşama" olduğunu anlatıyordu.

Andrey, nefesler kesilerek dinleniyordu; Baturin'in, Çerepanov'un, Aveyde'nin ve diğer bolşeviklerin sözlerine kulak veriliyordu. Bugünlerde onbinlerce Urallı işçi ve köylü ilk defa gerçek bolşevik sözleri duyuyorlardı. Bu yüzden onların çoğunun yaşamı yeni bir yön aldı. Daha önceleri anarşistlerin ve sosyalist devrimcilerin gürültülü safsatalarıyla coşan gençler, sosyal demokrat toplantılara geliyor, sosyal demokrat yayınları okuyorlar ve sosyalist devrimcilere, anarşistlere sırt çevi-

riyorlardı. Sverdlov tarafından yönetilen bolşeviklerin Yekaterinburg Komitesi, "özgürlükleri" kullanıyor ve binlerce Uralli işçi ve köylüyü Lenin'in mücadele bayrağı altında topluyordu. Bolşeviklerin etkisinin arttığı gözle görülüyordu.

Yakov Mihayloviç, sık sık işletmelere gidiyor ve doğrudan, işletmelerde işçilerle konuşuyordu. Verch-Isset işletmesinin eski bir işçisi olan bolşevik Yermakov, bu konuşmalardan birini şöyle anlatıyordu:

"Verch-Isset İşletmesi'nde iki yüzden fazla insan haddehanede gösteri için toplandılar. Üretimhane uzundu. Bütün çalışanlar oraya sığabilirdi. Burada makinalar yoktu, sadece demir üst üste yığılmıştı. Bina aydınlıktı. Bir taraf, neredeyse tamamen pencereden oluşuyordu. Paydostan hemen sonra toplanmıştık. Toplantı başladı. Söz, Andrey'e verildi.

O, dikkatle dinlendi, herkes ona büyük saygı duyuyordu. Polis bizi aniden basmasın diye, daha önce bütün çıkışlara devriye yerleştirmiştim. İşçiler, demirden çubuklarla, taşlar veya başka şeylerle silahlanmışlardı. Mücadele grubunun bazılarında brovning vardı. Bende de bir mavzer vardı. Aniden insanlar koşarak geldiler: "Polis!" diye bağırıyorlardı.

Kardeşim Aleksey Saharoviç bir işçi elbisesi ve şapkasına el attı ve Andrey'e kıyafet değişimine yardım etti, yüzünü biraz karaladı, onu, kazanların yanından geçirerek, arka avluya, arka geçit kulübesinden de Kitayskaya Gora'ya götürdü.

Andrey'in işçiler arasındaki popülaritesi gün be gün büyüdü. O, sadece en çok sevilen konuşmacı değil, bilakis bütün büyük gösteri ve toplantıların onaylanmış yöneticisiydi de. Evet o, mükemmel bir toplantı yöneticisiydi. Kısa ve rahatlatıcı sözlerle ateşlenmiş olanları anında yatıştırıyor, güçlü sesiyle, toplantıları saptırmak, dağıtmak isteyen karşıtlarımızın her çığlığını ve gürültüsünü bastırıyordu.

1905'in kasım sonunda sosyalist devrimciler, Yekaterinburg şehir tiyatrosunu bir kez, kendileri için tutmayı başarmışlardı. Her tarafta toplantıları için büyük reklam yapmışlardı. İşçiler, isteyerek geliyorlardı ve salon kısa zamanda tıka basa dolmuştu. Oradaki sosyalist devrimcilerin kırmızı bir ipek gömlek ile süslenmiş "önderi" sahnede volta atıyor ve başarıyı, önceden tadarak ellerini ovuyordu. Sesizlik başlayınca toplantıyı açıp Yekaterinburg sosyalist devrimcilerinden "en çok emeği geçmişlerden" birinin başkanlığa seçilmesini önerdi. Ama gelişme başka türlü oldu!

Salon "çekil" diye inledi. "Yoldaş Andrey başkanlığa, Andrey, Andrey!"

Şaşkına dönmüş olan sosyalist devrimci, "Müsaadenizle... bu bizim toplantımız. Biz sosyalist devrimciler... diye kekelemeye başladı.

Sesi, giderek artan gürültü içinde kayboldu. Salonun her tarafından "Andrey başkanlığa" sesi yükseliyordu.

Sverdlov, sahneye çıktı ve salonda şiddetli bir alkış koptu. Yakov Mihayloviç, sanki hiçbir şey olmamış gibi, bir ev sahibi edasıyla toplantıyı yönetti ve toplantı sonunda bolşevik bir karar oybirliğiyle alındı. Böylesi durumlar çok oluyordu.

Toplantının korunması ve toplantılarda düzenin sağlanması mücadele grubunun göreviydi.

Karayüzlerin 19 Ekim'de bize verdiği üzücü dersten sonra mücadele grubu yeniden şekillendirildi. Bütün parti örgütlerini, "proletaryanın silahlanması için enerjik tedbirler almakla" yükümlü kılan III. Parti Kongresi kararları ışığında Yekaterinburg komitesi, mücadele grubunun bütün yönetimini kendi eline aldı. İşçilerin silahlandırılması geniş çaplı değerlendirildi. En güvenilir ve en sağlam parti işçileri, birliklere gönderildiler.

Yakov Mihayloviç, mücadele grubunun örgütlenmesini ve eğitimini, savaşçıların seçimini özenli bir şekilde kontrol etti. Mücadele grubunun üyeleri, eskiden olduğu gibi sadece atış talimleriyle yetinmiyorlar, bilakis sokak savaşı tekniğini ve silahlı mücadele tekniğini de öğreniyorlardı. Partinin bütün kadın üyeleri, ilk yardım kursuna katıldılar ve hastanelerde pratik deneyim elde ettiler.

III. Parti Kongresi, parti örgütlerini "silahlı ayaklanma planı hazırlığına" başlamaya çağırdı. Böyle bir plan, Yekaterinburg'da da hazırlandı. Bize sempati duyan İşevsk silah fabrikasından bazı mühendislerin yardımıyla silahlar sağlandı ve taşınması öyle gizli yapıldı ki, bu silah taşımalarından hiçbirisi polisin eline geçmedi.

Silah nakliyesi işiyle en atak ve becerikli yoldaşlar görevlendirildiler. Bir defasında bir yoldaş büyük bir küfe ile silah taşıyacaktı. Ama küfe, bir kişinin tek başına kaldıramayacağı kadar ağırdı. Bizim mücadeleci kendine zengin bir tüccar süsü verdi. Onun eşi rolünü oynaması gereken kızlardan birisi için –parti örgütünün bir çalışanı– bir gelinlik buldu. "Genç çift", tüccar kızlarının çeyizlerini koydukları büyük bir sandığa silahları yaydı. "Tüccar" istasyonda hamalları çağırdı, onlara bol bahşiş sözü verdi ve sandıkta kristal, gümüş ve başka değerli eşyalar bulunduğu için oldukça dikkatli olmalarını rica etti. Süslenmiş yoldaşlar, hamalların arkasından kol kola neşeli ve gülerek yürüdüler. Jandarmalar, onları saygılı bir şekilde selamladılar ve hiçbiri, kıymetli tüccar sandığı içinde nasıl bir çeyiz olduğunu dahi düşünemedi.

Mücadele grubundaki yenilenme, kısa zamanda iyi sonuçlar verdi. Mücadele grubu üyeleri, toplantılarımızı sabote etme denemelerinin hepsini hezimete uğrattılar. Bu öyle kararlı bir hezimete uğratıştı ki, Karayüzler kısa zamanda müca-

dele grubunun savaşçılarından ciddi olarak korkmaya başladılar. Mücadele grubunun disiplini ve teçhizatlanması –öyle ki çoğu mücadelecinin tüfekleri bile vardı– polis üzerinde de gerekli etkiyi yaptı.

Bir defasında sarhoş bir pogrom kışkırtıcısı grubu, bolşeviklerin gösteri yaptığı Verch-Issetsk tiyatrosuna zorla girmeye çalıştı. Mücadelecilerimiz tetikte bekliyorlardı. Karayüzleri derhal çembere aldılar, silahla tehdit ettiler, soğuk, boş bir odaya götürdüler, orada saatlerce hapis tuttular; ancak gösteri bittikten ve tiyatro boşaldıktan sonra serbest bırakıldılar.

Yakov Mihayloviç, 1905'in Ekim ve Kasım ayları boyunca, neredeyse tamamen Yekaterinburg'da çalıştı. Bu dönemde Yekaterinburg komitesi, işçilerden ve öğrenci gençlikten propagandacı ve ajitatör yetiştirilmesi eğitimi için büyük bir faaliyet gösterdi, güçlü bir mücadele grubu oluşturdu ve işçi temsilcileri sovyetini örgütledi. Parti üyelerinin sayısı gün be gün arttı. İşçiler, örgütün gücünü hissediyorlardı ve onların arasından en iyileri, en ilerileri partiye giriyorlardı.

Şehirde daha önceleri çeşitli tiplerden bir çevre ağı vardı. Şimdi bütün çevreler, daha yüksek bir tipte birleştirildiler ve Yakov Mihayloviç'in inisiyatifi üzerine bir işçi üniversitesi, veya o zaman da tanımlandığı gibi bir parti okulu kuruldu. İşçi çevrelerinden ve Ural Maden Okulu öğrencileri arasından seçilen yaklaşık 35 kişi bu okulda, partinin program ve taktiğini, politik ekonomiyi ve Batı'nın işçi hareketi tarihini öğrendiler. Üniversitenin en önemli öğretmenlerinden birisi Nikolay Nikolayeviç Baturin'di. O, işçi hareketi tarihi üzerine ders veriyordu. Yakov Mihayloviç de, partinin program ve taktiği üzerine ders veriyordu. Propagandacıların bütün teorik eğitimi, güncel-siyasi bir içeriğe sahipti.

Şehrin işçileri ve zanaatçıları arasında sendikalara olan il-

gi artıyordu. 1905'ten önce Ural'da çok az sayıda sendika vardı. Komite bu ilgiyi bütün araçlarla destekledi ve yeni sendikaların örgütlenmesine yardımcı oldu. Yakov Mihayloviç, işçilere, kapitalistlere karşı mücadelede sendikalarda birleşmelerinin nasıl güçlü bir silah olduğunu yorulmaksızın anlatıyordu. O, şöyle diyordu: "İşçiler, mesleki çıkarların korunması için mesleki birliklerde örgülenmelidirler. Bu birlikler, daha iyi iş koşulları için sermayeye karşı mücadeleyi hedeflemelidirler."

Çarlığa karşı mücadelenin doruk noktasına ulaştığı ekim günlerinde her tarafta işçi temsilcileri sovyetleri kuruldu.

Yekaterinburg sovyeti, Yakov Mihayloviç tarafından kuruldu ve onun yönetiminde çalışmaya başladı. Büyük bir gösteride Sverdlov, bütün Yekaterinburg işletmelerinin işçilerine, sovyet temsilcilerini göndermek için çağrıda bulundu. Yakov Mihayloviç, RSDİP Yekaterinburg Komitesi'nin işçilere dağıtılan bir çağrısında şöyle yazıyordu: "Her 50-100 kişi için bir temsilci seçin. Temsilciler bir mücadele planı hazırlasınlar. Gücümüz birliktedir. Bir işçi temsilcileri sovyeti oluşturun ve onu mücadelemizin yönetimi ile görevlendirin."

Bizim Komün
Meşruti "Özgürlükler"in Sonu

"Özgürlük" günlerinde bizim yaşamımız da değişmişti. Bu, Mihail Vilonov, Nikolay Nikolayeviç Baturin ve Yakov Mihayloviç için özellikle önemliydi. Çünkü onlar, Yekaterinburg Komitesi'nde faal olarak hepimizden daha çok koşuşturmuşlardı ve en az evde kalanlardı.

Yakov Mihayloviç, sahte pasaportla Yekaterinburg'a gelmişti. Profesyonel bir devrimci, pasaportunu sadece bir şehirden diğerine taşınıyorken değil, bilakis, aynı şehirde konutunu değiştirirken bile çok sık değiştirmek zorundadır. Yakov Mihayloviç'in belirli bir konutu yoktu, elbisesi eskiydi, kötü besleniyordu; neredeyse orada yiyor, o anda neyi varsa onunla yetiniyordu.

Çar manifestosundan sonra polis keyfiyetinin biraz gerilemesiyle Yekaterinburg Parti komitesi üyelerinden bir grup bir araya gelerek, komün yaşamı sürdürmeye karar vermişti. Biz Verch-Isset işletmesi yanındaki mahalleye taşındık. Yakov Mihayloviç ve benim dışımda komünümüzün üyeleri şunlardı: Baturin, Aveyde, Mihail Vilonov, Krissin (eşi) ve birkaç yoldaş daha. Ayrıca burada, devamlı, Ural'ın çeşitli şehirlerinden ve işletmelerinden gelen yoldaşlar kalıyorlardı. Orada kayıtsız

yaşıyorduk. Ev sahibi devrimcilere sempati duyuyordu ve evini bize isteyerek bırakıyordu.

Ortak yaşam bize, düzenli bir yaşam sürdürme ve şu veya bu şekilde düzenli yemek yeme olanağı veriyordu. Baturin ve Vilonov gibi ağır hapisliği geride bırakan, darbe ve işkencelere maruz kalmış olan yoldaşlar, en azından biraz güçlenebildiler.

Komünümüzün yaşamında yazılmamış bir anayasaya en sıkı bir şekilde uyuldu. Hergün için iki görevli belirlendi; iki katlı evi temiz ve tertipli tutmak, öğle yemeğini ve çayı hazırlamak onların görevleri arasındaydı. Komün üyelerinin hepsi sırayla görevlendiriliyorlardı. Ben, devamlı Nikolay Nikolayeviç Baturin ile görev yapıyordum ve onunla ciddi bir sorunum vardı.

Nikolay Nikolayeviç yetişmiş bir Marksistti, mükemmel, seçkin bir arkadaştı. Sade, yüksek ruhlu bir insandı ve hepimiz onu çok seviyorduk. Ama pratik yaşamda inanılmaz derecede dağınıktı.

Bizim Nikolay Nikolayeviç'in ne yapacağı asla önceden kestirilemezdi. Bazen, semaveri gırtlağına kadar kor halindeki kömürle doldurur ve sonra, içine su dökmeyi düşünmeden üflemeye başlardı. Bazen çorba dolu tencereyi ocağın üstüne koyar, gerekli olan herşeyi içine atar, su ekler, ama sonra tencereyi unutur, çorba yanardı.

Onun en zor sorunlarından birisi, yemeğe tuz atmaktı. Nikolay Nikolayeviç, yemeği tuzlayıp tuzlamadığını asla aklında tutamazdı. Tahmininin doğru çıktığı hiçbir durum yoktu. Yemek, ya hiç tuz atılmamış, ya da yenmeyecek kadar tuz atılmış olurdu.

Nikolay Nikolayeviç'in dağınıklığı atasözü cinsindendi ve bizim hemen hemen her ortak görevimizde, bolca nükte ve

yoldaşların neşeli kahkahaları için bir neden olurdu. Söylemeliyim ki, Nikolay Nikolayeviç kendini asla rencide olmuş hissetmezdi; kendi sakarlığı üzerine kendisi de neşeli bir şekilde gülerdi.

Komün, sadece bizim şahsi yaşamımız için önemli değildi. O, komitenin adeta kurmay karargahı oluyor ve faaliyeti oldukça kolaylaştırıyordu. Şimdi, hiç kimsenin, şehirde birinin peşine düşmesine gerek kalmamıştı. Hepsi düzenli olarak toplanıyorlar, önemli sorunlar üzerine tartışıyorlar ve gerekli kararları alıyorlardı. Her gün, yapılacak işin bilançosu çıkartılıyor ve gelecek günün planı saptanıyordu.

Sabahtan itibaren komiteyle işi olan propagandacılar, ajitatörler, mücadele grubu üyeleri ve işçiler geliyorlardı.

Akşamları ev boştu. Herkes işçi toplantılarındaydı veya gösterilerdeydiler. Geceleri ise çoğu, herkesten önce Yakov Mihayloviç, kitaplarla haşır-neşir oluyordu.

Ne yazık ki bizim komün sadece yaklaşık iki ay kadar varlığını sürdürebildi. Çünkü hepimiz yeniden yer altına geçmek ve çeşitli yerlerde barınmak zorunda kaldık.

Aralık 1905'te bolşevikler, küçük Fin şehri Tammerfors'ta parti konferansı için toplandılar. Bu konferansta Rusya'nın çoğu parti örgütleri temsil edildiler. Konferansı Lenin yönetti.

Urallı bolşevikler, Tammerfors Konferansı için Sverdlov'u delege olarak seçtiler. Yekaterinburg'dan ayrılışını ve Tammerfors'a hareket edişini hala hatırlıyorum. Yakov Mihayloviç, ilk defa bolşeviklerin bir bütün Rusya konferansına katılma olanağına sahip oluyordu. Lenin ile, öğretmen ve önderle karşılaşma isteği, bu sabırsız istek, nihayet gerçekleşiyordu. Yakov Mihayloviç en çok bu karşılaşmanın hayalini kuruyordu. Hareketinden önce hep Lenin'den bahsetti. Ne var ki, O'nun hayalleri bu sefer gerçekleşmeyecekti. Yoldayken Sverdlov, bütün

ülkede süren demiryolu işçilerinin genel grevi tarafından engellendi. Yakov Mihayloviç, yolda alıkonuldu ve ancak konferans bittikten ve çoğu delege hareket ettikten sonra Tammerfors'a varmıştı. Lenin de gitmişti.

Ural'a dönüşünde Sverdlov, Moskova proletaryasının kahraman ayaklanmasının son günlerinin tanığı olmuştu. Yakov Mihayloviç, kitle toplantılarında, herşeyden önce de "Aquarium'da" konuştu. Ama Moskova'da kalamazdı. En kısa zamanda Ural'a dönmek zorundaydı.

Bugünlerde Ural'da da, Ural işçilerinin 1905 devriminde çarlığa karşı mücadelelerinin muazzam olaylarından birisi gerçekleşiyordu. 9 kasımda Ural'ın en büyük işletmesi olan Motoviliha Devlet Top Fabrikası işçileri ayaklanmışlardı. Perm Parti Komitesi'nin bir çağrısına uyan Motoviliha işçileri, oybirliğiyle siyasi genel greve katılmışlardı. Grev ayaklanmaya doğru gelişiyordu. Vilayetin yöneticileri ciddi ciddi korkmaya başlamışlardı. Perm Vilayeti Valisi Strişevski, 12 aralıkta dehşet içinde içişleri bakanlığı yöneticisine şifreli bir telgrafta şunu bildiriyordu:

"Motoviliha'da işçiler, demiryolu işçilerinin grevini desteklemek için devrimcilerin önderliğinde işi bıraktılar ve işletmeyi işgal ederek, kendi denetimlerine aldılar. Halk, silahlı ayaklanmaya çağrılıyor; genç fabrika işçilerinden tüfeklerle silahlanmış gruplar dolaşıyorlar. Polis aciz durumda."

Motoviliha işletmelerinde her koşul altında "düzeni sağlama" emri verildi. Ayaklanmacı işçilere karşı polis, Kazaklar ve ordu birlikleri gönderildi. İşçilerin, düşmanın oldukça büyük gücüne karşın kahraman mücadelesi, iki gün devam etti. Güçler oldukça dengesizdi. Motoviliha ayaklanması, kana boğuldu. Motoviliha'nın en iyi insanları, Motoviliha işçilerinin önderleri ya çatışmada öldüler ya da yakalandılar ve zindan-

lara tıkıldılar. Sadece bazıları kendilerini kurtarabildiler. Motoviliha'daki sosyal demokrat örgüt dağıtıldı, bütün Perm örgütünün yok edilişi başlamıştı.

Motoviliha'daki olayların haberleri Yakov Mihayloviç'e, O Moskova'dayken ulaşmıştı.

Moskova'da Aralık ayaklanmasının yenilgisi, Motoviliha'da ayaklanmacıların bastırılması ve çarlık hükümetinin işçi sınıfına karşı genel saldırıya geçişi, devrimin seyrindeki dönüm noktasını gösteriyordu. Çarlığın, devrimin bastırılması için bütün güçleri harekete geçirdiği açıktı.

Lenin'in önderliğinde bolşevikler, olayları doğru analiz ediyorlardı. Onlar, devrimin Rus ve enternasyonal proletarya için muazzam bir okul olduğunu açıklıyorlardı; devrim, Rus işçi sınıfının gücünü ve zaaflarını gösterdi; devrimci olaylardan dersler çıkartılmalıdır ve iktidar için gelecekteki mücadeleye hazırlanılmalıdır. Paniğe ve şaşkınlığa kapılmaksızın, yavaş yavaş, çarpışarak işçiler ve köylüler, çarlığın ve burjuvazinin vahşi baskısı altında geri çekildiler.

Parti örgütlerini en kısa zamanda örgütlemek ve partiyi, işçi sınıfını, bütün halkı yeni nihai sonuçlar veren muharebelere hazırlamak gerekiyordu. Bu, oldukça karmaşık sorunlar, bütün büyüklüğüyle Sverdlov'un gözünde o daha Moskova'dayken canlanıyordu. Bu sorunlar, Moskova'dan Ural'a kadar yapılan seyahatin uzun saatlerinde O'nun kafasını dolduruyorlardı. Durum, olağanüstü karmaşıktı.

Şubat 1906'da Lenin şöyle yazıyordu: "Rusya'nın sosyal demokrat partisi oldukça zor bir dönemden geçiyor. Sıkıyönetim, kurşuna dizmeler ve idamlar, tıkabasa doldurulmuş zindanlar, açlıktan kıvranan proletarya, çoğu gizli üslerin darbe yemesi ve legal üslerin olmamasından dolayı büyümüş olan kaos; ve nihayet, parti birliğinin yeniden inşasının zor göre-

vleriyle zamandaş olan taktik üzerine tartışmalar. Bütün bunlar, kaçınılmaz olarak, parti güçlerinin belli düzensizliğine neden oluyorlardı."

Yakov Mihayloviç Sverdlov, tamamen, mevcut durumun Leninist analizine göre hareket ediyordu. Bütün iradesini ve bütün enerjisini Ural parti örgütünün en kısa zamanda yeniden örgütlenmesine yoğunlaştırıyordu. Devrimci çarpışmalarda pişen parti örgütü kadrolarının suikast tehlikesinden kurtulmalarını, gizli çalışma biçimlerine mümkün olduğunca sıkıntısız geçişin güvence altına alınmasını ve insanların, yeni ağır koşullarda en iyi bir şekilde nasıl görevlendirilebileceklerini düşünüyordu.

Daha Yekaterinburg'a dönüş yolculuğunda Yakov Mihayloviç'in kafasında, Ural parti örgütlerinin değişmiş koşullara uyum sağlayan, temel, yeniden şekillendirilmesi planı doğmuştu.

Yekaterinburg, meşruti hayallerin son günlerini yaşıyordu. Açık toplantılar ve gösteriler, artık yoktu. Açık toplantılarda ortaya çıkmak, bolşevikler için artık mümkün değildi.

Büyük bir parti toplantısında Yakov Mihayloviç, Moskova olayları üzerine bir rapor verdi. Ama bu, o yıllarda böylesi son toplantıydı.

1906 Ocak'ının başında Yekaterinburg'un her tarafında ev aramaları ve tutuklamalar başladı. Ama bu, bizim için beklenmeyen birşey değildi.

Jandarma ve polis, komiteyi derhal öndersiz bırakmak amacıyla ilk vuruşu kurmay karargahımıza, komüne yöneltmeyi düşünüyorlardı. Bunun için, önemli bir güç harekete geçirildi. Bir gece jandarma, polis ve Kazaklar Verch-Isset mahallesine daldılar. Komünün buluduğu bütün semt, çembere alındı. Yan sokaklardaki bütün trafik durduruldu. Gecenin geç

saatlerine rağmen işçi kümeleri barikatların arkasında toplandılar ve daha ertesi gün baskın haberi bütün şehirde duyuldu.

Kurmay karargahına örgütlü bir saldırı düzenlendi. Jandarmanın "strateji uzmanları", anlaşılan o ki, operasyon planının hazırlanmasına bayağı özen göstermişler. Bir grup polis zorla kapıdan girmeye çalışırken, diğerleri çit üzerinden aşıyorlar ve her yönden evin girişine doğru saldırıyorlardı. Evden çıkmak olanaklı değildi. Baskını yöneten polis subayı, Yekaterinburg bolşevik örgütünün bütün yönetiminin tutuklamasından dolayı hükümet makamlarının kendisine yönelteceği övgüyü önceden tadarcasına elini ovuyordu. Çünkü uzun zamandan beri bu evde oturduğumuz herkes tarafından bilinmekteydi.

Evin boş olduğu anlaşılınca polis subayı nasıl da hiddetlenmişti! Ne bizden birisi ve ne de bir parça kağıt evde bulunamadı.

Polis, bu fiyaskoyu sadece ve sadece Yakov Mihayloviç Sverdlov'un dikkatli olmasına borçluydu. O, Moskova'dan döner dönmez, örgütü yeraltına çekmeye girişti ve bu işe tabii ki yönetimle başladı. Yakov Mihayloviç'in önerisi üzerine önce, kurmay karargahının yanına nöbetçi dikildi. Sonra hepimiz, çeşitli gizli konutlara taşındık ve misafirperver ev boşaldı.

Örgütün yeraltına geçirilişi, meşruti "özgürlükler" üzerine asla özel bir hayal taşımadığımız için kolay olmuştu. Yakov Mihayloviç bize, devrimin nihai zaferinin daha çok uzakta olduğunu, olayların seyri içinde her zaman gözönünde tutulması gereken daha nice dönemlerin olabileceğini yorulmaksızın anlattı. Yakov Mihayloviç, oldukça coşkulu yoldaşlara, devlet düzeninin değişmediğini, bürokrasiyle birlikte toprak beyleri ve mutlakiyet rejiminin yok edilmediğini söyledi. Ohrana, po-

lis ve zindanlar henüz yok olmadılar. Bundan dolayı da biz, illegal mekanizmamızı tasfiye etme haklarına sahip değiliz. Yakov Mihayloviç'in direktifleri Lenin'in direktiflerinden kaynaklanıyordu ve bizzat Lenin, devrimin en fazla yükseliş günlerinde, daima ve üstüne basa basa "özgürlükler"e, çarın hediyesine çok bel bağlanmaması gerektiğini ve zamanından önce gizli parti yapısının tasfiyesinden bahsedilemeyeceğini vurguladı.

Lenin'in direktiflerinden hareketle Yekaterinburg parti örgütü, bütün legal olanakları kullandı, ama gizli yapıyı da korudu. Gizli evler ve buluşma yerleri sürekli hazır durumda tutuldular, haberleşme sistemi ve parolalar düzenlendi. Hepimiz, her an yeraltına geçmeye hazırdık.

Bu dönemde Yekaterinburg, çoğu Ural parti örgütlerine kadro gönderen Ural'daki bütün parti faaliyetinin gerçekten de merkezi olmuştu. Yakov Mihayloviç, örgütçülerin, propagandistlerin ve ajitatörlerin eğitimine önem verirken ve Yekaterinburg'da bir parti okulu kurarken, sadece Yekaterinburg parti örgütünü değil, bütün Ural'ı düşünüyordu.

Yakov Mihayloviç, Moskova'dan döndükten hemen sonra parti kadrolarının yeniden dağıtımına, parti işçilerinin yeni baştan gruplandırılmasına başladı. O'nun tarafından sunulan plan, Yekaterinburg parti komitesi tarafından iyiden iyiye incelendi ve tamamen onaylandı.

Parti faaliyetinin okulunda eğitilen Yekaterinburg'lu bolşevikler, Ural'ın çeşitli şehirlerine ve işletmelerine gönderildiler. Onların yerini, Ural'ın çeşitli şehirlerinden Yekaterinburg'a gelen yoldaşlar aldılar.

Yer değiştirme, bir taraftan yerel parti örgütlerinin güçlenmelerine katkıda bulunurken, diğer tarafan da parti kadrolarını ajan takibatından ve açığa çıkarılmaktan korudu. Yoldaş-

lar, jandarma ve ajanlar tarafından tanınmadıkları yerlere gittiler. Ohrana, onların izini kaybetti ve yeni yerlerinde rahat ve güvenli olarak faaliyet sürdürebildiler. Devrimci faaliyet, kesintisiz sürdürüldü. Parti güçlerinin böyle büyük ve cesur bir yeniden dağıtımı Ural'da o zamana kadar hiç olmamıştı.

Yekaterinburg örgütü son aylarda yapılan işin bilançosunu çıkardığında herkes, oy birliğiyle, hiç de az işin yapılmamış olduğunu gördü. Örgütte işçilerin arasından güvenilir propaganda grupları ve mücadele grupları oluşturulmuştu, işletmelerde iyi örgütçüler yetişmişti. Sosyalist devrimciler, işçiler arasında önemli otorite kaybına uğradılar. İşçi kitlelerinin ruh hali, devam eden baskınlara rağmen iyiydi. Gelecekteki zafere olan inanç, işçilerin kalplerinin derinliklerinde yaşıyordu.

Kurmay karargahımızı gafil avlamak için yapılan başarısız denemeden sonra jandarma ve Karayüzler, bütün şehirlerde ev aramalarına başladılar. Bolşevikleri ve onlara sempati duyan herkesi korkutmak için ilk ev aramaları, kazakların katılımıyla yapıldı. Sadece tek tek evler değil, bütün ev blokları da kuşatılıyordu. Sokak ortasında, devrimci faaliyetle hiçbir ilişkisi olmayan insanlar tutuklandılar. Şehirde sıkıyönetim ilan edildi. Polis, hararetli bir şekilde Andrey'i arıyordu. Ama onların bütün çabaları boşunaydı. Nihayetinde Andrey'in kellesi için beş bin ruble tutarında bir ödül belirlendi. Bu, o zaman için muazzam bir miktardı. Ama bundan da sonuç alınamadı. Her tarafa kurulan ağları becerikdice aşan, ajanları atlatan ve böylece jandarma şefini hiddetten köpürten Andrey, bulunamaz oldu. Polis ve jandarmalar için tahammül edilemez olan, Andrey'in kaybolmamasıydı, saklanmamasıydı, herhangi bir yerde iş yapmaksızın oturamaması ve iyi günleri beklememesiydi, tersine enerjik ve ateşli bir şekilde çalışmasını sürdürmesiydi. Parti örgütünün bütün çalışmasını yönetmesiydi ve

işçileri, mutlakiyete karşı mücadeleye yorulmaksızın çağırmasıydı.

Hoşçakal Yekaterinburg

Bu arada Yakov Mihayloviç'in Yekaterinburg'da kalıp kalmayacağı sorunu komitenin bütün üyelerini düşündürüyordu. O'nun şehirde kalması her geçen gün giderek zorlaşıyor ve tehlikeli oluyordu. Çünkü "özgürlükler" dönemi sona ermişti. Koşullar değişmişti. Genel devrimci yükseliş döneminde yerel Ohrana'nın şu veya bu bolşeviği iyi tanımasına önem verilmezken, şimdi gericilik saldırıya geçtiği ve her birimiz her an tutuklanabileceği için bunu dikkate almamak artık mümkün değildi.

Andrey'i yakalamak için Yekaterinburg'un bütün gizli polisleri ve bütün polis ajanları seferber edildi. Ajanlar, ödülle teşvik ediliyorlardı. Ama sadece ajanlar Andrey için tehlike teşkil etmiyorlardı. Pek çok insan "özgürlük" günlerinde yoldaş Andrey'in gösterilerde ve toplantılarda dinlemişti, pek çok Yekaterinburglu O'nu tanıyordu. O, her an tanınabilir ve yakalanabilirdi.

Yakov Mihayloviç, tabii ki özenle korunuyordu. Sadece çok azı, onun nerede bulunduğunu, nerede gecelediğini ve kiminle buluştuğunu biliyordu. Her buluşma, gizliliğin bütün

kurallarına en sıkı bağlılık koşullarında gerçekleşiyordu. Asla ve hiç kimseye adres önceden verilmedi. O'nunla doğrudan buluşma asla kararlaştırılmadı. Yakov Mihayloviç ile acilen konuşmak zorunda olan, özellikle güvenilir yoldaşlar tarafından buluşma yerine götürülürdü. Buna rağmen O'nun Yekaterinburg'da kalmaya devam etmesi oldukça riskliydi.

Ayrıntılı tartışmalardan sonra komite, Andrey'in Yekaterinburg'u terk etme ve Perm'e gitme zamanının geldiğine karar verdi. Perm'de Yakov Mihayloviç'i tanıyan çok azdı ve bu nedenle, O'nun açığa çıkarılması daha az mümkündü. Ayrıca davanın çıkarları bu taşınmayı gerekli kılıyordu.

Yakov Mihayloviç, 1906 yılında bütün Ural'daki çalışmayı fiilen yönetiyordu. O, sürekli, Ural'ın çeşitli şehirlerini, büyük şehirlerin uzağında kalan işletmeleri ziyaret ediyor ve Ural parti örgütünün bütün çalışmasını yönlendiriyordu. Örgütün birliğine birinci derecede önem veriyordu. Şimdi Ural bolşeviklerinin örgütsel birleşmeleri için bütün koşullar yaratılmıştı; bütün önemli yerlere güvenilir parti işçileri gönderilmişlerdi. Artık bölge örgütlerinin inşasını sonuçlandırmak gerekiyordu.

Perm, o zaman Ural'ın yönetim merkeziydi. Neredeyse Ural'ın tamamı yönetsel olarak Perm iline bağlıydı. Ural'ın en büyük işletmesi olan Motoviliha işletmesi Perm yakınında bulunuyordu. Bundan dolayı, o zaman, bölge parti merkezini Perm'de kurmak amaca çok uygundu.

Sorun karara bağlanmıştı. Ama saptanan kararın uygulanması öyle pek kolay değildi.

Herşeyden önce Yakov Mihayloviç sağlam kimlik kartına sahip olmalıydı. Ural'da pasaport yapımıyla bizzat uğraşmamıştık. Tersine normal olarak yabancı pasaportları kullanıyorduk; bu pasaportları bize, partimize sempati duyan, ama her

türlü şüphenin dışında olan insanlar veriyorlardı; bunlar çoğunlukla liberal aydın çevresinden olan kişilerdi. Bazılarımız bu liberallerle kişisel ilişki içindeydik ve pasaportlarını gönüllü olarak veriyorlardı. Komite de bu pasaportları gereksinimi olan illegallere veriyordu. Pasaport sahibi belli bir zaman sonra, pasaportunu kaybettiğini bildiriyor, cezasını ödüyor ve bir yenisini alıyordu. Eski pasaport ile de başka bir şehirde yasadışı olarak yaşıyordu. Pasaport vermek, pasaportlarda o zaman resim olmadığı için kolaydı.

Yakov Mihayloviç, Yekaterinburg Kız Lisesi sınıf hocasının oğlu olan Petersburg Üniversitesi öğrencisi Lev Gerz'in komiteye verdiği pasaportu almış, Perm'e gidecekti. Ama Yekaterinburg'dan nasıl çıkacaktı? Şehrin küçük bir istasyonu vardı ve Perm'e giden trene de orada biniliyordu. İstasyonda normal olarak az insan bulunuyordu, ama orada Andrey'i "özgürlük" günlerinde sık sık görmüş olan ve onun özelliklerini hafızasına tam yerleştirmiş olan özel bir jandarma duruyor, keskin bakışla halkı süzüyordu; onun gözünden kaçmak zordu. Öyleyse insanlar trene binerken bu jandarma, herhangi bir şekilde oradan uzaklaştırılmalıydı veya en azından dikkati başka yöne çekilmeliydi. Bu görev, en becerikli yoldaşlarımızdan birine verildi.

Tespit edilen günde jandarmayı görev olarak "üstlenen" yoldaş istasyona geldi. Zengin beylerin giyindikleri kunduz yakalı şık bir kürk giyinmişti. Düğmeleri açılmış kürkün altında pahalı elbise görülüyordu. Doymuş karnının üzerinde, altından bir saat kösteği parlıyordu. Bütün bunları, devrimcilere sempati duyan ve bize bazı durumlarda yardım eden zengin bir liberalden ödünç almıştık. Tabii ki o, ondan ödünç aldığımız "süsün" o gün bize hangi hizmette bulunacağını bilmiyordu.

"Bey," fildişinden topuzun süslediği pahalı bir bastonu kayıtsızca yere vurarak birinci sınıfın bekleme odasına görkemli bir tavırla girdi. Parmakla hazır ol vaziyette duran jandarmaya işaret etti.

"Hey azizim! Bana Perm için birinci sınıf bir bilet al, ama biraz çabuk ol, üstünü alabilirsin!" "Bey"in bütün dış görünüşü, tavrı ve vurgusu, jandarmaya bilet parası vermek için cebinden üşengeç bir şekilde çıkardığı para dolu cüzdanı, jandarma üzerinde karşı konulamaz bir etki yaratıyordu. Bunun ötesinde eli açık "bey", kibirli bir kafa hareketiyle tezgaha işaret ederek onun iki kadeh konyak içmesine müsaade etti, konyak parası olarak büfeciye birkaç gümüş para attı.

Jandarma görev aşkıyla yanarcasına gişeye atladı. Yolunu kapatan yolcuları sağa sola itti ve gişede çalışan memura parayı uzattı. Bu arada belirtelim ki, polis ve jandarma benzeri "düzen koruyucuları" zenginlerin böylesi işlerini severek yapıyorlardı.

Jandarma ne kadar enerjik hareket ederse etsin, bileti almak için 5-10 dakikaya ihtiyacı vardı. Bu zaman zarfında, yakalanamayan Andrey, diş ağrısı olan birisinin yaptığı gibi kafası kaşkolla sarılı olarak, dikkati çekmeksizin trene bindi. Trenin kalkışından önceki karmaşa içinde "bey" biletini başka bir yoldaşa verdi ve o da onu Andrey'e iletti. Sonra üçüncü gong duyuldu, lokomatif son olarak düdük çaldı. Sverdlov, görev aşkıyla yanan bir jandarmanın satın aldığı biletle Yekaterinburg'u sağ salim terk etti.

Bana, Perm'de bir konut bulma görevi verilmişti. Yakov Mihayloviç'ten birkaç gün önce Yekaterinburg'dan ayrılmış ve ilk birkaç gün için bir otele yerleşmiştim. Yakov Mihayloviç gibi ben de yabancı bir isim taşıyan kimliğe sahiptim. Perm'de bizi hiç kimse tanımadığı için birkaç hafta bir otelde kalmayı

göze alabilirdik, gizli yaşayanlar kural olarak otellerden çekinmelerine rağmen. Parti örgütünün Perm'de güvenilir gizli konutlarının olmamasından ve Yakov Mihayloviç'i, belki polis gözetiminde olan bir konuta yerleştirmek doğru olmayacağından dolayı, otele sığınmak zorundaydık.

Daha önce de Yekaterinburg'da beraber oturduğumuz gibi, Yakov Mihayloviç ve ben aynı yere taşındık. Nikah kıydırmamıştık. Çarlık Rusya'sında bir devrimci için yasal evlilik öyle pek kolay değildi. Kiliseyi ve dini nikahı tabii ki reddediyorduk. Ama bütün bunlar bir yana, sahte kimlikle yaşayan birinin dini nikahta kendisini gerçek adıyla tanıtması, aynı anda tutuklanması anlamına geliyordu.

Evliliğimizin kilise tarafından meşrulaştırılmamış olması bizi rahatsız etmiyordu. Bizim bağımız, çarlık döneminin bütün yasalarına göre tanınmış binlerce evliliklerden daha sağlamdı. Evliliğimizin "yasal" olarak tanınmaması, jandarmaların bizi ayırdıklarında ve birbirimizi görme olanağımız ortadan kalktığında, birbirimize yardımcı olmak hakkından yoksun kaldığımızda, acı bir şekilde kendini hissettirdi.

Ama bu, profesyonal devrimcilerin kaderiydi.

Parti görevlerinin yeniden dağıtımında Yakov Mihayloviç, Ural'ın bütünündeki çalışmanın yönetiminin yanısıra, Perm ve Motoviliha'daki örgütlerin yeniden inşa edilmesi görevini de üstlendi. Bense sadece Perm'de faaliyet sürdürecektim.

Motoviliha'daki silahlı Aralık ayaklanmasının ezilmesinden sonra Perm hapishanesi dolmuştu. Polis, acımasız hareket ediyordu. Aralık çatışmalarında yaralanan işçiler tutuklanarak soğuk, nemli hapishane hücrelerine atıldılar. Dışarıda olan parti üyeleri, parmakla sayılacak kadar azdı. Jandarmalar gizli konutları tahrip ve alt üst ediyorlardı.

RSDİP komitesinden sadece bir yoldaş, Motoviliha'dan genç işçi Mişa Turkin –"Trataton" diye biraz garip bir takma adı vardı– paçayı kurtarmıştı. O, Yakov Mihayloviç'in Perm'e geldikten sonra buluştuğu ilk yoldaştı. Buluşma, otelde gerçekleşti. Bu buluşma üzerine Turkin şunları anlatıyor: "Ocak ayında Mihailiç ve Novgorodzeva, Yekaterinburg'tan –eşi Olga[*] ile Sverdlov– geldi. Hatırladığım kadarıyla onu, otelde aradım. Mihailiç tam bir beyefendi görünümündeydi. Kolalanmış yakalar, manşetler ve gerekli olan herşey vardı. Ama gösteri için taşınan bu şıklığın altındaki iyi dostu ve yoldaşı derhal hissettim. Onunla herşey konuşulabilirdi. Daha sonraları, onun büyülemeyi nasıl başardığına ve yoldaşlar için nasıl bir çekim gücüne sahip olduğuna emin oldum. Çalışmaya derhal başladı".

Durum, ağır yenilgiden sonra çalışmayı hızla yeniden düzene sokmanın olanaklı olmayacağı, belli bir dönem beklenilmesi gerekecek gibi gözüküyordu. Ama işçi hareketinin gücü, sadece zaferlerin değil, tersine ağır yenilgilerin de deneylerinde pekişiyordu. Bu, işçi sınıfının en iyi temsilcilerinin parti bayrağı etrafında toplandığını gösteriyordu. Çünkü onlar, yenilgi günlerinde çarlık mutlakiyetinin ne anlama geldiğini ve "çarın merhameti"nin gerçekte nasıl olduğunu görmüşlerdi.

---

[*] *– Olga: Benim Ural'daki takma adım. Novgorodzeva kızlık soyadım.*

Perm'de

Perm'e geldikten hemen sonra Yakov Mihayloviç, kadroları toplamaya ve Motoviliha'daki bolşevik örgütü yeniden yapılandırmaya başladı. Aynı zamanda Prem'i, Lisva'daki, Çusovoyi'deki ve Kisel'deki işletmeleri de dikkate almamazlık etmedi. Ural'daki bütün parti çalışmasının tüm ipleri onda toplanıyordu. Onun yönetiminde Ural bölge parti konferansı için kapsamlı hazırlıklar yapıldı.

Belirtildiği gibi, gelişinin ertesi günü Yakov Mihayloviç, Turkin ile buluştu, yürüyerek onunla Motoviliha'ya gitti. Motoviliha işçisi Kaigorodov'un evinde beş veya altı kişinin katıldığı küçük bir toplantı düzenledi. Orada hazır bulunan herkese, bolşevik örgütün polisten yakayı kurtarmış üyeleri ile ilişki kurma, ayaklanma günlerinde ve de yenilgiden sonra dürüst tavır göstermiş olan işçiler arasında yeni üyeler kazanma görevlerini verdi.

Birkaç gün sonra Yakov Mihayloviç başka bir evde: P. M. Obrosov'un evinde daha büyük bir toplantı düzenledi. Top-

lantıda, Motoviliha'da güçlü bir gizli parti örgütü kurmak için somut görevleri ortaya koydu. Bir kağıt üzerinde örgütün inşasının şemasını çizdi ve bu örgütün yapısının nasıl olması gerektiğini, tek tek üyeler arasındaki bağın nasıl sağlanacağını açıkladı.

Daha sonraları bir dizi toplantılar yapıldı. Bu toplantılara Motoviliha'lı parti işçileri ve devrimci gençliğin temsilcileri katıldılar. Yakov Mihayloviç onların her birine ayrıntılı görevler verdi. Gençlerle, işçilerle nasıl konuşulması gerektiği, dikkatlerinin neye çekilmesi gerektiği ve öncelikle hangi sorunların açıklanması gerektiği üzerine konuştu. Yakov Mihayloviç bütün işletmelere, bizzat görevlendirdiği yoldaşları gönderdi.

Yakov Mihayloviç'in Motoviliha'da çalıştığı ilk günlerde Mişa Turkin, onun en yakın çalışma arkadaşıydı. Turkin, Motoviliha'yı, beş parmağını tanıdığı gibi tanıyordu. Bütün girişleri ve çıkışları biliyor, tutuklanmamış bütün yoldaşları ve çok sayıda işçiyi tanıyordu. Turkin, Perm Ohranasının ajanlarını da tanıyordu ki, bu, çok da önemliydi. Bu, bizim izlenmeyi zamanında fark etmemize yardım ediyordu.

Yakov Mihayloviç ile Turkin genellikle sabahları, Motoviliha'da polis ajanlarının henüz göreve başlamadıkları bir saatte buluşuyorlardı. Tabii buluşma yerine ayrı ayrı gidiyor, birbirleriyle sokakta asla konuşmuyor ve birbirlerini tanımıyorlarmış gibi hareket ediyorlardı. Dışarıdan birisi bu iki insanın birbirlerini tanıdıkları, sıkı ilişki içinde olduklarını düşünemezdi.

En yakın örgüt grubuyla ilk buluşmalardan hemen sonra Yakov Mihayloviç, Motoviliha işçileriyle tanıştı. İşçileri evlerinde ziyaret etti, onları cesaretlendirdi ve kendi güçlerine güveni, proletaryanın gelecek zaferine inancı verdi. Kısa zamanda o, Sormovo, Kazan ve Yekaterinburg'ta olduğu gibi Motoviliha işçileri arasında da tanındı.

Örgüt süratle güçlendi, tutuklanan parti işçilerinin yerini gençlik aldı. Başka şehirlerden yoldaşlar getirildiler. Motoviliha'da Yakov Mihayloviç, Sormovo'dan eski dostlarla buluştu: İvan Çugurin, Grişa Kotov ve Vanya Savinov. Bunlar, Sormovo ayaklanmasının ezilmesinden sonra Nişni-Novgorod'u terketmişler ve Motoviliha'da gizli olarak yaşıyorlardı.

Sverdlov'un gelmesinden sonra Motoviliha bolşevik örgütü tamamen canlandı.

İlkbaharın başlangıcında Motovilihalı yoldaşlar, heybetli Kama'nın öbür yakasındaki ormanda 1905'ten sonraki ilk toplantıyı düzenlediler. Bu toplantıya Motoviliha'dan düzinelerce işçi, RSDİP mücadele grubu üyeleri katıldılar. Toplantı Motovilihalı işçi ve bolşevik Vasya Frolov tarafından açıldı. Yoldaş Mihaliç'e şimdiki devrim ve Aralık ayaklanmasının dersleri üzerine rapor vermesi için söz hakkı verdi. Bu toplantıyı Klaşa Kirsanova şöyle anlatıyor: "Sanki çam ağaçları uğultu yapmayı bırakmışlar gibiydi. Bütün gözler büyülenmiş gibi Mihaliç'in yüzüne çevrilmişti.

Toplanmış olanların oluşturduğu çember içinde diz çöktü. Keza bazıları da diz çökmüşlerdi. Bazıları da doğrudan yere oturmuşlardı. Gözlüğünün arkasından, derin parlayan gözleriyle herkesin yüzüne bakıyordu Mihayloviç... Ama sesi, bir çağrıyı andırıyordu: 'Yoldaşlar! Mutlakiyete karşı saldırıyı devam ettirelim! Askeri bir örgüt kuralım! Mücadele gruplarından yoldaşlar! Silahlarımızı kaldırın ve daha fazlasını temin edin. Ordu birlikleri arasında çalışalım, orduyu halkın tarafına çekelim!... Yaşasın devrim!.. Herkes bu sloganları tekrarladılar."

Perm'deki çalışma da başarılı gelişti. Yakov Mihayloviç, Perm komitesinin faaliyetini yönetiyordu ve bu arada günlük faaliyetin bütün ayrıntılarına kadar [illegible] Motovilina'da ol-

duğu gibi burada da sağlam bolşeviklerden güvenilir bir çekirdek oluşturuldu ve mücadele gücü olan gizli bir örgüt inşa edildi.

Bugün, Ohrana'nın o dönemdeki dökümanlarını okumak enteresan. Perm Ohrana'sı şöyle tespit etmek zorunda kalmıştı: "Sessizlik, sadece görünüşte sağlandı. Kendini RSDİP PK (RSDİP Perm Komitesi) olarak isimlendiren cinayet topluluğunun faaliyeti... durmak bir yana, giderek daha büyük ölçülü olmaya başladı.

Ohrana, bolşeviklerin Perm örgütü çalışmadaki bu canlanmaya neden olan kiyişi de tespit etmişti. Ohrana'nın Perm şubesi şefi, Perm jandarma yönetimine şöyle yazıyordu: "1906 Ocak'ının son çeyreğinde Yekaterinburg'dan yeni bir örgütün (RSDİP Perm Komitesi) kurulması için örgütleyici olarak 'Yoldaş Andrey Mihayloviç' adında bir örgütleyici Perm'e gelmiş. Önceleri burada mevcut olmayan askeri ve basım tekniği kurarak ve komiteye 'mücadele örgütü' ekleyerek oldukça kısa bir zaman zarfında, oldukça ciddiye alınması gereken bir örgüt oluşturmayı başarmış."

Ohrana yanılmamıştı. Bütün parti faaliyeti hızlanmıştı. Görevlerin komitede tam bir dağılımı sağlanmıştı. Propagandacıların eğitimini, örneğin yoldaş A. N. Sokolov yönetiyordu. O, mükemmel, anlayışlı bir yoldaştı ve Perm'de profesyonel devrimci olarak faaliyet sürdüren eski bir tıp öğrencisiydi. Komite'de Vanya Çugurin, Mark Minkin, Bina Lobova, Sanya Aşihmina, bu satırların yazarı ve bazı başka yoldaşlar aktif görev almışlardı.

1906'nın ilkbaharında Perm'de büyük bir illegal matbaa kuruldu, yaklaşık beş put (Rus ağırlık birimi, 1 put=16.38 kg) tutarında harfe ve büyük bir kağıt stokuna sahipti. Burada, Yekaterinburg'dan gelen Aleksandar Minkin (Mark), Şura Kons-

taneva ve Mişa Turkin çalışıyorlardı. Matbaa, önce Kamişlovskaya sokağına yerleştirildi, daha sonra Monastiskaya sokağına; bir evin arka bahçesinde oldukça kuytuda duran yan bir binaya taşındı.

Yakov Mihayloviç, askerler arasındaki çalışmaya özellikle önem veriyordu. Bu işle bizzat ilgileniyordu ve yardımcısı da henüz çok genç, olağanüstü enerjik ve neşeli kız Klaşa Kirsanova'ydı. Klaşa'nın doğallığı bizi çoğu kez güldürürdü. Ama bu bazen de bizim için tehlikeli oluyordu. Birgün sokakta benimle karşılaştığında, bütün neşesiyle üstüme atıldığını ve oldukça yüksek sesle; "Olga, Yoldaş Olga" diye bağırdığını hatırlıyorum. Yanından geçip gitmeme ve onu dikkate almamama çok şaşırmıştı. Ancak ona, kalabalık sokakta benimle parti adımı kullanarak konuşmaması gerektiği, üstelik bir de "yoldaş" sözüyle, böylelikle beni ve kedini zor durumda bırakacağı konusunda açıklama yaptıktan sonra hatasını kavradı. Klaşa, askerler arasında gerçek bir coşku ve beceri ile çalıştı. O, mükemmel bir ajiatördü ve hiç de kötü bir örgütleyici değildi. O, Perm garnizonu askerleri arasındaki sosyal demokrat çevrenin kurulmasına, bildirilerin ve parti yayınlarının dağıtımına doğrudan katıldı.

Yakov Mihayloviç ve çok sayıda yardımcısının yerine getirdikleri muazzam örgütsel faaliyet, Ural'da bütün bolşevik örgütlerin birleşmesi için sağlam bir temeli oluşturdu. Bu faaliyet, Şubat 1906'da Yekaterinburg'da, Ural'ın bolşevik örgütlerinin birliğini tamamlayan Ural Bölge Konferansı'nın çağrılmasıyla taçlandı. Konferansta Perm, Yekaterinburg, Ninşi-Tagil, Ufa, Vyatka, Tyumen örgütleri ve RSDİP'in başka Ural örgütleri temsil ediliyorlardı. Konferans çalışmasına Y. M. Sverdlov, N. N. Nakoryakov, M. O, Aveyde, Sergey Çerepanov ve Alekseyev; toplam olarak 25 kişi katılmışlardı. Ben

toplantıda hazır bulunamadım.

Katılımcılarının bildirdiklerine göre Konferans, Yakov Mihayloviç'in yönetiminde yapıldı. O, Konferansta kabul edilen hemen bütün bildirgelerin yazarıydı. Leninist direktiflere dayanan ve mücadeleci bolşevik ruhla dolu olan bu bildirgeler, Ural'da parti faaliyetinin gelişmesinde önemli bir rol oynadılar. Ajitatörlerimizin ve propagandacılarımızın bütün faaliyetleri bu bildirgelere dayanıyordu.

Konferans, Ural'ın sağlam, bolşevik bir örgütü için temeli atmıştı. Bu örgüt, gericiliğin sonraki yıllarında çökertilemedi.

RSDİP'in yeni seçilmiş bölge komitesi, Lenin'in direktiflerine uygun olarak, kitlelerin yeni bir yükselişe hazırlanması için enerjik bir çalışma geliştirdi. Bölge komitesinin başında Yakov Mihayloviç Sverdlov bulunuyordu.

Ural, Rusya'nın bütün parti yaşamında giderek önemli bir yer almaya başladı. Ural'ın mücadele örgütlerinin tecrübeleri, Perm ve Güney Ural'da hazırlanan tüzükler, Kasım 1906'da Finlandiya'da gerçekleştirilen RSDİP Askeri ve Mücadele Örgütleri'nin ilk konferansında değerlendirildi. Bu konferansın çağrılması için finansman Ural Mücadele Örgütü tarafından temin edildi ve üyelerinden birisi tarafından teslim edildi. Bu miktar ile konferans protokollerinin yayını finanse edildi.

20 Konferans katılımcısından beş temsilci, (F. I. Lokozkov, I.S. Kadomzev, Y.A.Fortunatov, E.S. Kadomzev ve Alekseyev) Ural örgütlerindendi. Konfrensta seçilen büroya Ural'ın bir temsilcisi de; E. Kadomzev alındı.

Sosyalist devrimcilere ve menşeviklere karşı sürekli mücadele bize çok güç kaybettiriyordu. Sosyalist devrimciler Ural'daki nüfuzlarını daha 1905'in devrimci olaylarının seyri içinde kaybetmişlerdi. Menşeviklerle olan durum biraz baş-

kaydı. 1905 sonbaharında, en yüksek devrimci yükseliş günlerinde çoğu menşevik, genellikle bolşeviklerle birlikte hareket etmişti. Ama daha ilk yenilgilerden sonra paniğe kapıldılar ve hemen önderleri, silahlara sarılmamalıydılar diye sızlanmaya başladılar. Menşevikler, bütün parti faaliyetine nifak ve bozgunculuk taşıdılar. Bütün temel sorunlarda onlar ve bizim aramızda ortak hiçbir şey yoktu.

Menşevik ideolojiye karşı kesin bir mücadele yürütmek ve hala menşeviklerin yolunda giden Urallı işçilerin o önemsiz gruplarını da menşeviklerin etkisinden kurtarmak zorunluydu. Ama aynı zamanda durum, proletaryanın bütün güçlerinin birliğini gerekli kılıyordu ve menşeviklere karşı mücadele, "bütünlüklü" bir örgütte sürdürülmek zorundaydı.

Y.M. Sverdlov etrafından toparlanan ve leninist anlayışların temelinde yükselen Ural'lı bolşeviklerin ilkesel sağlamlılıkları, 1906 yılı boyunca menşeviklerin her tarafta yenilgilere uğramalarına neden olmuştur.

Nisan 1906'da Perm'de RSDİP'in IV. Parti Kongresi için delege seçimleri yapıldı ve bu seçimlerde biz, menşevikler üzerinde tam bir zafer kazandık. Delege adayları, şehir dışında yapılan büyük toplantılarda tartışıldı. Oylama açık yapıldı.

Yakov Mihayloviç'in adaylığı tabii ki, herhangi bir soruna neden olmadı. Ama Motoviliha'lı işçiler, başlayan tutuklamalardan dolayı, onun asla yolculuk etmemesi üzerine kesin açıklama yaptılar.

Andrey, kısa bir zaman içinde zor bir durumda Motoviliha'da güçlü bir örgütü yeniden inşa etti. Onunla beraber çalışmış olan herkes, onun örgütleyici yeteneğini tam anlamıyla görmüştü. Motovilihalıların savları onay bulmuştu. Parti kongresine katılmayı çok istemesine ve Lenin'le buluşmayı çok arzu etmesine rağmen Yakov Mihayloviç de onlara onay

vermek zorunda kaldı. Yakov Mihayloviç'in yerine ben parti kongresi delegesi olarak seçildim. "Yakovlev" takma adıyla RSDİP IV. Parti Kongresi çalışmalarına katıldım.

Çarlık yıllarında parti kongresini tabii ki ülkemizde, Rusya'da yapamıyorduk ve bundan dolayı Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin IV. Parti Kongresi İsveç'in başkenti Stokholm'da yapıldı.

Stokholm'a gitmek öyle pek kolay değildi. Bolşeviklerin peşinde olan Ohrana'nın pençesine düşmemek için devamlı dikkatli olmak yetmiyormuş gibi, bolşeviklerle birlikte IV. Parti Kongresi çağrısına katılan menşevikler de, önümüze mümkün olan bütün engelleri çıkartıyorlardı. Seyahat ihtiyacı sorunu, elbise sorunu benim için kolay değildi; basit keten bir bluzdan, ucuz bir mantodan ve baş örtüsünden başka birşeyim yoktu. Bavulum dahi yoktu. Ama biraz da olsa giyinmiş, kuşanmış olarak yurtdışına gitmeliydim. Yoldaşlar bazı şeyleri temin ettikten sonra –bunun için fukara parti kasasını neredeyse boşaltacaklardı– seyahat için donatıldım ve ilk buluşma yeri olan Petersburg'a hareket ettim.

Ayrılırken Yakov Mihayloviç sürekli şunu vurguladı: "Esas olan, İlyiç'ten yana ol! O'nun her bir sözünü dinle ve kafana yerleştir. Geri döndüğünde soranız. Hiçbir sözü kaçırmamaya dikkat et." Yakov beni, menşeviklerin muhtemel entrikalarına karşı da uyardı ve onlara karşı uyanık olmamı tavsiye etti.

Petersburg'a sağ-salim geldim. Ama şehirde hemen güçlükler başladı. Buluşma yerinin menşeviklerin elinde olduğu açığa çıktı; onlar, parti kongresinde çoğunluğu garantilemek için her türlü rezaleti yapmaya hazırdılar. Hiç de sempatik olmayan, zayıf, sinirli bir şekilde seyrek kırmızı sakalcığını hafifçe çeken ve sürekli tüküren birisi tarafından karşılandım. Bolşevik olduğumu öğrendikten hemen sonra, utanmaz bir

tarzda, parti kongresine oy hakkıyla katılmaya hakkımın olmadığını ve buna rağmen parti kongresine gidecek olursam, sadece danışma hakkımın olacağını açıkladı.

Onu hiçe saymak ve kendi başıma hareket etmek isterdim. Ama bir sonraki buluşma yerini bilmiyordum. Bunun için bu menşevik aracı olacaktı. Dolayısıyla onunla herhangi bir şekilde iyi geçinmeliydim. Ama, vekaletimi vermeye de niyetim yoktu. Kararlı bir şekilde, sadece söz değil, oy kullanma hakkına da sahip olarak seçildiğimi açıkladım ve beni parti kongresine seçen Perm örgütünün onayını talep edeceğimi, onayın gelmesine kadar da duruşumdan sapmayacağımı söyledim.

Perm'den cevap beklemeden geldi ve menşevike, bana buluşma yerini –Helsingfors'ta– bildirmekten başka yapacak birşey kalmadı. Helsingfors'ta başvuracağım kişinin takma adını da –"Şeytan"– bana verdi.

"Yağmurdan kaçarken doluya tutuldum" dedim kendi kendime! Şayet sen öyle biriysen, bu "Şeytan"ın sana ne biçim zorluklar çıkartacaktır, kim bilir diye düşündüm.

Ama "Şeytan" mükemmel bir yoldaştı, tamamen büyüleyici bir insan, sağlam bir bolşevik ve leninist. Beni çok dostça karşıladı ve Stokholm'a yalnız gitmemem için bazı başka yoldaşlar gelene kadar Helsingfors'ta biraz beklememi rica etti.

Birkaç gün sonra beş yoldaştan oluşan bir grup olduk. "Şeytan" bize detaylı talimatlar verdi ve yola koyulduk. Bizim topluluğa benim dışımda, kendisini Retortin (A.S. Bubnov) olarak tanıtan Ivanovo, Vosnessensk'ten bir delege; Mihayloviç (P. Tuçapski), Sanıyorum Ukrayna'dan bir menşevik; adı aklımda kalmayan başka bir yoldaş ve güzel, sade orta yaşlı bir bayan. "Şeytan," onu bana, Kazan'da parti kongresine seçilmiş yoldaş Sablina olarak tanıttı.

Helsingfors'ta vapura biner binmez aramızda canlı bir konuşma başladı. Aramızda, yoldaş Sablina dışında hiçbirimizin daha önce yurtdışında bulunmadığı açığa çıktı ve bizim için herşey biraz yeniydi. Yoldaş Sablina'nın ilk defa yurtdışına çıkmıyor olması gerçeğinden veya kişisel cazibesinden dolayı mı bilmiyorum, ama her halükarda biz onu, başından beri küçük grubumuzun yöneticisi olarak görüyorduk. Konuşma, parti sorunlarına geldiğinde yoldaş Sablina'nın bu alanda da ne kadar iyi bilgi sahibi olduğu şaşırtıcıydı. Her örgütte olup biteni, hepsini kelimesi kelimesine biliyordu. Örneğin Ural'daki durumu çok iyi tanıması, bölge konferansımız, yoldaş Andrey hakkında esasa ilişkin bilgilenmek istemesi, beni hayrete düşürmüştü. Yalnız kaldığımızda, bütün bu ayrıntıları nereden bildiğini sormaktan kendimi alamadım. Yoldaş Sablina gülümsedi:

"Siz yoldaş Olga, Klavdia Novgoradzeva değil misiniz?"

Afalladım. Gerçek adımı hiç kimseye, "Şeytan"a da söylememiştim.

Yoldaş Sablina, "Sanırım tanışmamızın zamanı geldi. Adım Krupskaya" diye devam etti.

Krupskaya! Hemen anladım. Demek ki bu, oydu. Yakov Mihayloviç'in büyük değer verdiği ve faaliyetimizde bize yön veren o mektupların yazarı! Böyle tanıştık ve benim, Nadejda Konstantinovna Krupskaya ile, Vladimir İlyiç Lenin'in can arkadaşı, yardımcısı ve eşi ile uzun dostluğumuz böyle başladı.

Sık sık sohbet ettik. Anlaşıldı ki, Nadejda Konstantinovna ve Vladimir İlyiç de, Yakov Mihayloviç'in Ural'daki etkisini biliyorlardı. Yakov'un faaliyetini büyük ilgiyle takip etmişler, Volga ve Ural'da Yakov Mihayloviç ile birlikte olmuş olan yoldaşlara onun hakkında, sorular sormuşlar.

Helsingfors'tan Stokholm'a yolculuk uzun sürmedi. Za-

man farkına varmaksızın akıp gitti. İsveç'in başkentine vardık. Parti Kongresi'ne biraz gecikmiştik ve vardığımızda çalışma çoktan başlamıştı. Stokholm'da ilk defa Lenin'i görme şansına sahip oldum.

IV. Parti Kongresi'nde durum karmaşıktı, menşevikler çoğunluktaydılar ve biz onlara karşı ümitsiz bir mücadele sürdürüyorduk. Normal oturumun bitişinden sonra, hemen her akşam, parti kongresinin bolşevik kesimi herhangi sıradan bir lokantada toplanıyordu. Vladimir İlyiç geldiğinde canlı bir tartışma başlıyor ve ertesi günkü eylem planı tespit ediliyordu. Bu buluşmaların resmi bir karakteri yoktu. Merkezinde Lenin'in bulunduğu canlı, doğal konuşmalar yapılıyordu. O, herbirini dikkatlice dinlemeyi, uygun ara sözler söylemeyi, iyi bir öneride bulunmayı ve oldukça karmaşık, içiçe geçmiş bir sorunu açıklamayı, iyi biliyordu.

Konuşma sonuçlandığında Vladimir İlyiç, Moskova bolşevikleri'nin delegesi Sergey İvanoviç Gussev'e dönüyor ve;

"Sergey İvanoviç biraz şarkı söyleyin. Sizden bunu çok rica ediyoruz!" diyordu.

Sonra Gussev, şarkı söylemeye başlıyordu. Diğerleri ona katılıyorlar; Rus özgürlük ve devrim şarkıları uzun zaman söyleniyordu.

Lenin'in biz düşünce arkadaşlarına ve öğrencilerine karşı ne denli sade ve dikkatli; parti kongresi oturumlarında ise oportünistlere, devrimin düşmanlarına karşı nasıl uzlaşmasız ve acımasız olduğu dikkati çekiyordu. Uzun süren konuşmalarıyla menşevikleri temelden yıkarak eleştiriyor ve Lenin'le şiddetli çatışmalarda menşevik önderlikler sık sık çaresiz kalıyorlardı.

Menşevikler, oy çoğunluğuna sahip olduklan için parti kongresinde en önemli sorunlara ilişkin bildirgelerini geçirdi-

ler. Ama biz bolşevikler için Lenin'in önerileri tavrımızın örneğiydi ve biz, menşevik bildirgeleri dikkate almayı düşünmüyorduk. Perm'e geri döndüğümde komitenin bir oturumunda bu anlamda rapor verdim.

Yakov Mihayloviç ve diğer yoldaşlar bana tamamen katıldılar. Perm komitesinin kararı üzerine görece büyük bir toplantı düzenlendi. Bu toplantıda RSDİP IV. Parti Kongresi üzerine rapor sundum. Raporumda ağırlığı leninist bildirgelerin anlatımına verdim ve bu bildirgeleri, parti kongresinin menşevik çoğunluğu tarafından reddedilmelerine karşın, parti kararları olarak görmemiz gerektiğini açıkladım. Menşevik bildirgelere sadece değindim ve oldukça kesin eleştirdim.

Benden sonra Yakov Mihayloviç konuştu. O, dinleyicilerin dağılmamış dikkatini, leninist bildirgelerden bizim örgütümüz için çıkan pratik sonuçlara çekti.

Toplanmış olanların büyük çoğunluğu bizi desteklediler. Perm örgütü ve komitesi, RSDİP IV. Parti Kongresi'nin menşevik kararlarına rağmen, eskisi gibi kararlı bir şekilde bolşevik, leninist yaklaşımdan yana oldu.

Sürek Avı

Jandarmaların yoğun aramaları ve onun kellesi için tespit edilen büyük ödülün çok sayıda polis ajanını harekete geçirilmesine rağmen, uzun bir zaman Sverdlov'un izi bulunamadı. Buluşma ve toplantı yerleri oldukça gizli tutuldu. Sverdlov'un nereye ve ne zaman gittiğini Perm komitesinden başka hiç kimse bilmiyordu.

Toplantıların korunması için güvenlik tedbirleri alındı. Yoldaş Andrey işçilerle konuşurken, toplantıya katılanlar, onun etrafında sıkı bir halka oluşturarak, polisin ona yaklaşmasını engellerlerdi. Konuşmasının bitiminden sonra onun kitle içinde kaybolmasını sağlarlar, ona başka bir elbise verirler ve güvenli bir yere götürürlerdi.

Ohrana, hiddetten kuduruyordu. Gerçekten de bütün Ural'da tanınmış devrimci yoldaş Andrey, "cani" faaliyetine kelimenin tam anlamıyla onların gözü önünde devam ediyordu:

Bazen başka işletmelerden Andrey'in konuşacağına dair ajanların haberleri geliyordu. Ama anında orada olmayı ve onu tutuklamayı başaramıyorlardı.

Perm'den Ural'ın çeşitli şehirlerine, hatta Volga'ya kadar telgraflar gönderildi. İl jandarma komutanlığı alarma geçti ve Andrey'in tutuklanmasını talep etti. Zaman akıp gitti, ama o hala özgürdü.

Yakov Mihayloviç'in 1906'nın ilkbahar ve yazında bulunduğu bütün yerleri saymak zor. Örneğin dün Perm'de, Perm veya Ural bölge komitesinin düzenli bir oturumunu yönetirken, bugün Yekaterinburg'ta oluyordu. Orada jandarmalar izini bulunca, o, çoktan Ufo'ya geçmiş oluyordu. Ufo'ya telgraf çekiliyordu, ama o, yeniden Perm'e gelmiş oluyordu.

Yoldaş Andrey, Tirlyana, Alapayevsk, Sissert, Kuşva, Nişnaya-Tura'da görülüyordu... Oradaki bolşeviklere talimatlar veriyor, komite oturumlarını gerçekleşiriyor; işçi gösteri ve toplantılarında konuşuyordu. Polis ajanları Ural'ın bir ucundan diğerine koşuyorlardı. Boşuna!

Bir defasında bir Reşevsk işletmesine gitmişti ve küçük bir gölün kıyısında düzenlenen kalabalık bir işçi toplantısında konuşmuştu. Polisler, toplantı yerini çembere almışlar ve Andrey'in ortaya çıkmasını bekliyorlardı. Onu doğrudan toplantı esnasında, işçilerin gözü önünde tutuklamaya cesaret edemiyorlardı. Ama toplantıya katılanlar dağılmaya başladıklarında durum biraz değişti... Bir, iki saat beklediler. Toplantı çoktan bitmişti. Kıyıda hiç kimse kalmamıştı ve yoldaş Andrey neredeydi? Daha toplantı bitmeden önce bir kayıkla gölün öbür tarafına götürülmüştü. Orada bir araba hazır bekliyordu ve gitmişti.

Nişni-Tagil'de, Vika ırmakçığının kıyısında, Yelisarov dağının eteğinde illegal bir parti toplantısı yapıldı. Toplantıya ka-

tılanlardan birisi, Ural'lı yazar Alevey Petroviç Bondin hatıralarında şöyle yazıyordu: "Yoldaş Andrey konuşmaya başlayınca ortalık sessizliğe büründü. Dikatli gözlerin derin bakışı, çok sayıda olan dinleyicilerin dikkatini cezbediyordu. Onun açıkseçik sözleri melodi gibi geliyordu; son derece ikna ediciydi...

Sverdlov, kapitalizme karşı mücadele üzerine, toprağın devrimci millileştirilmesi düşüncesinin gerçekleşmesi üzerine, halkın kurtuluşu üzerine, bolşeviklerin hainlere ve provokatörlere karşı acımasız mücadelesi üzerine konuşuyordu.

Ne var ki bu konuşma, Andrey'in çarlık yıllarında Ural'daki son konuşmalarından birisiydi.

Faaliyeti sürdürmek ve gizlenmek, her geçen gün zorlaşıyordu. Ohrana, bütün yolları denedikten sonra, iki misli enerjiyle devamlı yeni provokatörleri saflarımıza saldı ve eskilerden daha çalışkan olmalarını talep etti. Bir provokatör, Perm komitesine sızmayı başardı. Yakov Votinov; mücadele grubunun silah deposu yöneticisi, komitenin özellikle güvendiği birisi, Ohrana'nın gizli çalışanı olarak ortaya çıktı.

Nisanda bütün propaganda çevresi tutuklandı. Belirlenmiş olan ilk görüşmenin taslağı, illegal yayınlar ve parti programımızın özel baskısı jandarmaların eline geçti. Propagandacılarla birlikte onların yöneticisi olan Saşa Sokolov da tutuklandı. Ev aramaları ve tutuklananlardan nasıl ifade alındığının dışarıda bilinmesi, komiteye, tutuklamaların tesadüfi olmadığını, bilakis Ohrana'nın tecrübeli bir ajan-provokatörünün yardımcı olduğunu gösteriyordu.

Yakov Mihayloviç, bütün güvenlik önlemlerini aldı. Arka arkaya iki gece aynı evde kalmadı ve gündüzleri sokaklarda görünmedi. Perm'den başka yerlere yaptığı gezilerde –ki bunları durdurmamıştı– gizliliğin kurallarına eskisinden daha

sıkı dikkat etti.

Bir ajandan kurtulup ve bir polis ajanı atlatabilirken, kendisiyle omuz omuza faaliyet sürdüren ve kendini düşünce arkadaşı ve yoldaş olarak tanıtan bir provakatör ajandan gizlenmek çok zordu.

Yakov Mihayloviç, 10 Haziran 1906'de gezilerinden birinden Perm'e döndü. Aynı gece Perm'den ayrılmamız kararlaştırılmıştı. Çünkü orada kalmak, artık kolay değildi. Bizim gitmemizden dolayı faaliyet, Perm'de kalanlar arasında yeniden düzenlendi. Bazıları başka şehirlere gönderildiler. Buna karşın bazıları da Perm'e çağrıldılar. Bu amaç için aynı gün bir komite oturumu düzenlendi.

Yakov Mihayloviç ve ben, komitenin toplanacağı gizli evi güç bela bulabildik. Buluştuğumuz evi terketmemizden kısa bir zaman sonra, ajanlar peşimize takıldılar; bir tane değil; birkaç taneydiler. Bir faytondan diğerine bindik ve han geçitlerini kullandık. Bu manevrayla onları atlatabildik. Şehir kenarına kadar vardıktan sonra, ajanların artık peşimizde olmadıklarına emin olduk.

Yakov Mihayloviç şöyle diyordu: "Durum kötü. Görüldüğü gibi izimizi buldular, ama yakalamadılar. Bu gariptir. Düşünsene, kelimenin tam anlamıyla peşimizdeydiler ve bize dokunmadılar. Bunun altında yatanın ne olduğunu bilmek istiyorum."

Bütün bunlar bana da oldukça şüpheli geldi. Ohrana'nın herhangi bir alçaklık tasarladığı ve bizi nedensiz olarak rahat bırakmadığı açıktı. Saflarımızda var olduğunu uzun zamandan beri tahmin ettiğimiz bir ajan provokatörün toplantı hakkında Ohrana'ya bilgi verdiği sonucuna vardık. Bu ajan provokatörü açığa çıkartmak için bazılarını dikkatli bir şekilde denemeye, çalışmalardan dışlamaya başladık. Muhtemel ki Ohrana, gelecek için planlarımızı öğrenmek ve Yakov Mihayloviç'in hangi

direktifleri verdiğini gözlemek istiyor; bundan dolayı da buluşmamızı engellememeyi, bilakis oturumdan sonra, bütün toplantıya katılanları tutuklamayı kararlaştırmıştı.

Yakov Mihayloviç, düşüncelerimizi özetleyerek şöyle dedi: "Buna rağmen, acele etmeliyiz, çıkar yolumuz zaten yok. Herşeyi kendi haline terk edip gidemeyiz. Toplantı yapılmalıdır, takip edenlerden daha erken davranmak için toplantıyı mümkün olduğunca hızlı terketmeliyiz. Risk tabii ki büyük. Ama başka çaremiz de yok."

Şehrin varoşlarından hareketle gizli eve özel bir zorlukla karşılaşmaksızın ulaştık. Toplantının yapılacağı evin yakınında da ajanları görmedik. Görünen o ki, Ohrana, şayet oturumun yerini biliyorsa, polis ajanlarını, bizi zamanından önce kaçırmamak için evden uzağa yerleştirmişti.

Yoldaşlar toplanmışlardı ve Yakov Mihayloviç, zaman kaybetmeksizin oturuma açtı. Sorunlar hızla tartışıldı ve karara bağlandı. Sverdlov, hazır bulunanların her birine ayrıntılı, somut emirler verdi. Sakin ve soğukkanlıydı...

Oturum sona erdikten sonra Yakov Mihayloviç, yoldaşlardan teker teker veya ikişer kişi olarak gitmelerini talep etti, zaten normal olarak böyle yapılıyordu.

O, kararlı bir şekilde "Olga ve ben önce gidiyoruz, sonrakiler beş on dakika sonra gidiyorlar. Hoşçakalın yoldaşlar" dedi.

Hesabımız basitti. Toplantıda hazır bulunan ajan-provokatörün, gidişimiz üzerine Ohrana'ya bilgi vermesinden önce, kolayca kaybolabileceğim yer olarak, Kama nehri kıyısındaki vapurun durduğu yere zamanında yetişmemiz için ilk önce bizim gitmemiz gerekiyordu.

Ama karşıtımızı bu sefer küçümsemiştik. Yoldaş Andrey,

gerçekten de çok önemli bir "yabani" avdı ve onu yakalama işi, avın bütün kurallarına göre örgütlenmişti. Sürek avına düzinelerce polis, jandarma ve ajan katılmışlardı. Hatta Yekaterinburg'dan da Anrey'i iyi tanıyan birçok polis ajanı çağrılmıştı.

İskeleye giden yolun henüz yarısına varmamıştık ki, takip edildiğimizi fak ettik. Tahmin ettiğimiz gibi, polis toplantıda hazır bulunan ajan provokatörün Yakov Mihayloviç'in kaybolduğunu zamanında bildirememe durumunu gözönünde tutarak komite toplantısının yapıldığı bütün semti ablukaya almıştı.

Yakov Mihayloviç yavaşça, "sokağa girelim ve orada ilk iyi faytona. Sonra ne olursa olsun!"

Birçok faytonun bulunduğu yan sokağa saptık. Ama ne tuhaf! Biraz önce bomboş olan sokak, süratle dolmaya başladı. Şüpheli tipler bize doğru gelmeye başladılar. Arkamızda ayak sesleri duyuluyordu. Siviller ve üniformalılar aniden bu önemsiz sokağa daldılar ve kavşakta polisler ortaya çıktılar.

Orada bir de fayton vardı.

"İskeleye" diye faytoncuya seslendi Yakov Mihayloviç yavaşça.

Hemen, "dolu" cevabı geldi.

Daha sonraki faytoncu da aynı cevabı verdi. Herşey açıktı. Şimdi esas olan, sükuneti korumaktı. Hızlıca son sözlerimizi söyledik ve kolkola sakin bir şekilde yürümeye devam ettik. Öyle bir masum çehreyle ki, bizi tutuklaması gereken polis memuru, bize ulaştığında tereddüt içinde durdu ve geçip gitti.

Gerçekten engeli aşmış mıydık? Hayır...

Henüz on adım yürümemiştik ki, arkamızdan bir ses ça-

ğırdı. "Oradaki, her ikisini tutukla. Ne bön bön bakıyorsun?" Hemen birçok kişi üstümüze atladı. Yakov Mihayloviç bir faytona itildi, ben de başka birine. Basamaklara polisler atladılar, ıslık sesleri duyuldu ve atlar dört nala gittiler.

Ohrana sevinebilirdi; o zamana kadar ele geçmeyen Andrey, nihayet tutukluydu. Ama sevinç uzun sürmedi. Sverdlov tutuklanabilirdi, düzinelerce, yüzlerce bolşevik zindana atılabilirdi. Ama tarihin tekerliğini geriye çevirmek, bütün proleter Ural'ı kapsayan devasa devrimci hareketi boğmak; işte bu yapılamazdı.

Devrimci hareket 1906 yılının yarısından sonra geri çekilmeye başlamasına ve gericiliğin kudurganlığına rağmen, daha ilk siyasi kampanyalar, Ural'da bolşeviklerin konumlarının şimdi nasıl sağlam olduğunu ve MK temsilcisi Yakov Mihayloviç Sverdlov'un nasıl güçlü, mücadele yeteneği olan bolşevik bir çekirdeği kaynaştırdığını ve eğittiğini gösterdiler.

ÇOCUKLUK ve GENÇLİK

DEVRİMCİ FAALİYETİN İLK YILLARI

Çocukluk

Andrey yoldaş, ilk defa Ural'da ortaya çıktığında biz Ural'lı bolşeviklerin çok azı, onun şimdiye kadar nasıl bir yaşam sürecinden geçtiğini biliyorduk. Sadece, giderek, parça parça, seyrek hatırlamalardan ve anlatımlardan (Yakov Mihayloviç, kendinden bahsetmekten pek hoşlanmazdı) yaşamının bazı detaylarını öğrendik. Ama bu da son derecede azdı. Ancak Yakov Mihayloviç ile beraber olduğum uzun yıllar, babasının, oğlan kardeşinin ve kız kardeşlerinin anlatımları ve çeşitli dokümanların araştırılması bana, onun çocukluğunun ve gençliğinin şu veya bu şekilde tam bir resmini çıkarma olanağı verdi.

Yakov Mihayloviç Sverdlov 23 Mayıs (4 Haziran) 1885'te Nişni-Novgorod'da doğdu. Eski dönemde Nişni-Novgorod'un diğer Volga şehirlerinden farkı pek azdı. Kirli, bakımsız sokaklar, şehir içinde iki-üç katlı taştan evler, varoşlarda eğri-büğrü yoksul kulübeleri, Nişni-Novgorod pazarın-

daki coşkulu yaşam ve hareketlilik, yılın büyük bir bölümünü serserilikle geçirenler, yazın iskelelerdeki gürültülü ticaret; buna karşın şehrin caddelerinde ve sokaklarındaki sessizlik: Bu, geçen yüzyılın sonundaki Nişni-Novgorod'du.

Küçük burjuva tüccar ve ticaret şehrine giderek güçlenen yeni bir hava nüfuz ediyordu. Şehrin varoşunda devrim öncesi Rusya'sının bir sanayi devi olan ve devamlı genişleyen Sormovo tershanesi kuruldu.

Tahammül edilemez olan yaşam koşulları, Sormovo işçilerini, haklarının gerçekleştirilmesi için siyasi eylemlere sürükledi. Bu devasa işletmedeki ortak çalışma insanları kaynaştırdı ve onları güçlü, mücadele yeteneği olan bir kolektifte birleştirdi. Sormovo'nun 20. yüzyılın başında Nişni-Novgorod'da devrimci hareketin merkezi olması tamamen doğaldı.

Nişni-Novgorod'un yaşamı üzerinde, Nişni-Novgorod'u "hükümete sadık" bir şehir olarak gören çarlık hükümetinin, devrimci eylemlere karışmış olan öğrencileri ve aydınların temsilcilerini, Rusya'nın diğer şehirlerinden buraya sürgün etmesi gerçeği de, şehri devrimcileştiren bir etkide bulunuyordu. Bunların arasında, çarlık idaresinin güven duymadığı gazeteciler ve yazarlar da vardı. Nişni-Novgorod'a en uzak yerlerde sürgüne gitmiş olan ve başkentlere; Moskova ve Petersburg'a yerleşme hakkına sahip olmayan çok sayıda devrimci de yerleşiyordu.

Burada, Nişni-Novgorod'da Yakov Mihayloviç Sverdlov çocukluğunu ve ilk gençlik yıllarını geçirdi. Onun profesyonel devrimci ve bolşevik olarak gelişmesi burada başladı.

Nişni-Novgorod'un merkezinde, Bolşaya-Pokrovka'da Mihail İsrailyeviç Sverdlov'un, Yakov Mihayloviç'in babasının

gravür atölyesi bulunuyordu. Atölyenin yanındaki küçük bir odada bütün aile oturuyordu. Yoksulluğun üstesinden gelmek ve çocukları beslemek için baba ve anne sabah erkenden başlayarak akşam geç saatlere kadar çalışıyorlardı. Yakov Mihayloviç'in babası gravür zanaatında yetenekli bir ustaydı. Annesi Yelisaveta Solomonovna, aileyi düzen içinde tutmayı bilen, akıllı ve eğitimli bir kadındı. Kıt olanaklara rağmen çocuklar temiz giyimli ve iyi beslenmişlerdi. Yelisaveta Solomonovna'nın en büyüleyici yanı, her birine hoş bir söz söylemeyi bilmesiydi. Çocuklar onu herşeyden çok seviyorlardı ve ona, becerebildikleri kadarıyla yardım ediyorlardı. En erken çocukluk çağından beri bağımsız olma eğitimi almışlardı. Yemeğin hazırlanmasında, giyim eşyalarının düzene sokulmasında anneye yardım ediyorlardı. Çamaşırları yıkıyorlar ve tamir ediyorlardı. Babaya atölyedeki işinde yardım ediyorlardı. Çocuklar, haylazlığı, tembelliği, boş ve anlamsız zaman geçirmeyi tanımıyorlardı. Buna rağmen neşeli ve canlı çocuklardı ve oyun ve eğlence için de zamanları vardı. Çalışkan bir aileydi. Çocuklar sağlıklı, yaşam dolu bir atmosferde büyüdüler; onların yaşıtları, sürekli canlılık ve neşenin olduğu Sverdlov'lara severek gidiyorlardı.

Sverdlov ailesinin sık gelen bir misafiri, o yıllarda Nişni-Novgorod'da yaşayan ve bu bütünlüklü ve ilginç aileyi tanıyan ve değer veren Maksim Gorki'ydi.

Yakov, sokaktaki bütün çocuk oyunlarını örgütleyen, ele avuca sığmayan, haşarı bir gençti. Çocukların en çok sevdikleri oyun alanı Volga idi. Yakov, coşkulu bir şekilde kürek çekiyor ve yüzüyordu. Gemicilik okulunun öğrencileriyle hararetli bir şekilde yarışıyor ve bu yarışlarda çoğu kez de galip geliyordu. Oyun arkadaşları, onu, cesareti, becerisi, içtenliği

ve doğruluğundan dolayı seviyorlardı.

Yakov, özellikle sık sık Lubozki ailesine giderdi. Volodya Lubozki Yakov'un en iyi arkadaşlarındandı.

Yakov, oldukça erken yaşta sefaleti öğrendi. Dünyada haksızlığın hakim olduğunu, zenginlerin herşeye sahip olduklarını, buna karşın halkın çoğunluğunun onlar için çalıştığını ve hiçbir şeye sahip olmadığını gördü.

Yakov, neredeyse başkasının hiç yardımı olmaksızın okumayı öğrendi ve kısa zamanda Stepnyak-Kravçinski, R. Giovagnoli ve E. L. Voynih gibi yazarlar onun en çok sevdiği yazarlar oldular. Yakov, Spartaküs'ün yaptıklarıyla, Andrey Koşuhov'un mücadelesiyle ve "Sivrisinek"te, Garibaldi'nin kahramanlığı ve sınırsız cesaretiyle coşuyordu.

Yakov'un ebeveynleri için, çocuklarının liseye gitmelerini sağlamak, okul parasını ve pahalı lise üniformasını almak kolay değildi. Ama onlar, herşeyden feragat ettiler, çocuklarının eğitim görmesi için inatla uğraştılar ve bunun için her kuruşu biriktirdiler.

Daha belediye ilkokulunda Yakov, olağanüstü yeteneklerini gösterdi. Lisede okumak da onun için kolaydı. Ama onun ilgi alanı genişledikçe, kendini sarmalayan gerçeklik üzerine daha çok düşünmeye başladı ve lisedeki öğretimin kuru ve rutin oluşunu, zengin çocuklarına yaltaklanan ve fakirlerin çocuklarına devamlı eziyet eden sınıf öğretmeninin kalpsizliğini ve adaletsizliğini daha yoğun hissetti. Yakov Sverdlov ve Vladimir Lubozki, kendilerini meşgul eden sorulara lise öğretmenlerinden cevap alamadıkları için, liselilerin okuması kesinlikle yasaklanmış olan kitaplara giderek daha çok ilgi duymaya başladılar.

Her iki arkadaşta da Herzen'in "Yaşanmış ve Düşünülmüş

Olan'ı, Belinski'nin "Gogol'a Mektubu", Çernişevski'nin "Nasıl Yapmalı"sı ve Dobrolyubov ve Pissarev'in kitapları büyük ilgi uyandırıyordu.

Yakov ve sınıf öğretmeni arasında giderek sık sık çatışmalar oluyordu; oldukça bilgiye susamış ve dik kafalı lise öğrencisinin beklenmeyen sorularıyla devamlı köşeye sıkışan öğretmen, ona derin bir kin duyuyordu. Okul müdürü tarafından Yakov'a verilen ihtarlar giderek çoğalıyor ve o, giderek daha sık cezalandırılıyordu.

Yakov ve Vladimir, ilk defa illegal devrimci hareketten haberdar olduklarında henüz 15 yaşında bile değillerdi. Karanlık, sessiz gecelerde küçük bir petrol lambasının ışığı altında Sverdlov ve Lubozki, Lubozki'lerin evinin zemininde Nişni-Novgorod'da liseliler arasında dağıtılan bildirileri büyük bir heyecanla okuyorlardı. Böylece kafaların önünde yeni ufuklar açılıyor, yeni perspektifler oluşuyordu. "Devrimci faaliyetten başka ne, çekici ve ilginç olabilir?" diye düşünüyorlardı. Kendini beğenmiş polisleri ve jandarmaları nasıl atlatacaklarını, hergün yaşamlarını tehlikeye atarak mutlakiyete karşı mücadeleye nasıl atılacaklarını hayal ediyorlardı. Gençlik hayallerinde ne kadar romantizm vardı!

Yakov ve Vladimir, faaliyetleri için hemen doğru yolu bulamadılar. Başlangıçta, düşüncelerinde, planlarında ve hareketlerinde çocukça olan çok şey vardı. On dört-on beş yaşlarındayken silah elde ettiler ve onları Sverdlov'ların evinin çatı zeminine sakladılar; Sverdlov ailesi, atölye yanındaki odadan aynı avludaki küçük yan bir binaya taşınmışlardı. Gençlik sırlarını kutsal bir yermiş gibi saklıyorlardı.

1900'de Yakov'un annesi öldü. Onun ölümü aile için büyük bir darbe oldu. Baba için, yalnız başına çok sayıda çocu-

ğu beslemek ve evde düzeni muhafaza etmek kolay değildi. Yoksulluk daha da büyüdü. Yakov, dördüncü sınıftan sonra liseyi bırakmak, para kazanmak zorunda kaldı. Ayrıca, liseden ayrılmak ona fazla dokunmuyordu. Çünkü öğretmenlerin ve okul müdürünün sürekli eziyetleri onu bıktırmıştı. Lise, ona, amaç edindiği bilgileri veremiyordu. Yakov, sürekli, devrimci mücadele isteği duyuyordu.

Aileyi beslemenin baba için zor olduğunu gören Yakov, evden ayrıldı ve kendi yaşamına başladı. Bir varoş olan, daha çok işçilerin oturduğu Kanavino'ya gitti ve bir eczacının yanında çıraklığa başladı.

Zor iş, neredeyse bütün günü yutuyordu. Sayısız yorucu ve sıkıcı işin yapılması gerekiyordu. Ama Yakov cesaretini kaybetmedi. Ateşli bir okuyucu olarak o, hemen ilk günlerinde iş arkadaşlarının da kitaplara ilgi duymalarını sağlamaya çalıştı. Yakov, onlara kitapları okudu, tartışmalar düzenledi ve iş arkadaşlarının dikkatlerini şehirdeki amaçsız avarelikten ve kağıt oyunundan uzaklaştırdı.

Neşeli ve hoşsohbet karakteriyle Yakov, kısa zamanda iş arkadaşlarının sevgisini ve güvenini kazandı. Eski çırakların, bu genç çırağın ateşli konuşmalarından etkilenerek, onun etrafında toplandıkları ve onun ilginç bir kitap okuyuşunu dinledikleri sıkça görülebilirdi.

Yakov, Kanavino eczanesi sahibinin yüzüne karşı herşeyi söylüyordu: İşgününün uzun olması, yorucu iş, az ödeme ve çıraklara verilen kötü öğle yemeği. Zayıf, pek fazla büyük olmayan, akıllı, siyah gözlü delikanlı hiçbir şeye boyun eğmiyordu. Kabalığa kabalıkla cevap veriyor, daima, çalışma arkadaşlarından yana tavır alıyor, direnmelerini talep ediyor ve her haksızlığı açıkça mahkum ediyordu.

Kanavino'da, Yakov Svedlov'un işçilerle o günlük bağı başladı. Bu bağ, ona, kesin olarak bütün hayatı boyunca süren etkilemede bulunacaktı. O, burada Kanavino'da sosyal demokrat olan eczacı kalfasını tanıdı. O, Yakov Sverdlov'un buluştuğu ilk sosyal demokrattı..

Bu arada eczacının, dik kafalı çırağa olan memnuniyetsizliği arttı. Her zamanki çatışmalardan birinin ardından, on beş yaşındaki delikanlı sokağa atıldı ve hiçbir geliri kalmadı. İş bulmak kolay değildi. İlk sınıfların lise öğrencilerine ders verdi, bir dersten diğerine koştu, tiyatro rolleri yazdı ve geçimini sağlamak için tashihçilik yaptı.

1901'de Yakov Sverdlov ve Vladimir Lubozki, sosyal demokratların illegal Nişni-Novgorod örgütünün üyesi oldular.

Nişni-Novgorod Parti Komitesi Yakov'u, çağrıların ve bildirilerin dağıtımıyla görevlendirdi. Eski oyun arkadaşlarını topladı, onları coşkusu ve örnek tutumlarıyla sürükledi. Atak ve becerikli delikanlılar, bildirileri şehrin avlularında dağıttılar, posta kutularına, ev kapılarının altına attılar ve çitlere yapıştırdılar.

Yakov, babasını sık sık ziyaret etti. Büyük kardeşleri olan Sinovi ve Sofya, daha o zaman bağımsızlaşmışlardı. Evde, bir küçük kızkardeşi ve iki küçük kardeşi kalmıştı. Onların hepsi, özellikle kız kardeşi Sara, Yakov'a isteyerek yardım ediyorlardı. Sara'ya, gizli bir mektubu bir yoldaşa verme görevi verilebilirdi, görevini tam anlamıyla yerine getireceğinden emin olunabilirdi. Mektubu, kime verip vermeyeceğini biliyordu. Tehlike durumunda, jandarmaların ve polisin eline geçmesin diye mektubun yutulması gerektiğini de biliyordu.

En sıcak ilişki, eskiden olduğu gibi Yakov ve babası arasındaydı. Baba, oğluna tam anlayış gösteriyordu ve onu her-

şeyden çok seviyordu. Herhangi bir olanağı olduğu zaman Yakov'u maddi olarak destekliyordu ve Yakov, babasını, atölyede birçok çırak çalıştığı için şaka olsun diye sömürücü olarak nitelendirdiğinde çok alınıyordu.

Sverdlov ailesinin evi, Nişni-Novgorod bolşeviklerinin buluşma yeri oldu. Çoğu kez orada, polise görünmemesi gereken illegaller, birkaç gün veya bir hafta boyu kalıyorlardı. Saklanma yeri olarak, önceleri Sverdlov ve Lubozki'nin silahlarını sakladıkları çatı kullanılıyordu.

Yakov'un babası; evinin holünde yabancı insanlar ortaya çıktığında, çatıya çıktıklarında, Yakov'un kızkardeşi yukarıya ekmek götürdüğünde, başı üstünde dikkatlice atılan adımları duyduğunda hiçbir şey bilmiyormuş gibi yapıyordu. Bir defasında şöyle dedi:

"Çatıdaki yuvarlak pencerecik çivilenerek kapatılmamalıdır. Aniden evde yangın çıkarsa, ki bu olabilir, çatıya tırmanılabilir ve oradan sokağa atlanabilir." Bunu söylerken de kurnazca gülerdi.

Babasının atölyesindeki işçilerle Yakov'un arkadaşça bağı vardı. Burada, gizlice, parti örgütleri için mühürler yapılırdı ve pasaportlar için polis mühürleri taklit edilirdi; atölyede çalışan işçiler, gizli matbaa için matbaa harflerinin bulunmasına yardımcı olurlardı. Herşey dikkatli ve gizli oluyordu. Polis, ev araması yapmayı düşündüğünde "yasak" olan birşeyi zor bulurdu.

Bu yıllar, Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin oluşum yıllarıydı. Ocak 1900'de Vladimir İlyiç Lenin, Suşenskoye köyündeki sürgün cezasını çektikten sonra merkezi Rusya'ya geri dönmüş; en geniş halk kitlelerinin ajitatörü, propagandacısı ve örgütleyicisi olması gereken, bütün Rusya için siya-

sl bir gazetenin kurulması amacıyla canlı bir çalışma geliştirmişti. Lenin'in bu devasa eseri, Aralık 1900'de yayınlanan "Iskra"nın ilk sayısıyla taçlandı.

Şimdi devrimci sosyal demokratların ve işçilerin artık kendi gazeteleri vardı. Gazete onlara, gelişmenin perspektiflerini açıklıyor, işçi sınıfı önünde duran görevleri aydınlatıyor ve büyüyen hareketin güncel sorunlarına cevap veriyordu.

Nişni-Novgorod da bu gelişmenin dışında kalmadı. Nişni-Novgorod'da ilk siyasi gösteriye, Maksim Gorki'nin şehirden uzaklaştırılması neden olmuştu.

7 Kasım 1901'de Gorki'nin jandarmalar tarafından şehirden uzaklaştırıldığı haberi Nişni-Novgorod'da hızla yayıldı. Nişni-Novgorod'da yaşamak ona yasaklanmıştı.

Kötü havaya, gözleri kapatan kar fırtınasına rağmen istasyonda gençlerden, öğrencilerden ve zanaatçılardan oluşan kalabalık bir grup toplanmıştı. İstasyona varabilmek için fırtınalı rüzgardan korunma olanağı olmayan geniş Oka üzerinden geçmek gerekiyodu. Gorki, çok kalabalık bir insan kitlesi tarafından çevrelenmişti. "Yaşasın özgür konuşma", "Kahrolsun despotizm" çağrıları duyuluyor ve devrimci şarkılar söyleniyordu.

Gorki, kendisiyle vedaya gelen insanların dağılmaları için uğraşıyordu: "Hiç beklemiyordum, oldukça duygulandım" diye heyecanla konuştu yazar: "Endişeleniyorum, ne de olsa kendinizi tehlikeye atıyorsunuz..."

Tren hareket ettiğinde insan kitlesi istasyonu terk etti, hareket bir gösteriye dönüştü, devrimci şarkıları söyleyerek Nişni-Novgorod'un ana caddesini boydan boya yürüdüler. Tramvaylar durdu, yoldan geçenler gösteriye katıldılar ve tiyatro önündeki merkezi alanda miting yapıldı. "Iskra"nın 13.

sayısında bu gösteriler, Lenin tarafından, çarlık zorbalığına karşı halkın güçlü protestosunun başlangıcı anlamına gelen gösteriler olarak tanımlandı.

Örgütlü bir ortaya çıkışı beklemeyen polis, göstericilere karşı harekete geçemeyecek kadar kendini kaybetmişti. Ama polisler gösterinin en aktif katılımcılarının farkına varmışlar ve bunu daha istasyondayken not etmişlerdi. Bunların arasında onaltı yaşındaki Yakov Sverdlov da vardı. Belli bir zaman sonra o, tutuklandı; ama uzun bir zaman için değil. 20 Aralık 1901'de "Iskra", "3 Aralık'ta eski lise öğrencisi Sverdlov, 7 kasımdaki gösteriye katıldığı şüphesi nedeniyle tutuklandı" diye yazıyordu.

Böylece Svedlov ismi ilk defa Leninist "Iskra"nın sayfalarında görüldü.

Devrimci Olgunluğa Doğru

RSDİP'in Nişni-Novgorod Komitesi, Sverdlov'a, giderek daha ağır görevler veriyordu. Yakov, artık sadece bildirileri dağıtmıyor, örgüte "teknik" –matbaa harfi– mühür ve pasaport sağlamakla yetinmiyordu; Sormovo'nun işçi çevrelerine propagandacı olarak da gönderiliyordu.

Propaganda çalışmasının başlamasından itibaren Yakov, işçilerin kafasında oluşan soruları cevaplandırabilmek için bilgisinin yetmediğinin bilincindeydi.

Delikanlının masasında politik ekonomi, kültür tarihi ve Batı Avrupa'da işçi hareketinin tarihi üzerine kitaplar, "Komünist Partisi Manifestosu" ve Karl Marks'ın "Kapital"i de görülüyordu.

O yıllarda genç bir insan için çok sayıda siyasi akım ve nüansları arasında yolunu bulmak, doğru yolu seçmek kolay değildi. Ama Yakov Mihayloviç, bildiğinden şaşmadı. Leninist "Iskra", onun dalmi yol göstericisiydi. O, Yakov'un ayakları üs-

tünde sağlam durmasına yardım ediyordu. "Iskra" ile işçi çevrelerine gidiyor, menşevizme eğilimli yaşlı yoldaşlarla da tartışıyordu. "Iskra"nın, sadece akşamki boş zamanlarını değil, bütün yaşamını devrime adayan insanların yetiştirilmesi çağrısı, genç Sverdlov'un en çok gördüğü düşe denk düşüyordu. Bu çağrının kendisi gibi olan insanlara yönelik olduğuna inanıyordu. "Iskra"nın ilk sayısında basılan Lenin'in, "Hareketimizin En Acil Görevleri" makalesini okuduğunda, "bu beni ilgilendiriyor" diye düşündü.

Nişni-Novgorod ve Sormovo'daki parti çalışması, giderek daha çok insanı kapsamına alıyordu.

Komitenin verdiği görev üzerine Yakov, işçiler arasında yeni çevreler örgütlüyor ve onlar için yayın temin ediyordu. Ona yakın olan yoldaşlarını enerjisiyle hayrete düşürüyordu. Gün boyu Nişni- Novgorod ve Sormovo'nun çeşitli yerlerinde bulunuyordu. Her parti çalışmasını kolayca ve neşelice yapıyordu. Küçük ve önemsiz de olsa, parti örgütü için zorunlu olan bir işi asla reddetmedi.

Sverdlov üzerine Lenin şöyle diyordu: "Çalışmasının ilk döneminde, henüz delikanlıyken, siyasi bilinci henüz uyanıyorken, o, kendisini derhal ve tamamen devrime adamıştı."

17-18 yaşındaki Sverdlov'u hatırlayan yoldaşlar; devrimci işçilerin, Nişni-Novgorod Komitesinin sadık yardımcılarından genç neslin, Yakov etrafında gruplaştığını bildiriyorlardı. Yakov Sverdlov, yoldaşlarına gelişmelerinde yardım ederken, işçi gençlik içinde de bizzat kendisi büyüdü; onlardan yaşamı anlamayı öğrendi; arkadaşlığın, dayanışmanın, sabırlı olmanın ve boyun eğmezliğin büyük gücünü öğrendi.

Nisan 1902'de Nişni-Novgorod'da, Kazan'dan çıkartılan ve Nişni-Novgorod'da polis gözetiminde olan Kazan Veteriner Enstitüsü öğrencisi sosyal demokrat Rurikov öldü. Onun

ölümü bütün şehri galeyana getirdi. Parti örgütü, cenazeye katılma kararı aldı. Ama olası gösterilerden çekinen polis şefi, Rurikov'un yakınlarına, defin için dört gün izin vermedi ve şehir kilisesinde onun için mevlüt okunmasını yasakladı.

Ama defin günü çok sayıda insan mezarlık kilisesine geldi. Kilise dini töreninden sonra, matem marşı ve "Ölümsüz kurban, sükut ediyorsunuz" sesleri duyuldu. Üzeri el yazmalı matem bantları görüldü. Törene katılanlar arasında bildiriler dağıtıldı. Tabii ki Yakov da buradaydı. Mezarlık kuşatıldı, protokol düzenlendi ve Sverdlov ismi yeniden polis listesine geçti. Yeni bir tutuklama tehlikesi var olduğundan dolayı Yakov, birkaç gün gizlendi. Tutuklanmamalıydı, çünkü 1 Mayıs yaklaşıyordu ve Sormovo'da olduğu gibi, Nişni-Novgorod'da da gösteriler hazırlandı. Yani Yakov, bu günlerini hapishanede geçiremezdi.

1 Mayıs 1902, bir dizi siyasi gösteriden dolayı Rusya için önemli birgün oldu. Bu gösterilerden Gorki'nin mükemmel eseri "Ana"da çok güzel anlattığı Sormovo'daki gösteri özellikle belirtilmelidir. Gösteri, sosyal demokrat partinin Nişni-Novgorod ve Sormovo Komitesi tarafından örgütlenmişti. Başında Pyotr Salomov ve yoldaşlarının bulunduğu binlerce işçi, sokaklarda yürüdüler. Gösteri, polis ve ordu birlikleri tarafından dağıtıldı; önderleri hapishaneye atıldılar.

Sverdlov, gösterinin hazırlığına katıldı. Birkaç gün sonra polis, onun izini buldu ve Yakov, yeniden tutuklandı. Küçük kardeşi Venyamin de tutuklandı. 15 Mayıs'ta Arsamas'tan Maksim Gorki, Pyatnizki'ye şöyle yazıyordu: "Nişni-Novgorod'da kötü şeyler oluyor. Korkunç! Tiksindirici caniler!, siyasi ajitatörler, devrimciler, gravürcü Sverdlov'un oğulları yakalandılar ve hapishaneye atıldılar. Korkunç! Şimdi düzen bayram ediyor ve Rusya kurtuldu!.. Caniler 6 Mayıs'ta, gösteri esnasi-

nda, sokakta yakaladılar... Büyük olan daha 15 yaşında, küçüğü 13. Onların üçüncü kardeşi altı yaşında; bu henüz hapishaneye tıkılmadı. Dördüncüsü (Sinovi -KS) şu anda benim yanımda ve gülmekten katılıyor. Darkafalı bir ruh! O, en büyüğüdür, 18 yaşında."

Nişni-Novgorod gençliği gerçekten de, 5 Mayıs'da (Gorki'nin yanlışlıkla yazdığı gibi 6'sında değil) şehrin merkezinde devrimci bir gösteri düzenlemişti. Gösteri, akşam üstü, sokakların insanlarla dolu olduğu zamanda başlamıştı. Sokaktan geçenler arasından yaklaşık 30 kişilik bir grup ayrılarak, "Kahrolsun mutlakiyet" yazılı bir bayrak kaldırdı ve devrimci şarkılar söyleyerek Bolşaya Pokrovka'ya doğru ilerlediler. Vladimir Lubozki, gösteriye önderlik yapıyordu.

Sormovo'daki olaylardan sonra polis tetikteydi. Gençler, hemen çembere alındılar. Yürüyüşe katılanları hapishaneye götürmek için arabaya bindirmeye çalıştılar. Tutuklananlar, arabayla gitmeyi reddettiler ve polis gözetiminde yürüyerek gittiler. Hapishaneye giderken devrimci şarkılar söylemeye başladılar. Refakatçi polisler yumruklarını ve tabancalarını kullandılar. Kaldırımda çok sayıdaki insan kitlesi tutukluları takip etti ve tutuklamanın kendisi bir gösteriye dönüştü.

Lubozki, bir polis memurunun kaba güç kullanmasına bir yumrukla cevap verdi, ama bu, ona pahalıya mal oldu. Sormovo ve Nişni-Novgorod göstericileri eş zamanlı mahkum edildiler. Çarlık mahkemesi onlarla vahşice hesaplaştı. Altı Sormovolu –Salomov, Samilin, Bikov ve diğerleri (ve iki Nişni-Novgorodlu genç, Moysseyev ve Lubozki) bütün haklarından mahrum kılındılar ve Sibirya'nın en uzak yerlerine ömürboyu sürgün edildiler. Volodya Lubozki henüz 16 yaşındaydı!

Yakov, tutuklanmasından iki hafta sonra serbest bırakıldı. Yeniden enerjik bir şekilde işe koyuldu, ama şimdi daha dik-

katli hareket ediyordu. Parti çalışmasına hasredebileceği özgürlük günlerine, eskisine nazaran daha çok kıymet biçiyordu. Daha o zaman Yakov, bir işi ertesi güne sarkıtmamayı kural haline getirmişti. Çünkü o, her an yeniden zindana atılabilirdi.

1902'de Nişni-Novgorod'da Vladimir İlyiç'in "Ne Yapmalı" kitabı yayınlandı. Sverdlov, onu sürekli okudu ve Lenin'in her cümlesi üzerine düşündü.

Bu dönemde Yakov bir alışkanlık daha edindi. Hergün bir kitabın incelemesini tamamlıyordu. Yakov'un, birkaç defa ajanları atlatarak yorucu bir günden sonra, ancak geç vakitte eve geldiği seyrek değildi. İnanılmaz bir yorgunluk her kasını, beyninin her hücresini felce uğratıyordu. Ama, en azından bir saat bile olsa, Marks ve Lenin'in kitapları üzerine, tarih ve politik ekonomi araştırması üzerine okumadığı hiçbir akşam yoktu. Okuyordu, özet yapıyordu ve kendini etkileyen, özellikle karmaşık sorulara yeniden dönüyordu.

Sormovo gösterisinden sonra faaliyet daha da zorlaştı. Çünkü polis denetimini artırmıştı, sokakta ajanlık yapanların sayısı artırılmıştı, ama aynı zamanda işçiler de kendi güçlerinin bilincine varmışlardı. İllegal çevrelere akım büyüktü. İllegal kitaplar ve bildiriler, adeta insanın elinden kapılıp okunuyor ve onlardan geriye birşey kalmayacak kadar sık okunuyorlardı. Soruşturma ve tutuklamalara rağmen sosyal demokratların Nişni-Novgorod örgütü büyüdü.

Jandarma, Sverdlov'u artık gözden kaçırmıyordu. O, sürekli gözetim altında tutuluyordu. Yakov'un gençliğine rağmen Ohrana onu, mutlakiyetin tehlikeli düşmanı olarak görüyordu.

Nişni-Novgorod soruşturma şubesi polis idaresine şöyle bildiriyordu:

"Nişni-Novgorod'da yaşayan Yakov Sverdlov... aktif bir

devrimcidir. O, Pensa'ya gizli yayın dağıtımı yapıyor. Yakov Sverdlov, gizli polis kontrolü altındaki Sergey Somov ile sıkı ilişki içinde, işçi çevrelerine yakındır ve örgütün aktif üyesidir..."

Yaklaşık bu dönemde Yakov, küçük gizli bir matbaa kurdu. Bu iş bütünüyle Yakov tarafından kurulan, öğrenci gençliğin devrimci çevresi tarafından yapıldı. Bu çevreye Nikolay Rastopçin, Vera Savina, Maşa Şçepetilnikova ve başka kişiler dahildiler.

Yakov, Vera Savina'nın ebeveynlerinin hemen hemen hiç evde olmadıklarını öğrendikten sonra, ilişkisini sürdürdüğü eczacı çıraklarının temin ettikleri bir teksir makinasını Vera'nın evine yerleştirdi. Ayrıca, Vera'ya jelatin ve kağıt getirdi ve bildirilerin basımını örgütledi. Yakov, bu bildirilerin çoğunun yazarıydı. Çevre katılımcılarının basacakları çok şey vardı. Bundan dolayı çalışmayı mükemmelleştirdiler ve teksir makinası normal olarak 100 nüsha yerine 250 nüsha basmaya başladı. Teksir makinasını ani bir polis baskınında herhangi bir iz bırakmadan hemen yok edebilecek bir şekilde yerleştirmeyi başardılar. Sadece bildiriler değil, bu teksirle broşürler de basıldı ve hatta "Komünist Parti Manifestosu"nun baskısı dahi hazırlandı.

Çevrenin çalışmalarını hatırlarken Vera Vassilyevna Savina şöyle yazıyordu: "Bazen Yakov, bana ve Maşa Şçepetilnikova'ya gece için acil bir iş verirdi. Aile üyeleri gece ışığı görmesin diye odamızdaki bütün kapı aralıklarını yastıklarla tıkadıktan sonra sabaha kadar çalışırdık. Başlangıçta bize bildirileri dağıttırmadı. Çünkü o, bu işi yaparken tecrübesizlikten dolayı yakalanacağımızdan çekiniyordu. Ama sonraları bize dağıtım görevlerini de verdi... Yakov Mihayloviç, çok canlı ve neşeliydi, dikkati çeken bir konuşma üslubu vardı. Şakacılık onu asla terketmedi. O, akıllı ve ateşleyici konuşurdu. Maşa

ve ben, Yakov'dan yaşlı olmamıza rağmen, o, düşüncelerinde ve hükümlerinde, bizden olgun bir insandı."

Polis ajanlarına karşı mücadelede elde edilen tecrübeler ve onun doğuştan keskin akıllı oluşundan dolayı, Yakov, erken bir dönemde, hangi evlere girip çıktığını ve hangi insanlarla buluşmak istediğini tespit etmek için bir ajanın kendini takip edip etmediğini fark ediyordu. O'nu takip etmek kolay değildi. Çünkü O, izini kaybettirip, takipçileri atlatabiliyordu. Yakov henüz 18 yaşında bile değildi, ama ajanları, gençliğe özgü gayret ve coşkuyla atlatıyordu. Bu tehlikeli, ama zorunlu bir mücadeleydi. Yakov'un bütün şehirde araştırdığı ev geçitleri sonuç vermeyince, ajanın izlemekten vazgeçmemesi durumunda Volga'nın tenha kıyısına giderdi. En ateşli ajan dahi oraya, işçilerle karşılaşırım korkusuyla gitmeye cesaret edemezdi. Böyle bir karşılaşma onun için çok kötü sonuçlanabilirdi. İşçiler, özellikle de fabrika gençliği için Ohrana'nın gayretkeş uşaklarıyla hesaplaşmak bir eğlenceydi. Bazıları, dişleri ve hatta kaburgaları kırılana kadar tam anlamıyla pataklanırlardı. Sverdlov'un 1902'de yönettiği çevrenin katılımcılarından İvan Aboimov, Yakov'la Marien Väldchen'den gelerek Polevaya'dan Pokrovka'ya gidişini şöyle hatırlıyor: "Akşamın geç saatleriydi. Hızlı gidiyorduk. Benden yarım adım önde giden Yakov yoldaş, aniden şöyle dedi:

'Anlaşılan o ki, birisi bizi takip ediyor... yavaş yürüyelim.'

Dikkati çekmeksizin adımlarımızı yavaşlattık ve aynı zamanda arkamızdan gelen de yavaşladı. Yakov neşeli bir şekilde şöyle dedi:

'Hızlı git, ama hemen değil ve sana yetişirse çenesine bir yumruk yapıştır.'"

Babasının evinde inşa ettiği gizli bir geçişi kullanarak ajanları sık sık aldatırdı. Sverdlov'ların evinin önünde büyük

bir koridor vardı. Bir kapı buradan oturma odalarına açılırdı, diğeri de tuvalete. Yakov, tuvaletin bir duvarından bir tahta parçası çıkartarak ince bir aralık oluşturmuştu. Bu aralıktan komşu evin koridoruna geçilebiliyordu. Orada da bir kuyumcu atölyesi vardı. Çıraklar arasında Yakov'un çok sayıda arkadaşı vardı.

Ajanlar, Yakov'u inatla takip ettiklerinde ve onun da Volga'ya gitmeye zamanı olmadığında, masumane bir çehreyle babasının evine giderdi. Kız kardeşi tuvaletteki tahtayı çıkarmasına yardım ederdi ve sonra da yerine yerleştirirdi. Ajanlar Sverdlov'ların kapısını gözlerini kırpmadan gözetlerlerdi ve Yakov buradan kuyumcu atölyesini, yan sokağa açılan bir kapıdan terk eder ve kaybolurdu.

Artan tecrübeyle devrimci çalışmadaki ustalık da büyüdü. 1902'nin sonunda RSDİP'in Nişni-Novgorod Komitesi Yakov'a yeni bir görev verdi. Büyük gizli bir matbaa kurmakla görevlendirilmişti.

Matbaa şehrin merkezinde, büyük gösterişli bir evde, anacaddelerin birisinde kurulacaktı. Sorun Yakov'a açılmadan önce komiteden yoldaşlar, böyle bir evi arayıp bulmuşlardı. Ev sahibesi devrimci harekete sempati duymasına rağmen, parti çalışmasına doğrudan katılmıyordu ve şüphe dışıydı. Bu, çok uygundu. Yakov, odaları gördükten sonra derhal reddetti. Bir kapıcının sürekli evin giriş kapısında durduğunu, açık ki, ev sakinlerini çok iyi tanıdığını tespit etti. Bu adam, her yabancıyı dikkatle süzüyor ve yoksul giysili olana hiddetli bakıyordu. Yakov, köşede, evin yakınında bir polis noktasının bulunduğunu da dikkate almıştı. Yakov, "kapıcının can sıkıcı sorularından nasıl kaçılır" diye düşünüyordu. "Polis noktasının ve kapıcının yanından geçerek kağıtlar ve boyalar nasıl taşınacak? Basılmış bildiriler evden nasıl çıkartılacak?" Bunlar ufak

tefek şeylerdi. Ama böylesi şeyler dikkate alınmaksızın gizli çalışma sürdürülemezdi. Yakov, belirlenen evi kabul etmedi ve Sormovo'da, işçi semtinde gizli matbaa için bir yer kiraladı; burada jandarmalar kendilerini, şehrin merkezine göre daha az güvenli hissediyorlardı.

Matbaa kurulduktan sonra Yakov, sürekli Sormovo'da görüldü. O, matbaadaki faaliyeti yönetiyor, yazıları, kağıdı ve boyaları temin ediyordu. Yoldaşlar baskı işini bitirdikten sonra, Sverdlov onlarla mutlaka sohbet eder, onlara parti yaşamındaki yeni gelişmeleri anlatır, Rusya'daki ve yabancı ülkelerdeki işçilerin mücadelesi üzerine en son haberleri verirdi. Onların açısından böylesi konuşmalar oldukça önemli ve zorunluydu. Çünkü özel gizlilikten dolayı parti toplantılarına gidemiyorlardı ve matbaanın bulunduğu evi, gerekli olmadıkça terk etmiyorlardı. Yani, tam anlamıyla keşişler gibi yaşıyorlardı.

O yıllarda Sormovo matbaasında çalışan Katya Sotnikova şu olayı hatırlıyor: Bir defasında Yakov, matbaaya, Sormovo işçilerine yönelik bir çağrının metnini bırakmıştı. Çağrı bir gecede iki bin adet basılacaktı. O gün Katya matbaada yalnız kalmıştı, üstelik baskı makinesi de bozulmuştu. Ne kadar uğraştıysa da makinayı harekete geçiremedi. İş durmuştu. Gizlilik kurallarına göre kesin yasak olmasına rağmen Katya, şehre, Yakov'a gitmeye karar verdi. Çağrı bildirileri mutlaka basılması gerektiği için Katya, kuralları çiğneme cesaretini gösterdi.

Yakov Mihayloviç, Katya'yı, kendi başına şehirde dolaşmasından dolayı biraz eleştirdi, ama başka türlü hareket edemeyeceğinden dolayı da ona hak verdi. Hemen hazırlandı ve yürüyerek Sormovo'ya gittiler. Yol uzaktı ve mevsim kıştı. Lapa lapa kar yağıyordu ve rüzgar yüzlerini kamçılıyordu. Boş

arazide daha zahmetliydi. Çünkü kar her yönden yağıyordu. Yakov'un giyimi yetersizdi; eski ve ince sonbahar paltosu ve babasından aldığı eski bir şapkası vardı. Ama, sanki fırtınanın farkında değilmiş gibi gözüküyordu. Hiçbir şey olmamış gibi gülüyor ve şaka yapıyordu, donmakta olan Katya'yı cesaretlendiriyor, yorulup yorulmadığını soruyordu. Matbaanın bulunduğu eve böyle ulaştılar. Bodruma varabilmek için avludan geçmeleri gerekiyordu. Ev sahibinin köpeği, beklenmedik bir şekilde havlamasın diye Katya onu okşadı ve Yakov da bu arada bodruma indi.

Lambayı yakmadan önce perdeleri çektiler. Bodrum korkunç soğuktu. Soba, sabah erken saatte yakılmıştı ve çoktan sönmüştü. Şüphe uyandırmamak için geceleri yakılmıyordu. Yakov Mihayloviç ve Katya, donan ellerini gaz lambasının silindir kısmında biraz ısıttıktan sonra, işe koyuldular. Makine hemen çalışır hale getirildi ve sabaha karşı beşte iki bin bildirinin basımı bitti.

Yakov, bütün gece uyumamasına rağmen, jandarmalar ve polis ajanları sokaklarda görünmeden önce Sormovo'dan ayrılmak için bir an dahi tereddüt etmedi.

NİŞNİ-NOVGOROD HAPİSHANESİ'NDE

Baba Şehrine Veda

Genç Sverdlov'un devrimci yaşamı üzerine Ohrana'nın gizli ajanlarının sürekli izleme ve raporlarına rağmen, jandarmalar, onun ne zaman gizli çağrıları, bildirileri ve matbaa harf dizme makinasını yanında taşıyor olduğunu tespit edemiyorlardı. Bu çok önemliydi. Mahkemeye çıkarmak ve uzun bir dönem için zindanlara tıkmak veya uzak bölgelere sürgün etmek için Yakov'u suç üstü yakalamak ve ona "hükümet düşmanı" faaliyeti suçunu atmak istiyorlardı. Kanıt olmayınca idari ceza ile sınırlı kalınıyordu ve bu, Ohrana için yeterli değildi. Bundan dolayı Ohrana, beklenmedik bir saldırıda bulunmayı kararlaştırdı ve 13'ü, 14 Nisan'a bağlayan gece (1903) Yakov, yeniden, üçüncü defa tutuklandı. Bu sefer jandarmalar başarılı oldular. Sverdlov'un üzerinde RSDİP Nişni-Novgorod Komitesi'nin 24 farklı bildirisini bulmuşlardı. Gerçi Ohrana, bildirilerin bizzat Sverdlov'a ait olduğunu veya onun tarafından basıldığını kanıtlayamadı; sorunu mahkemeye getirmek için materyaller yeterli değillerdi ama Yakov, yaklaşık altı ay tutuklu

tutuldu.

Tutuklamanın, hapishanenin, sıkı gözetimin, dış dünyadan tecritin, demirparmaklıkların ve kilitli kapıların bir devrimciyi etkisiz bırakacağı ve kahredici faaliyetsizliğe iteceği düşünülebilir. Bazı durumlar böyleydi de. Ama Yakov Mihayloviç, cesaretsizliğe kapılanlardan ve bir gün dahi olsa cesaretini kaybedenlerden değildi. Geç veya erken hapisten kurtulacağını biliyordu ve her türlü fedakarlığa hazırdı.

Yakov, hapishanede de aktif devrimci çalışmalarını durdurmadı. Pratik faaliyete zorunlu ara vermeyi o, devrimci teoriyi özümlemek için, herşeyden önce inatçı, ısrarlı bir şekilde araştırma yapmak için kullandı. Çoğu insan 18 yaşındaki Sverdlov'un 1903'te Nişni-Novgorod Hapishanesi'nde kalın, muşambaya sarılmış bir günlük tuttuğunu biliyor. Bu günlük şimdi Moskova Devrim Müzesi'nde muhafaza edilmektedir.

Bu günlükte; okunmuş kitapların bir listesi, politik ekonomi ve tarih üzerine özetler, taslaklar, cebirsel problemler ve şiirler var. Sverdlov'un ilgisini çeken sorunların kapsamı oldukça büyüktü. O, siyasi ve tarihi literatürü araştırdı, yabancı lisanları öğrendi, matematik ve edebiyata ilişkin yayınlar –düzyazı ve şiir– okudu. Hapishane döneminde Yakov Mihayloviç, sadece sözlüklerin yardımıyla Almanca ve Fransızca öğrendi. Örneğin Marks, Hilferding, Heine ve Goethe'yi oldukça rahat ve akıcı bir şekilde Almanca'dan okuyabiliyordu.

Ama Yakov Mihayloviç, Nişni-Novgorod hapishanesinde sadece araştırmayla uğraşmadı. O, dış dünya ile ilişki kurmak için her fırsatı kullandı. Sverdlov, serbest bırakılan yoldaşlara çeşitli görevler verdi; kiminle ve nasıl ilişkiye geçmeleri gerektiğini öğretti. O, bu iş yapılırken not alınmasına asla müsaade etmedi ve sürekli olarak bütün adreslerin ezbere öğrenilmesini talep etti. Dışarıdan haber almayı örgütledi ve bunu

yaparken olağanüstü bir beceri sergiledi.

Nişni-Novgorod Hapishanesi'ndeki döneminde ve bütün başka tutuklanmalarında Yakov Mihayloviç, tutuklu yoldaşların eğitimini örgütledi. Onlara, ne okumaları ve okurken neye dikkat etmeleri gerektiğini tavsiye etti, onlara okuduklarını kavramalarında yardımcı oldu, onlara kitap temin etti ve konferanslar, görüşmeler ve tartışmalar örgütledi.

Devrimci faaliyette henüz tecrübesiz olan gençlere (yaşa göre Yakov en gençlerinden birisiydi) sorguda nasıl hareket etmeleri gerektiğini, görünüşte basit bir sorunun sorgu hakiminin, çoğu kez tutuklananı tuzağa düşürmesine yardım ettiği için, sorulara cevap verilirken dikkatli olunması gerektiğini açıkladı. Parti faaliyeti sorunu üzerine asla konuşulmamalıydı.

Ağustos 1903'te jandarmalar Yakov Mihayloviç'i, kanıt yetersizliğinden dolayı hapishaneden tahliye etmek zorunda kaldılar. Küf kokulu, rutubetli hapishane hücresindeki altı aylık pislikten sonra, tadını alarak derin derin nefes alması görülmeye değerdi! Serbest bırakıldığı gün kızkardeşi ve bir arkadaşıyla Nişni-Novgorod'dan 50 verst uzakta bulunan Kstovo köyüne bir vapur seyahati yaptı. Orada indiler ve bir çimenliğe yayıldılar. Yakov, ceketini çıkardı, amuda kalktı ve bisiklet sürer gibi yaptı. Ona eşlik edenler, özgürlüğe geri dönmüş olan Yakov'u, ancak bir dizi çaba sonucu sakinleştirebildiler. Gürültülü şehir yaşamından uzak olmak ne kadar güzel olursa olsun, Yakov ertesi gün Nişni-Novgorod'a gitmek için acele etti.

Birkaç gün dinlendikten sonra, hemen ve dinlenme bilmeksizin yeniden devrimci faaliyete koyuldu. Ona en çok ihtiyaç duyulan anda oradaydı. Ajitatördü, propagandacıydı, konuşmacıydı ve kalabalıkların örgütleyicisiydi. O. Sormovo'daki korsan gösterilerin örgütleyicilerinden ve en aktif ka-

tılımcılarındandı.

Bu gösteriler şöyle oluyordu: Vardiya değişiminden kısa bir zaman önce Yakov, gizlice işletmeye giriyordu. Vardiya değişiminden sonra, işçiler topluca çıkış kapısına yöneldiklerinde, giriş kulübesi yanında yapay olarak bir tıkanıklık yaratılır ve hemen, büyük bir insan topluluğu oluşturulur. Bu kitlenin ortasında Yakov, işçilerin eli üstünde yukarıya doğru kaldırılmış durumdayken, ateşli bir konuşma yapardı. Sverdlov, Sormovo işçilerinin yaşamındaki gerçekleri anlatırdı, onlara bütün Rus proletaryasının tahammül edilemez yaşam koşullarını örnekleriyle açıklar ve mücadeleye çağırırdı. Şaşkınlığa kapılan Ohrana birşeyler yapmaya başlamadan önce Yakov konuşmasını bitirmiş olur ve işçiler tarafından sıkı bir duvar gibi sarılmış olarak işletmeyi terk ederdi.

Temmuz 1903'te RSDİP'in II. Parti Kongresi yurtdışında gerçekleştirildi. Parti kongresi, Lenin'in, oportünizme karşı yeni tipte bir partinin oluşması için sürdürdüğü uzun ve çetin mücadelenin bilançosunu çıkardı ve işçi sınfının gerçekten devrimci marksist mücadele partisinin, bolşeviklerin partisinin temelini attı.

Parti kongresi ve bu kongrede Rus sosyal demokratlarının bolşevik ve menşevik diye parçalanması üzerine haberler ancak 1903'ün sonbaharında Nişni-Novgorod'a ulaştı. Nişni-Novgorod Komitesi'nin Grazianov ve başka bazı üyeleri menşeviklerden yana tavır aldılar, ama örgütün en iyi kesimi bolşevikleri takip etti. Bu dönemde Nişni-Novgorod'da Lenin taraftarlarından güçlü bir grup oluşmuştu, onlann arasında genç Sverdlov yönetici konumdaydı. Yakov Mihayloviç, daha ilk andan itibaren kayıtsız-şartsız Lenin'in tarafında yer almıştı. O, ölümüne kadar uzlaşmaz bir bolşevik olarak kaldı. Başka türlü de olamazdı, çünkü Sverdlov, kendisini Sormovo işçileri ara-

sında, kendine pusula ve örnek olarak aldığı "Iskra"nın yardımıyla siyasi olarak geliştirmiş ve teorik olarak yetiştirmişti. Sormovo proletaryası arasındaki devrimci pratik, leninist çizgiyi hergün doğruluyordu. Genç Yakov için Lenin'in adı ve otoritesinden başka daha büyük ad ve tartışmasız otorite yoktu.

Bu konuda Yemelyan Yaroslavski şunları anlatıyordu: "Parti içindeki bölünmeden sonra Sverdlov, Nişni-Novgorod'da bolşevik grubun ilk örgütleyicisi oldu. O, diğerleri arasında en genç olanıydı. O dönemde orada Semaşko ve Vladimirski gibi yaşlı yoldaşlar, Desnizki (Stroyev), D. Pavlov ve başka güzide parti fonksiyonerleri çalışıyorlardı. Buna rağmen hepsi, Yakov yoldaşın yeteneğini, enerjisini ve örgütleyici özelliklerini tam olarak tanıyorlardı.

O, menşevik komiteden memnun olmayan bütün işçi komitelerini birleştirmeyi ve fiilen kendine özgü bolşevik bir komite kurmayı başardı.

Ama Yakov Mihayloviç Sverdlov için baba şehrinde devrimci çalışma, her gün daha da zorlaşıyordu. Polis, onu rahat bırakmıyordu. 1903'ün Eylül ortasında, hapishaneden çıkışından bir ay sonra yeniden, dördüncü kez tutuklandı; ama kısa zaman sonra serbest bırakıldı. Sonra bunu yeni bir tutuklama izledi ve Şubat 1904'te Sverdlov iki yıl için, meskeninde açık polis denetimine tabi tutuldu.

Açık denetim, Yakov'u ellerinden ve ayaklarından bağlıyordu. Nişni-Novgorod'da aktif parti çalışmasını yürütemiyordu. Devrimci çalışmanın olmadığı bir yaşam ise onun için anlamsızdı.

Bundan dolayı onun Nişni-Novgorod'u terk edip, tamamen yeraltına geçme sorunu doğmuştu.

Profesyonel Devrimci

RSDİP'in Yukarı Volga, Yaroslavl, Nişni-Novgorod ve Kostroma örgütlerini birleştiren Kuzey Komitesi, 1904 yılında Yakov Mihayloviç'i Kostroma'ya göndermeyi kararlaştırdı.

Vladimir İlyiç Lenin, bolşevik partinin temellerini oluştururken kadro ve profesyonel devrimci yetiştirmenin zorunluluğunu defalarca vurguladı. Lenin'in anlayışına göre; profesyonel devrimci, kendisini tamamen parti faaliyetine adamalıdır, bu işi meslek olarak seçmelidir. Partinin görevleri için çok yönlü eğitime sahip olmalı, teorik ve pratik sorunlarda tutarlı olmalı ve mücadelede örgütsel atılganlık sergilemelidir. Düşmana karşı mücadelenin bütün tarzlarını ve metodlarını araştırmalı; tavrıyla, yaşam tarzıyla düşmanın dahi saygısını kazanmalıdır.

Bir profesyonel devrimcinin görevleri hakkında Lenin'in düşüncesi Sverdlov ve diğer genç bolşeviklerce heyecanla benimsendi. Bu, onlarda Lenin'in önerdiği tarzda yetişen bir

profesyonel devrimci olma tutkusu uyandırdı.

İllegaliteye geçiş, sahte kimlikle ve tamamen parti faaliyetine adanmış yaşam, sürekli ve daima politik soruşturmalardan sıyrılma zorunluluğu, bütün bunlar, Yakov Mihaloviç Sverdlov'un seçtiği ve şaşmazca sürdürdüğü yaşam yolunun mantıksal sonuçlarıydı.

Şimdi artık Yakov Mihayloviç'in nadiren kendine ait bir evi oluyordu. Çünkü sürekli konut değiştiriyordu ve çoğu kez, o anda hangi yoldaşların yanındaysa orada geceliyordu. Belli bir geliri yoktu, açlık ve sefalet içindeydi. Yakov Mihayloviç, bazen birinci veya ikinci katta oturan bir yoldaşın evine girmek için gecenin geç saatlerinde, su borularını kullanarak yukarı tırmanıyordu. Orada birkaç saat uyuyor ve komşuların şüphelenmesini istemediği için, sabahın erken saatlerinde evi terk ediyordu. Ama onun zorluklar ve yoksulluktan dolayı asla cesareti kırılmadı. O, kalbinin sesini dinleyerek tüm yaşamı için profesyonel devrimcilik yolunu seçmişti. Lenin, Yakov Mihayloviç'ten bahsederken şöyle diyordu: "Ailesiyle, eski burjuva toplumun bütün refahıyla ve alışkanlıklarıyla bağını tamamen koparmış, kendini sınırsızca ve karşılık beklemeksizin devrimin hizmetine vermiş olan bir insan...

Sverdlov, RSDİP Kuzey Komitesi'nin verdiği görevi aldıktan sonra Nişni-Novgorod'dan ayrıldı. Yaroslavl'da kısa bir süre kaldı, Yaroslavl parti örgütüyle bağ kurdu ve sonra Kostroma'ya gitti.

Yakov Mihayloviç, kendine özgü enerjisiyle, Kostroma'da devrimci çalışmayı yoluna koymak için, parti kuzey komitesinin kendine verdiği görevin yerine getirilmesine koyuldu.

O yıllarda Kostroma, ülkenin en büyük tekstil merkezlerinden birisiydi. Bütün Kostroma'nın nüfusu ancak 40 bin iken,

burada 12 bin işçi çalışıyordu. Çarlık Rusyası'nın tekstil sanayi alanında işçilerin durumu korkunçtu. Kostroma tekstil işletmelerinde, örneğin Belçika AŞ pamuk dokumacılığında, Kaşinskiş fabrikasında, Sotov tekstil fabrikasında ve diğerlerinde normal bir işçinin günlük ücreti 15 kuruşu geçmiyordu. Kadınlar ise sadece 9,5 kuruş alıyorlardı.

1903'te Kostroma'da fabrikatörler ve atelye sahipleri tarafından vahşice sömürülen işçilerin grevleri, gösterileri ve ayaklanmaları gündemdeydi. Polis ve ordu, işçiler ile barbarca hesaplaştılar, ama devamlı, yeni yeni eylemler oldu. İnsani olmayan ağır çalışmayla dermansız kalmış ve devamlı açlık tehlikesi içinde olan Kostromalı tekstil işçilerini hiçbir şey korkutamıyordu.

Çarlık memurları, Kostroma işçilerinin artan mücadelesini baskı altına almak için hiçbir aracı kullanmaktan çekinmiyorlardı. Polis, ileri işçileri tutukluyor, onları hapishaneye atıyor ve yerel sosyal demokrat örgütü parçalıyordu.

Sverdlov, böyle bir dönemde Kostroma'ya geldi, işçiler arasında bağları yeniden kurmaya başladı. Yakov Mihayloviç, coşku ve inatla Kostroma fabrikalarında devrimci çevreleri yeniden canlandırdı, yayın temini ve dağıtımı ile ilgilendi. O dönem Kostroma'da yaşayan sosyal demokrat öğrencileri kendi etrafında topladı ve onları, işçi çevrelerine gidebilmeleri için eğitti. Onlara Lenin'den bir dizi yazı temin etti ve her birine, acilen Lenin'in "Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi" yapıtını araştırmalarını tavsiye etti.

Yakov Mihayloviç, gizli parti matbaasını yeniden faaliyete geçirmeye başladı. Bundan dolayıdır ki Kostroma parti örgütü, daha 1904 sonunda yeniden taban tuttu ve çalışmalarını görülür şekilde aktifleştirdi.

Yakov Mihayloviç, işçilere devrimci hareketin görevlerini

açıklamak için bolşevik ajitatörlerin doğrudan işçi kitlelerine hitap edebilecekleri her olanağı kullandı. Aynı zamanda o, Kostromalı bolşeviklere, liberaller tarafından düzenlenen büyük toplantıları proleter gösterilere dönüştürmeyi öğretti.

8 Aralık 1904'te Kostroma'nın liberal burjuvazisi bir ziyafet düzenledi. Moskova Oteli'nin büyük salonunda sofra kuruldu ve zengin bir ziyafet hazırlandı. Masalarda liberal Zemstvocularla birlikte Duma milletvekilleri, avukatlar ve halk içinde popüler olmak amacıyla ziyafeti düzenleyenler tarafından davet edilen bir dizi öğrenci ve işçi de oturuyorlardı. Liberallerin çekingen, ölçülü ve hükümet yanlısı konuşmalarından sonra sözü işçi sınıfı temsilcilerine verme talebi yükseldi.

Bu ziyafete katılan eski bolşevik P.N. Karavayev, hatıralarında bu olay hakkında şöyle der: "Önce iki sosyal demokrat konuştu. Devrimci konuşmaları, genel dikkati kendi üzerlerine çekti. Sonra yoldaş Sverdlov söz aldı. Yakov Sverdlov, burjuva liberallerin korkak, ihanetçi tavrını eleştirdi ve onların, nihai olarak sınıfsal doğaları gereği kaçınılmaz olarak devrime ihanet edecekleri; sadece proletaryanın geniş halk kitlelerini kendine çekerek çarlık monarşisi üzerine zaferi garanti edebileceği tespitini yaptı. Dinleyicilerine, işçilere, parti üyelerine ve öğrencilere, yaklaşan devrimde proletaryanın görevlerini canlı ve etkileyici bir tarzda açıkladı... ve zafere giden yolu, ana hatlarıyla açıkça ortaya koydu. Silahlı halk ayaklanmasının örgütlenmesi. Önderimizin her sözüne büyülenmiş gibi kulak veriyorduk."

Sverdlov'un konuşmasından sonra liberal Zemstvocular, geri plana çekildiler, onların bir kısmı, daha ziyafet devam ederken dikkati çekmeden toz olmaya çalıştı, bir kısmı köşelere çekildi. Ama işçiler salona hakimdiler ve devrimci ruhlu bir toplantı yaptılar.

1905 senesi 9 Ocak kanlı pazarıyla başladı. Bütün dünya çarlığın korkunç cinayeti üzerine sarsılmıştı; o gün çarlığın emriyle Petersburg'da bin kişilik barışçıl bir işçi gösterisi üzerine ateş açıldı. 9 Ocak'dan sonra Rusya'nın işçi sınıfı, çara olan güveninin son kalıntılarını da kaybetti. Petersburg, Moskova, Bakü ve başka büyük sanayi şehirlerinde ordu güçleri ve polisle silahlı çatışmalara dönüşen işçi grevleri patlak verdi. Lenin tarafından yönetilen bolşevik gazeteler, önce "Vperyod" ve Mayıs 1905'ten itibaren de "Proletari" tam bir eylem programı tespit ettiler ve kitleleri silaha, mutlakiyete karşı mücadeleye çağırdılar.

Ocak olayları Sverdlov'u Kostroma'da buldu. Kostroma komitesi, o dönem yeniden çalışan gizli matbaada, çarlığa karşı ayaklanmış olan Petersburglu işçileri desteklemeye çağıran bildiriler bastı. Şehrin dışında, Kostromka kıyısındaki mağaralarda sürekli işçi toplantıları yapıldı. Soğuk, korkunç ve dondurucu bir kıştı. Ama Kostroma'nın işçileri toplantılara küme küme geliyorlardı ve hemen hemen her toplantıda Yakov Mihayloviç Sverdlov onlara hitap ediyordu.

Bu arada Nişni- Novgorod jandarmaları, kaybolan Sverdlov'u arıyorlardı. Jandarmalar Yakov Mihayloviç'in bir mektubunu ele geçirmişler ve böylelikle onun izini bulmuşlardı. Yakov, Nişni- Novgorod'da olduğu gibi burada da gözetlendiğini fark etmişti. Bu durumda, Kostroma'dan kaybolmak zorunda kaldı.

1905'in Nisan sonunda Yakov Mihayloviç, Kostroma'dan Yaroslavl'a taşındı ve Mayıs gösterisinin hazırlığına katıldı. Ama 1 Mayıs'ın hemen öncesi burada da polis tarafından izi bulundu ve Yaroslavl'i terk etmek zorunda kaldı. Yaklaşık aynı dönemde yeniden Nişni-Novgorod'da görüldü ve RSDİP'in Sormovo komitesi tarafından örgütlenen birçok gösteriye ka-

tıldı.

İlkbahar 1905'teki bu Sormovo gösterileri özel cinstendi. Onlar, çoğunlukla su üstünde gerçekleştiriliyordu. Sıcak ilkbahar günlerinde yüzlerce kayık, fabrika gençliği ile, normal yaşta ve yaşlı işçilerle tamamen dolu olarak, normal durumlarda sakin olan, ama ilkbaharda su taşkınlığı döneminde dalga dalga fırtınalı olarak kıyıyı basan bu küçük Paraşa ırmağına açılmışlardı. Kayıklardan balalayka duyuluyordu ve akerdeon çalınıyordu. Nehir üzerinde devrimci şarkılar duyuluyor, yayılıyor; ileri, mücadeleye ve zafere diye çağrılıyordu.

Kayıklardan birisinde, önceden saptanmış bir sinyal duyuluyor ve hemen diğer kayıklar tarafından çembere alınıyordu. Kürekler indiriliyor, şarkı susuyor ve Sormovo komitesinin konuşmacıları içtenlikli, ateşli konuşmalar yapıyorlardı. Gezinti, bolşevik bir gösteriye dönüşüyordu. Ama tehlike söz konusu olunca, kayıklar derhal bütün yönlere dağılıyorlardı ve polis, kimseyi yakalayamıyordu. 1905 Nisan'ının sonunda bir işçi buluşması da bu tarzda başladı. Diğer taraftan bu, leninist gazete "Proletari"de detaylı olarak anlatıldı. Bu sefer herkes gösteriye özellikle itinalı hazırlandı. Sormovo'lu bolşeviklerin bulunduğu kayıklar kıyıya yanaştılar. Diğerleri onlara katıldılar. İnsanlar kayıklardan indiler ve kıyıda bin kişilik bir topluluk oluştu.

Bu buluşmanın aktif bir katılımcısı olan Sormovo'lu işçi ve bolşevik İvan Çugurin, gelişmeyi şöyle anlatıyor:

"Kitle içinde daha ilk kelime olan 'yoldaşlar' duyulduğunda, herkesin konuşmaya gergin bir şekilde kulak vermesine neden oluyordu. Oldukça güçlü bir ses nehir üzerinde aksediyor ve kolayca, sanki tıkabasa dolu bir odadaymış gibi en sondakine, konuşmacıya en uzakta olana kadar ulaşıyordu. İnsanlar, susuyorlar ve küçük, ama iyi yetişmiş mütevazi şahıs-

tan gözlerini ayırmıyorlardı.

Sverdlov konuşuyordu. Onun konuşması, hemen, önünde duran işçilerin en temel çıkarlarını dile getiriyordu. Konuşmacının derin inancı, dinleyicilere bulaşıyor, onların gözlerinin önünden işçi sefaletinin bilinen resimleri geçiyordu. Gözlerimizin önünde, Rus ordusunun Japonlara karşı savaşta, Mançurya topraklarında ve denizlerinde rezilce yenilgisinin suçluları, satılık çar generalleri ve bizzat çarın kendisi nasıl da canlanmışlardı. Petersburg ve Moskova işçileriyle birleşme çağrısı, bolşevik bayrak altında mücadele çağrısı, herkes tarafından açıktı ve anlaşılıyordu.

Konuşmacı sözlerini bitirmişti, ama heyecanlanan ve ortak duygularla kaynaşan insanlar, tek tek ayrılıp gitmek istemiyorlardı. Şarkı söyleyerek Sormovo'ya yürüdüler. Kitle kortejinde bayraklar dalgalanıyordu. Birkaç dakika sonra yan sokaklardan atlı polis bölükleri görüldü ama korku değil, bilakis kor olmuş kin, işçileri kuşatmıştı ve hiçbirisi, kaçmayı düşünmüyordu. İşçiler hızla, yakınlarında duran cüruf yığınını taşımaya başladılar. Kadınlar ve çocuklar çürufu önlükle veya eteklerle erkeklere taş taşıyorlardı, polislerin üstüne taşlar yağıyor, atları şahlanıyor ve geriye dönüyorlardı. Polis rezil olarak destek alma ricasıyla geri çekilmek zorunda kaldı. İşçilerden kaçan bir polis, üniformasını çıkartıp attı ve iç çamaşırıyla koştu. Ancak yeni polis bölükleri ve altı yoldaşın yaralanmış olması, işçileri dağılmaya zorladı."

Yakov Mihayloviç 1905'in ilkbaharında bulunduğu her yerde kararlı bir şekilde leninist çizgiyi ve çoğunluğun (bolşeviklerin– ç.n.) komitesinin görüşünü savundu ve III. Parti Kongresi'nin çağrılması için hazırlık çalışmalarına aktif olarak katıldı.

III. Parti Kongresi, 1905 Nisan'ının ikinci yarısında Lond-

ra'da gerçekleşti. Kongre, Lenin ve bolşevik komite bürosunun inisiyatifi üzerine, menşeviklerin direncine rağmen toplanmaya çağrıldı ve Lenin'in önderliğiyle yapıldı. Bu, bolşevik bir parti konresiydi. Kongre, Rusya'da gelişen devrimin temel sorunlarını araştırdı ve proletaryayı, devrimin önderi olarak belirledi. III. Parti Kongresi, silahlı ayaklanmanın hazırlığını, partinin ve Rus işçi sınıfının en önemli ve en ertelenemez görevi olarak gördü.

Yakov Mihayloviç, III. Parti Kongresi kararlarını, Lenin'in konuşmalarını ve yazılarını özümledikten sonra, parti kararlarının ve İlyiç'in direktiflerinin yerine getirilmesi için oldukça yoğun bir çalışma geliştirdi. Volga bölgesi şehirlerini bir bir dolaştı ve her tarafta bolşevikleri birleştirdi; Volga bölgesi işçi sınıfını mutlakiyete karşı mücadele için harekete geçirdi ve menşeviklere karşı enerjik bir mücadele sürdürdü. Nişni-Novgorod, Yaroslavl, Saratov ve Samara'yı dolaştıktan sonra parti merkez komitesinin direktifiyle Kazan'a yerleşti.

O yıllarda Kazan, Nişni-Novgorod'dan ve Kostroma'dan önemli bir farklılığa sahipti. Burada Sormovo tersanesi ve Kostroma tekstil işletmeleri gibi büyük işletmeler yoktu. Burada Nişni-Novgorod'da olduğu gibi güçlü bir örgüt de yoktu. Kazan işçilerinin, az veya çok önemli eylemleri ancak Petersburg'daki ocak olaylarından sonra başlamıştı. 1905'in ilkbaharına kadar grevler, neredeyse tamamen ekonomik karakter taşıyorlardı.

Mayıstan sonra, özellikle de haziran-temmuzda şehir dışında işçi mitingleri ve tek tek işletmelerdeki korsan gösteriler sıklaştı. Bu gösterilerde ve toplantılarda ekonomik taleplerin yanı sıra siyasi talepler de dile getiriyorlardı.

Bolşevikler, Kazan komitesinde menşeviklere ve uzlaşmacılara karşı kararlı çıkış yapmaya başladılar. Yakov Mihaylo-

viç Sverdlov bu dönemde Kazan'a geldi. S. A. Losovski, V. M. Lihaçov, N.N. Nakoryakov ve Kazan Parti örgütünün başka aktif militanlarıyla birlikte Sverdlov, parti örgütünün sağlamlaştırılması, menşeviklerin kovulması için enerjik bir mücadele geliştirdi.

Yakov Mihayloviç, Kazan'a gelmesinden hemen sonra RSDİP Kazan Komitesi üyesi oldu ve orada oldukça aktif bir faaliyet geliştirdi. Yakov Mihayloviç, yerel bolşevik gazete "Raboçi"nin yöneticilerindendi ve bu gazete için birçok başyazı yazdı. O, bolşevikler tarafından kullanılan legal gazete "Volçski Listok"un (Volga Gazetesi) da çalışanıydı.

Yakov Mihayloviç, RSDİP Kazan Komitesi tarafından yayımlanan ve işçiler arasında popüler olan çok sayıda bildiri ve çağrılar kaleme aldı. İşletmelerde Marksist çevrelerin kurulmasına, işçiler ve Kazan'daki garnizonun birlikleri arasında ajitasyon ve propaganda faaliyetinin gelişmesine eskisi gibi büyük önem veriyordu. Lihaçov ve Losovski'nin yanı sıra Sverdlov da, RSDİP Komitesi'nin en iyi ajitatörlerinden birisiydi. Kazan'da, ilk defa Andrey adıyla ortaya çıktı. Bu isim Ural'ın geniş emekçi yığınları arasında kısa zamanda çok popüler olmuştu.

Yaşlı Kazanlı işçi Şaşahmetov, "Andrey'in fabrikalarda görünmesi işçiler için devamlı yeni ve zorunlu şeyleri getirdi. Andrey ismi, işçiler arasında en çok sevilen isimdi" diye yazıyordu.

III. Parti kongresi kararlarının gerçekleştirilmesinde Kazan'lı bolşevikler, silahlı ayaklanmanın hazırlığı rotasını takip ettiler. Bu dönemde Yakov Mihayloviç, bütün dikkatini Kazan Garnizonu birlikleri arasındaki devrimci faaliyetin gelişmesine çevirdi. Kışlalarda parti grupları oluşturuldu. Bu gruplar ile faaliyet oldukça gizli yapılmak zorundaydı ve sadece en güve-

nilir yoldaşlara verildi. Deşifre olmaktan kaçınmak için Yakov Mihayloviç, kışlalarda askerler arasında bizzat görünmeyi göze almadı, fakat komitenin askeri grubunu doğrudan yönetti ve çalışmalarına yön verdi. Özel olarak askerler için yayımlanan bir dizi bildiriyi kaleme aldı.

Nişni-Novgorod'dan Kostrom'a, Kostrom'dan Yaroslavl ve Kazan'a kesintisiz olarak işçi hareketi içinde, devrimci proleterlerin ilk sıralarında Yakov Mihayloviç Sverdlov böyle mücadelede çelikleşmiş leninist olarak büyüdü ve olgunlaştı. Yemelyan Yaroslavski, Sverdlov üzerine şöyle yazıyordu: "Bir yerdeki çalışma ile yetinmiyor. Örgütsel yeteneği onu, her tarafta bir örgütler ağı oluşturmaya itiyor ve parti örgütlerinden, çevrelerden, bölge ve alt bölge komitelerinden bir ağla Volga bölgesini örüyor; uygun düşen insanları seçiyor, onları her tarafta örgütleyici ve ajitatör olarak görevlendiriyor; gizli yayınların yaygınlaştırılmasını örgütlüyor ve partimizin inşaasında muazzam bir rol oynayan örgütsel çalışma yapıyordu. Bunun içindir ki, merkez komitesi, onu daha 1905'te kendi görevlisi olarak Ural'a gönderdi.

Vladimir İlyiç Lenin, Ural'a büyük değer veriyordu. O, Ural'ın dağınık sosyal demokrat örgütlerinin birleştirilmesinin hızlandırılmasına ve Ural'ın bolşevizmin bir kalesi olmasına çalışıyordu. Bu görevlerin gerçekleştirilmesi, Yakov Sverdlov'un birleştirmesi ve örgütlemesi gereken Urallı bolşeviklere devredilmişti. Yoldaş Andrey, Ural'da böyle ortaya çıktı.

Yakov Mihayloviç Sverdlov, leninist fikirleri yüzünün akıyla yaşama geçirdi ve Ural'da devrimci hareketin gelişmesine paha biçilmez bir katkıda bulundu. Ama kendisi de mücadele deneyimi olarak Ural proletaryası saflarında çok şey öğrendi. İleri işçiler arasında, Ural'ın bolşevik partimizin seçkin önderlerini ilk sıralarına getiren mükemmel yeteneği, yeni güçle gelişti.

HAPİSTE ve ÖZGÜRLÜKTE

Mücadele Sürüyor

Yakov Mihayloviç 10 Haziran 1906'da hapishane hücresinin eşiğini geçerken, hapishane kapılarının bu sefer kesin ve uzun bir dönem arkasından kapandığının bilincindeydi. Somut bir kanıt olmamasının, jandarmaların onu zindana tıkmaları için engel teşkil etmeyeceğinin farkındaydı. Ona herhangi bir suç yüklemek ve onu uzun hapis cezasına çarptırmak için çarlık savcılarını ve mahkemeyi hiçbir şeyin engelleyemeyeceğini biliyordu.

Gerçekten de sorgu hakimleri ilk dönemde Sverdlov'un "hükümet düşmanı faaliyeti" için kanıtlara sahip değildiler. Sahte pasaportla tutuklanmıştı. Gerçek adı, tutuklanma anında jandarmalar tarafından bilinmiyordu. Ciddi suç unsuru olabilecek dökümanları zamanında yok etmişti ve tutuklanma anında yanında bazı önemsiz notlardan başka hiçbir şey bulunmamıştı. Ama bunun ne önemi vardı ki? Ohrana, kimi ele geçirdiğini biliyordu. "Mihayliç"; ele geçirilemeyen, yakalamak için arkasında uzun zaman ve başarısız bir şekilde koş-

tukları Yoldaş Andrey, nihayet ellerindeydi.

Bu arada tutuklamalar devam etti. Kısa zaman sonra gizli matbaa açığa çıkarıldı, Mişa Turkin ve Şura Kostareva tutuklandılar. Klaşa Kirsandova da polisin eline geçti. Mücadele Grubu'nun çoğu üyeleri tutuklandılar ve provakatör Votinov tarafından açığa çıkarılan silah deposuna el konuldu.

36 kişi, iddianamede tanımlandığı gibi kendisini "RSDİP Perm Komitesi olarak isimlendiren ve açık ki Rusya'da sosyalist bir düzenin kurulması için halk kitlelerinin galeyana getirilmesiyle darbe yapmayı, monarşiyi yıkmayı ve demokratik bir cumhuriyet kurmayı faaliyetinin amacı yapmış olan" bir "cinayet şebekesi" kurmak suçlamasıyla dava edildiler. Tutuklananların çoğu 22-23 yaşındaydı. En büyüğü 30 yaşındaydı. Ama Şura Kostareva, daha 17 yaşındaydı. Yakov Mihayloviç, tutuklanmasından bir hafta önce 21 yaşına basmıştı.

Tabii ki bu kadar yoldaşın tutuklanması, matbaaya ve silah deposuna el konulması sırasında bazı dökümanlar da sorgu hakiminin eline geçmişti. Özellikle matbaanın aranması sırasında bir bildiri metni ve Sverdlov'un bizzat yazdığı mayıs ayı için Perm komitesi hesabı bulunmuştu. Bu dökümanlar imza taşımamalarına rağmen, grafik bir ekspertiz ile onları kimin kaleme aldığı tespit edilebilirdi.

Bütün bunlar Sverdlov'un, Ural parti örgütünün yöneticisi olduğu şeklinde bir suçlama için yeterli değildi; faaliyetimiz üzerine, şu veya bu yoldaşın rolü üzerine tutuklananlardan hiçbirisi herhangi bir ifade vermedi. Biz Bolşevikler, soruşturma esnasında gizli çalışmamızın içeriğini ve metodlarını açığa çıkarabilecek hiçbir şey söylemedik, korkanlar ve sorgulamada yeraltı çalışması üzerine ifade vermeye başlayanlar, Bolşevik Parti'nin saflarından atıldılar.

Ama bizlerin ifadesi olmaksızın da jandarmalar, Ural bol-

şevikleri arasında Andrey'in konumunu biliyorlardı ve esas mesele de buydu.

RSDİP Perm Komitesi davasında sorgulamalar, yaklaşık bir buçuk sene devam etti. Hücreden hücreye, hapishaneden hapishaneye götürüldük ve sorgulamanın sonu gelmek bilmedi.

Mahkeme, ancak 1907 sonbaharında yapıldı. Dava edilenler, çeşitli ağır cezalara çarptırıldılar. Yakov Mihayloviç'e iki yıl kale (zindan –çn) hapsi cezası verildi ve bir buçuk yıl süren sorgulama tutukluluğu hesaba katılmadı. Böylelikle ceza üç buçuk seneye çıktı. Bana bir yıl kale hapsi verildi. Böylelikle iki buçuk yıl hapishanede kaldım. Buna rağmen şanslıydık. Bu, bolşeviklere karşı "hafif" hükümlerin verildiği son davaydı. Bunu takip eden davalarda ağır ve uzun hapis cezaları verildi.

Kale hapsi, hapisliğin en sert biçimiydi. Çarlık mahkemesi, kale hapsine, özellikle mutlakiyetin tehlikeli düşmanları olarak gördüğü kişileri çarptırıyordu.

Kale hapsi mahkumiyeti, neredeyse tamamen tecrit anlamına geliyordu. Çünkü böyle tutuklular, hücrelerde tek başına tutuluyorlardı. Ural'da kale hapsi, ya Perm ya da Yekaterinburg Hapishanesi'nde çekiliyordu. Ama o yıllarda her iki hapishane de devamlı dolu olduğu için, mahpuslar ortak hücrelere tıkıldılar ve böylelikle de sıkı tecrit olanaksız oldu.

Perm Komitesi davasında tutuklananlar (bunların arasıda Yakov Mihayloviç ve ben de vardım), önce Perm hapishanesinde tutuldu, ama sonra Ural'ın çeşitli hapishanelerine dağıtıldı. 1906'nın sonunda, aralarında Sverdlov'un da bulunduğu bazı yoldaşlar, Nikolayevka Islahevi'ne götürüldüler. Bu ıslahevi büyük şehirlerden uzakta, Nishnaya-Tura'da bulunuyordu.

Nikolayevka Islahevi üzerine Ural'da öteden beri çok kor-

kunç söylentiler dolaşıyordu. Sadece bu ıslahevinin adının anılması bile dehşete neden oluyordu. Burada tutuklulara gaddarca işkence ediyorlardı. Kışın, tutukluların üstüne, avluda, soğuktan donana kadar su döküyorlardı.

Yekaterinburg ve Perm hapishanesi tutukluları, sık sık açlık grevine gidiyorlardı; tutuklulara uygulanan insanlık dışı muamelelerin gerçeğinin yerinde incelenmesi ve buna son verilmesinin sağlanması için savcının Nikolayevka'ya gelmesini talep ettiler. Ama herşey boşunaydı.

Yakov Mihayloviç, Perm Komitesi davasında yargılananlar ve bir dizi başka yoldaşlar, bu korkunç çar işkencehanesine getirildiler.

Nikolayevka'da Yakov Mihayloviç hemen tek kişilik hücreye atıldı. Ama siyasi tutuklular onu temsilcileri olarak seçtiler ve bu durum ona, yoldaşlarla ilişkiye geçme olanağı verdi. Temsilci haklarını kullanarak Yakov Mihayloviç, hücre hücre dolaştı, yemek sorunuyla ilgilendi, kitap temin etti ve hastalarla ilgilendi.

Yakov Mihayloviç, Nikolayevka Hapishanesi'nde yaklaşık bir sene yattı ve ancak duruşmadan sonra, 1907'nin sonlarında Yekaterinburg hapishanesine geldi. Orada, sürekli dolu olan ortak hücrelerde kale cezasının geriye kalan kısmını çekti. Aynı hapishaneye ben de daha önce getirilmiştim.

Nikolayevka'dan sonra kale cezası tutukluları Yekaterinburg hapishanesinde biraz nefes adılar, ama orada da işleri zordu. Gericiliğin saldırısı hapishanede, belki de dışarıdan daha güçlü olarak hissediliyordu.

Ural'dan, tecrübeli bir bolşevik, seçkin bir parti ve devlet görevlisi olan A. C. Mitrofanov şöyle yazıyordu:

"Yakov Mihayloviç Sverdlov'u, 1908 yılında Yekaterin-

burg Hapishanesi'nde izleme olanağım oldu.

Hapishanedeki insanlık dışı, korkunç tutukluluk koşulları, küstahça zafer sevinci içinde olan galibin –mutlakiyetin– esaretinde, on insanın, çayları için sadece bir tane şeker elde ettiği; bir hücrede 30 insanın sadece bir sigarayı paylaşmak zorunda kaldığı; ara sıra dışarıdan hapishaneye akıl ermez provokasyonlar üzerine haberlerin sızdığı ve hapishanenin arka avlusunda neredeyse her hafta herhangi birisinin asıldığı veya işkence gördüğü bu yerde –bu koşullar tabii ki korkaklar üzerinde öyle bir ümitsizlik etkisi yapıyordu ki, onlar, herşeyi boş vermeye, sürtüşmeye ve sinirlenmeye başlıyorlardı. Yakov Mihayloviç, daima, küçük sorunlar dahil tüm sorunlar karşısında diğerlerinden çok üstündü. Devamlı neşeliydi; bütün çirkinliklere alaylı bir şekilde kolayca ve sakince dayanıyordu. Soğukkanlı ve dingin görüntüsüyle, sağlam, ama esnek bir maddeden yapılmış izlenimi bırakıyordu."

Yakov Mihayloviç, "mücadele hapishanede de devam ediyor" diyordu:

"Bir şey yapmamak, karamsarlık ve dert yanmak, egemenlerin işine yarar, bu onların üzerimizdeki zaferi anlamına gelir. Eğer egemenler, bir devrimcinin mücadele azmini kırmayı başarırlarsa o zaman kazandılar demektir. Ama çalışmak, hücrede ve cezaevinin havalandırmasındaki kısa yürüyüşlerde canlı ve sıkı uğraş, güven ve yılmamak bizim zaferimiz ve düşmanlarımızın yenilgisi anlamına gelir. Devrimcinin iradesi kırılmadığı sürece, egemenleriyle acımasız ikili mücadelede zaferi kazanan devrimcidir."

Sverdlov, zafere olan inancı, iyimserliği ve yaşam sevincini cezaevinde de çevresine aşıladı.

Yakov Mihayloviç, cezaevi duvarlarının ardından, kendisi için özellikle zor olsa da, dış dünyayla ilişkiyi derhal kurdu.

Ona dışarıdan ne bir ziyaretçi ne de bir paket geliyordu. Babası ve kardeşleri oldukça uzaktaydı.

Yakov Mihayloviç'in Nişni-Novgorod'dan ayrılmasından sonra, ailesiyle düzenli bağı kopmuştu. Anne çoktan ölmüştü. 1907 ilkbaharında onu bir kez küçük kızkardeşi Nikoloyevka'da ziyaret etmişti. Yakın akrabalarının dışında kimsenin onu ziyaret etmesine izin verilmiyordu.

Ben de Yakov Mihayloviç'le beraber tutuklanıp Perm Cezaevi'ne gönderildiğimden, onunla ilişkideydim, ama bu ilişki tesadüfi ve düzensizdi: Bazen o, yürüyüş için cezaevi havalandırmasına çıkarıldığında, pencereden ona birkaç kelime bağırabiliyordum; bazen de o, bana bir iki cümle bağırıyor ve arada sırada da mektup alışverişinde bulunabiliyorduk.

Aynı cezaevinde geçirdiğimiz iki yılı aşkın sürede, cezaevi yönetimi Yakov Mihayloviç ile birkaç kez biraraya gelmemize müsaade etti. Tabi; bu bir araya gelmeler son derece kısa ve geçiciydi! Hiçbir zaman baş başa değil, her zaman, birbirimize söylememiz gerekenin yüzde birini dahi söyleme olanağımızı gaspeden gardiyanın bulunduğu ortamda bir araya geliyorduk.

Birçok yoldaş, özellikle aynı bölgede oturanlar Yakov Mihayloviç'ten daha iyi bir durumdaydılar. Onlar düzenli bir şekilde yakınlarından paket alıyor ve yakınları tarafından ziyaret ediliyorlardı; bu ziyaretler dış dünyayla ilişki kurmada bir araç olarak kullanılıyordu. Dışarıya mektup göndermenin ve cevap almanın bir düzine yöntemi vardı. Mektuplar, dikkatlice hazırlanmış olan çift tabanlı zulalarda, ekmek ya da o zaman tutsaklara getirilmesine izin verilen kitapların ciltlerinin içinde ve yakınlarının tutsaklara süt ve kvas getirdikleri kenevir kökünden yapılı tipik Ural testileri içerisinde titiz bir şekilde saklanıyordu.

Bazı genç gardiyanları arada sırada rüşvet vererek bağ-

lantı kurmak için kullanma olanağı doğabiliyordu. Gardiyanlardan birçoğu geçinemiyordu, çünkü çok düşük bir gelirleri vardı. Cezaevi memurları içerisinde, "politik"lere gönülden sempati duyan ve koşulları olduğunda, politik tutsakların bir işini yerine getirme cesaretini gösterenler de bulunuyordu.

Perm Cezaevi'nin adını hatırlayamadığım harika doktor yardımcısını hiçbir zaman unutmayacağım.

Otuz, otuz beş yaşlarındaki bu sade kadın, biz bolşevik tutsaklara içten derin bir sempati duyuyordu. Bir kez doktor muayenesine gönderildiğimde, onunla tanışmıştım. Daha ilk anda üzerimde iyi bir izlenim bıraktı ve ona yakınlaşmaya karar verdim. Hemen, güçsüzlük ve kansızlıktan şikayet etmeye başladım ve bana düzenli bir şekilde arsenik iğnesinin yapılmasının kararlaştırılmasını sağladım. Bunun için gardiyanlar tarafından cezaevi laboratuvarına götürülüyordum, iğne yapılırken, birkaç dakika doktor yardımcısıyla yalnız kalıyordum. İletişim kurmak için buna ihtiyacım vardı.

Kısa sürede ortak bir dil yakaladık ve doktor yardımcısı hemen kendiliğinden cezaevi yönetimine, benim mutlaka arseniğe ihtiyacım olduğunu açıkladı. Genelde olduğu gibi otuz iğne yerine doksan iğnelik bir tedavi yazdı. İğneler oldukça acı vermesine rağmen tedaviyi istenildiği gibi sürdürdüm.

Her seferinde sempatik doktor yardımcısıyla daha açık konuşuyordum. O birçok şeyi anlamıyor, politikayı bilmiyordu; ama resmi dairelerin keyfiyetine, haksızlığına kızıyordu. Çarlık işkencehanelerine düşen bolşeviklerin cesaretli tutumlarına, sağlamlık ve cesaretlerine hayranlık besliyor, saygı duyuyordu. Birçok şeyi görmek zorunda kalmıştı. O korkunç kötü muamele ve işkencelerin sonucunu görüyordu. Bu insanlık dışı işkencelere tabi tutulmuş devrimcileri yeniden kendine getirmek ve yaralarını sarmakla yükümlüydü ve devrimcilerin nasıl bir sabır ve gururla bu eziyetleri ve hakaretleri çektikle-

rini görüyordu.

Nihayet o nu, bizim için kazanmayı başardım. Dışarıya mektup götürmeye ve cevabını getirmeye hazır olduğunu açıkladı. Bolşeviklerle ilişkisi açığa çıktığında kendisini neyin beklediğini bilmesine rağmen, korkusuzca ve doğal biçimde bu görevi üstlendi. Sonraları tutsaklarla dışarıdaki yoldaşlar arasında iyi bir kurye oldu. Arada sırada Yakov Mihayloviç ve bazı diğer yoldaşlar da onun bu gönüllü yardımına başvuruyorlardı. Ama biz doktor yardımcımızın yardıma hazır oluşunu hiçbir zaman kötüye kullanmadık, her zaman, onu tehlikeye sokmamaya dikkat ediyor ve ona ancak acil durumlarda görev veriyorduk.

Dış dünyayla kurulan bağlantı yoluna girdiği ve sağlamlaştığı ölçüde, Yakov Mihayloviç her olanağı yoldaşlara öneriler ve talimatlar göndermek için kullanıyordu. Tutuklu bolşevikler tarafından alınmış olan kararlar, bir dizi soruna ilişkin alınan ilkesel tutum ve aynı zamanda cezaevinde bildiriler için yazılmış metinler dışarıya gönderiliyordu. Cezaevinden tahliye olanlara, kiminle ve nasıl ilişkiye geçebileceğini ve parti çalışmasını nasıl geliştirebileceklerini Sverdlov söylüyordu.

Tabii cezaevi yine cezaeviydi ve kabına sığmayan Sverdlov, bütün ruhuyla özgür olmak ve kavganın en sıcak olduğu yerde mücadele etmeyi arzuluyordu. Durmadan firar üzerine düşünüyor ve yaratıcı beyninde herbiri diğerinden daha iyi olan sayısız plan oluşuyordu. Cüretkar olmalarına rağmen, bu planlar tümüyle gerçekçiydi. Herbirisinin hayata geçirilmesi için, somut hazırlıklar yapıldı ama, her seferinde hesapta olmayan koşullar, planların hayata geçmesini engelledi.

Daha Perm Cezaevi'ndeki ilk gününde Sverdlov, gezinirken kedi gibi bir çeviklikle, duvarların yüksekliğini tahmin etmek için tutsaklar arasındaki en uzun yoldaşın (bu, kod ismi "Potap" olan Tula'lı işçi İvanov'du) omuzuna sıçradı.

Yakov Mihayloviç'in kafasında bir firar planı olgunlaşıyordu. O zaman Perm Cezaevi'ndeki tutuklular voltalarını büyükçe gruplar halinde atıyorlardı ve Yakov Mihayloviç de bu durumdan yararlanmak istiyordu. Bir oyun ayarladı ve yoldaşlarını uzunluğuna ve vücut gücüne göre birçok gruba ayırdı. Uzun ve güçlü olanlar altta duruyorlardı. Onların omuzlarına biraz küçük ve hafif olanlar tırmanıyorlardı ve böylece, dört, beş katlı bir "fil" oluşuyordu.

Bu gürültülü kargaşa normal bir oyun gibi geçiyordu, tabi "fil" giderek canlanıyor, giderek yükseliyor ve hareketleniyordu. Düzenli provalar bu ağır "hayvana" iyi geliyordu. Yalnızca, bir grup tutuklunun başka bir cezaevine nakli ve genel cezaevi yönetiminin sıkılaştırılması "fillerin" mücadeleci yeteneklerini pratikte denemelerine engel oldu. Plan şöyleydi: Firarın zamanı dışarıya bildirilecekti. Kararlaştırılan zamanda yoldaşlar cezaevinin yanında atlarla bekleyeceklerdi. Volta atarken "fil" cezaevi duvarına yaklaşacak; "fil"in tepesinde firar edecekler bulunacaklar (tabii herkes aynı zamanda firar edemezdi) ve cezaevi duvarına çıkarak sebze bahçesinin içinden atlara koşacaklardı. Firar, cezaevinin sebze bahçesine bakan tarafında gerçekleşecekti. Parti tarafından ayarlanan biri, firarı gözetleyecek ve göstermelik olarak havaya ateş edecekti.

Birinci plan başarısız olduğunda yürürlüğe koymak için, aynı zamanda ikinci bir firar planı üzerinde de çalışıldı. Bu plan şunları içeriyordu: Sverdlov'un tutuklu bulunduğu hücre, cezaevi binasının birinci katındaydı. Tutuklular, pencere demirlerini eğeyle keserek, gece çarşaflarla aşağı inmeyi düşünüyorlardı.

Yakov Mihayloviç'in talebiyle Motovilha'daki bolşevik işçiler özel çelik eğeler yaptılar ve bunlar bir paket içerisinde cezaevine sokuldular. Tutuklular mazgal demirlerini eğeleme-

ye başladılar. Ve yine herşey ters gitti, bu kez de Yakov Mihayloviç, Nikolayevka İslahevi'ne nakledildi.

Böylece firar planları bir bir suya düştü. Nikolayevka İslahevi'nde firar düşüncesinden bir müddet vazgeçilmesi gerekiyordu. Nikolayevka'da yönetim oldukça sıkıydı ve yoğun bir gözetim vardı. Bundan başka Nişnaya-Tura parti örgütü zayıftı, az sayıda üyeden oluşuyordu ve firar için yardımı hesaba katılamazdı.

Yakov Mihayloviç, yakın zaman içinde firarın düşünülemeyeceğine ikna olduktan sonra, daha büyük bir enerjiyle yoldaşların eğitimini örgütlemeye yöneldi. Kendisi ısrarla ve azimle devrimci teorinin sorunlarıyla ilgileniyordu. Çok okuyor, uzun özetler çıkarıyor ve kendi makaleleri için taslaklar hazırlıyordu.

Önümde Yakov Mihayloviç'in Yakaterinburg tutsaklığı döneminde çıkardığı özetlerden oluşan bir defter duruyor. Bu defterde, Lenin'in yazılarından "Rus Sosyal Demokrasisinin Görevleri", "Ne Yapmalı" ve "Bir Adım İleri, İki Adım Geri"den alıntılar bulunuyor. Aynı zamanda Kautsky, Plehanov ve Mehring'in eserlerinden notlar içeriyor.

Bu defter aynı zamanda, Paul Lois'in "Sosyalizmin Geleceği", Sidney ve Beatrice Vebb'in "Trade-Unionizmin Teori ve Pratiği", Charles Gide'nin "Kooperasyon"u, V. Clark'ın "Avustralya'da İşçi Hareketi", N.A. Poshkov'un "19. Yüzyılın İlk Yarısında Rusya'da Ekonomik Gelişme" ve Verner Sombart'ın "Modern Kapitalizm" adlı kitaplardan alıntılar bulunuyor.

Yakov Mihayloviç, "Ne Yapmalı", "Kapital" ve Marks ve Engels'in yazışmaları gibi bir dizi eseri, cezaevinde üç-dört kere okuyup, her defasında yeniden notlar ve alıntılar çıkardı. Kendisine ait olan, kenarları işaretlerle ve notlarla dolu olan "Kapital"i Çarlık iktidarının kendisini attığı bütün cezaevlerine sokmayı başardı.

Sverdlov'la aynı hücrede yatan yoldaşlar, onun çalışma yeteneğine şaşırıyorlardı. Eğitim için ayrılan sekiz saat ona yetmiyordu. Sık sık, geceleyin herkes yattığında ve hücrede sessizlik olduğunda çalışıyordu.

Yakov Mihayloviç'in çalışma yoğunluğuna ilişkin anlatılanlar beni hayrete düşürmüyordu, çünkü alışkındım. Daha Yekaterinburg'daki beraberliğimizin ilk aylarında yorucu bir toplantıdan eve geldiğinde, gece geç saatlerde kitaplarına gömüldüğünü sıkça gözlemleyebiliyordum. Organizmasının doğuştan bir yeteneği mi, yoksa Sverdlov'un uzun alıştırmalarıyla ulaştığı bir sonuç mu, bilmiyorum; normal olarak beş saatten fazla yatmıyor ve bu kadar uykunun kendisine tümüyle yettiğini söylüyordu.

Yakov Mihayloviç Sverdlov'un görülmemiş bir şekilde yaşama susamışlığı vardı, gerçekten de yaşama susamıştı. Her saati, her dakikayı kullanmaya ve tadını çıkarmaya çalışıyordu. O; zamanın boş yere geçirilmesinden nefret ediyordu. Onun içindeki ateş, hiçbir zaman yarım alevle yanmamıştı. Her şeye, işe ve eğitime, hatta oyuna ya da eğlenceye, kendisini sınırsız bir şekilde, bütün ruhuyla veriyordu.

"Dünyada yaşamak iyi bir şey!" diye yazıyordu Sverdlov cezaevinden arkadaşlarına. "Yaşam; insanın bitiremeyeceği kadar çeşitli, ilgi çekici, derin içerikli; insan, en yüksek yoğunlukla yaşadığında, yalnızca küçük bir bölümünü yakalayabilir. Ve insanın, bu küçük bölümün hızla büyümesi için, peşinde koşturması gerekiyor..."

Cezaevi Üniversitesi

İster Perm'de, Nikolayevka Islahevi'nde ya da Yekaterinburg'da; Yakov Mihayloviç nerede olursa olsun, parti örgütçülerinin, ajitatör ve propagandistlerin eğitimine, uzman kadroların yetiştirilmesine büyük bir özen gösteriyordu. O, her cezaevini, bir tür "Parti Üniversitesi"ne dönüştürmeyi başarıyordu. Sverdlov'un temasa geçtiği herkes öğreniyordu; ciddi ve sistemli bir şekilde eğitiliyor, dersler, genel eğitim konuları temel devrimci teorinin öğretilmesiyle değişiyordu.

Nişni-Novgorod Cezaevi'nde olduğu gibi Yakov Mihayloviç her yerde aynı hücrede kaldığı her yoldaşla, onun ön bilgisini dikkate alarak, okunacak kitap listesi hazırlıyor ve sözkonusu kişinin hangi makaleleri; hangi sırayla okuması gerektiğini bizzat belirliyordu. Yakov Mihayloviç, gerekli olan eserlerin elde edilmesini de örgütlüyordu. O, yakınları ziyarete gelen her bir bolşevikten belirli kitapları getirtmesini talep ediyordu. Bu yolla, ekonomi politik üzerine eserleri, uluslararası işçi hareketinin tarihini, felsefeyi ve güzel sanatları içeren iyi bir kitaplık oluşturuldu.

Perm ve daha sonra da Yekaterinburg Cezaevi'nde zindana atılmış deneyimli bolşevik propagandacılar tarafından yönetilen, birçok düzenli eğitim grubu oluşturuldu.

Bu eğitim gruplarına düzenli bir şekilde teorik konular ve günlük politika üzerine dersler veriliyordu. Yakov Mihayloviç sevilen bir öğretmendi. Sverdlov, Perm Cezaevi'nde de geniş katılımlı dersler düzenledi. Bu dersler şöyle düzenlendi: Cezaevi havalandırmasında gezinirken tutuklular Yakov Mihayloviç'in etrafında toplanır ve o, gökgürültüsü sesi ile onlara ders anlatırdı. Sadece erkekler bölümündekiler değil, kadınlar bölümünde kalan bizler de Andrey yoldaşın sesini duyuyorduk. Böyle durumlarda herkes mazgal demirlerinde duruyor, bir tek sözünü dahi kaçırmamaya çaba harcıyordu. Bütün hücreler sessizliğe bürünüyor, hatta adli mahkumların bile sesleri kesiliyor, kulaklarını derse veriyorlardı.

Cezaevi yönetimi, o zaman –1906'nın ikinci yarısında– politik tutsaklarla gereksiz bir çatışmaya girmemeye çaba harcıyordu. Yasal "özgürlük" kırıntıları henüz hissediliyordu.

Günlük politikanın güncel sorunları ve partinin taktiğine ilişkin verilen dersler ve konuşmalar üzerine, herkes canlı bir şekilde tartışıyordu. Hücrelerde kararlar alınıyor ve cezaevi postası yoluyla bütün cezaevlerine yaygınlaştırılıyordu. Beşinci Parti Kongresi Yekaterinburg Cezaevi'nde şiddetli tartışmalara neden oldu. Menşeviklerle neredeyse kavgaya dönüşecek, uzun ve hararetli tartışmalar yapıyorduk.

RSDİP'in V. Kongresi, Mayıs 1907'de Londra'da yapıldı. IV. Kongre'nin aksine V. Parti Kongresi'de bolşevikler çoğunluktaydı. Parti Kongresi bütün temel sorunlarda bolşevik kararlar aldı. O kongrenin temel sorunu, burjuva partilerine karşı tutumdu. Bu soruna ilişkin konuşmayı V. İ. Lenin yaptı. Parti kongresi, liberal-monarşist Kadetler Partisi'yle bir blok oluşturma önerisini getiren menşeviklere kararlı bir red cevabı

verdi.

Tabii parti kongresinde, değişik eğilimlerden seçilen MK'ya güvenilemeyeceğinden, bolşevikler, Lenin'in başında olduğu kendi bolşevik merkezlerini oluşturdular. Kelimenin gerçek anlamıyla bütün sorunlarda amansız bir mücadele yürüttüğümüz menşeviklerin dışında, aynı zamanda cezaevinde bulunan sosyalist devrimciler ve anarşistlerle de sürekli hesaplaşmak zorundaydık. Böyle hesaplaşmalarda genel olarak bolşevikler zaferle çıkıyordu ve bu, şaşılacak bir şey değildi. Orada bulunan menşevikler ya da sosyalist devrimciler, özellikle de teorik sorunlarda Yakov Mihayloviç, Alexander Sokolov ve diğer yoldaşlarla boy ölçüşecek durumda değildi, Yakov'un örgütlülük sözkonusu olduğunda ise, biz onlara göre oldukça üstün durumdaydık. Menşeviklerde herkes kendi başına davranırken, Yakov Mihayloviç, bolşeviklerin kararlı ve örgütlü bir şekilde hareket etmelerini sağlıyordu. O, her tartışma öncesinde, bolşeviklerden kimin konuşacağını, onun hangi sorunları, hangi sırayla ele alması gerektiğini belirliyordu. O, konuşmacının konuşma planını hazırlamasına yardımcı oluyor, gerektiğinde tartışmaya kendisi müdahale ediyor ve karşıtlarına ağır bir yenilgi tattırıyordu. Tartışmaların içeriğini çoğunlukla, partinin taktiği, örgütlenme ilkeleri ve tarım sorunu oluşturuyordu.

Bu tartışmalar, menşevik gevezeliklerin yanlışlığını, menşeviklerin liberal burjuvaziye gönüllü hizmetkarlığını açığa çıkarıyor, işçi gençliği onların etkisinden kurtarıyordu. Tartışma ve çatışmalar hücrelerin içinde olduğu gibi, hücreler arasında da yaşanıyordu. Hücreler arasındaki tartışmalar, ya birçok hücrede yaşayanların havalandırmaya çıktıklarında ya da hücre kapılarındaki dikiz delikleri aracılığıyla yapılıyordu. Tutuklular akşamları, sıkça kapılardaki mazgal deliklerinin önünde birikir ve olağanüstü, acımasız bir tartışma başlardı.

Sözlü sataşmaların en çoğu Yakov Mihayloviç'in hücresinin bulunduğu koridorda olurdu. O, bu ilginç tartışmaların örgütleyicisi ve sürekli yöneticisiydi.

Yakov Mihayloviç Perm Cezaevi'nde, sadece kendi hücresinde değil, aksine hemen hemen bütün cezaevindeki dersleri yönetmeyi başardı. Onun direktiflerini kadınlar koğuşunda ben yerine getiriyordum. Bizim için de ders planı hazırlıyor, önerilerde bulunuyor ve yol gösteriyor, kavrayamadığımız sorunları açıklıyordu. Biz onunla, havalandırmada gezinirken, tuvaletimizin penceresinin erkek tutukluların havalandırmasına bakmasından faydalanarak anlaşıyorduk.

Perm Cezaevi'nin avlusu duvarlarla bloklara ayrılmıştı. Avlunun ortasında, bütün duvarların birleştiği yerde, sürekli nöbetçinin bulunduğu ve bütün avlunun gözetlendiği bir kule bulunuyordu.

Yakov Mihayloviç'in tuvaletimizin penceresinden görebildiğimiz "bizim" bölümdeki, yani bizim bloktaki havalandırmada gezindiği günlerde, hücre yoldaşlarımla beraber tuvalete giriyor, bekçinin bana sırtını çevirdiği anı kolluyor ve parmaklıklar arasından Yakov Mihayloviç'e mektup atıyordum. Bir dahaki havalandırma gezintisinde de o, bir cevap hazırlıyor ve aynı yoldan bana ulaştırıyordu.

Tabii ki bu anlaşabilmenin ideal bir yolu değildi. Oldukça dikkatli davranmamız, her an dönüp bizi suçüstü yakalayabilecek olan (ki bazen yakalanıyorduk) bekçiyi bir an dahi gözden kaçırmamamız gerekiyordu. Bunun bir cezası da vardı: Yakınlara ziyaret yasağı ya da paket hakkının elinden alınması; hatta günlerce karanlık hücre hapsi. Ama bütün bunlar bizi fazla ürkütmüyordu.

RSDİP Askeri ve Savaş Örgütleri Birinci Konferansı'nın protokolleri bize ulaştığında hepimizi oldukça sevindirmişti. Bu kitapçık ve diğer bazı yasak yayınların hücreme sokulması

başarıldı ve sonra tabakalar halinde Yakov Mihayloviç'e ulaştırıldı.

Ayrıca Yekaterinburg Cezaevi'ndeki mahpusluk günlerimde illegal ve yasak yazıları "ele geçirmek" benim uzmanlık alanıma giriyordu. Yekaterinburg Cezaevi'nde konulan kurallara göre, gönderilen herşey –kitaplar, elbise ve gıda maddeleri– doğrudan mahkumlara verilmiyor, aksine ilk önce cezaevi idaresine geliyordu. İdarede müdür yardımcılarından biri sürekli görevliydi. Bu kişi, kendileri için bir şeyler bırakılan mahkumlardan iki-üçünü yanına çağırıyor, gönderilen eşyanın içerisine iyice bakıyor ve sonra da kim için gönderilmişse ona veriyordu. Tabii ki, bütün şüpheli eşyalara ve yasak kitaplara el koyuyordu. Önemli olan, önceden eşyanın içerisinde ne olduğunu bilmek ve bizi ilgilendiren malzemeyi görevli ilgilenmeden önce ele geçirmekti!

Görevin birinci bölümünü yerine getirmek kolaydı. Ziyaretlerde şu ve bu günde ilgi duyabileceğimiz birşeyin bizim için gönderildiğini öğreniyorduk. İkinci bölüm biraz karmaşıktı. Bununla da ben görevlendiriliyordum.

İdaredeki bütün görevlilerin karakter ve alışkanlıklarını öğrendikten sonra, kimin dikkatini nasıl başka yöne çekebileceğimi biliyordum.

İdareye ayak bastığımızda, refakatçim, yapabildiği kadarıyla gevezelik etmeye başlıyor ve görevlileri konuşmaya çekiyordu. Gönderilen eşyalar masanın üstünde duruyordu. Hücre yoldaşım görevliyi lafa tutarken, masanın üstünde bulunan herşeye dikkatle bakıyor, gözlerimle bizi ilgilendiren önemli şeyi arıyor, uygun anı yakalıyor ve gerekli malzemeyi masanın üstünden dikkat çekmeden alıyor, bluzumun altında kaybediyordum. Bunun için sürekli olarak, kafanın üstünden atılıp, kolları ve omuzları kapatan büyük bir başörtüsü taşıyordum. Gardiyan ve cezaevi yönetimi beni bu başörtüsü içinde

görmeye alışkındılar.

Malzemeler bizim yanımızda kontrol edilmek zorunda olduğundan, birbirinden ayırılmamış bir yığın halinde masanın üstünde duran eşyalardan o görmeksizin birşeyi almamız, görevlinin dikkatini çekemezdi. Bu yolla ben bir dizi kitap, "el konulmuş" mürekkep dolu şişe, kağıt ve kurşun kalem; tek kelimeyle bizim özellikle ihtiyaç duyduklarımızı "ele geçir"iyordum. Keza aynı tarzda Yakov Mihayloviç'e ilettiğim Savaş Örgütleri Konferansı protokollerini de ele geçirdim.

Yekaterinburg Cezaevi'nde bulunduğu 1908 yılı sonundan beri, Yakov Mihayloviç felsefe sorunlarının eğitimine daha büyük dikkat gösteriyordu. Cezaevinde yatan bolşevikler, mümkün olduğu kadar toplumsal ve politik yaşamı takip ediyor, gericiliğin ülkedeki vahşetini biliyorlardı. Gericilik bütün cephelerden ve bu arada ideolojik cepheden de saldırıyordu. Burjuva bilim adamları, yazarlar ve gazeteciler, bütün güçleriyle marksizmi "çürütmeye" ve onun felsefi ilkelerini kirletmeye çalışıyorlardı. Özellikle önceden devrim saflarında yürüyen, ama şimdi her yönüyle devrime küfreden burjuvazinin saflarındaki entelektüeller ateşliydiler.

İdeolojik çözülmeden, kendini marksist olarak gören parti aydınları da etkilendiler. Valentinov, Yuşkeviç ve bazı diğer menşevik aydınlar gibi, Bogdanov ve Basarov gibi bir dönem bolşeviklerin saflarında bulunan aydınlar da, marksist felsefenin temel ilkelerini revize etmeye çalıştılar. Marksist felsefenin temel tezlerine doğrudan saldırdılar ve idealizme saptılar. Lunaçarski kafa karışıklığında, marksizmle dinin birleşmesini talep edecek kadar ileri gitti. Bunlar, bilimsel sosyalizme dinsel bir karakter vermeye çalışan "tanrı yaratıcıları" olarak adlandırıldılar.

1908 yılında Yakov Mihayloviç; Bogdanov, Basarov, Lunaçarski ve hempalarının kaleme aldıkları "Marksist Felsefenin

Yıkımı" adlı makaleler toplamını cezaevine getirtti. Her bolşeviğin "tanrı yaratıcıları"nın hilelerini hemen görebilecek kadar teorik birikimi yoktu. Durum, parmaklıkların arkasında eriyen ve yeterince haberdar olmadıklarından tutum takınamayanlar için daha da zordu. Ama temel olanı kendimiz cezaevinde kavradık: "Tanrı yaratıcıları"nın düşünceleri zararlıydı. Onlar ileri işçilerin beyinlerini bulandırıyor ve devrimci yoldan çıkarıyorlardı. Onlar tarafından yayılan düşüncelere karşı acımasız bir şekilde mücadele edilmeliydi.

Biz bu mücadeleye başladık. Yakov Mihayloviç hücrelerde geniş tartışmalar örgütledi, yine karşılıklı tartışmalar düzenledi ve eğitilmiş bolşevikler, az sayıdaki "tanrı yaratıcıları" yandaşlarına karşı belirleyici bir mücadele yürüttüler. Genel olarak üstün gelsek de, bazılarımızın temel bilgi eksikliği vardı. Durum, 1909 yazında özgürlüğe kavuştuğumda temelden değişti. Yekaterinburg Cezaevi'nde yatan bolşeviklerin eline dışarıdan Lenin'in "Materyalizm ve Ampriokritisizm"i ulaştı. Bu, marksist felsefenin bir ansiklopedisi idi, bu harika eser, bolşeviklerin eline, marksizm karşıtlarına karşı mücadelede verilen güçlü bir silahtı.

Urallı bolşevikler için bu kitap özel ve paha biçilmez bir değere sahipti. Lenin onu Yakov Mihayloviç'le beraber cezaevinde yatan I.A. Teodoroviç'e göndermişti.

Kitap birçok parçaya ayrılmış ve ayrı ayrı tabakalar halinde cezaevine ulaştırılmıştı; bilgisizliklerinden dolayı, Lenin'in yazdığı zengin içerikli bu kitabın, hiçbir kelimesini anlamayan cezaevi yönetimi, hücrelere gitmesine engel olmadı.

Yakov Mihayloviç, Lenin'in "Materyalizm ve Ampriokritisizm" eserini tekrar tekrar okudu. O, kitapta felsefenin karmaşık sorunlarına yeterli yanıtlar, marksizmin karşıtlarıyla tartışmalarda inandırıcı argümanlar buluyordu.

Çarlık cezaevi, devrimci mücadelenin bir okuluydu. Bu

sadece bolşevikler orada kapsamlı bir eğitim yaptıklarından değil (oldukça fazla zamanları vardı), aksine cezaevi yaşamının kendisi, sürekli kolektif içerisinde yaşam, yoldaşlarla omuz omuza cezaevi yönetimiyle süren sürtüşme ve mücadeleler iradeyi çelikleştiriyor, sağlamlık ve cesaret yaratıyordu. Ama cezaevi yönetimine karşı yürütülen kavga sert, ağır ve inatçıydı.

1907 yazından bu yana Çarlık Rusyası'ndaki cezaevi yönetimleri, günden güne sertleşiyordu. Cezaevi yönetimlerinin eski ılımlılıklarından hiçbir iz kalmamıştı. En ufak bir fırsatta, en ufak bir şeyde, en sıradan şeylerden dolayı tutsaklar en ağır bir şekilde cezalandırıldı, ziyaret zamanları kısıtlandı ve havalandırma süreleri düşürüldü; tutsaklar sıkı bir şekilde birbirlerinden tecrit edildi. Tutsakların birkaç hücre birden havalandırmaya çıkarılmaları ve gündüz hücre kapılarının açık bırakılması yasaklanmıştı. Yemek oldukça kötüleşmiş, para ve yiyecek paketlerinin alınmasına sınırlama getirilmişti. Cezaevi yönetimi sertleştikçe bolşevik tutsaklar daha da kararlıca, cezaevi yönetiminin keyfiyetine karşı giriştikleri bu eşitsiz mücadelede, çoğu kez başarı elde ettikleri mücadeleler yürüttüler.

Çatışmalar, tutsakların gardiyanlar tarafından sürekli maruz bırakıldıkları kaba davranışlar, hakaret ve alaya alınmalarından, bir yoldaşın hastalandığında tıbbi yardımın engellenmesinden veya tutsakların kendi paralarının kullanılmasının yasaklanmasından çıkıyordu. Cezaevi yönetimiyle çatışma için her zaman bir neden bulunuyordu!

Yakov Mihayloviç, tutsakların cezaevi yönetimine karşı verdiği mücadelenin örgütleyicilerindendi. Bu mücadelenin, kolektif taleplerin ileri sürülmesi ve protestodan, savcının hücrelere çağrılmasından açlık grevine kadar, birçok yöntemi vardı.

Yakov Mihayloviç'in olağanüstü özgüveni ve inatçılığı,

her koşul altında onurunu koruması, cezaevi yönetimini, onu tüm diğer tutsaklardan daha fazla hesaba katmaya zorluyordu. Her gardiyana öyle sert tepki gösteriyordu ki, oldukça seyrek bağırma cesaretini gösteriyor, başka yoldaşlara saldırdıkları gibi saldıramıyorlardı.

Yakov Mihayloviç, cezaevi yönetimiyle hiçbir zaman küçük şeyler için çatışmaya girmedi. Ancak ciddi bir neden olunca mücadeleye giriyor; çatışmayı büyük bir kararlılıkla sürdürüyor ve hiçbir engel tanımıyordu. Bunu cezaevi yönetimi de biliyor ve ona saygı gösteriyordu. Bunu beraber yatan tutsaklar da biliyordu ve onlar da bundan dolayı özellikle saygı duyuyorlardı.

Yoldaşlar Yakov Mihayloviç'i, sürekli olarak kendilerine temsilci seçiyorlardı. Bu durum ona belirli haklar kazandırıyor, özellikle de değişik hücreleri ziyaret etmek ve temsil ettiği tutsaklarla ilişkiye girmek olanağı veriyordu.

Temsilcilik, cezaevi yönetimlerinden izin alınmaksızın yürürlüğe kondu. Benim yattığım tüm cezaevlerinde ve çarlık cezaevlerinin çoğunluğunda yürürlükteydi.

Temsilcilerin görevleri arasında tutsakların şu ya da bu günlük gereksinimlerine ilişkin cezaevi yönetimiyle görüşmek, yönetimin cezaevi hesabında tuttuğu tutsaklara ait paradan temin ettiği gıda siparişlerini toplamak vb. vardı. Temsilciler sayesinde yönetim, günlük yaşamın sıradan işlerinden dolayı bütün tutsaklarla değil, sadece onların temsilcileriyle muhatap oluyordu. Bu, yönetimin işine geliyordu.

Y. M. Sverdlov'un tutsakların çıkarlarını nasıl başarılı bir şekilde savunduğunu, onunla birlikte Yekaterinburg Cezaevi'nde yatan yaşlı bolşevik N. Davidov anılarında şöyle açıklıyordu: "Yaşam koşulları çekilmez durumdaydı. İsyan ediyorduk. Politik tutsakların temsilcisine –bu Yakov Mihayloviç Sverdlov'du, Yoldaş Andrey– cezaevi müdürünü çağırması

ve onunla bizim hücremize gelmesi ricasında bulunduk.

Cezaevi müdürü geldi.

Yoldaş Andrey, cezaevi yönetiminden durumumuzun düzeltilmesi, döşek ve yastıkların olduğu gibi elbiselerimizin de değiştirilmesi talebinde bulundu. Cezaevi müdürü ile hangi tonla konuştuğu görülmeye değerdi. Talepleri kesin ve sistematikti. Yakov, talepleri, politik tutsakların karşı karşıya bırakıldıkları durumun incelenmesi için savcıya başvurulacağı tehditleriyle güçlendiriyordu.

Ertesi gün bize kamış çuvalları, yastık ve daha hiç kullanılmamış önlük, pantolan ve şapka verildi."

Her zaman protestolar amacına ulaşmıyor ve etkisini göstermiyordu; eğer ciddi bir gerekçe varsa açlık grevine başlanıyordu. Açlık grevi, tutsakların en son mücadele araçlarındandı. İdare, basına yansıyacağını, liberal basının açlık grevini kullanacağı ve bunun kendisi için kötü olacağını düşünerek açlık grevinden korkuyordu. Ancak açlık grevi, en çok tutsaklar için kötüydü; onlar günlerce gıdasız kalıyorlardı.

Yakov Mihayloviç, Ural'da yattığı zaman defalarca açlık grevine katılmak zorunda kaldı ve sağlığı kötü olmasına rağmen hiçbir zaman pes etmedi, tutsakların talepleri kabul edilene kadar kendisini zorladı ve yoldaşlara cesaret verdi.

Bir keresinde, 1908 yılındaydı, Sverdlov Yekaterinburg Cezaevi'nde bir grup yoldaşıyla dokuz gün açlık grevi yaptılar ve amaçlarına ulaştılar. Yoldaşlar, ondan, örgütlü bir şekilde açlığa yattığından bahsediyorlardı: Vücudunu bir beze sanyor ve gücünü korumak için gereksiz her hareketten kaçınmaya özen gösteriyordu.

Diğer taraftan eğlence saatlerinde Yakov Mihayloviç kadar şakacı, oyun ve eğlenceleri onun kadar iyi örgütleyen de yoktu.

Cezaevi havalandırmasında en çok sevilen oyunlar, yakar

top ve diğer top oyunlarıydı. Yakar top oyunu için topu kendi saçlarımızla doldurduğumuz bezden yapıyorduk. Bu iş için bazı yoldaşlar saç örgülerinden vazgeçmek zorunda kalmıştı.

Kötü bir şarkıcı olmasına rağmen Yakov Mihayloviç koroda severek söylüyordu. Gür bir sesi, ama müziğe hiçbir şekilde yatkın olmayan bir kulağı vardı ve olağanüstü yanlış söylüyordu. Diğer şarkıcılarla uyum sağlamak için olumlu adımlar atıyor, büyük bir çaba harcıyor ve kendisini zorluyordu. Yoldaşlardan bir kez aferin aldığında, "göreceksiniz, yakında etkileyici bir sesle şarkılara katılabileceğim" diyordu.

Yakov Mihayloviç ve aynı hücrede kalan yedi yoldaş, Yekaterinburg Cezaevi'nde yatarken, kuralları "Anayasa"da yazılı bir komün kurmuşlardı.

Bu "Anayasa"ya göre, dışarıdan gelen her türlü gıda maddesi, kime gönderilmiş olursa olsun komüne giriyordu.

O zamanlar beslenme oldukça kötü durumdaydı. Yemek yetmiyordu, sıkça bir parça şeker veya bir parça nemli, berbat cezaevi ekmeği, herkese bir şeyler düşsün diye, küçük parçalara bölünüyordu ve buna rağmen hepsi de aç karınla uyuyorlardı. Gelen maddelerin komündeki dağıtımından dolayı yedinci hücrede yatan tutsaklar, diğer hücredeki tutsaklara nazaran daha iyi besleniyorlardı. Diğer hücrelerde ise bazıları bol yiyeceği sahiplenirken, diğerleri açlık çekiyorlardı.

Yedinci hücredekiler, akşamları çay yapma izni aldılar. Diğerleri akşamları birşey alamazken onlar yatmadan önce çay içmiş oluyorlardı. Ve bu sıcak ek bir bardak çay ne kadar da iyi oluyordu!

Yan hücredeki yoldaşlarının durumlarını biraz kolaylaştırabilmek için, hücre yedidekiler duvara bir delik açmışlardı. Delikten soktukları metal bir boruyla, komşularının bardaklarına her akşam çay boşaltıyorlardı.

Bu "operasyon"lar sırasında, her iki hücrede de özel ola-

rak bu iş için görevlendirilmiş iki yoldaş, gardiyanlar hücrelerde ne yapıldığını görmesinler diye mazgal deliklerinden bakıyordu.

Açılan delik, gündüzleri, ekmekten yapılmış bir kapakla her iki taraftan çok sıkı bir aramada dahi, açığa çıkması oldukça zor olacak bir şekilde kapatılıyordu.

"Anayasa" hücrede günlük yaşamın düzenlenmesini de öngörüyordu. O, eğitim, dinlenme ve yatma zamanını kesin bir şekilde belirliyordu. Eğitim saatlerinde hiç kimse gürültü, gereksiz konuşmalar yapmayacak ve yoldaşların dikkatlerini dağıtmayacaktı. Yekaterinburg Cezaevi'nde yaşam böyle akıyor ve zaman böyle geçiyordu. Böylece 1909 sonbaharı geldi ve bununla Yakov Mihayloviç Sverdlov'un tutsaklığı bitti. Üç buçuk yıllık ceza geride kalmıştı.

Moskova

Yakov Mihayloviç, cezaevi yaşamı yıllarında daha da olgunlaştı, teorik bilgisini oldukça zenginleştirdi ve profesyonel devrimci olarak yeteneklerini mükemmelleştirdi. 1909 Eylülünde cezaevinden tahliye olunca, hemen, bir gün bile kaybetmeden aktif mücadeledeki yerini aldı.

Yakov Mihayloviç'in cezaevinde bulunduğu süre içinde, ülkede ve partide durum tamamen değişmişti.

Parti, polis tarafından acımasızca parçalanmıştı. Hemen hemen bütün yerel komiteler önderliklerini kaybetmişti. İşçi basını yasaklanmış ve takibe uğruyordu. Gizli çalışma koşulları, devrim öncesi yıllara göre oldukça ağırdı.

Devrimin yenilgisi, işçi sınıfını her zaman burjuvaziyle ortak hareket etmeye çağıran menşevikleri tümüyle bozguna uğratmıştı. Menşevikler tasfiyecilik yoluna girmişlerdi. Onlar açık bir şekilde, gizli parti örgütünün dağıtılması ve gizli devrimci çalışmanın tümüyle durdurulması talebinde bulunuyor-

lardı.

Troçki ve yandaşları, merkezci bir pozisyonda gidip geliyorlar, tasfiyecilerle uzlaşma çağrısı yapıyorlar ve onların oyuncağı durumuna düşüyorlardı.

Bazı bolşevikler de kararsızlık gösteriyor, kitleler içinde politik çalışma için legal olanaklardan yararlanmaktan vazgeçilmesini ve Kraliyet Duması'ndaki sosyal demokratların geri çağrılmasını talep ediyorlardı. Böylesi bolşevikler; otzovistler (geri çağrıcılar) olarak adlandırılıyorlardı.

Parti saflarında Kamanev ve Zinovyev gibi uzlaştırmacılar da çıkmış, Troçki ile anlaşma içerisinde Lenin'in arkasından oyunlar çevirerek gizlice partiyi kendi çizgilerine getirmek istiyorlardı.

Yalnızca oportünizme karşı acımasız mücadele, nereden gelirse gelsin ve hangi örtü altında gizlenirse gizlensin, partiyi o anki krizden çıkarabilir ve ona gelecek devrimci mücadelelerde halk kitlelerine önderlik etme yeteneği kazandırabilirdi. Rus sosyal demokratlarının saflarında bu mücadeleyi yöneten Lenin, sorunu böyle koyuyordu.

Ülkede ve parti içinde ne olup bittiği, parmaklıkların arkasına yansıyordu. Tabii Yekaterinburg Cezaevi'nde dışardan bilgi akışı ne kadar iyi örgütlenmiş olsa da, bu sonuçta, bir yansımadan başka bir şey değildi. Üç yılı aşkın bir süre sonra tekrardan özgürlüğe kavuşan Yakov Mihayloviç ülkedeki gelişmelerin ne kadar gerisinde kaldığının ve mümkün olduğunca ayrıntılı bir şekilde ülkedeki politik gelişmeleri öğrenmesinin ve parti içi işlere uyum sağlamasının kendisi için ne kadar önemli olduğunun bilincindeydi. Ayrıca, yaşamını nasıl düzenlemesi gerektiğini, geçimini nasıl sağlayacağını ve nerede kalacağını da düşünmesi gerekiyordu.

Sverdlov, bir kuruş parası olmadan cezaevinden çıkmıştı. Onun bütün varlığı, üzerindeki giydiği elbise ve kitaplardan

ibaretti. Ne bir paltosu vardı ne de Ural'ın başlamış olan dondurucu sonbaharında başını sokacak bir evi.

Çok şükür Yekaterinburg'da bazı yoldaşlar sağ salim kurtulmuşlardı. Büyük bir çaba ve zahmetle az bir miktar parayı bir araya getirdiler, gece için geçici olarak kalacak bir yer ayarladılar; bir liberal burjuvadan da kullanılmış palto aldılar. Palto, Yakov Mihayloviç'e çok uzun geldi, ama küçük bir düzeltmeyle üzerine tam oturdu ve Yakov Mihayloviç'e uzun yıllar iyi hizmet verdi. Palto ona, cezaevinden cezaevine, sürgünden sürgüne gidişinde; ayrıca Tüm Rusya Merkez Yürütme Kurulu Başkanı olduğunda da hizmeti sürdürdü.

Böylece Yakov Mihayloviç, yoldaşlarının yardımıyla Yekaterinburg'da belli bir süre yaşayabildi; tabi, bu hiçbir şekilde kendisinin planlarına uygun değildi. Daha tahliye olmadan, cezaevi hücresinde her şey üzerine iyi düşünmüş ve planlanmıştı. Onu hemen hemen her ajan ve jandarmanın tanıdığı Yekaterinburg'da, gericiliğin kudurduğu bir sırada, işe yeniden başlayamazdı, ayrıca kendisini bu işe hazır görmüyordu. Her şeyden önce parti yazınını ve materyallerini tanıması ve Merkez Komitesi'yle ilişkiye geçmesi gerekiyordu. Ancak ondan sonra, MK'dan direktif aldıktan sonra, kendisine en fazla gerek duyulan alana gidecekti.

Yekaterinburg'da yolculuk için para bulabilecek kadar kaldı. Sonra düşüncesine göre Merkez Komitesi'yle en erken ilişki sağlayabileceği Petersburg'a gitti. Petersburg'da da bir evi vardı. Anlaştığımız gibi onu orada bekliyordum.

Yakov Mihayloviç'ten bir yıl önce, 1908 sonbaharında tahliye olmuştum. Yekaterinburg'da kısa bir konaklamadan sonra Petersburg'a gitmiş ve oraya yerleşmiştim. Petersburg'da aralarında Nikoloy Nikolayeviç Baturin'in de bulunduğu bazı eski Urallılar çalışıyorlardı. Baturin, cezaevi süresince kesintiye uğrayan çalışmalarıma yeniden başlamam için

parti örgütü ile aramda ilişkiyi sağlayandı.

Belli bir süre iş aradıktan sonra "Provinziya" kitap deposunda bir iş bulmayı başardım, böylece az da olsa, güvenilir bir gelir sahibi oldum.

Vasiyevski-Ostrov bölgesinde küçük bir evde kalıyor, Yakov Mihayloviç'i burada, özgürleşme zamanı yaklaştıkça, daha da hasretle bekliyordum. Eğer cezaevinde, gardiyanların gözetiminde kısa süreli görüşmelerimiz hesaba katılmazsa, yaklaşık üç buçuk yıl kadar beraber olmamıştık. Ve nihayet bir gün akşam eve geldiğimde, Yakov Mihayloviç'i odamda buldum.

Bu akşamın ve Yakov Mihayloviç'in Petersburg'da geçirdiği günlerin ne çabuk geçtiğini söylemeye gerek yok. Oysa, birbirimize anlatacak ve konuşacağımız o kadar çok şey vardı ki!...

Yakov Mihayloviç ile kavga arkadaşı ve dosttuk. Tabii biz de yaşayan insanlardık; erkek ve kadın olarak birbirimizi seviyorduk. Beraberliğimiz sürekli olarak dinmeyen bir coşku, güven ve güç kaynağıydı. Yakov Mihayloviç, cezaevinden bana gönderdiği mektupların birinde "mümkün olduğunca gücümü korumaya çalışıyorum. Bunda bana, onsuz varlığımı düşünemeyeceğim ilişkimiz, hiç değişmeyen yüksek derecede bir zindelik veriyor."

Yakov Mihayloviç mektuplarında birçok şey üzerine yazıyordu. Tabii ben, o zor koşullarda bütün mektuplarını kurtaramadım. Mektupları hasara uğratmadan, yeraltı yıllarından geçirmek için her yola başvuruyordum. Sürekli arama tehlikesiyle karşı karşıya olunan cezaevi nakilleri ve sürgünlerde, her bir parça kağıdı, jandarmaların kirli ellerine düşmemesi için imha etmek zorunda kaldığımdan; onları saklamaları için dostlara veriyor, gizli yerlere saklıyor ve sonraki yıllarda da sayfa sayfa arayıp bir araya getiriyordum. Ama hepsini bir araya getir-

meyi başaramadım doğal olarak. Bulunanlar da, Sverdlov'un canlı bir resmini veriyor.

Burada, Petersburg'da Yakov Mihayloviç bana planlarını anlattı. Her şeyden önce, Lenin'i ziyaret etmek için, uzun bir süre için olmasa da, belki, bir iki ay için yurtdışına çıkmak istiyordu. Ne kadar zamandır bu buluşmayı hayal ediyor, sonsuz cezaevi yıllarında nasıl da bunu arzuluyordu! Cezaevinden tahliye olmasından sonra yoldaşlara: "...Ben bu yolculuğun benim için büyük bir anlamı olacağına inanıyorum. Sorun, pazardadır" diye yazıyordu.

1906'da IV. Parti Kongresi'nde Nadejda Konstantinov'nın bana anlattığı gibi Lenin de uzun bir süreden beri, birinci Rus devriminden bu yana Sverdlov'la bir araya gelmeyi arzuluyordu. RSDİP V. Parti Kongresinden sonra bolşevik merkez üyeleri Uralli Andrey ismini sıkça andılar. Rusya'dan Lenin'in kaldığı Cenevre'ye gelen yoldaşlar, Andrey üzerine Lenin'i bilgilendirdiler. Bolşevik merkez üyeleri anılarında, 1909 yılı başında, o zaman parti merkez komitesi üyesi olan Goldenberg'in Cenevre'ye geldiğini yazıyorlardı. O, özellikle Andrey'den bahsediyor, onun "MK için en uygun adam" olduğunu iddia ediyordu.

Ama Yakov Mihayloviç, yurtdışına seyahat edemedi. Rusya'da her önemli parti yöneticisi hesaba katılıyordu ve her birine acilen ihtiyaç vardı. Ayrıca maddi sıkıntılar da engeldi. Ve sonra cezaevi, sürgün başladı, özgürlüğün sayılı günleri ve yine umutsuz Sibirya.

Lenin, Yakov Mihayloviç'i, "bu uzun illegal çalışma yıllarında, her şeyden önce sürekli kavga içinde, hiçbir zaman kitlelerle bağını koparmayan, Rusya'yı hiçbir zaman terketmeyen bir insan" olarak tasvir ediyordu.

Lenin, Y. M. Sverdlov'un devrimci çalışma örneği için; devrim davasına adanmışlığın, Sibirya'nın cezaevleri ve

en ücra sürgün yerlerinden geçenlerin yaşamlarının öyle bir göstergesi olmuştur ki, tam da bunlar, böyle önderler, proletaryamızın en seçkin kesimini şekillendirdiğini" ispatlıyor diyordu.

Yakov Mihayloviç, Petersburg'a geldikten hemen sonra, o zaman Finlandiya'da yaşayan, Merkez Komitesi ve Lenin'le ilişki sağlayan Sergey İvanoviç Gusev'e gitmesini tavsiye eden bir dizi yoldaşla buluştu.

Yakov Mihayloviç bu tavsiyeyi kabul etti ve Finlandiya'ya gitti. Sergey İvanoviç, duyumlardan tanıdığı Sverdlov'u içtenlikle karşıladı. Yakov Mihayloviç'e kendi evinde kalmayı teklif etti ve partinin çıkardığı en son gazete ve dergileri verdi. Aynı zamanda Yakov Mihayloviç'e gelişmeleri anlattı; onu, ayrıntılı bir şekilde parti içi gelişmelere ilişkin bilgilendirdi. Yakov Mihayloviç'in gelişinden kısa bir süre önce Lenin'in talimatıyla MK görevlisi olarak, bir dizi parti örgütünü gezen ve her bir yerel örgütün çalışmalarına ilişkin bilgilendirilen Sergey Ivanoviç tarafından bilgilendirilmek daha da değerliydi.

Yakov Mihayloviç, Gusev'in yanında yaklaşık bir hafta kaldı. Finlandiya'ya gidişinin ilk pazarı, –o zaman zor olmayan bir şeydi– birkaç saat Yakov Mihayloviç'le beraber geçirmeyi başardım. Ateşli bir şekilde yeni kitap, gazete ve dergilere dalmış; hapiste geçen zamanı telafi etmek için, günde onaltı-onsekiz saat çalışıyordu. Ben ise, onu böyle bulacağımdan emindim.

Ve sonra Merkez Komitesi'nin talimatları geldi. Yakov Mihayloviç Moskova'ya gönderildi. Tahliye olmasından kısa bir süre önce, Moskova Parti örgütünde birçok yönetici yoldaş yakalanmıştı. Bu yüzden orada durum kötüydü. Merkez Komitesi Sverdlov'u, Moskova örgütünü denetlemek ve çalışmaları yoluna koymak, gerekli olan önlemleri almak için görevlendirmişti.

Yakov Mihayloviç MK talimatlarını aldıktan sonra hiç zaman geçirmeden, Ivan Ivanoviç Smirnov adına düzenlenmiş kağıtlarla Petersburg'a gitti. Daha bir gün bile beraber olmamıştık ve yeniden ayrılmak zorundaydık. Uzun bir zaman için mi? Bunu kim bilebilirdi!

Sverdlov, bir gün sonra Moskova'daydı ve hemen işe başladı. 1909 sonbahar sonuydu. Sverdlov'un deneyimi ve enerjisi sayesinde kopan bağlantılar yeniden kuruldu, ileri işçiler parti örgütünün etrafında toplandılar, semt komiteleri ve parti bölge bürosunun çalışmaları yeniden canlanmaya başladı. Ne var ki Yakov Mihayloviç uzun süre dışarıda kalamadı. Moskova provokatörlerle kaynıyordu. Moskova tamamen "ajanlaştırılmış"tı. Moskovalı bolşeviklerin yerinde olarak söyledikleri gibi; provokatörler, gelişinden hemen sonra Sverdlov'u, Çarlık Ohranasına bildirmişlerdi. Yakov Mihayloviç 13 Aralık 1909'da, üç aylık özgürlükten sonra, Moskova Parti Komitesinin bir toplantısında yeniden tutuklandı. Bir hafta sonra, 19 Aralık 1909'da RSİDP Moskova Parti Komitesi, Merkez Komitesi'ne; "Andrey yoldaşın tutuklanmasıyla, bölge bürosu çalışmalarında yeni girdiği doğru yoldan, mutlaka zarar görecektir" diye yazıyordu.

Yeniden Parmaklıklar Arkasında

Moskova Komitesi'nin tutuklanmasında jandarmalar, suç unsuru herhangi bir döküman ele geçirmeyi başaramadı, Sverdlov'un evinin de aranması bir sonuç vermedi; sorguda da bir sonuç alamamışlardı.

Önümde, Yakov Mihayloviç'in şimdi SSCB Devrim Müzesi'nde korunan 13 Ocak 1910 tarihli nihai sorgu tutanağı duruyor. Tutanağın birinci sayfası kimlik bilgilerini içeriyor ve el yazısıyla bir jandarma şubayı tarafından doldurulmuş: Yaşı: Yirmi beş, tutuklama: yedinci kez!

İkinci sayfa esas tutanağı içeriyor. Kısa, açık, sıkı el yazısıyla yazılmış: "Herhangi bir ifade vermeyi kabul etmiyorum. Yakov Sverdlov." Demek ki iddianame, sadece Ohrana ajanlarının verdiği bilgilere dayanıyordu. Delil yetersizliğinden sorun mahkemeye intikal ettirilemiyor, duruşma olmadan da onu cezaevine sokmak, zorunlu çalışmaya ya da sürekli sürgüne göndermek mümkün değildi.

İdare kendini bir sürgünle sınırlamak zorundaydı. 1910 Martında İçişleri Bakanı, Sverdlov'u Narim bölgesine sürdü.

Bu sürede Yakov Mihayloviç yeniden yurtdışına gitme düşüncesine döndü. Çarlık zindanlarında ve sürgünde geçirdiği birçok yılda, kişisel şeyler için makamlara özel taleplerde pek bulunmadı. Ama bu kez Yakov Mihayloviç'in yurtdışına çıkma isteği o kadar büyüktü ki, 19 Mart 1910'da polis dairesine şunu yazdı:

"Tutuklanmamdan kısa süre önce üç buçuk yıl cezaevinde kaldığımdan, zaten güçsüz olan bünyem iyice zayıfladı. Şu sıralar, ilkbaharın başlamasıyla, akciğer rahatsızlığım iyice kötüleşti.

Bu nedenle sürgünümü kraliyetin ücra bir köşesine, şayet bu olmazsa, yurtdışına gitmeye çevrilmesi ricasıyla polis müdürlüğüne başvuruyorum."

Tutuklu bolşeviklere karşı tavrı hiç iyi olmayan cezaevi doktoru Kolesnikov'un raporunda; "Sverdlov'un kronik sol tarafı ciğer iltihaplanmasından, açık ki verem cinsinden bir rahatsızlıktan muzdarip olduğu" tespit edilmesine rağmen Yakov Mihayloviç'in dilekçesi reddedildi.

Polis yöneticileri kendi ağlarına düşmüş bir bolşeviği yurtdışına bırakmaya istekli değillerdi. Hasta! Çok iyi! Hastalık çok mu tehlikeli? Daha iyi! Onu mümkün olduğunca uzağa sürelim, Sibirya'ya ve hastalık hemen en hızlı bir şekilde yapacağını yapar –Çarlık cellatları böyle düşünüyorlardı. İşçi sınıfının kaç tane savaşçısı, az çok çekilebilir koşullarda kolayca iyileşecek hastalıklardan dolayı Sibirya'nın umutsuz sürgününde kırıldı?

Böylece Sibirya'da birçok diğer yoldaşın yanısıra Parti Merkez Komite üyeleri, Innokenti Dubrovinski ve Suren Spandarian en verimli yıllarında öldüler.

1909 Aralığına kadar Moskova'dan Yakov Mihayloviç'ten düzenli bir şekilde haber alıyordum. Ama aralıkta aniden ondan haber alamaz oldum ve izini kaybettim. Tutuklan-

dığını tahmin ettiğimden, bir hafta izinle Moskova'ya gittim.

Burada Yakov Mihayloviç'in kızkardeşi Sara oturuyordu. Ondan tahminlerimin doğru olduğunu öğrendim. Yakov Mihayloviç, gerçekten de yeniden polis tarafından yakalanmış ve Arbat polis karakolunda bulunuyordu.

Bu oldukça yıkıcıydı. Üç yıl cezaevinde geçirdikten sonra, yalnızca üç ay özgürlüğü tadıp kendisini defalarca parmaklıkların arkasında bulması, oldukça yıkıcıydı. Ama insan burada ne yapabilirdi?

Yakov Mihayloviç'le kısa bir görüşme isteğinde bulundum, tabii buna izin verilmedi. Ziyaret iznini ancak en yakın akrabaları, egemenlerin izni ile alabiliyorlardı. Ama onlar, nikahımızın kilisede kıyılmadığı gerekçesiyle beni Yakov Mihayloviç'in karısı olarak tanımıyorlardı.

Buna rağmen, inatçı bir şekilde polis karakoluna gidiyordum. Saatlerce kar fırtınası altında neyi beklediğimi kendim de bilmeden Arbat polis karakolunun bahçesinde duruyordum. Ve benim bu dayanıklılığım mükafatlandırıldı. Bir gün, Yakov Mihayloviç, hücresindeki pencereden, koşar adım gelen jandarmalar tarafından götürülene kadar bana baktı, kendisinin sürgün beklediğini ve huzursuz olmamamı, haber beklememi bildirebildi.

31 Mart 1910'da Y. M. Sverdlov, dört yıllığına Narim bölgesine sürüldü, ama daha ağustosta iznimi geçirdiğim sırada Yekaterinburg'da göründü. Yani Narim'de dört ay bile kalmadan kaçmıştı.

Yakov Mihayloviç, Yekaterinburg'da fazla oyalanmadı. Özgürlüğünün her günü onun için değerliydi; işi özlemişti, işine yeniden başlayabilmek için en hızlı bir şekilde MK ile ilişki sağlamaya çalıştı. Ayrıca iyi tanındığı Yekaterinburg'da uzun süreli kalmak tehlikeliydi, şimdi kaçıştan sonra daha da tehlikeliydi. Hiç durmadan yolculuğa devam edebilmek için,

zaman geçirmeden Perm'e gittik.

Yakov Mihayloviç, Yekaterinburg'da geçirdiği birkaç gün içinde aralarında Mihail Georgiyeviç Permiakov'un bulunduğu bazı yoldaşları ziyaret etti. Permiakov, Sverdlov'a bir daha yakalanana kadar taşıdığı pasaportunu bıraktı.

Perm'den feribotla Yakov Mihayloviç'in akrabalarının bulunduğu Nişni Novgorod'a gittik. Kendisini gururla Volga'nın gerçek oğullarından sayan Yakov Mihayloviç, uzun süreden beri muhteşem Kama ve Volga üzerinde böyle bir yolculuk yapmanın hayalini kuruyordu. Beraber olduğumuza seviniyorduk ve doğanın güzelliğini hayranlıkla seyretmekten yorulmadık. Ama sevimsiz bir durum, az kalsın her şeyi berbat edecekti.

Beceriksizliğimiz, sabah, Perm'den hareketten sonra başladı. Güverteye çıkar çıkmaz iki süslü püslü kız sevinç çığlıklarıyla Yakov Mihayloviç'in üstüne atladılar. Onun koluna girdiler ve kelimenin tam anlamıyla birinci sınıfın lüks salonuna sürüklediler. İlk anda şaşakaldım. Ama Yakov Mihayloviç'in şaşkın yüzünü gördüğümde, gülümsemekten kendimi alamadım. O ise, bana perişan bakıyordu ve göz ucuyla işaret ediyordu: Sus, sana herşeyi sonra anlatırım!

Durum anlaşıldı; kızlar, Sibirya'nın en zengin tüccarlarından birisinin çocuklarıydı. Adam, Sibirya makamlarının ve polisinin dalkavukluk yapmaktan geri kalmadıkları nüfuzlu bir tüccardı.

Sibirya'nın nüfuzlu bu tüccarının kızları Petersburg'a, eğitim gördükleri başkentin kız yatılı okuluna dönüyorlardı. Yakov Mihayloviç, onları Ob vapurunda, Narim'den Ural'a kaçarken tanımıştı. Durumu hemen kavradığı için şımarık kızlarla tanışmış ve kendisini de seyahat eden bir tüccar olarak tanıtmıştı. Yakov Mihayloviç, bayan yol arkadaşlarına göğü yere indiren kurlar yapmış, şiir albümüne saçma dizeler yazmış;

sürekli basit komplimanlarla kızların ondan ayrılmalarını önleyecek derecede başarılı olmuş. Yolcular, onların beraber seyahat ettiklerini, bu çevik delikanlının itibarlı tüccarın akrabası olmasa bile, ailesinin çok iyi bir tanıdığı olduğu düşüncesine varmışlar.

Bu, Sverdlov'un o zaman tam da ihtiyaç duyduğu bir durumdu. Hangi polis memuru, böyle güçlü bir şahsiyetin, bütün Sibirya'da tanınan tüccar ve sanayici ailesinin arkadaşının kağıtlarını kontrol etmeyi düşünebilirdi ki? Milyonların mirasçısı kızlarla birlikte seyahat eden başarılı genç adamın kaçak siyasi sürgünden, Sibirya polisinin durmaksızın aradığı Sverdlov'dan başka kimse olmadığı kimin aklına gelebilirdi?

Yakov Mihayloviç, neredeyse bütün Ob boyunca Tomsk'tan Tyumen'e kadar, sıkıntı veren bayan yol arkadaşlarından ayrıldığı yere kadar böyle gitmiş. Kısa bir zaman sonra, kötü bir rastlantının onu, yeniden bu kızlarla biraraya getireceğini nereden bilsin; hele de şimdi, gerçek ve eksiksiz kağıtları olduğu, onların "arkadaşlığına" ihtiyaç duymadığı bir zamanda!...

Ama gerçek, gerçektir; Nişni-Novgorod'a kadar bütün yol boyunca Yakov Mihayloviç, sırnaşık ve yapmacık tüccar kızlarından kurtulamadı. Bu da yetmiyormuş gibi onu hiç yalnız bırakmadılar ve hiç başbaşa olamadık. Ve tabii, Yakov Mihayloviç, Ob seyahati boyunca onlara anlattığıyla şimdi söyledikleri arasında çelişki doğmasın diye her sözünü tartmak zorundaydı.

Görev, kolay değildi. Ama Yakov Mihayloviç onun üstesinden geldi. Herşey yolunda gitti ve kızlar şüphelenmediler. Ama seyahat, herhalükarda bize zehir oldu.

Bütün yolculuk boyunca Yakov Mihayloviç, sadece bir defa yanlış konuştu. Ama nasıl? Nişni-Novgorod'dan hemen önceki bir akşam Yakov Mihayloviç sırnaşık kızlardan, onları

başından defetmek için veda etmeye başlarken, "artık yatma zamanı geldi" dedi.

Kızlar, "A, olur mu öyle şey? Henüz vakit erken, biraz daha oturalım" diye onu ikna etmeye çalıştılar.

Sverdlov, kararlı ve kesin bir şekilde. "Hayır, vakit geldi. Hava serinliyor. Hücreme gidiyorum" dedi.

Hücreyel O, böyle söyledi. Şaşkınlıktan donakaldım. İşte şimdi olan oldu, diye düşündüm. Ama kızlar kıkırdamaya başladılar. Refakatçilerinin, neredeyse aralıksız dört sene boyunca zindanda kalmış olabileceği ve hiç de tesadüfen sürçü lisan etmemiş olduğu akıllarına gelmedi. Onun, hangi nedenden dolayı kabini hücre diye tanımlamış olacağı üzerine fazla düşünmediler. Yakov Mihayloviç'in dil sürçmesine önem vermediler.

Sonraları Sverdlov bu "hücre"yi sıkça hatırlar ve içten gülerdi, ama o zaman gülecek durumda değildik. Sadece yaşamı tanımayan şımartılmış kızların sınırsız saflıkları ve aptallıkları, Yakov Mihayloviç'i kurtarmıştı.

Çok şükür, böylece sınav zamanımız bitti. Bir sonraki gün Nişni-Novgorod'daydık. Birkaç günü, Yakov Mihayloviç'in beş seneden fazla bir zamandır görmediği babasının yanında geçirdikten sonra Moskova'ya gittik.

Yakov Mihayloviç'in Moskova'da, bölge örgütünün bir yöneticisiyle randevusu vardı. Kendisini gereksiz yere tehlikeye atmak istemediği için görüşmeye bizzat gitmedi ve ilişkiyi kurmak için beni yolladı. Yoldaşın orayı terk edip etmediğini veya bizim oraya vardığımız dönemde tutuklanıp tutuklanmadığını bilmiyorum, ama yine de randevu yerini birkaç defa aradım. Her seferinde başarısız kaldım, onunla karşılaşamadım. Daha fazla beklememizin anlamı yoktu. Sonra, benim iznim de bitiyor ve Petersburg'a dönmek zorundaydım. Yani yaklaşık bir hafta Moskova'da kaldıktan sonra Petersburg'a gittik.

Petersburg'da Yeni Tutuklama

Petersburg'a döndükten sonra kitap deposundaki işime başladım. Bir şekilde yaşamak zorundaydık. İki küçük çocuğuyla Baskov Sokağı'nda küçük bir evde oturan İvan Adolfoviç Teodoroviç'in karısı Glafira İvanovna Okulova'nın yanına taşındık.

Glafira İvanovna, Sverdlov'u, eşinin Yekaterinburg Hapishanesi'nden yazdığı mektuplardan iyi tanıyordu ve bizi oldukça samimi karşıladı. Kendini ve iki küçük çocuğu ayakta tutabilmek ve ayrıca hapishaneden sonra çalışma cezasına çarptırılan kocasını da desteklemek için çok didinmişti. Çok defa, ancak geç saatlerde işten eve geliyordu ve ben de geç geliyordum. Glafira İvanovna, yorgun argın eve geldiğinde, sıkça, çocuklarını mutlu mutlu uyurken buluyordu. Çünkü Yakov Mihayloviç, onun çocuklarıyla ilgileniyor, onlara mamalarını hazırlıyor, yediriyor ve uyutuyordu.

Yakov Mihayloviç, tahmin ettiği gibi, Petersburg'da yeniden, yoldaşlarla ve onların üzerinden Merkez Komitesi ve Le-

nin ile ilişki kurmayı başardı. Onun bulduğu ilk kişi Mihail Steponoviç Olminski idi.

Yakov Mihayloviç ve Olminski arasında kısa zamanda oldukça sıkı bir dostluk ilişkisi gelişti. Mihail Stepanoviç bizi Glafira Okolova'nın evinde sıkça ziyaret etti ve Yakov Mihayloviç de onu ziyaret etti.

Olminski, Sverdlov'un güvenliğine çok ilgi duymaktaydı. Yakov Mihayloviç'e sürekli olarak, daha dikkatli olmasını rica ediyordu. Özellikle bizi Glafira İvanovna'nın, tanınmış bir bolşeviğin eşinin yanına taşındığımız için, bu evin belki polis kontrolünde olabileceği yönünde uyarıyordu. Yakov Mihayloviç, Mihail Stepanoviç'in sözlerini dikkatle dinliyordu. Onun önerisine uymaya ve evi değiştirmeye birkaç defa niyetlendik, ama olmadı...

Parti Merkez Komitesinin Petersburg'lu bolşeviklere ve Sverdlov'a verdiği yeni görevler, genel siyasi durumdan kaynaklanıyorlardı. Ülkede devrimci yükseliş yeniden başladı. Yeniden grevler ve sokak gösterileri yapılıyordu. Kasım 1910'da Lenin şöyle yazıyordu: "Karşıdevrimin (1908-1910) altın günlerinin üç yıllık dönemi açık ki sonuna yaklaşıyor ve onun yerini, başlayan yükseliş dönemi alacak. Hem bu yılın yazındaki grevler, hem de Tolstoy'un ölümü vesilesiyle düzenlenen gösteriler, açıkça buna işaret ediyorlar."

Sverdlov, mevcut durumun leninist değerlendirmesine tamamen katılıyordu ve 31 Ekim 1910'da Narim'deki arkadaşlarına şöyle yazıyordu:

"Durum, her gün daha da iyileşiyor, ilişkiler genişliyor, güçleniyor ve daha sağlam biçimler alıyor. Aynı zamanda, bununla bağlantılı olarak, son birkaç haftada havanın değişiyor olduğu açıkça görülüyor. Bir dizi eski yoldaş, yeniden faaliyete döndüler ve işçi gençlik, eskiden bir kenarda duran, şu veya bu şekilde geri diye tanımlanan kitleler ile birlikte partiye

yönelliyor. Okullarda, toplumsal sorunlar için bir dizi çevre oluştu. Bütün bu gerçekler ve grev hareketinin yükselmesi, kitlelerde havanın değişmesinin saçmalık, fantazi olmadığını, tersine en büyük gerçeklik olduğunu gösteriyor..."

Böylesi koşullarda çok açık konuşulmalıdır; durum-bütün çıplaklığıyla anlatılmalı; imalar ve mecazi sözlerle sınırlandırılmamalıdır. Liberal legal basının sunduğu olanaklar çerçevesinin ötesine geçilmelidir. Gerçeği işçi yığınlarına taşımak bir zorunluluktu. Kendine özgü, bolşevik bir gazeteye ihtiyaç vardı ve "Svezda"[1] böyle bir gazete olmak zorundaydı. Partinin en iyi güçlerinin Petersburg'da biraraya getirilmeleri ve hareketin büyüyen yükselişi koşullarında işçi sınıfına önderlik edecek oldukça sağlam bir mücadele örgütünün oluşturulması gerekiyordu.

Partinin Merkez Komitesi, Sverdlov'un sürgünden kaçışını ve Petersburg'a dönüşünü öğrendikten sonra onu, Ohrana tarafından dağıtılan başkent parti örgütünü yeniden kurmak için bütün tedbirleri almakla ve "Svezda"nın yayımını doğrudan örgütlemekle görevlendirdi.

14 Kasım 1910'da Petersburg Ohrana'sı bir üst makamına şöyle yazıyordu:

"Bu yılın son eylül günlerinde Sankt Petersburg'da Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesinin, parti adı "Andrey" olan illegal bir görevlisi görüldü. Bu görevli, Perm Valiliği Kungur şehrinde vatandaş Mihail Georgiyeviç Permiakov adına verilen pasaport ile yaşıyor ve yerel parti örgütünü yeniden inşa etmekle ve şimdiye kadar yayınını örgütleyemeyen bolşevik peryodik dergi "Luç"un redaksiyonunda teknik temeli oluşturmak ve yayın kurulunda görüş ayrılıklarını gi-

---

[1]– *"Svezda" (Yıldız): Legal Bolşevik gazete.*

dermekle görevlidir.

Petersburg'daki sürekli başarısızlıklardan dolayı Merkez Komitesi "Andrey' e, Petersburg'un eski parti işçileriyle ilişki kurmamasını ve mümkün olduğunca illegal çalışmasını tavsiye etmiştir.

Petersburg'a geldikten sonra o, gerçekten de oldukça dikkatli hareket etmiştir ve ancak kasım başında takibe alınabilmiştir."

Belli bir zaman sonra, başka bir dökümanda Ohrana şöyle yazıyordu: "... Gazetenin ("Svezda"- K.S.) yayımının örgütlenmesini kontrol etmek için Parti Merkez Komitesi'nin bir görevlisi, illegal Mihail Permiakov (parti adı Andrey- Yakov Mihayloviç) geldi."

Yakov Mihayloviç, Moskova örgütü gibi Petersburg örgütünün de provokatörlerle dolu olduğunu çok iyi bildiği için MK'nın direktiflerini titizlikle dikkate aldı ve oldukça dikkatli hareket etti. Petersburg örgütünün birleştirilmesi çalışmasına o, Petersburg işletmelerindeki bolşevik işçilerle buluşarak başladı. Yakov Mihayloviç, ilk randevuları MK'dan aldı.

Siyasi durumu sürekli dikkate alan Sverdlov, geniş emekçi yığınları, siyasi mücadele için harekete geçirmede her olayı kullanmasını biliyordu. Onun önerileri ve talimatları, devrimci faaliyetin canlanmasına katkıda bulunuyordu. Yakov Mihayloviç, ölüm cezasının kaldırılması için Duma'ya bir yasa taslağı sunmak ve Tolstoy'un defnedilmesi dolayısıyla bir ajitasyon kampanyasının başlatılmasında yoldaşlara yardımcı oldu. Tolstoy'un ölümü üzerine, bolşeviklerin Petersburg Komitesi'nin yayımladığı bir çağrıyı o yazmıştı.

Sverdlov, Petersburg'lu işçilere işletmelerde mücadele örgütlerini amaca en uygun bir şekilde nasıl kuracaklarını anlatıyor ve her bölümde kendi adamlarının olması gerektiğini açıklıyordu. Onlara, kendi aralarında nasıl ilişki kurmaları ge-

rektiği üzerine önerilerde bulunuyor ve konuşma ve tartışma taslaklarının hazırlanmasında yardımcı oluyordu.

Yakov Mihayloviç, III. Duma'nın bolşevik milletvekilleriyle en sıkı ilişkiyi kurdu.

Tedbir nedenlerinden dolayı Sverdlov, güvenirliliği gözden geçirilmemiş hiçbir randevuya gitmedi. Gözden geçirme benim görevimdi. Gündüzleri kitap deposunda çalışıyor ve akşamları da randevuya gidiyordum. Petersburg işçi varoşlarına, Viborg tarafına veya Narvskaya Sastova'ya gitmek zorundaydım.

Sözkonusu adresi bulduktan ve parolayı söyledikten sonra, yoldaştan, ne zamandan beri partide olduğunu, nerede çalıştığını ve daha önce kiminle ilişkide olduğunu sorarak öğreniyordum. Onunla güncel politik sorunlar üzerine detaylı tartışıyordum ve ancak güvenirliğinden emin olduktan sonra o ve Yakov Mihayloviç arasında bir görüşme ayarlıyordum. Görüşme yerini derhal belirliyorduk. Yoldaşın evi her türlü şüphe dışındaysa ve görüşme orada olabilirse, Yakov Mihayloviç oraya gidiyordu. Ama ev, randevu için uygun değilse, buluşmayı, Yakov Mihayloviç'in daha önceden ilişkiye geçmiş olduğu bir illegalin evinde sağlıyordum. Tabii ki ad ve soyaddan bahsetmiyordum. Bilakis, sadece bir parti görevlisiyle, yoldaş Andrey ile görüşme olacağını bildiriyordum (Yakov Mihayloviç, Petersburg'da yeniden bu isimle çalışma sürdürüyordu). Bu kişinin MK görevlisi olduğunu da söylemiyordum. Böylece Sverdlov, buluşmaya gittiğinde, biraraya geldiği insan hakkında ön bilgiye sahip oluyordu. Ama bu insan, onun hakkında parti adından başka birşey bilmiyordu. Bu, onun tutuklanmaması için belli bir güvence oluşturuyordu.

Yakov Mihayloviç, şu veya bu işletmede çalışan bir bolşevik işçiyle ilişki kurunca, onun aracılığıyla arkadaşlarıyla tanışırdı ve giderek, Petersburg işletmeleriyle bağlarını genişle-

tirdi.

Bu işlerde de Yakov Mihayloviç'e yardım ediyordum. MK ve Lenin ile mektuplaşmada özel bir gizli yazı kullanırdı. Bu gizli yazıda, Sverdlov'un Vladimir İlyiç'e gönderdiği mektupları şifrelerdim.

O yılların jandarma dökümanlarında o sayfaları bugün bir daha okumam ilginçtir. Petersburg Ohranası bir haberinde, 1910 yılında K.T. Novgorodzeva'nın Sverdlov'u "Parti çalışmasında aktif olarak desteklediğini", (bu; Rusya Sosyaldemokrat İşçi Partisi Merkez Komitesi'nin parti mektuplaşmalarını kendi adına aldığı ve Sverdlov'un yanında sekreter olarak faal olduğu anlamına geliyordu) yazıyordu.

Saflarımıza sızan provokatörler, Ohrana'yı hiç de fena bilgilendirmemişler. Bundan dolayı çalışmamız zorlaşmıştı. Olabildiğince gizli hareket etmek, bu koşullarda tasfiyecilere ve otzovistlere karşı en sert mücadeleyi yürütmek zorundaydık.

"Svezda" üzerinde çok ateşli bir mücadele patlak vermişti. Gazetenin yayımlayıcısı sosyaldemokrat Duma fraksiyonuydu. Bu fraksiyona ise hem Bolşevikler ve hem de menşevikler dahildiler. Menşevikler, fraksiyondaki bu birlikteliği kullanıyorlar ve gazeteyi ele geçirmeye, tasfiyecilerin bir yayın organı yapmaya çalışıyorlardı. M. S. Olminski ve N. G. Poletayev ile Sverdlov, gazetenin redaksiyonunu tamamlıyordu. Sverdlov, gazetenin bolşevik duruşunu güvence altına alacak bir yayın kurulunu işbaşına getirmek için çaba harcıyordu.

1910 Kasımının başında Yakov Mihayloviç, Merkez Komite ve Lenin'i, yürütülen faaliyet ve gazeteye ilişkin planları hakkında bilgilendirdi. MK'ya şöyle yazıyordu:

"Sevgili yoldaşlar! Herşeyden önce gazete üzerine parti redaktörü sorunu şöyle: Bana da bildirdiğiniz gibi, protestocuların oluşan bir grup tarafından bir oturuma davet edildim. Bu oturum, redaktörün seçimiyle ilgiliydi. Büyük bir

üzüntüyle söylemeliyim ki, böyle bir faaliyet için uygun hiçbir aday yok... Bu iş için Baturin, şu veya bu şekilde uygun olabilir. Onu bu işe katmayı düşündüm, ama buna razı olup olmayacağını bilmiyorum...

Ne var ki, bu mektup gönderilene ulaşmadı, postalanmadı. Alışıldığı gibi Yakov Mihayloviç, beni, mektubu Lenin'in gizli yazısı ile şifrelemem için görevlendirdi ve 14 Kasım akşamı işten eve gelince bu yorucu işe başladım. Daha yarısını şifrelememiştim ki, kapıya gümbür gümbür vuruldu ve jandarmalar eve girdiler. Onlar, odamıza gelene kadar şifreli metni ve şifrenin kendisini yok edecek zamanım oldu. Bu esas sorundu. Ama Yakov Mihayloviç tarafından elle yazılan orijinal, jandarmaların eline geçti. Ama adres ve imza yoktu. Herşeyi altüst etmelerine, mobilyaları kırmalarına, duvar kağıdını ve döşekleri yırtmalarına rağmen jandarmalar, başka bir şey bulamadılar.

Moskova'da ve daha önceleri sıkça olduğu gibi, jandarmalar bir daha avuçlarını yaladılar. Baskını bekliyorduk ve hazırlanmıştık. Daha 9 Kasım 1910'da Yakov Mihayloviç, gözetlendiğini tespit etmişti. O gün Vasilyevski-Ostrov'da, sosyaldemokratların etkisi altında olan "Işığın ve Bilginin Kaynağı" cemiyetinin bir toplantısı yapılıyordu. Toplantıda, çoğu Petersburglu işçi olan yüzden fazla insan vardı. Tartışma konusu, III. Dumanın sosyaldemokrat grubu tarafından ölüm cezasının kaldırılması üzerine sunulan yasa taslağıydı. Yakov Mihayloviç, bu toplantıya katıldı. O, ilk konuşanlardan biriydi ve tartışmayı gerekli yöne çevirdi. Ondan sonra konuşan işçilerin konuşmaları devrimci nitelikteydi. Aşağıdaki karar, oybirliğiyle alındı: "Duma'da ölüm cezasının tartışıldığı gün, grev için derhal ajitasyona başlanmalıdır."

Açık ki toplantıya bir (belki de çok sayıda) provokatör sızmış ve bu provokatör Ohrana'yı zamanında haberdar et-

mişti ki, Yakov Mihayloviç, toplantıyı terk ettikten hemen sonra gözetim altına alınmıştı. Jandarma dökümanlarından anlaşıldığı gibi ona "Mahrovi" takma adı verilmişti.

Yakov Mihayloviç, izlendiğini derhal fark etti. Onun deneyimli bir gözü vardı ve hemen hafiyelerden kurtuldu. Ne var ki, bütün özellikleri, artık Ohrana tarafından biliniyordu. Ayrıca provokatörler özel bir çaba harcıyorlardı ve bir gün sonra gözetleme yeniden başladı. Bunun üzerine gerekli tedbirleri aldık ve mümkün olan herşeyi yoldaşlara teslim ettik.

Çok hızlı bir şekilde Ohrana tarafından izi bulunan Sverdlov'un derhal tutuklanması gerektiği düşünülebilinirdi. Ama jandarmaların acelesi yoktu. Onu sürekli gözetliyorlardı, ama tutuklamadılar. Yakov Mihayloviç ve ben, buna şaşmıyorduk. Ohrananın yöntemlerini çok iyi tanıyorduk, Sverdlov'u sadece, ilişkilerini tespit etmek niyetinde olduklan ve Yakov Mihayloviç'in izlendiğinin henüz farkında olmadığına inandıkları için serbest bıraktıklarını biliyorduk.

Ama bu, uzun müddet böyle devam edemezdi. Yakov Mihayloviç'in belki bir dönem geri çekilebileceği ve saklanabileceği bir evi acilen aramaya başladık. Ama jandarmalar bizden daha erken davrandılar. 14 Kasım akşamı Yakov Mihayloviç sokakta, evimizden uzak olmayan bir yerde tutuklandı. Bunun üzerine jandarmalar zor kullanarak evimize girdiler, arama yaptıktan sonra beni de tutukladılar.

Bu sefer, uzun değil, sadece üç ay tutuklu kaldım ve Şubat 1911'de Petersburg'dan memleketime Yekaterinburg'a sürgün edildim; özel olarak da polis denetimi altında tutuldum. Cezanın hafif olmasının nedeni, son aylarda hamile olmamdı ve beni bu halimle hapishanede tutmaları oldukça zordu. Bunun ötesinde bana karşı somut kanıtlar oldukça azdı.

Yakov Mihayloviç, Petersburg Tutukevinde tek kişilik

hücrede kalıyordu. Gizli çalıştığımız bütün yıllarda olduğu gibi tutuklanmadan önce de maddi durumumuz pek parlak değildi. Sverdlov'un sabit bir geliri yoktu. Onun temel yaşam kaynağı, profesyonel devrimci olarak partiden aldığı paralardı. O zaman partinin olanakları oldukça sınırlıydı; Yakov Mihayloviç, sadece çok zor durumlarda para alıyordu. Ayrıca bu da düzensiz olarak ve küçük miktarlarda olurdu. Benim kazancım azdı ve zar zor geçiniyorduk.

Tutuklandığı sırada Yakov Mihayloviç'in cebinde sadece bir ruble 57 kopek'i vardı. Ama hapishanede paraya ihtiyaç olurdu. Çünkü orada bakım kötüydü ve ayrıca gıda maddeleri satın almak gerekiyordu. Bunun ötesinde kitap ve kağıda ihtiyaç vardı. Yakov Mihayloviç, mektuplarında bana, her ne kadar yemeğin iyi olduğu, kendini mükemmel hissettiği ve hiçbir şeye ihtiyacı olmadığı teminatını vermiş olsa da, onun hapishanedeki durumunu biliyordum; çünkü, arasıra da olsa kendini ele veriyordu.

Yeniden özgürlüğe kavuştuğumda biraz para temin ettim ve Yakov Mihayloviç'e gönderdim. Onun sağlık durumu beni çok düşündürüyordu. Beslenmenin onun için ne denli önemli olduğunu biliyordum ve ondan, parayı esasen gıda maddeleri almak için harcamasını rica ettim. Beni sakinleştirdi, ama mektuplarının birisinde aniden itiraf etti: "Yemekten tasarruf etmemeliyim. Ama bunu yaptığımı itiraf etmeliyim. Tutumlu olduğum için, 8 ruble 55 kopek'e kitap satın aldım. Bunların arasında Mehring'den dört cilt, "Artıdeğerin Tarihi" ve başkaları vardı. Ayrıca bir takım çamaşır aldım. Sen de biliyorsun ki, çamaşır konusunda özensizim."

4 (17) Nisan 1911'de oğlumuz doğdu. Çocuğun ve ilk doğumun üstesinden nasıl geleceğimi düşünmek, Yakov Mihayloviç'i oldukça etkilemişti. Bu günlerde zindanda olduğuna üzülüyordu ve çaresizlik içindeydi. Bana zindandan da bir

şekilde yardım etmeye çalışıyordu. Mektuplarından çok sayıda tıbbi meslek kitapları okuduğunu görüyordum, mektuplarında bana, temizlik ve bebek bakımı üzerine mesleki önerilerde bulunuyordu. Aynı zamanda genel olarak evlilik ve doğum sorununu ayrıntılı inceliyor, Plato'ya, Thomas Moore'e, Leo Tolstoy'a ve modern sosyologlara atıfta bulunuyordu. Yakov Mihayloviç, bir sorunu ele alırsa, onu ayrıntılı incelerdi.

Çocuk, henüz doğmamıştı, ama Yakov Mihayloviç onun eğitimini ve "gerçek insan" olarak büyümesi gerektiğini düşünmeye başladı. Yakov Mihayloviç, 29 Mart 1911'de bana şöyle yazıyordu: "Eğitimin kendisi önemlidir, neredeyse belirleyici önemdedir. Çünkü doğuştan devralınan özellikler, sadece genel olarak çevre diye tanımlamanabilen bir dizi önkoşul sayesinde gelişebilen yeteneklerdir."

Yakov Mihayloviç'in o günlerde yazdığı mektupların satırlarında ne büyük bir endişe, dikkat ve şefkat vardı! Bu zamanda yanımda olmasının tamamen olanaksız olması, böyle bir anda jandarmaların eşleri birbirinden, babayı oğlundan ayırmaları ne kadar acıydı.

Yakov Mihayloviç bana şöyle yazıyordu: "Çaresiz olduğum için, çok sevdiğim, çok değerli varlığıma yardım edemediğim için anlatılamayacak derecede üzgünüm. Özenli bakımı, en şefkatli, en duygulu özeni ne kadar çok isterdim, ama bin verst uzaktayım... Bütün yaşam isteğimi, böylelikle seninkini güçlendirme umuduyla sana aktarmak istiyorum, seni en çok neyin cesaretlendirebileceğini boş yere hatırlamaya çalışıyorum. Ne var ki, aklıma bir şey gelmiyor. Fakir olduğum için değil; çünkü ben, hem senin ilginden ve hem de benim sana olan ilgimden dolayı oldukça zenginim. Beraber olsaydık, durum biraz değişik olurdu. İsterim ki, duygumun gücü uzaktan da etkili olsun, seni ısındırsın, acılarını hafifletsin ve sana, daha kolay tahammül etmen için güç versin!"

Henüz doğmamış oğlumuz üzerine her sözde ne kadar sıcaklık vardı! Yakov Mihayloviç, şöyle yazıyordu: "İsim? Evet, bu, önemli bir sorun. Mektubunda benim adımın altını çizmişsin. Böylelikle oğlumuzun adını ima edip etmediğini bilmiyorum, onu alfabenin ilk harfiyle mi, yoksa son harfiyle mi isimlendireceğin konusunda seni tamamen özgür bırakıyorum. Daha şimdiden açıklıyorum ki, ben, onu belli bir yaşa kadar sadece hayvancık olarak adlandıracağım."

Ender olarak bütün aile olarak beraber olabiliyorduk. Ama böyle bir zamanımız olunca da Yakov Mihayloviç'ten daha iyi bir aile babası ve bizimkinden daha mutlu ve daha uyumlu bir aile yoktu.

Ama aileyi ve çocuğu düşünmek onu alışılmış yoğunluk ve sebatla çalışmaktan alıkoymuyordu. Hemen hemen her mektubunda sürekli yeni kitaplar istiyor, okuduğu üzerine yazıyor ve bana düşüncelerini bildiriyordu. Daha 1 Mart 1911 tarihli ilk mektubunda benden, Bebel'in "Yaşamından" kitabının Almancasını, ayrıca Spinoza'nın "Etik"ini, Marks'ın Sorge'ye mektuplarını ve Lassalle'nin Marks'a mektuplarını göndermemi rica ediyordu. Sonraki mektuplarında bir ciltlik Heine yayınının Almancasını ve "daha çok Almanca kitaplar" göndermemi, ayrıca Fenn'in "Son 20 Senede Rusya'nın Endüstriyel Gelişmesi" kitabını ve birçok başka kitapları göndermemi rica ediyordu.

O dönem mektuplaştığı Glafira Ivanovna Okulova'dan da kitaplar istiyordu. Hapishane müdürüne verdiği bir dilekçede Sverdlov, kendisi için Karl Marks'tan "Artı Değer Teorileri", Parvus'tan "Dünya Pazarı", Bernstein'dan "Tarihsel Materyalizm" kitaplarını ve "Kapital"in III. cildinin satın alınmasını rica ediyordu.

Bir mektubunda şöyle yazıyordu: "Genel olarak yaşamım, eskisi gibi sürüyor. Ortalama olarak, yaklaşık 10 saat ça-

lışıyorum" ve bir başka mektupta da şöyle diyordu: "Beynim arasıra görevini yerine getirmese de ve şu veya bu karmaşık düşünceyi bütün boyutuyla ve tam açıklıkla algılamasa da, eskisi gibi okuyorum. Ve okunanlardan özetler çıkartıyorum. Matematik kitaplarını hasretle bekliyorum."

İlkbahar yaklaşıyordu. Yakov Mihayloviç, davasının sonucunu sabırsızlıkla bekliyor ve yeni sürgüne hazırlanıyordu. Sibirya, onu korkutmuyordu.

Sverdlov, o günlerde Glafira İvanovna'ya şöyle yazıyordu: "Belirsizlik ve boşa beklemekten nefret ediyorum. Bir köşeden diğerine volta atıyorum ve çok istekli bir şekilde benim fantazim Sibirya'nın yakında yeniden kucağında olacağım, ilginç doğasında umutsuzca dolaşacağım. Resimleri çok güzel, şaka değil. Beni nereye gönderirlerse göndersinler, orada bir nehir vardır. Bu, Ob değilse Yenisey'dir veya da Lena'dır. Hepsi güçlü nehirlerdir. Ve Volga'nın gerçek çocuğu olarak fazla bir şeye de ihtiyacım yok."

Karar, Mayıs 1911'de verildi. Böylece Petersburg Hapishanesi'ndeki tutukluluk da sona erdi.

NARİM ve YENİDEN PETERSBURG

NARİM SÜRGÜNÜ

İlk Aksilikler

İçişleri Bakanı'nın talimatıyla Yakov Mihaloviç Sverdlov, 5 Mayıs 1911'den itibaren, dört yıllığına Narim bölgesi Tomsk Valiliği'ne sürgün edildi. Hükümet Sverdlov'un önceden bir kez daha Narim'e sürgün edildiğini ve birkaç ay sonra kaçtığını unutmamıştı. Bundan dolayı Tomsk bölge polis şefine kati bir emirle gönderildi: "Bahsedilen Sverdlov, Yakov Mihayloviç en sıkı bir şekilde gözetlenmelidir."

Narim bölgesi o yıllarda çarlığın mutlak hakimiyeti altında parmaklıksız bir politik cezaevine dönüştürülmüştü.

Bitmez tükenmez, keşfolunmamış, balta değmemiş ormanlar, geçilmez bataklıklarla kaplı alanları yazın hadsiz hesapsız h...şerelerin kaynaştığı; kışın şiddetli don ve derin karların, ilkbahar ve sonbaharda yolların olmayışı, bu ilçenin dünyanın geri kalan kısmıyla bağını kesmekteydi. Bunlar devrim öncesi Narim'in doğa koşullarıydı. Çarlık hükümeti bu doğa koşullarını, tutsaklarını güvenli bir şekilde dış dünyadan koparmak ve onlara bu duvar-

sız ve parmaklıksız cezaevinde yaşamı çekilmez kılmak için kullanıyordu.

Narim'in yerli halkı, çarlık memurları, tüccarlar, kulaklar ve papazlar tarafından acımasızca yağmalandı ve yoksullaştırıldı. İdari yollardan sürgün edilenlerin durumu da vahimdi. Onların her birine sözüm ona yardım veriliyordu. Bu yardım, o kadar sınırlıydı ki, ne yaşamaya ne de ölmeye yetiyordu. Buna ek olarak, yardım, kendi ceplerini dolduran ve diğerlerine yardımı ne tam olarak, ne de zamanında veren yerel yönetimler üzerinden yapılıyordu. İş bulmak pratik olarak hemen hemen olanaksızdı. Sanayi hiç yoktu ve oradaki kulaklar, yalnız yazın gündelikçiye ihtiyaç duyuyorlardı. Ayrıca iş arzı talepten daha azdı ve işe alınmış olanlara da sadece birkaç kuruş ödeniyordu.

Narim'e sürgün edilenlerden biri, arkadaşlarına yazdığı bir mektupta durumunu şöyle izah ediyordu: "Durumumuz iyi değil... Hiç kimsenin bir kuruşu yok. Kuzu kulağı ve ekmekle beslenmek zorundayız... Tam bir ay boyunca kuzu kulağının dışında birşey yemedik ve ondan sonra yine ekmek... Gücümüz önemli bir kayba uğradı. Şimdi günlerdir yiyecek hiçbir şeyimiz yok."

Ve oraya, bu umutsuz çevreye çarlık hükümeti bolşevikleri sürüyordu. Sverdlov buraya ikinci kez sürülüyordu.

Narim'e sürgün edilenlerin politik ve sosyal bileşimleri oldukça değişik ve renkliydi. Önemli bir kesimini bolşevikler ve ileri işçiler oluşturuyordu. Aralarında, aynı zamanda aydınlar da vardı. Çok sayıda menşevik, anarşist ve sosyalist devrimci, köylerde isyanlara katılmış köylüler de vardı.

Merkez Rusya'dan Narim'e giden yol bu bölgenin idari merkezi olan Tomsk şehri üzerinden gidiyordu. Sürgün edilenler Tomsk geçici cezaevinde birleşiyor ve burada çoğu kez aylarca yattıktan sonra, polis askerleri eşliğinde vapurla Ob'dan aşağıya, sürgün edildikleri yere hareket ediyorlardı.

Kolpaşevo'ya kadar 350 verst, Parabel'e kadar 400'ü aşkın ve Narim'e kadar yaklaşık 450 verst, Tomsk'tan kuzeybatı yönüne doğru gidilmek zorundaydı.

Politik sürgünler, esas olarak Togur, Kolpaşevo ve Parabel gibi köylere, başka yerlere ve bizzat Narim'e de yerleştiriliyorlardı. O zaman Narim, yönetim merkezi dahi olmayan bir şehirciktı.

Böyle bir yoğunlaşma zaten ümitsiz olan durumu daha da kötüleştirmekteydi. Konut sorunu çok yakıcı bir problem haline geldi. Gerçekten, örneğin Togur'da yüz çiftliğe 350 sürgün ve Bogdanovka köyünde sekiz çiftliğe 25 sürgün düşüyordu. Narim'de sadece 150 ev, ama 300'ün üzerinde sürgün vardı.

Bu koşullar altında sürgündekilerin kendi örgütlenmeleri, karşılıklı arkadaşça yardım ve destekleri önemli bir rol oynuyordu. Burada değişik düzeylerde örgütlenmelerin ilk adımları 1906-1907 yıllarına dayanıyordu. Ancak sürgündekilerin kapsamlı bir şekilde örgütlenmesi 1910'un ilk aylarında, Sverdlov'un Narim'e gelmesiyle başladı. O zaman polis yasağına rağmen Yakov Mihayloviç, köyden köye gitmiş, insanları toplamış, menşeviklerle ve sosyalist devrimcilerle tartışmalar yürütmüş, söyleşiler düzenlemiş, sürgündekilerin mesleki ve tüketim kooperatiflerini kurup, ortak aş evleri ve kütüphaneler oluşturmuştu.

Ve Yakov Mihayloviç birkaç aylık özgürlük ve yarım senelik tutsaklıktan sonra, yeniden, tutsak arabasıyla Petersburg'dan Tomsk'a gönderildi. Haziran 1911'de Tomsk geçici cezaevine atıldı. Yerel makamlar kiminle muhatap olduklarını biliyorlardı ve Sverdlov'u en kısa zamanda sürgün yerine göndermek istiyorlardı.

Sıkı gözetim altında Yakov Mihayloviç'i, "Kolpaşevez" vapuruna götürdüler. Bütün grup üç sürgünden oluşuyordu. Sverdlov, Melnikov ve Maksimov. Onlara beş bekçi eşlik ediyordu ve

bunlardan ikisine, özellikle Sverdlov'dan gözlerini ayırmama görevi verilmişti.

Sverdlov vapura bırakıldığında, 18 haziran'dı. Ama daha 19 haziranda bekçi Bunkov ve hemen ardından bölge polis şefi bağlı oldukları makamlara şunu ilettiler: ...18 haziranda Sverdlov insan kalabalığından yararlanarak vapurdan gizlice firar etti." Peşine takılan polis ve jandarmalar, onun izine rastlayamadılar. Petersburg'a ne yazıp ve ne bildireceğini bilmediğinden, polis şefi hırsından kuduruyordu.

Ve aniden 22 Haziran 1911'de Sverdlov'un çok uzakta olduğu sanıldığı ve onu yakalamak için hiçbir umudun olmadığı bir sırada, Tomsk müfettişinin eline posta yoluyla bir açıklama geçti, hem de doğrudan Yakov Mihayloviç Sverdlov'dan.

Sverdlov, "Kolpaşevez" vapurundan yolculuk için birşeyler almak amacıyla indiğini, kendisinin "tesadüfen geciktiğini" ve gelecek vapurla, "Vassili Pleşçeyev" ile 22 haziranda Narim'e gideceğini ve orada yerel makamlara teslim olacağını yazıyor.

Ne olmuştu? Sverdlov'u Tomsk'ta durmaya iten neydi?

Öyle şanslı başlayan firardan vazgeçiren ve onu özgürce sürgüne gitmeye iten neydi? Gerçekten o "tesadüfen" mi vapuru kaçırmıştı, "şanslı tesadüfü" kullanmak istemeyip, acele edip "hata"sını düzeltmek mi istiyordu? Tabii ki değil! Sverdlov, sürgün yerine geri dönmeyi hiç düşünmemişti, onun için firar etmemişti ve hata da kesinlikle yapmamıştı. Ama koşullar öyle bir hal almıştı ki, firardan vazgeçmek zorunda kaldı. Tomsk kolonisinde söz sahibi olan menşevikler, Yakov Mihayloviç'i ortada bırakmışlardı. Onlar, şanslı başlayan firarı başarısızlığa uğrattılar.

1911'de keskin düşünce ayrılıkları içinde bolşevikler ve menşeviklerin, şurada burada sürgünlerin örgütlülükleriyle bağları da çok kötüydü. Tomsk'ta da öyleydi, ayrıca orada politik sürgünler arasında menşevikler çoğunluğu oluşturuyordu.

Yakov Mihayloviç "Kolpaşevez" firarından sonra, Tomsk'da sürgündeki yoldaşlarının yanında gizlendi. Başarılı firarına ilişkin haber, ertesi günlerde bütün politik sürgünlerin dilinde dolaşıyordu. Sverdlov'un nerede gizlendiğini çok azı biliyordu. Yolculuğun devamı için para ve belge nasıl bulunabilir sorusu gündeme gelmişti. Bunlar olmaksızın yola devam etmek olanaksızdı. Firardakiler, sürgünlerin yarı legal "Kızılhaç" adını verdikleri örgütleri tarafından pasaport ve parayla donatılıyordu.

Menşevikler, Yakov Mihayloviç'in firarını duyduklarında hemen gürültü kopardılar. Onlar, Sverdlov'un görülmedik cesaretiyle hükümeti "hırslandıracağını", baskıların artacağını ve birçoğunun gereksiz yere acı çekeceğini söylüyorlardı. Tek kelimeyle, Tomsk sürgünler örgütü, Sverdlov'un firardan vazgeçmesi ve sürgün yerine gitmesini tavsiye etme kararını aldı.

Yakov Mihayloviç, Tomsk sürgünler kolonisinin menşevik çoğunluğunun ilkeler tarafından değil, tamamen bencil çıkarlar tarafından yönlendirildiğini çok iyi biliyordu. Başka bir durum daha olsaydı o, böyle bir çoğunluğa belki de boyun eğmeyecekti.

Durum şöyleydi: Kolpaşevez'le yolculuk etmek isteyen politik sürgün Nikolay Türkin, Sverdlov'un valizciğini yanına almaya çalışmıştı. Bekçilerden biri Turkin'i iskelede Yakov Mihayloviç'le konuşurken görmüştü. Bekçiler, Turkin'i, kaybolan Sverdlov'un eşyalarının yanında gördüklerinde alarma geçmişti. Turkin yakalandı, Tomsk Cezaevi'ne gönderildi ve demir parmaklıkların arkasına konuldu.

Tomsk sürgünler örgütünün Yakov Mihayloviç'in firarına olumsuz yaklaştıkları ve onu para ve belgelerle donatmadıkları yetmiyormuş gibi ne yazık ki, ona yardım etmek isteyen Turkin yoldaş da cezaevine düşmüştü.

Bütün bu nedenler Yakov Mihayloviç'i geçici olarak niyetinden vazgeçmeye, firarı ertelemeye, bilinen açıklamayı yapmaya,

"Vassili Pleşçeyev" vapuruna binip Kolpaşevo'ya gitmeye zorluyordu.

Kolpaşevo'daki sürgünler, firarın sonuçsuz kalmasına üzülmelerine rağmen Sverdlov'u yürekten karşılamışlardı. Buna karşılık, Sverdlov'un kendi iradesiyle gelip teslim olmasına sevinmesi gereken yerel yönetim, hiç de misafirperver davranmadı. Yakov Mihayloviç, Kolpaşevo'da henüz görülmüştü ki hemen tutuklandı ve Togur Cezaevi'ne götürüldü.

Maksimkin Yar

Tam bu sırada, vahşiliğiyle tanınan Tomsk valisi, Gran, Narim bölgesindeydi ve "düzen sağlamak" için sürgündekiler tarafından kurulan ve oradaki koşullarını iyileştirme amacı güden örgütlerin dağıtılması emrini verdi. Ekim 1911'de Tomsk bölge polis şefi Gran'ın emriyle Narim bölgesi kamu denetimi altında olan kütüphanelerin, aş evlerinin, dükkanların, kasapların ve fırınların dağıtıldığını bildirdi.

Bölge polis şefinin evdeki hesabı çarşıya uymadı. Aş evleri yeniden açıldı. Kütüphane illegal çalışıyordu ve 1910 yılında V.V. Kuibişev tarafından kurulan illegal parti okulu, işlemeye devam ediyordu.

Gran'ın Narim bölgesinde olmasını yerel makamlar, belirlenen zamanda Kolpaşevo'ya gelmemiş olan Sverdlov'un firarı hikayesine ilişkin rapor vermek için kulandılar. Gran, kendi tarzıyla onunla hesaplaşmaya karar verdi. O, Sverdlov'un Narim'in en ücra ve insansız bölgesine Kolpaşevo'dan bin verst uzağa, Ket nehri üzerindeki Maksimkin Yar köyüne sürülmesi emrini verdi.

Maksimkin Yar üzerine, "Narim sürgününün en ücra ve en korkunç yeriydi" diye yazıyor Narim'e sürülen partinin en eski üyelerinden V.M. Kossarev:

"Böylelikle en cesaretli tutuklulara korku verildi..."

Gran'ın emri derhal uygulandı. 3 temmuz 1911'de Sverdlov yeni belirlenen yere götürüldü.

Togur Cezaevi yönetimi çok sıkı değildi ve Yakov Mihayloviç'in orada tutulduğu, valinin emrini beklediği sırada yoldaşlar, sürekli onu ziyaret ettiler. Herkes onun sert bir ceza tehdidiyle karşı karşıya olduğunu biliyor, ona oy birliğiyle firar etmeyi tavsiye ediyor ve değişik firar yollarını da öneriyorlardı. En heyecanlı yoldaşlardan biri, kısaca cezaevini basmayı ve Sverdlov'u zorla kurtarmayı öneriyordu. Yakov Mihayloviç böyle planların uygulanmasında çokça kurban verileceğini ve yoldaşlarla korkunç bir hesaplaşma sonucunu getireceğini biliyordu, bundan dolayı da çok heyecanlı arkadaşların bütün önerilerini reddetti.

Sverdlov tabii ki kaçma planından vazgeçmeyi hiç düşünmüyordu, kaçanların dışında hiç kimsenin suçlanmayacağı bir şekilde örgütlenmesi gerektiğini düşünüyordu. Hiç kimse gereksiz yere acı çekmemeliydi. Bundan dolayı Yakov Mihayloviç, firarı Maksimkin Yar'dan örgütlemeyi daha uygun görüyor ve yoldaşlara, zamanında hazırlık yapmayı öneriyordu.

Yakov Mihayloviç'in gerekçeleri onaylandı, hemen, mektuplaşmak için bir şifre üzerinde çalışıldı ve hangi araçların gizli şifre için kullanılacağı karara bağlandı.

Sverdlov, yoldaşlarla kısa görüşmeleri, sadece firar planını konuşmak için kullanmadı. "Togur'da kaldığı üç, dört gün içerisinde" diye yazıyor yaşlı bolşevik Boris Krayevski. "Bize Rusya'da çokça ilişki devretti. Aynı zamanda, onun düşüncesine göre hangi yoldaşların gizli çalışmaya gönderilmesi gerektiğini ve kimin başka yere gönderilmesi gerektiğini; firarı örgütlemek için kim-

den para alınabileceğini belirliyordu."

Bu arada yolculuk günü gelmişti. Yakov Mihayloviç'i yolcu edenler, tam anlamıyla bir yürüyüş korteji oluşturdular. Togur'a sürgün edilenlerin tümü, hangi partiden olursa olsun kıyıya geldiler, aynı zamanda yerli halk da kıyıya geldi. Kolpaşevo'daki yoldaşlar da on beş verstlik yaya yolunu gerilerinde bırakarak geldiler.

Makamlar, sevki ayrıntılarına kadar örgütlemişti. Onlar iki büyük kayığı teçhizatlandırmıştı. Birine Yakov Mihayloviç konuldu, onun yanına iki polis ve kürekçiler oturtuldu; diğerine ise polislerin aileleri ve ev eşyaları yerleştirildi.

17 temmuzda Gran, bölge polis şefi tarafından bilgilendirildi: "Siz hazretlerin yerine getirilen emriyle... 3 temmuzda Sverdlov bölgenin ücra köşelerinden Maksimo Yarskoye köyüne götürüldü; Sözü edilen Sverdlov'a, gönderildiği yere kadar Pristavka ve Mungalov adlı bekçiler eşlik ediyorlar. Bunlar Sverdlov'u gözetim altında tutmak için orada kalacaklar. Bekçiler silahlarla, gerçek mermilerle ve gerekli araçlarla donatıldılar."

"Gerekli araçlar"daki amaç tutuklu, "kaçma girişimi" durumunda öldürülürse, polisler sorumlu kılınmayacaktı. Sadece Narim'li sürgünlerin Sverdlov'un durumunu meraklı izleyişleri ve Yakov Mihayloviç'in olağan dışı kendine hakimiyeti, yolda ve Maksimkin Yar'daki ikametinde yaşamını kurtardı.

Yol, zahmetli ve tehlikeliydi. Oldukça hızlı ve akıntılı olan Tayga nehirleri aşılmak zorundaydı. Yolda birçok kez alarm verildi. Mola esnasında her türlü yabani hayvan etrafta dolaşıyordu. Gece gündüz dikkatli olmak zorundaydılar.

Uzun zahmetli bir yolculuktan sonra, tamamen bitkin bir şekilde kendileri için belirlenmiş olan yere ulaşmışlardı. Maksimkin Yar, o zaman bazı Rus aileleri ve Doğu Yakut'lu avcıların oturduğu on on beş kadar evden oluşuyordu. Uçsuz bucaksız Tayga Nehiri ve bataklıklar tarafından çevrilmişti. Maksimkin Yar'da bir de

kilise bulunmaktaydı. Sınırsız bir yetkiye sahip olan papaz Pavel Pokrovski, ayyaştı. Halkı acımasızca yağmalıyor ve kürk tüccarlarına, bilinçsiz, okuryazar olmayan avcıları içkiye yönlendirmeleri ve dolandırmaları için yardımcı oluyordu.

Issız olan bu yerleşim birimine sürgün birinin gelmesi bir olaydı. Maksimkin Yar'ın bütün halkı kıyıya akın etmişti. Yakov Mihayloviç yaz ortasında yerine gelmişti. Yaz ortası olmasına rağmen, ince yaz mantosu içinde soğuktan titriyor ve polisler bir ev için pazarlık yaparken, ısınmak amacıyla bir aşağı bir yukarı volta atıyordu.

Yetişkinler ve çocuklarla zaten dolu olan yoksul ve küçücük barakalarda sürgün edilenle, polis ve ailelerini yerleştirmek kolay değildi. Ancak yerliler için polisler yüksek amirdi. Ev eksikliğine rağmen konut bulundu. Sverdlov, çocuğu olmayan bir Rus ailesinin, doğramacı Kudrinlin'in yanına yerleştirildi.

Geziye katılmış olan kürekçiler, kış yolundan, köpekli kızaklarla Narim'e geri döndüler. Onlar, oradaki yoldaşlara Yakov Mihayloviç'ten yolculuk üzerine ayrıntılı bilgi veren mektup götürmüşlerdi. Sverdlov, gizli yazıyla satır aralarında, kışın kaçmanın sadece kızak üzerinde olabileceğinden dolayı, mümkün olmadığını ve polislerin gözlerinin sürekli üzerinde olduğunu yazmıştı. Polislerin gözleri önünde antreman yapmak mümkün değildi. Antremansız ise Tayga üzerinde kızakla yüzlerce verst gitmek olanaksızdı, insan çabukça donabilir ya da yabani hayvanlar tarafından öldürebilirdi. Yakov Mihayloviç hazırlıkların yaz için yapılmasını ve örgütlenmesi için ne yapılması gerektiğini ayrıntılı yazıyordu.

Hemen sonra Yakov Mihayloviç'in kaçış planını somut olarak geliştirdiği iki ya da üç mektup aldılar. Onun düşüncesine göre firar yazın, yeterince yiyecek ve silahla donandıktan sonra yapılmalıydı. Hatta Sverdlov, mektuplardan birinin arkasında Maksimkin Yar'ın planını çizmiş, kaldığı evi ve yattığı pencereyi işa-

retle tarif etmişti.

Yakov Mihayloviç'in yakın arkadaşları ve yoldaşları mektubu alıp, şifreyi çözdükten sonra işe başladılar. Herşeyden önce, silahların ve kumanyanın alınabilmesi için para temin edilmesi gerekiyordu.

Bir çıkış yolu hemen bulunmuştu. Bazı sürgünler akşam geç saatlerde taygaya gidiyor, karakavak kabuğu soyuyor (Narim'de balıkçı ağı yapımında kullanılan bir kuzey kavak türü) ve para temin edebilmek amacıyla kulaklara satıyorlardı. Bu oldukça yorucu bir işti, ama uğruna çaba harcadıkları amaç, onlara güç veriyordu. Herkes sıkı ve düzenli bir şekilde çalışıyordu, sonunda emekleri ürün verdi.

Bu sırada Yakov Mihayloviç yalnız başına hasret çekiyordu ve Maksimkin Yar'da tek başınaydı ve yoldaşlara herhangi bir şekilde yardım edememekteydi.

Sverdlov'un Maksimkin Yar'daki yaşam koşullarını oradan gönderdiği mektuplar yansıtıyordu. O, benden durumunun ne derece ağır olduğunu gizlemiyor; ama her defasında hasreti ve umutsuzluğu aşıyordu. "Ben boyun eğmiyorum! Ben dayanacağım ve gücümü gereksiz yere harcamayacağım" diyordu her mektubunda.

Hiçbir şey Yakov Mihayloviç Sverdlov'un iradesini kıramıyordu; ne ıssızlık ve hareketli yaşamdan koparılmışlık, ne yoldaşlar ve yakınlarla, dış dünyayla bağının koparılmış olması, üç-dört ay mektup alamama; ne açlık, parasızlık ya da elbisesizlik ve araç gereçsiz olmak; ne polislerin bıktırıcı gözetimi ve ne de sarhoş papazın usandırıcı tuzakları:

13 Ekim 1911'de yazdığı bir mektupta Yakov Mihayloviç yaşamını şöyle tarif ediyordu:

"Bir oda düşün, üç adım eninde ve yedi adım uzunluğunda,

aynen tutuklu cezaevindeki bir hücre gibi. Bir duvarda iki küçük pencere, diğerinde ise bir pencere. Sokağa doğru duvarda tek kişilik tahtadan bir yatak yerleştirilmiş; bir de ortada bir sandık, bir masacık...

Küçük bir gaz lambası yanıyor. Geçmişte karanlık gördüğüm bu ışığa alıştım. Oda alçak tavanlı, aşağıdan yukarıya gazete kağıtlarıyla yapıştırdım. Bazen onu tümüyle hoş buluyorum, hatta bazen konforlu; çünkü papazın dışında, burada hiç kimse daha iyi yaşamıyor. İşte sana, burada nasıl yaşadığımın resmi.

Beslenmeye ilişkin: Bu soru seni genellikle ilgilendiriyor. Bu pek de parlak yürümüyor, insan birşey satın alamıyor: Et yok, balık dahi yok, ancak ırmak tamamen donduktan sonra bulunabiliyor. Ne süt ne de beyaz ekmek; ne yumurta ne tereyağı... Şöyle böyle yaşıyorum. Dört günden beridir örneğin çay içiyoruz patates kaynatıyoruz ve onu kvasla yiyoruz.. Ben Mahorka içiyorum, diğer tütünü burada parayla dahi bulmak mümkün değil. Buğday unu alınabilir, ama benim param yok. 20 kasıma kadar 3 ruble 20 kopekim var. Kendime kış için kalın bir gömlek diktirmek zorundaydım, kışlık bir mantom da yok. Sadece baharlık bir tane var.

Hem bunların hepsi talihsizlik değil, bu zamanı aşacağım ve yıkılmayacağım. Hatta yazın biraz dinlendim, belki de açık havadaki ikametim bana iyi geldi"

Önümde, Eylül 1911'de yazılan bir başka mektup duruyor. Kül rengi ince bir sigara kağıdından ibaret. Çok sık yazılmış ve yazı oldukça küçük. Böyle bir mektup katlanmış bir şekilde, elbise içinde kolayca saklanabilir. Uygun bir zamanda, sansür atlatılarak gönderildiği tahmin edilebilir

"Havalar değişti, birçok kez lapa lapa kar yağdı, doğrusu yakında ırmak donar; upuzun Sibirya kışı yaklaşıyor. Ne kadar hazırlıklı olduğumu söylemekse oldukça zor, ne kışlık elbisem ve iç

çamaşırım var, ne de kitap ve kağıt... Ama bunların hiçbiri o kadar önemli değil. Kışın herhangi bir yere de gitmeyeceğim, zaten nereye gidilebilir ki? Etraf tayga, her yer insanın gırtağına kadar battığı yüksek karlarla kaplı. Dört-beş gün sonra gelecek olan vapurla elime kitap geçmezse kötü olur. Herşeyi kolayca kabullenebilirim; ama biraz düzenli ve seyrek de olsa, mektup alamamayı kaldıramayacağım.

Her taraftan kötü haberler var. Yoldaşlarımın nasıl ve nerede olduklarını bilmiyorum; yazıyorum ve mektubun ulaşıp ulaşmadığından emin değilim.

Tabi umudumu yitirmiyorum ve endişeye kapılmıyorum. Tekrarlıyorum; alışık olduğum iyimserliği, yaşam sevincimi kaybetmedim. Bu, sana bir çelişki gibi yansıyor! Ama yazdığım gibi... Ben kendi durumum üzerine görece az kafa yoruyorum, her zaman olduğu gibi gerçeklerden yola çıkıyorum ve burada kışlamak bir gerçek olduğuna göre, üzerine söylenecek birşey yok. Artık bu bir şanssızlık değil. Dayanıyorum, iyimserliğimi ve enerjimi koruyorum, isteklerimle kavga için enerjimi harcamayacağım, onun için başka bir kullanım bulunur."

"Ah, bir bilsem" diye yazıyor başka bir mektupta Yakov Mihayloviç, "Mektubun eline kesin ulaşacağını, Nad. K. Mich. St. ve diğerleriyle ilişkiye geçmeni rica ederdim. Onlara ben de yazarım, ama gereksiz yere kağıt harcamak istemiyorum."

Bu koşullar altında bir sürgün ne yapabilirdi, ne ile uğraşabilir, gücünü nasıl harcayabilirdi? Deli olmak işten değildi, can sıkıntısı, insanı öldürecek kadar güçlüydü. Polis şefi Sverdlov'u böyle ıssız ve umutsuz bir yere göndermekle tam da bunu amaçlıyordu. Orada hemen hemen hiç okuyamıyordu. Yakov Mihayloviç beraberinde çok az kitap götürebilmişti ve yoldaşlardan kendisine yayın ulaşması da pek mümkün görünmüyordu.

Ama polisin hesabı tutmamıştı. Sverdlov burada da bir da-

kika boş durmuyordu. Herşeyden önce yerli halkın günlük ekonomik yaşamına katıldı ve çabucak onlarla arkadaş oldu.

"Yakında büyük ağlarla balık avı tekrar başlar" diye yazıyor, Yakov Mihayloviç. Ekim 1911'de "Dışarıya açılmak ve özel balık avlama tuzağını denemek gerekiyor. Sonra; avludaki karın temizlenmesi gerekiyor, atların bakımının yapılması gerekiyor. Eğitim için de çok zaman kalıyor. Ayrıca ev sahibime ve genç bir kıza ders veriyorum. Onları öğretmen olarak yetiştiriyorum, bunun için her akşam iki saat gidiyor."

7 aralıkta yazdığı bir mektupta şöyle diyor; "Bütün bunların dışında hastaları ziyaret etmek zorundayım. Burada doktorluk yapıyorum, elimde yoldaşların benim için gönderdikleri bazı ilaçlar var, tabii onları başkalarına dağıtıyorum."

Yakov Mihayloviç yerli halkın yaşamını tanıdıkça, etki alanı genişledi. O Maksimkin Yar ve komşu bölgelerin yerlilerine gelirlerin hesabını tutmalarına yardımcı oluyor, onlara tavsiyelerde bulunuyor ve okur yazar olmayanların mektuplarını yazıyordu

"Neredeyse hepsini tedavi ettim" diye yazıyor, "ya da onlara başka yardımlarda bulundum. Örneğin, bir mektup, bir dilekçe vb. yazdım. Bunun karşılığında ücret almıyorum, böylece bugüne kadar hepsini hayretler içinde bıraktım..

"Dün bizden 17 verst uzaklıkta olan Yurte'den bir Doğu Yakuttan (Ostiyak) hediye elime ulaştı" diye yazıyor, Yakov Mihayloviç bir başka mektubunda: "Bir buçuk pud[1] ağırlığında bir turna balığı, halbuki onun için kişisel olarak hemen hemen birşey yapmamıştım, insanlar bana karşı iyi..."

Yöre gençliği Sverdlov'un etrafında yavaş yavaş toplanıyordu. O, onlarla Teşehov'un parçası olan "Ayı" üzerinde eğitim ya-

---

[1]– *Rus ağırlık ölçü birimi (16,38 kg)- (ç.n.)*

piyor ve bütün ruhuyla kendini buna veriyordu. Başlangıçta "artistler" kendinden emin değildiler, onlardan hiçbiri, hiçbir zaman sahneye çıkmamıştı. Evet, bütün yaşamları boyunca tiyatro görmemişlerdi. Buna rağmen rejisörün coşkusuna kapılanlar ve oyunda yer almak isteyenlerin sayısı, ihtiyacı aşmıştı.

Makyaj yapılması gerektiğinde ve peruğa ihtiyaç olduğunda, Yakov Mihayloviç hiç çekinmeden saçlarını kesip bir kağıda yapıştırdı; peruk tamamdı.

Ortak provalar gençliği sıkıca birbirine kaynaştırdı, ilgi alanları yavaş yavaş genişledi ve Yakov Mihayloviç, yöre gençliği için genel eğitim çevresi oluşturdu.

Sverdlov'un durmak bilmeyen çalışmaları bekçileri ve Maksimkin Yar papazını ciddi derecede rahatsız etmeye başladı. Papazla yaptıkları bir görüşmenin ardından polisler, Yakov Mihayloviç'in evinde arama yapma kararı aldılar. Bir akşam, gençliğin Sverdlov'un yanında toplandığı bir sırada Pristavka ve Mungalov adlı iki bekçi aniden içeri girdi. Görevlerinin vermiş olduğu zevkle, sürgünün bütün eşyalarını birbirine kattılar, yatağını, masa ve valizciğini karıştırdılar. Arama başarıyla taçlandırılmıştı!

Polislerin, Yakov Mihayloviç'in odasına girdikleri sırada, toplanmış olan genç kız ve erkekler bir kağıt üzerine bazı gizemli figür ve işaretler çiziyorlardı. Bu kağıtlara, Sverdlov'un ortalığı karıştıran faaliyetlerinin suç unsuru olarak el konuldu. Bu kağıtçıkların üzerine çok şüpheli şeyler çizilmişti. Ama ne olduğuna polisler akıl erdiremiyordu. Onlar papaza koştular, tabii o da bu gizemli işaretlerden bir şey anlayamadı. Papazın tavsiyesiyle; "ortalığı karıştıran" çizimler, ilk fırsatta bir üst yetkili kuruma gönderildi.

Uzun süre Pristavka ile Mungalov, gösterdikleri çabadan dolayı, aferin alabilme umuduyla beklediler.

Ama, o da ne? Teşekkür yerine polisler, tepelerinden birer

şamar yediler. Bölge polis şefi onları beceriksiz ve geri zekalı diye adlandırıyordu.

"Ortalığı kışkırtan" kağıtların üzerinde, sıradan geometrik figürler çizilmişti. "En kötü" çizim pisagor teoremiydi. Evé baskın yapıldığı sırada Yakov Mihayloviç öğrencilerine geometri dersi veriyordu.

Hepsinden en kızgını Maksimkin Yar papazıydı. Yerel halkın uyandırılması, onun hiç de işine gelmiyordu. Bir ayinde gökyüzünün bütün lanetlerini Sverdlov'un üzerine çağırıyor ve onu, "insanları şeytanın ağına düşüren, uyanık bir insan avcısı" olarak adlandırıyordu.

Ayin büyük bir izlenim bırakmıştı, ama hiç de papaz Pavel'in amaçladığı gibi değil. Onun ayininden önce, Tayga'da bir söylenti dolanıyordu: Maksimkin Yar'da "çarı devirmek isteyen" bir öğrenci yaşıyor, bu "öğrenci" hiç durmadan yoksulları tedavi ediyor, herkese yardım ediyor, herkese serbestçe iyi tavsiyelerde bulunuyor ve her yoksul için dostça bir söz bulabiliyordu. Ayinden sora "insan avcısı"na ilgi daha da büyüdü. Ta uzak göçebe kamplarından Doğu Yakutlar geliyorlardı. Sadece onu görmek için, ama ona, aynı zamanda kendi sorunlarını anlatmak, tavsiyelerde bulunmasını istemek için de.

Birgün dört Ostiyak bölge idaresinden yaşlılar, Yakov Mihayloviç'e geldiler ve halkın; papaz Pavel hakkında bir rapor yazarak, onun Maksimkin Yar'dan uzaklaştırılmasını rica etme kararı olduğunu açıkladılar.

Ostiyaklar: "O içiyor, görevini kötüye kullanıyor, halka hakaret ediyor" diye açıklamada bulundular.

Ne var ki, Ostiyaklar okur yazar değildiler ve hiç kimse bundan dolayı bir rapor yazamıyordu. Dolayısıyla "öğrenci"ye başvurmaya karar veriyorlar.

Yakov Mihayloviç misafirleri dostça selamladı ve herkes tarafından kabul gören bir rapor yazdı. Raporda yalnızca, papazın fesatlıkları anlatılmadı; haksızlıklar ve Ostiyakların içinde bulunduğu korkunç durum da yer aldı. Yaşlılar, imza yerine yazının altına kabilelerinin işaretlerini koydular.

Sverdlov'un tanınmışlığı ve etkisi büyüdü; aynı zamanda papazın ve polislerin kaygıları da.

Tabii Yakov Mihayloviç'in sağlığı bozuldu. Daha 25 Eylülde bana yazdığı mektupta; "Ben ciddi bir şekilde hasta olmak istemiyorum, çünkü bu imkansızlıklar içinde, herhangi tıbbi tedavi görmek mümkün olmadığı bir ortamda, bu, tehlikeli olmaktan da öte bir şey olur." Üç ay sonra, 20 Aralık'ta ise; "Gece hemen hemen hiç yatmadım.... Kafam o kadar kötü çalışıyor ki, öğrencilerime verdiğim bir ödevi çözemedim. Dersi yarıda kesip, onları eve göndermek zorunda kaldım. Dün ağlayacak kadar kendimi kötü hissediyordum. Yatamıyordum da, kendimi bırakmamak için, bütün gücümü kullanmak zorunda kaldım.. Şimdi bütün acıları kağıda döktüm; içim rahatladı. Bir iki gün içinde iyileşeceğimi kesin biliyorum... Sevgilim, beni merak etme, yıkılmayacağım, ne psikolojik ne de moralmen sakat olmayacağım, kelimenin gerçek anlamıyla sağlıklı bir şekilde özgürlüğe döneceğimi umut ediyorum" diye yazıyordu.

Tabi günler geçiyor, ama Yakov Mihayloviç'in durumunda düzelme olmuyordu. Bir sonraki mektupta; "Gece yatmadım, akşama doğru yine fenalaştım... Kendimi kötü hissediyorum, ah, nasıl da kötü! Ve bana yakın olan bir insan ruhu yok, insan burada geberebilir ve hiç kimsenin haberi olmaz..." diye yazıyordu.

Tabi yoldaşlar onun ne kadar kötü yaşadığını öğrenmişlerdi. Sverdlov'un hastalığını Narim'dekiler, Kolpaşevo, Parabel ve Tagur'da sürgünde yaşayan bolşevikler öğrendiler. Tedirgin bir şekilde, onun kendilerine Maksimkin Yar'dan güvenli bir kişi aracı-

lığıyla gönderdiği kısa mektubu okudular: "Kaçış hazırlıklarını bekletin, ağır yolculuğa tahammül edemeyeceğimden endişe ediyorum." Eğer Yakov Mihayloviç, her zaman herkesin güvendiği ve gücüne inandığı Andrey yoldaş böyle yazdıysa, o zaman onun durumu gerçekten kötüdür...

Narim'e Geri Dönüş

Narim'deki sürgün bolşevikler Yakov Mihayloviç'in yaşamı sözkonusu olduğunu anladıklarından, cesaretle Sverdlov'u korumak amacıyla ayağa kalktılar.

Narim polis komiseri Ovsyannikov'a bir gün bile rahat yoktu. O zaman Narim'de yürürlükte olan kurala göre her sürgünün haftada bir, kişisel bir rica, bir dilekçe ya da kişisel olarak komisere başvurma hakkı vardı. Bu günlerde kişisel sorunlar geriye itildi. Hiç ara vermeden sürgünler komisere gidiyorlar ve aynı şeyi tekrarlıyorlardı:

"Sverdlov'u geri getirin"

Ovsyannikov, sonuçları kestirilemeyecek böyle bir skandalın kendisini kötü durumda bırakabileceğini kavrıyordu. Buna ek olarak papazın bitmek tükenmek bilmeyen şikayetleri ve polislerin "Sverdlov halkı kışkırtıyor ve onunla geçinilemez" gibisinden ihbarları sözkonusuydu. Ovsyannikov, sonunda teslim oldu. 30 Aralık 1911'de valiliğe başvurarak, Sverdlov'u Maksimkin Yar'dan yakın bir yere nakletme ricasında bulundu. Gerekçe ola-

rak da "Memurlara her ay yapılan devlet yardımını Maksimkin Yar'dan yakın bir yere götürmek zorunda olduklarını; bunun oldukça zor olduğunu" ileri sürüyordu.

Tomsk Valisi 14 Ocak 1912'de Narim polis komiserinin talebini yerine getirdi. Sverdlov, şubat başında, gerekli yazı geldikten sonra Narim'e nakledilmek üzere Kolpaşevo'ya gönderildi.

Narim'e yerleşmesiyle Yakov Mihayloviç'in sağlığı hızlı bir şekilde düzeldi ve yeniden işe atıldı. 23 Şubat 1912'de bana şöyle yazıyordu:

"Gelişimin üzerinden yaklaşık iki hafta geçti... Başlangıçta pasif bir yaşam ve kitaplara gömülmeyi düşünüyordum. Özellikle de dergi yığınlarını karıştırmak istiyordum, Çünkü Maksiminka beni cezaevinden daha az olmamak üzere herşeyden kopardı. Tabi bunu başaramadım. Eğitimli kadro eksikliği ve toplumsal hareretliliğim, önüme koyduğumu gerçekleştirmemi engelliyordu ve yoldaşların rica ve baskılarına teslim oldum. Ekonomi politik üzerine seminer ve ders vermeyi kabul ettim. Şimdi ben inisiyatifi ele aldım ve seminerci olarak benim de katıldığım, bugünkü durumun değerlendirilmesi gibi acil sorunlar, seçim kampanyası ve başka şeyler üzerine tartışmalar örgütledim.

Yakov Mihayloviç Maksimkin Yar'dan gelir gelmez, dış dünyayla bağları genişletmek, sürgündekileri son politik ve parti içi gelişmeler hakkında bilgilendirmek amacıyla enerjik kararlar aldı.

Onunla Narim'de sürgünde kalan yoldaşlar Sverdlov üzerine; "Yakov Mihayloviç, insanları birleştiren özel yeteneklere sahipti. Evimiz onun gelmesiyle bir karargaha, bütün sürgünlerin toplandığı bir yere dönüştü. Onun inisiyatifi ve yönetiminde, Narim'e dağılmış olan bütün sürgünler birleşmeye başladı. Her yerde, Narim sürgünlerinin ortak örgütlenmesini oluşturan bürolar kuruldu. Yakov Mihayloviç'e ülkenin her tarafından mektuplar ve haberler geliyordu. O, Rusya ile bizim daha önce tümüyle kopan,

ilişkilerimizi iyi bir şekilde kuruyordu" diye yazıyorlardı.

Yakov Mihayloviç Narim'e sürülen her bolşevikle hemen ilişkiye geçiyor, şu ya da bu parti örgütünün durumu üzerine bilgi sahibi oluyor ve nerede parti kadrolarına ihtiyaç olduğunu biliyordu. O tek tek bolşeviklerin Narim'den kaçışlarında bu durumu göz önünde bulunduruyor ve kimin nereye gönderilmesi gerektiği üzerine tavsiyede bulunuyordu. Böylece o, Narim'de sürgün koşulları altında da parti çalışmasını durdurmuyordu. Narim'de İvan Aborin, Vladimir Kossarev, Boris Karyevski, Valerian Kuibyşev, Nikolay Kuçmenko, İvan Çugurin ve diğer bolşevikler onunla beraber; el ele çalışıyorlardı.

Dış dünyayla bağları, Narim'deki sürgünlerin politik yaşamdan sürekli haberdar olmalarına yardımcı oldu. Narim'e atılmış bolşevikler, azalmayan bir dikkatle parti içi gelişmeleri izliyorlar; Narim'e kadar ulaşmış olan Lenin'in her makalesi üzerine canlı tartışmalar yapıyorlar, Prag konferansı haberlerine sevinçle tepki gösteriyorlardı.

Ural bolşevikleri, 1905'te olduğu gibi, yoldaş Andrey'i delege olarak seçmelerine rağmen, Yakov Mihayloviç, bu kez de bütün Rusya parti konferansına katılamamıştı... Saflarımıza sızmış olan provakatörler Ohrana'ya: "Yurtdışında yapılacak olan RSDİP Tüm Rusya Konferansı'na, Ural delegesi olarak 'Andrey' düşünülüyor" diye bildirdiler.

Perm valiliği, jandarma yönetimi 1911 sonunda emniyet müdürlüğüne şu raporu veriyordu: "Planlanan tüm Rusya konferansına Ural delegesi halen seçilmedi; bu seçim için, yasal yollardan Narim'e sürgün edilen Yakov Mihayloviç Sverdlov (Parti ismi Andrey) düşünülüyor, onun sürgünden kaçış girişimi başarıya ulaşmadı.

Partiyi yeniden canlandıran ve menşevikleri ebediyen saflarından kovan RSDİP'in, Tüm Rusya 6. Konferansı, Ocak 1912'de

Prag'da toplandı. Prag Konferansı bir dizi sorunu ele aldı ve Lenin'in başında olduğu bolşevik Merkez Komitesi'ni seçti. Bu konferansta seçilen Merkez Komitesi, Bolşevik Parti'nin gerçek savaş kurmayı oldu.

Merkez Komite üyelerinin tutuklanması ve sıkça politik çalışma dışına düşmeler nedeniyle, merkez komitesine geniş bir şekilde atama yetkisi tanındı. Daha ilk oturumunda Y.M. Sverdlov MK'ya atandı. 1912 sonunda Konferans tarafından kurulan ve Rusya'daki pratik işleri yapmakla yükümlü olan Merkez Komitesi Rusya bürosu üyesi de oldu.

Sverdlov, halen kendisini Narim sürgününden kurtaramamıştı. Firar düşüncesi onu bir dakika bile terketmemişti. Maksimkin Yar'dan kaçmak Andrey'e nasip olmamıştı, ama Narim'e geri gelmesiyle aktif bir şekilde kaçış hazırlıklarına başladı. Bunu kendisinden aldığım ilk mektuplardan birinden, Narim'e sürgün edilmesinden kısa bir süre sonra, Şubat 1912'de anlamıştım.

Daha 1911 sonunda oğulcuğumla beraber, Yakov Mihayloviç'e, Narim'e gitmeye karar vermiştim. Bunu hemen ona bildirdim ve kısa süre sonrada ondan cevap aldım:

"Seninle en kısa sürede beraber olmayı çok istiyorum. Tabi bu bir rüya. Evet, beraber olabilme olanağının rüyasını gördüm. Şimdi de gerçekleşmesinin rüyasını görüyorum, bu, rüyayı gerçekleştirebilme olanağıyla kesinlikle ilintili değil... Son zamanlarda bir canlanma kendisini hissetttiriyor.

Kendimi büyük bir harekete girişecek yetenekte hissediyorum... Rüyamın gerçekleşmesini senin gelmende görmüyorum.

Bence senin bana yakın olan büyük bir bölgeye yerleşmenin, şimdilik bir mantığı yok" (Bir önceki cümledeki kurgular ve düşünceler Yakov Mihayloviçe aittir- K.Sverdlova.)

Herşey açık! Yakında berbaber olacağız, hatta belki de um-

duğumdan önce! Ve Narim'e bundan dolayı gitmeme gerek yoktu... Yakov Mihayloviç uzun süre Narim'de kalmayı düşünmüyordu ve ben onu nasıl anlamazdım? Bin kere haklıydı. O, her yerde canlanmanın hissedildiğini yazdığında Stolypin gericiliğinin hakimiyeti sona eriyordu. İşçi sınıfı ülkenin her yanında çarlığa karşı yeniden kavga için ayağa kalktı. Prag Konferansı'nın ardından parti çalışmaları gözle görülen bir şekilde gelişmişti. Böyle günleri ve yılları Sverdlov yalnız başına Narim sürgününde geçirebilir miydi?

Nisan 1912 başlarında Lena'da, Sibirya'da, altın ocaklarında bütün ülkeyi harekete geçiren kanlı bir trajedi yaşandı. Jandarmalar çarın emriyle barışçıl bir şekilde altın ocakları işletme yönetimine pazarlık yapmak için giden bin kişilik işçi kitlesinin üzerine ateş açtı. 500 kişiden fazlası öldürüldü ya da yaralandı.

Çarlığın alçakça işlediği bu suça cevap olarak Rusya genelinde büyük bir dalga halinde kitlesel grevler, mitingler ve yürüyüşler düzenlendi.

Lena'daki kurşunlama haberi Narim'e, Petersburg ve Moskova'ya, 1 Mayıs yürüyüşlerine hazırlık yapıldığı aynı günlerde ulaştı. Narim'de de bolşevikler, mayıs yürüyüşüne hazırlanıyordu.

Narim'de en kalabalık bölgede yürüyüş yapmaya karar verildi. Bu, Narim'de yapılan ilk yürüyüş değildi, ancak 1912 yılında olduğu kadar güçlü bir hazırlık, bugüne kadar yapılmamıştı. Sverdlov ve Kuibişev yürüyüş hazırlıklarına aktif bir şekilde katıldılar.

Yakov Mihayloviç, herşeyin aşağı yukarı hazırlandığı bir sırada Kolpaşevo'ya gönderilme istemiyle oradaki polis komiserine başvuruda bulundu. Gerekçesi doğruydu. Çok önemsiz bir gerekçe bile, onun yeniden Maksimkin Yar'a gönderilmesine neden olacağı için o, yürüyüşe doğrudan katılma olanağı bulamadan,

yürüyüşten birkaç gün önce Narim'den ayrıldı.

Sürgündekiler 1 Mayıs'da kızıl bayraklarla doğaya çıktılar, güçlü bir katılımın olduğu bir miting düzenlediler. Valerian Vladimiroviç Kuibişev, kitlenin önünde ateşli bir konuşma yaptı. Sürgündekilerin dışında yerliler ve gençler de mitinge katıldı. Toplantı öyle etkileyiciydi ki, polisler, dağıtmak bir yana, saldırmaya bile cesaret edememişlerdi. Onun yerine birkaç gün sonra tutuklamalar başladı. Sverdlov da tutuklanmıştı.

Sverdlov "Beni hangi hakla tutukladınız?" diyerek protesto ediyordu. "Yürüyüşten dolayı mı? Ama ben 1 Mayıs'da Kolpaşevo'da bulunuyordum!"

"Biz, sizin Kolpaşevo'da olduğunuzu biliyoruz" diye ona cevap veriyorlardı: "Ama oradan da gösteriyi yönetme olanağına sahiptiniz."

Yakov Mihayloviç birkaç ay Tomsk Cezaevi'nde tutuldu ve 1912 Ağustosu'nda Kolpaşevo'ya geri gönderildi.

Kayıkta

Tutuklanmayla, hazırlıklarından vazgeçilmemişti, ama firar ertelenmişti. Oysa acele edilmesi gerekiyordu. Çünkü sürgündekiler, Yakov Mihayloviç'in Kolpaşevo'ya geri dönmesinden kısa bir süre sonra, Vali Garn'ın Sverdlov'u tekrar Maksimkin Yar'a gönderme emri verdiğini öğrenmişlerdi. Tabi bu kez emir yerine getirilemedi. Nedenleri üzerine Tomsk bölge polis şefi hemen rapor verdi:

"2328 sayılı emirle, bu yılın 12 Ağustosu'nda yasal yollardan Narim bölgesine sürgün edilen Yakov Sverdlov, Kolpaşevo'dan Maksimkin Yarskoye köyüne gönderilemedi. Yakov Sverdlov bölgeden firar etti."

Kaçış planı uzun süreden beri hazırlanmıştı ve Boris Krayevski, Nikolay Kuçemenko ve kısa bir süre önce Parabel köyüne gelen Vanya Tçugurin'in aktif bir şekilde katıldığı son hazırlıklar fazla bir zaman almadı.

Parabel, Ob Nehri kıyısındaki Kolpaşevo'dan 80-100 verst kadar aşağıda ve Narim şehri ise Parabel'in 20-30 verst kadar alt

tarafındaydı. Tomsk'a en yakın düşen Kolpaşevo idi.

Yakov Mihayloviç'in küçük bir kayıkla Kolpaşevo'yu terk ederek akıma karşı, yakında bulunan ağaç yükleme yerine, Tomsk'dan gelen "Tyuman" vapuruna doğru gitmesi gerekiyordu. Orada, ağaç yüklendiği sırada Yakov Mihayloviç'in vapura binmesi gerekiyordu. Makine bölümündeki mürettebat içinde güvenilir kişiler vardı. Önceden onlarla herşey üzerine anlaşıldı. Mürettebat, Sverdlov'u saklama ve Tobolsk'a götürme sözünü vermişlerdi. "Tyumen" Tabolsk'a Ob ve Irtiş boyunca gidiyordu.

Parabel'de sürgünde olan yoldaşların vapuru bekleyip herşeyin yolunda olup olmadığını denetlemeleri gerekiyordu. Bir kişi için kayıkla baş etmek zor olduğundan iyi bir kürekçi olan sürgün kaptan Kaplatedse'nin de Sverdlov'la beraber kaçmasına karar verildi.

Sürgünde olan küçük bir grup Ağustos'un son bir akşamında Kolpaşevo yakınlarındaki Ob nehri kıyısında bir araya geldi: Sverdlov, Kaplatedse, Aborin, Krayevski... Helalleşme kısa sürdü. Birbirlerinin ellerini sıkıca tuttular ve son bir kez kucaklaştılar. Geride kalanlar, bu cesur adamlara başarı dileyerek kayığı suya ittiler.

Ob, gürlüyordu, dalgalar birbirine çarpıyor ve beraberinde küçük beyaz köpük taçlarını yukarı atıyorlardı. Buz gibi kesen rüzgar kemiklere kadar işliyor, kanı donduruyordu.

Geride kalanlar uzun süre kıyıda kaldılar. Kırılabilecek durumda olan kayık, birçok kez dalgalar üstünde görünüyor, ama su kütlesinden oluşan bulut ve erken bastıran gecenin karanlığında hemen kayboluyordu.

Ağustos sonu, yeni takvime göre Eylül ortası; bu zamanda Narim'e kış çöker. Şimdi de kuzey rüzgarı uğulduyor, ara sıra ince bir kar düşüyor; bazen de Ob'un üstü ince buz tutuyordu. Kayık üzerinde firar etmek için, bundan daha kötü bir hava düşünü-

lemezdi ama başka bir seçenek de yoktu. Vapur, periyodik seferini tamamlamış, şimdi yolculuğunun son bölümünü yapıyordu.

Üç dört gün geçmişti. "Tyumen" Kolpaşevo'ya yaklaşırken, oradaki yoldaşlar acele tarafından makine bölümü mürettebatı içindeki güvenilir adamla ilişkiye geçtiler: "Durum nasıl? Herşey yolunda mı?"

Cevap yoldaşları bir şimşek gibi çarptı: "Tyumen"de kimse yoktu!

"Neden, hiç kimse? Ama Andrey nerede, Kapiton nerede?"

"Bilmiyoruz. Biz yaklaşık 24 saat bekleme alanında durduk ve ağaç yükledik. İnsanlarımız sürekli kıyıyı gözetlediler, ama hiç kimse gelmedi. Kendimiz bütün alanı aradık, orada hiç kimse yoktu?" (Ağaç yükleme meydanlarında kimse yoktu, anlaşılan vapur kimse tarafından beklenmiyordu.)

Artık hiçbir şüphe kalmamıştı. Ne Sverdlov ne de Kaplatedse vapurda değildi. Bu, onların ağaç alanına ulaşamadığı anlamına geliyordu. Ne olmuştu? Kayık alabora mı olmuştu? Gürleyen Ob ile şaka yapılmaz!

Bir iki gün geçti... ve aniden, Parabel'den haber geldi: 'Firariler burda,' acaba tutuklu muydular! Onlar gerçekten, ağaç toplama alanına ulaşamamışlardı. Sverdlov ve Kaplatedse, daha Kolpaşevo'dan ayrılmamışlardı ki, zincirlerinden boşanmış doğa olaylarıyla umutsuz bir mücadeleye başlamışlardı. Onlar inatla, nehire yukarı, ağaç meydanına ulaşmaya çalışıyorlardı. Tabi rüzgar ve akıntı kayığı ters yöne sürüklüyordu. Bu eşitsiz mücadele tüm gece boyunca sürdü. Firarilerse sabaha doğru bitkin bir şekilde, akıntıya karşı kürek çekemeyeceklerini kabullendiler. Tabi Kolpaşevo'ya geri gidip firardan vazgeçmek onların akıllarından geçmiyordu.

Sverdlov ve Kaplatedse aracı döndürüp Ob'dan aşağıya

doğru, akıntı yönünde Parabel ve Narim istikametinde ilerlemeye, mümkün olduğunca yavaş gitmeye ve kendilerinin yanından geçtiği anda vapura binmeye karar verdiler. Yakov Mihayloviç ve kaptan aldıkları kararın hangi zorlukları ve tehlikeyi beraberinde getirdiğinin bilincindeydiler; ama başka çıkar yol yoktu. Tam iki ya da üç gün küçücük bir kayıkta köpüklü dalgalar üzerinde, hemen hemen hiçbir yiyecek olmadan, uykusuz ve kürekleri elden bırakmadan dayanmak zorundaydılar. Takibe uğramak ya da ıssız, balta girmemiş ormanla kaplı Ob kıyısında karşılaşacakları yabani hayvanlardan daha çok vapuru kaçırmak korkusundan, kıyıya yanaşmaya cesaret edemiyorlardı. Onun dışında, vapura nasıl çıkacaklarını düşünmek zorundaydılar. Onlar, görünmeden yanaşmak, görünmeden vapura tırmanmak ve kendilerini ağaç meydanında arayan yoldaşlarının yanında saklanmak zorundaydılar. Bu şartlarda "Tyumen"e, görünmeden ulaşabilmelerini söylemek zordu.

Gerçekten vapura çıkamadılar. Ob'un dalgaları kayığı engellenemez bir şekilde akıntı yönüne sürüklüyordu. Kolpaşevo'dan firarın ikinci günüydü; kaçakların güçleri giderek azalıyordu. Beş ya da on dakika kürekleri bırakarak bellerini doğrultmaları soğuk rüzgarda ıslak elbiselerinin vücutlarında donmasına ve el ve ayaklarına ağrı girerek büzülmesine yetiyordu. Kürek üzerine kürek çekmek zorundaydılar, ama güçleri hızlı bir şekilde sona eriyordu. Aniden korkunç birşey oldu! Yanlış bir hareket, beceriksizce çekilen bir kürek; ve küçücük araç alabora oldu. İçinde oturanlar kendilerini yeniden buz gibi suyun içinde buldular.

Bütün bitkinliğine ve kendisini dibe çeken 50 kilo ağırlığında ıslak elbiseye rağmen Yakov Mihayloviç emin bir şekilde kıyıya ulaşabilirdi. Çünkü o iyi bir yüzücüydü, ama kaptan yüzme bilmiyordu. Sverdlov onun yaşamı için de mücadele vermek zorundaydı. Yakov Mihayloviç kayığa tutunarak ve son gücüyle bit-

kin durumda olan kaptanı suyun üzerinde tutuyordu. Ölüm, kesin görünüyordu.

Şans eseri, kayık, Parabel'e çok yakın bir yerde devrilmişti. Rüzgar, dalgalar ve akıntıya karşı amansız bir mücadeleyle Ob üzerinde yüz verstin üzerinde bir mesafeyi arkalarında bırakmışlardı. Parabel'deki yoldaşlar, bütün bu süre boyunca kıyıda nöbet tutuyor ve "Tyumen"i bekliyorlardı. Tabi Vanya Çugurin de sürekli nehir kıyısındaydı.

"Köylülerle beraber oturuyorduk" diye anlatıyor Çugurin hatıralarında; "Değişik şeyler üzerine sobet ediyoruz, karşı kıyıda küçük bir kayığın ortaya çıkıp ve bizim kıyıya doğru kürek çektiğini görüyoruz... Bizden yaklaşık olarak nehrin geliş istikametinden üç verst uzaklıktaydı. Köylüler keskin bir göze sahiptiler. Biz beklerken, onlar herşeye dikkat ediyordular. Köylülerden biri aniden: "Yahu, kayık nerede kaldı?" diye sordu. Kayık bizim görüş açımızdan kaybolmuştu. Biz, onun küçük adaya yanaştığını düşünüyorduk, aniden imdat çağrısını duyduk. Yakov Mihayloviç'in sesi net bir şekilde duyuluyordu.

Elimizde hiçbir kurtarma aleti yoktu; köylülerin elinde yapımı tam bitmemiş olan iki tane kayık vardı; birisi ile en kestirme yoldan, devrilen kayığın yanına kadar gidip, onlara ip bağlanmış bir kürek attılar. Çok korkunç bir andı. Sverdlov ve diğer yoldaş kaskatıydı. Akıntı, kayığı sürüklediğinden köylüler onları, hemen kıyıya çekemiyordu. Sonuç itibariyle kıyıya ulaşabildiler. Köylüler onları karaya getirdiler. Kazazedeleri hareket ettiremiyorlardı. Toprağın üzerinde donmuş gibi duruyorlardı. Yoldaşların ısınması için, köylüler hemen bir ateş yaktılar. Daha sonra Kuçmenko'nun evine getirdiler, sonra polis geldi...

Böylece firar başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Polisler, Sverdlov'u ertesi gün 31 Ağustos 1912'de, yeniden cezaevine konulduğu Narim'e götürdüler. Yakov Mihayloviç yeniden parmaklık-

ların ardında kaldı. Şimdi polis, rahatladığını düşünüyordu. Gerçekten de yıpratıcı yolculuk ve buz gibi suyun içinde uzun süre kalarak ölümüne yorulmuş ve bitkin düşmüş, geçmişte de sağlığı iyi olmayan bir insan ne yapabilirdi? Ama Sverdlov, özel yeteneklere sahip bir insan, bir bolşevik, bir leninistti. Zayıf düşmüş bedende gem vurulamaz bir irade yaşıyordu. Gözcüleri, bir dakika için kendilerine güvenip uyanıklığı elden bıraktıklarında, üstlerine yeni bir rapor yazmak zorunda kalıyorlardı:

"Bu yılın 1 Eylülü'nde yasal yoldan sürgün edilen Yakov Mihayloviç Sverdlov kayboldu. Elde olan raporlara göre Sverdlov Tyumen ya da Tobolsk'a firar etmiştir.. Elbiselerini Kolpaşevo'dan firar ederken Ob'da alabora olan kayıkta kaybettiğinden, Sverdlov'un üzerinde nasıl bir elbise olduğu bilinmiyor."

Sverdlov öyle bir acele davranmıştı ki, beyninden vurulmuşa dönen gardiyanlar, yoldaşların, Parabel'de Yakov Mihayloviç'e ne giydirdiklerini dahi görememişlerdi. Onlar Narim Cezaevi'ne kapatıldığında onun nasıl göründüğünü dahi bilmiyorlardı. Kendisine dinlenme fırsatı vermeyen Sverdlov, Ohrana'nın da sakinleşmesine fırsat vermiyordu. Bu kez daha 24 saat cezaevinde kalmamıştı ve yine firar etmişti.

Yakov Mihayloviç, Narim'e getirildikten sonra, sürgünlerden oluşan bir delegasyon polis komiserine gitti ve hasta, tamamen bitkin olan Sverdlov'un birkaç günlüğüne, en azından biraz kendine gelene kadar bir yoldaşın evinde kalmasına izin verilmesini talep etti. Komiser Sverdlov'un başına gelenleri bildiğinden, izin verdi. Tabi cezaevi kapısı açılır açılmaz Sverdlov kayboldu ve daha ertesi gün, 2 eylülde, Parabel'de Vanya Çugurin'in yanında ortaya çıkmıştı.

Orada uzun süre kalmadı. Vanya Çugurin'in "Suhotin" vapurunun mürettebatıyla ilişkisi vardı. Tam da bugünlerde, Tomsk ve Narim arası sefer yapan "Suhotin" Parabel'e geldi.

Yakov Mihayloviç'e yoldaşların yardımıyla değişik şeyler giydirildi. Herkes az buçuk yedeklerinden birşeyler verdi. Akşam geç saatlerde, "Suhotin" kalkmadan kısa bir süre önce, Çugurin, Sverdlov'u gizlice vapura götürdü ve Yakov Michiloviç'i, Tomsk'a gelene kadar kalması gereken birinci sınıf bir kamaraya yerleştirdi.

Yirmi dört saat sonra "Suhotin" Kolpaşevo'ya ulaştı. Monoton yaşamın olduğu Narim yerleşim biriminde vapurun gelmesi bir olaydı. Bütün halk böyle günlerde kıyıya akın ediyordu. Bu kez, orada bulunan bazıları olağanüstü heyecanlıydı ve huzursuzluklarını zorlukla gizleyebiliyorlardı. Bunlar, Sverdlov'un yeni firarını öğrenmiş olan Kolpaşevo'lu bolşeviklerdi ve şimdi vapurun mümkün olduğu kadar acele bir şekilde Tomsk'a doğru yola koyulmasını sabırsız bir şekilde bekliyorlardı.

Herşey yolunda gidiyordu. Tam demir atılan yere gelmişken aniden bir bölük polis kıyıda göründü ve "Suhotin"e yöneldi. O anda insanlar, işleriyle meşgul oluyor havasıyla oraya, buraya koşuşturuyordu. Polisler vapura çıktılar ve birinci sınıfın olduğu bölüme yöneldiler. Onlar kendinden oldukça emin hareket ediyorlardı. Gelişi güzel yöneldiklerini düşünmek zordu. İşin içinde açıkça bir hainin parmağı vardı.

Birinci sınıf iki kamaranın tümüyle aranması sonuç vermedi. Polisler üçüncü kamaraya girdiler. Orada da kimse görünmüyordu. Ama polislerden biri yatağın altına baktı ve aynı zamanda sevinç çığlığı attı: "Burada" Sverdlov, sarsılmaz bir tutumla sürünerek yatağın altından çıktı.

Masum bir edayla polislere dönerek "Kolpaşevo! Beni uyandırdığınız için teşekkürler baylarım. Düşünün bir kere az kalsın inemeyecektim. Ve sakince, şaşkın polislerin arasından karaya indi.

Yakov Mihayloviç'in engellenmeden inmesi ve yoldaşlar

arasında kaybolması, deneyimli polisleri de şaşırtmıştı.

Tabi özgürlüğüne fazla uzun sevinemeyecekti. Aynı gün, 12 eylülde tutuklandı, Tomsk'a gönderildi ve bir kez daha Tomsk Cezaevi'ne konuldu. Narim'den dördüncü firar da başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Sadece az sayıda sürgün, böyle inatçı bir tutumla bütün başarısız girişimlere rağmen bir firar girişimin ardından başka bir firar girişiminde bulunabilirdi. Vladimir Kossarev anılarında boşuna şöyle demiyordu: "Herkesten daha sıkça ve arada yaşanan bazı olaylarla Y.M. Sverdlov firar ediyordu." Bununla beraber, onun, polisleri atlatmasında özel bir zorluğu vardı: Sverdlov'da az sayıda sürgün gibi çok sıkı, çok özenle gözetleniyor, çok özel baskılara maruz kalıyordu.

Maksimkin Yar'a da sürgün edildi ve her defasında tutuklandı.

Sverdlov'un yerleştirildiği her yeni sürgün bölgesinde (ve bu bölgeler, o sözkonusu olduğunda sıkça değiştirildi) hükümet valisinin emirleri de peşi sıra geliyordu: "Yakov Sverdlov ... Parabelskoye köyüne yerleştirilmesine benim itirazım yok, ancak... Sverdlov'un sıkı bir şekilde gözetim altında tutulması ve gözetimin iki bekçiye verilmesi mutlak ön koşuluyla."

Buna rağmen Sverdlov; tekrar tekrar kaçma girişiminde bulunuyor, her seferinde düzinelerce yoldaş, firar hazırlıklarına katılıyordu. Bolşeviklerin olağanüstü yoldaşça dayanışmasında aşılamaz büyük bir güç vardı. Bolşeviklerin, Narim bölgesindeki sürgün tarihi, amansız bir kavganın etkileyici tarihidir. Bu kavganın bir tarafında çok sayıda her türlü yetkiyle donatılmış gaddar ve dişlerine kadar silahlanmış çarlığın uşakları, bütün bölgeyi ellerinde tutan, ceza ve teykif evleri, yol vermeyen taygası, geçit vermez bataklıklar, korkunç dondurucu soğuklar ve çamurlu yollarıyla Narim doğası gibi doğal bir müttefikleri vardı. Diğer tarafta da

kovalanan ve sürgün edilen, bütün hak ve olanakları ellerinden alınmış bir grup insan. Ama bu insanlar bolşevikti, özel bir yapıya sahip insanlardı! Onlar, soylu düşüncelerle donanmış ve dayanışma duygularıyla birbirine kaynaşmıştılar. Onlarda kollektifin gücü vardı. Onları, dikenlerle dolu yoldan, Lenin yanında zafere götürüyordu ve bundan dolayı da onlar için aşılamayacak bir engel yoktu.

İlk bakışta güçler ne kadar eşitsiz olsa da, eşitsiz kavganın koşulları ne kadar zor görünse de bolşevikler, silahlarını bırakmadılar; onlar savaştılar ve kazandılar. Bütün engellere rağmen, kaçmanın apaçık olanak görünmesine ve bir dizi başarısız girişime rağmen onlarca bolşevik, Narim sürgününden kaçmayı başardı; tabi Yakov Mihayloviç de. Bundan daha sonra bahsedeceğim.

Şanssızlığına ilişkin ayrıntıları 1912 sonbaharında oğlum Andery ile Narim'e geldiğimde öğrendim.

Narim'den Birlikte Kaçış

Yakov Mihayloviç'le beni ayırmalarının üzerinden bir buçuk yıl geçmişti. Petersburg Cezaevi'nden serbest bırakılmamdan sonra, Yekaterinburg'da polis gözetiminde yaşıyordum. Oğlumun doğumundan dolayı orada belli bir süre kalmak zorundaydım. Ama daha 1911 sonbaharında çocuğumu aldım ve Yekaterinburg'dan kayboldum.

İllegal olarak Moskova'ya geldim ve Yekaterinburg'lu eski arkadaşım Sonya Anisimova'nın yanında kalacak yer buldum. Burada Narim'e gitme düşüncesi içimde olgunlaştı. Ancak Yakov Mihayloviç, Maksimkin Yar'da idi ve oraya yılda iki kez vapurun gittiği koşullarda, bir de daha tam bir yaşında olmayan bir çocukla bu seyahat mümkün değildi.

Sonra Narim'den bir mektup geldi. Yakov Mihayloviç, yakında birbirimizi göreceğiz, tabi Sibirya'da değil diye yazıyordu. Narim'den birçok mektup aldım. Oğlumuz ve birbirimize bağlılığımız üzerine çok şey yazıyordu. Yakov Mihayloviç oğlumuzun

ilk fotoğraflarını aldıktan sonra şöyle yazıyordu:

"Hem fotoğraflar hem de senin anlatımların beni sevinç ve gurura boğuyor. Herkese bu sanat eserini gösterdim... Bazen, oldukça az beraber olduğumuzdan, ona ne verebilirim diye düşünüyorum. Onun ilk adımlarında yanında olacak mıyım? Koşulların bilincine vardığında, değişik soruları sormaya başladığında orada olacak mıyım? Çok şey, çok şey kafamdan geçiyor...

Yakov Mihayloviç çok önceleri 'Maksimkin Yar'dan gönderdiği bir mektubunda şöyle yazıyordu:

"Bazen binlerce verst bizi ayırıyor, bazen beraberiz. Bazen böyle, bazen öyle... Önceden de, şimdi de daha az, yaşamımız üzerine düşündüm. Biz çok az beraberiz, çoğunlukla birbirimizden çok uzaktayız.

Sevinç bir gün sürüyor, ama dert, hasret aylar boyu. Ortak yaşamımızın bir amacı var mı, bu gerekli mi? Tabi bu sorunun cevabından bağımsız olarak başka bir soru, bunun cevabını veriyor, yani: 'Bu soruyu sormak mantıklı ve gerekli mi?' Direk cevabı: 'Günlerle değil, zamanla değil, duyguların yoğunluğuyla yaşam ölçülmelidir. Birbirimizi bulmamız mantıklı ve gerekliydi. Bunda zaman içinde beraber büyümemiz ve ortak yaşamımızın etkisi kesin...

Tekrardan başlamak zorunda olsak, ikimiz de emin bir şekilde itirazsız, yaşamımızı tekrarlayabileceğimizi söyleyebiliriz"

Beraber olabilmek için çok az olanağa sahiptik. Sverdlov bir cezaevine konuldu, ben başka birine. O bir bölgeye sürgün edildi, ben bir başka bölgeye. Özgürlükte beraberliklerimiz kısaydı, çok ender olarak ayları buluyordu. Çoğunlukla haftalar, bazen yalnızca günler söz konusuydu.

Yakov Mihayloviç'in görüşmemizi Sibirya'da öngörmeyen mektubu, yolculuğumu geciktirdi.

Ama ilkbahar geçti, yaz sona erdi, Yakov Mihayloviç gelmiyordu, mektuplar da. Ne düşüneceğimi bilemiyordum. Birşey netti: Uzun bir bekleyiş anlamsızdı. Yolculuk için yoldaşlardan para temin ettikten sonra, yola koyuldum.

Sağ salim Tomsk'a ulaştım, oradan vapurla Ob'dan aşağıya doğru, son mektubundan çıkardığım kadarıyla, Yakov Mihayloviç'in olduğu Kolpaşevo'ya gittim.

Kolpaşevo'lu bolşevikler; Boris Krayevski, Vladimir Kossarev ve Dilevski kızkardeşler beni ve oğlumu kendi yakınları gibi karşıladılar, ama beni sevindirecek bir şey söyleyemiyorlardı.

Yakov Mihayloviç ne Kolpaşevo'daydı ne de Narim'de. Yoldaşlardan, onun birkaç gün önce yakalanıp Tomsk cezaevine gönderildiğini öğrendim. Böylece ben Tomsk'dan itibaren Yakov Mihayloviç'e yakınlaşmamış, aksine daha fazla uzaklaşmıştım. Üzülünecek bir durumdu tabi, geri dönmekten başka bir yol kalmıyordu.

Yoldaşlar, Kolpaşevo'da kalmam ve herşey açıklığa kavuşana kadar beklemem için boşuna uğraştılar. Ben bir gün bile kaybetmek istemiyordum. Tomsk'a vapur seferleri her an durabileceğinden, hızlı bir şekilde Tomsk'a dönmek istiyordum.

Yoldaşlar beni ikna etmeye çalışmanın gereksiz olduğunu anlayınca, ellerinden geldiğince beni donatıp, vapura binmeme yardımcı oldular. Ve ben yeniden Tomsk'taydım. Arkadaşlarım olmasaydı, yabancı bir şehirde, hemen hemen parasız, kucağımda bir çocukla kalmak, benim için çok kötü olurdu. Tomsk'ta çocukluğumdan beri tanıdığım Yekaterinburg'lu Naumov ailesi oturuyordu. Onlar beni yanlarına aldılar.

Kalacak bir yer bulduktan hemen sonra, araştırmalarda bulundum ve bir ziyaret gerçekleştirmenin yollarını aradım. Jandarma yönetiminde bir albay –göründüğü kadarıyla etkisi olan biri– tarafından karşılandım. Albay benim, Sverdlov'un kardeşi olduğu-

mu ve kocamı görmeye geldiğimi, yalnız değil de, aksine çocuğumla geldiğimi öğrenince oldukça sevimli davrandı. Evliliğimizin kilise tarafından onaylanıp onaylanmadığına bakmaksızın beni Yakov Mihayloviç'in karısı olarak kabul etti ve görüşmeme izin verdi. Ama nasıl bir görüşme! Parmaklıkların olduğu genel görüşme salonunda değil, aksine Yakov Mihayloviç'in yanında, hücrede ve jandarmasız.

İdareden doğru cezaevine koşabilirdim, tabi geç olduğundan, yarına kadar beklemek zorundaydım. O akşamın ve gecenin nasıl geçtiğini bilemiyorum. Yatamıyordum, her türlü gereksiz şey kafamdan geçiyordu: Yakov Mihayloviç'i cezaevinde göremeyeceğimi, onun başka bir yere gönderildiğini ve onu kim bilir nereye sürgün ettiler diye düşünüyor, kaygılanıyordum. Hemen sevimli albay gözümün önüne geliyor, alçakça gülüşlerle izni geri alıyor. Yakov Mihayloviç'i on iki, on beş saat içinde sağlam ve sağlıklı olarak göreceğime inanmıyordum. Kasım 1910 günlerinden beri, bir yıl on ay geçmişti, Petersburg'daki evimizi, dönmemek üzere terk edişinin üzerinden.

Ama bunu düşünmek gerekli mi?

Sabahleyin uyku serseml Andrey'i kucağıma aldım ve cezaevine gittim. Gıcırdayarak açıldı cezaevinin kapısı. Büroda kimse yoktu, daha çok erkendi!

Dakikalar geçmiyor, aç kalan küçük, yaygarayı koparıyordu. Nihayet büro açıldı. İçeriye çağrıldım. Son formalite yerine getirildi ve sonra karanlık cezaevi koridorlarında beklemeye başladım. Anahtarlar takırdadı, hücre kapısı genişçe açıldı.

Yakov Mihayloviç sabah gezintisini yapıyordu. Hızlı adımlarla hücrenin bir köşesinden diğer köşesine, altı adım ileri altı adım geri gidiyordu. Ziyaretten ona kimse bahsetmemişti. Tomsk'a gelişimizl de bilmiyordu. Anahtar kilitte gıcırdadığında, sadece kafasını çevirdi. Kucağımda küçük Andrey ile nefret veri-

ci gardiyanla beraber hücreye girdiğimde Sverdlov, donmuş bir şekilde durdu. Sonra arkamdan kapı kapandı ve biz yalnızdık.

Yaklaşık bir saat süren bu görüşmenin ayrıntılarını hatırlamak zor, kafamda da kalmadı. Bir saat, bir dakika gibi uçtu. Bizden kim daha fazla konuştu; ben ya da o, kim fazla soru sordu, kim cevap verdi, bunu bilmiyorum. Bunu artık hatırlamıyorum ve ayrıca küçük Andrey de arada sırada lafa karışıyordu. O zaman Tomsk geçici cezaevinin yarı karanlık tek hücresinde Sverdlov ilk kez, bir buçuk yaşındaki oğlunu gördü.

Sanki daha iki kelime birbirimizle konuşmamıştık ki, anahtarlar yine gıcırdadı. Ziyaret sona ermişti. Cezaevinden, önce Andrey'i Naumov'lara bırakıp ve aceleyle doyurduktan sonra, hemen jandarma yönetimine gittim. Yine bir gün önce yanına gittiğim albay tarafından karşılandım. O yine anlayışlı ve zarifti. Hatta Sverdlov'un cezaevinden çıkarılması ve sürgüne gönderilmesi için devreye girmeye hazır olduğunu söylüyordu. Yalnız bir koşulu vardı: Eğer ben ve çocuk beraber gidersek.

Jandarmanın ince davranmasının nedeni buydu demek! Yasal sürgüne çarptırılmış olan birinin uzun bir süre cezaevinde tutulması tümüyle meşru değildi, ama amaçlandığı gibi Sverdlov'u Maksimkin Yar'a sürmek de mümkün değildi. Vapur, seferinin sonuna yaklaşıyordu, artık Maksimkin Yar'a kadar gidilemezdi. Peki, Sverdlov'u Kolpaşevo'ya, Narim ya da Parabel'e geri yollamak mümkün müydü? O yeterince gözetim altında tutulamayacağından, yeniden firar edebilecekti. Korku buydu.

Ve işte o sırada, orada ben, oğlumla beraber ortaya çıkıyorum. Sverdlov'un, tabi ki sansürden geçen mektuplarından, jandarmalar onun karısı ve çocuğuna olan sınırsız sevgisini, onun ailesine olan sürekli özlemini biliyorlardı. Bu durumda ailesi, Sverdlov'un el ve ayaklarını bağlar ve herhangi bir gözetimden daha iyi olur, onu sürgünde alıkoyar diye düşünüyorlardı. O, ai-

lesi ile beraber Parabel'e gönderilirse, kaçamaz! Ama jandarmalar, bolşevikleri iyi tanımıyorlardı.

Tabi ki albayın önerisini kabul ettim, bu, ertesi gün Tomsk valiliğine bildirildi: Vapur seferlerinin sona ermesinden dolayı, Sverdlov'un Parabel köyüne yerleştirilmesini saygıyla rica ediyorum; Sverdlov'un karısı Klavdia Timofeyevna Novgrodzeva, bir buçuk yaşındaki çocukla buraya geldi ve kendi isteğiyle Sverdlov'la sürgünde kalmayı düşünüyor.

Bu vesileyle jandarmalar beni, ilk kez Yakov Mihayloviç'in karısı olarak resmen tanımış oldular.

Bu kez vali de inanılmaz şekilde istekliydi. Daha aynı gün bizim Parabel'e gönderilmemize izin verdi; Sverdlov'un sıkı gözetim altına alınması ve ona iki bekçi verilmesi şartı ile.

19 Eylül 1912'de hepimiz; Yakov Mihayloviç ve iki gözcüsü, küçük Andrey ve ben, "Bratya" vapurundaydık, Parabel'e gidiyorduk.

Bu kadar acelenin nedeni çok basitti. "Bratya" bu yıl içinde Tomsk'tan Ob'un akış yönüne giden son vapurdu.

Parabel, Ob kıyısına pek yakın değildi, aksine nehirden üç dört verst uzaklıktaydı. Buna rağmen Yakov Mihayloviç'in Parabel'e yerleşmesine izin vermediler. Aksine Ob'dan daha uzakta, Parabel'e dört, beş verst daha uzaktaki Kostirevaya köyüne gönderildik. Oradaki yönetim, aile iyi ve güzel, ama nehirden ne kadar uzak olursa, firar girişimi az olur diye düşünüyordu. Ayrıca küçük bir köyde, nisbeten büyük, onlarca sürgünün yaşandığı bir kilise köyüne göre Sverdlov'un gözetiminin daha kolay olacağı düşüncesindeydiler.

Kostirevaya dünyadan kopuk, sadece dört beş haneden oluşan bir köycüktü. Sürgün olarak Yakov Mihayloviç ve benim dışımda Vanya Çugurin, Nikolay Kuçmenko, Leonid Serebreyakov,

Pyotr amca ve kırsal bölgede isyana katılmış olan yaşlı sürgün bir adam yaşıyordu.

Bütün zorluklara ve büyük olumsuzluklara rağmen yerleşme koşullarımız kötü değildi. Yakov Mihayloviç ve ben Kostirev adındaki bir köylünün yanında küçük bir odacık kiraladık. Aynı evde yanımızdaki odada Kuçmenkov ve Serebreyakov oturuyorlardı. Çugurin hemen yan tarafta, Pyotr amca biraz daha ilerde oturuyordu.

Hepimiz uyumlu bir şekilde beraber yaşıyorduk. Akşamları bizde buluşulur, tartışılır, şakalaşılır ve gülünürdü. Bazen de şarkı söylenirdi. Ama bu, bir türlü başarılamazdı. Çünkü iyi sesler yoktu. Yakov Mihayloviç'in gür sesi koro içerisinde oldukça fazla gürültüye yol açıyordu.

Bütün ekonomik işleri Yakov Mihayloviç üstlendi. Bense, ev işlerine karışma hakkını mücadele sonucunu elde ettim.

Yemeği Yakov Mihayloviç hazırlıyordu. Çamaşırları da o yıkar ve arada sırada yardımcı olmama izin verirdi. Bu, yıllarca yalnız yaşamından, cezaevi ve sürgünün onu kendi başına iş yapmaya alıştırdığından değil, aksine bu bir ilke sorunuydu. Gerçek bolşevikler sadece lafta değil, tersine aile içindeki gerçek yaşamda, kadının kişisel yaşamda eşitliği ve ev işlerinden özgürleştirilmesi için de mücadele ederler.

Yakov Mihayloviç özellikle de oğluyla çok ilgilenirdi. Öyle görünüyordu ki, uzun ayrılığın acısını çıkartmak istiyordu. Aynı zamanda gelecek için, küçük Andrey'in dostluğunu garantiye almak istiyordu.

Çok sonraları Yakov Mihayloviç, Turuhanşk sürgünündeyken, mektupta; oğlunun beklediği resimciğini bulamayınca şöyle yazıyordu: "Çok üzüldüm. Çünkü resim yoktu. Oğlumuzun şimdi nasıl göründüğünü öyle görmek isterdim ki, Parabel'i terk ettiğimde ondan ayrılmanın bana nasıl acı verdiğini hâlâ unuta-

miyorum. Onunla ortak yaşamımızı sıkça düşünüyorum."

Bazen yiyecek maddeleri satın almak için Parabel'e gitmek zorundaydım. Kostirevaya'da tabii ki dükkan yoktu. O zaman Yakov Mihayloviç oğluyla yalnız kalırdı. Ben olmadığım zaman, herhangi bir iş yapacaksa, oğlanı yalnız bırakmanın orjinal bir yöntemini düşündüğü ortaya çıkmıştı.

Bir gün Parabel'den döndüğümde, Yakov Mihayloviç'i evde bulmadım, o Vanya Çugurin'in yanındaydı. Odada sadece Andrey vardı ve sakin bir şekilde odanın ortasında oturuyordu. Doğru söylemek gerekirse, ayaktaydı. Yakov Michalloviç, odanın ortasında keçe ayakkabısını iki tabureye bağlamıştı ve bunun içinden de Andrey'in kafası görülüyordu! Oğlan, iri iri açılmış gözlerle bana bakıyordu. Sükunetinden, babasının keçe ayakkabısının içine ilk defa koyulmadığı anlaşılıyordu.

Birkaç dakika sonra Yakov Mihayloviç göründü. Ben, keçe ayakkabının çocuk için hiç de uygun olmadığını kavratmaya çalıştım. Tabii, o bana hararetle, Andrey'i en fazla beş, on dakika keçe ayakkabının içinde bıraktığının ve onun orada çok rahat oturuyor olduğunun güvencesini vermeye çalıştı. Pes etmek zorunda kalmıştım.

Yakov Mihayloviç, Kostirevaya'yı hiç terk etmiyordu, hatta Parabel'e bile gitmiyordu. Görünüşe göre sakin yaşıyor, aile mutluluğunun tadını çıkarıyor ve kaderine tamamen razı, firar fikrinden tamamen vazgeçmiş görünüyordu.

Yakov Mihayloviç'in gözetimi için verilen polisler, ilk dönemde bizi günde iki üç kez ziyaret ediyorlardı. Sverdlov'u her defasında ya oğluyla beraber, ya da ev işleriyle uğraşırken gördüklerinden, giderek buna alışıyorlardı.

"Korkmayın, O, artık kaçamaz!" diyorlardı

"Karısı ve küçük oğlu olmadan o hiçbir yere gitmez"

Tabii görünüş, aldatıyordu. Daha Kostirevaya'ya gelişinin ilk günlerinde Yakov Mihayloviç yeni bir kaçış planı üzerinde çalışmaya başladı. Ailesini çok seviyordu, ama ailesi onu bir an bile politik çalışmadan alıkoyamazdı. Özellikle de şimdi, 1912 sonunda, Rus proleteryasının devrimci kavgasının giderek şiddetle alevlendiği ve parti çalışmasının giderek genişleyerek geliştiği bir dönemde, yerinin en ön saflar olması gerektiğini, bir dakika bile unutmuyordu Sverdlov.

Yalnızca yüksek bir iradi çabayla sükunetini koruyor ve kaderine tümüyle razı olmuş bir insan görünümü veriyordu. Ama benden sır saklamazdı. Akşamleyin geç saatlerde yalnız olduğumuz zaman (tatlı tatlı yatan oğlanı hesaba katmıyorum), Yakov Mihayloviç hiç ara vermeden odada bir yukarı bir aşağı volta atarak planlarını geliştiriyordu.

Yaklaşık iki yıl Yakov Mihayloviç'i görmemiştim. Özellikle şimdi, bu sürede ne kadar büyüdüğünün, ne kadar olgunlaştığının farkına vardım. Sıkı teorik çalışma, korkunç sürgün koşulları altındaki büyük örgütsel çalışma, zindan hücreleri dışındaki parti hücreleriyle ilişki; ihtiyaç ve sıkıntıların giderilmesi eğitimi, gelişmiş işçilerle sürekli ilgilenme, Narim sürgününün bilinen ağır koşullarının çekilmesi; bütün bunlar, onun üzerinde etkili oldu. Onun ufku genişledi, politik ortama bakış açısı daha da netleşti ve o partinin önünde duran görevlere daha da derinlemesine daldı. Bir şey yapamamak zorunda bırakılmak, onun üstüne daha ağır bir yük bindiriyordu.

Bir Kaçırma Yöntemi: Urgancık

Birçok seçenek ölçülüp biçildikten sonra, sonuçta bir kaçış planı hazırlandı ve kabul edildi. Kaçışın kışın olması ve kızakla gerçekleştirilmesi gerektiği sonucuna vardık.

Daha 1912'nin başında Yakov Mihayloviç'in insiyatifiyle Narim sürgününde, sadece sürgün bolşeviklerin kaçışını örgütleyen sıkı illegal bir örgüt kuruldu. Tabii ki böyle "kaçış büroları"ndan sadece menşeviklerin değil, aksine birçok bolşeviğin de haberi yoktu. "Büro"lar"ın çalışmalarına sadece özel güvenilir yoldaşlar alındı. "Büro"lar"ın başına inanılmaz cesaret ve bitmeyen enerjisiyle kendini ispatlamış olan Boris Krayevski getirildi.

Büro, bütün büyük sürgün bölgeleriyle, Narim'den başlamak üzere Tomsk'a kadar ilişki içindeydi. Taşımacılarla da ilişkisi vardı; özellikle de geçmişte kendileri sürgün olan ve sonrasında Narim'e yerleşenlerle.

Taşımacılar, kaçakları bölgeden bölgeye götürüyordu. Böyle bir taşımacılık "Zaylçın" olarak adlandırıldı.

Bu "Zaylçın"ın yardımıyla Yakov Mihayloviç de çarın jandarmaları ve polisinden kurtulacaktı. Onun, Kostirevaya'dan Kolpaşevo'ya ve oradan da 40 verst uzaktaki Novalinsk'e götürülmesi düşünülüyordu. Ardından zaylçınla Tomsk'a kadar gidilmesi gerekiyordu. Tomsk'dan Petersburg'a kadar direkt bir yol vardı. Tabii ki Sverdlov'un, kendisini gördüğünde tanıyabilecek bir bekçi ya da jandarmaya görünmemesi gerekiyordu.

Kostireyava'dan dikkat çekmeden ayrılabilmek için herşeyden önce "bizim" polislerimizin uyanıklığının köreltilmesi gerekiyordu. Örneğin, onların, günde bir kezden fazla evimize gelmemelerini sağlamak gerekiyordu.

Bu özellikle önemliydi, çünkü bütün meselenin başarısı, Narim bölgesinin koşulları altında, kazanılan iki üç güne bağlı olabilirdi. O yıllarda bölgede ne telgraf, ne de telefon vardı. Bütün haberler kurye aracılığıyla iletiliyor ve ne kadar geç alarm verilirse, kaçak, kendisini izleyenlerle arasına o kadar büyük mesafe koymuş olurdu.

Yakov Mihayloviç'in tüm davranışları, hatta Parabel'de gerçekleşen herşeye karşı tümüyle ilgisiz görünümü, nihayet polisleri sakinleştirmişti. Daha ekimden itibaren uyanıklıkları azaldı ve giderek bizi daha az ziyaret eder oldular.

Polislerle olan mesele yolunda görünüyordu. Artık Yakov Mihayloviç'in kızakla yüz verstten fazla bir mesafeye, Kostirevaya'dan Kolpaşevo'ya nasıl gönderileceği sorunu gündemdeydi. Bunu Vanya Çugurin üstlendi. O bir taşıyıcı bulmak zorundaydı.

Sonuç olarak Kolpaşevo'daki yoldaşların zamanında haberdar edilmesi gerekiyordu ki, yolculuğun devamını örgütlesinler ve zaylçınları harekete geçirebilsinler. Yoldaşlardan biri Kolpaşevo'ya gitti. O Krayevski ve Dilevskiler ile anlaştı, onlarla kaçışın zamanını karara bağladı.

Narim'den Foma kod adlı (A.P. Smirnov) sürgün bolşevik, 1

ya da 2 Aralıkta Kostirevaya'ya gelip hiç beklenmedik haberi getirdiğinde, hazırlıklar halen tamamlanmamıştı. Şiddetli kış koşullarında Foma, sadece Yakov Mihayloviç'i bilgilendirmek için, at üstünde yaklaşık 150 verstlik yol katetti, çünkü Narim'deki bolşevikler, Tomsk'tan gelen polis emrinden haberdar olmuşlardı. Bu emre göre Sverdlov, Maksimkin Yar'a yeniden gönderilmeliydi. Çünkü buraya kızakla ulaşılabilirdi.

Acele edilmesi gerekliydi. Daha uzun beklenilemezdi ve biz noelden bir akşam önce, 5'i 6 aralığa bağlayan gece, normal olarak bölgenin bütün üst tabakasının bolca içerek kafayı buldukları önemli bir kilise bayramında, Sverdlov'un kaçması gerektiğine karar verdik.

Vanya Çugurin, bizim tarafımızdan kaçış için hazırlanan stoktan bir şişe votka aldı ve Semyon amcaya, evinde oturduğu ev sahibine "diplomatik pazarlıklar" yapmak için gitti.

Önce birkaç bardak içtiler ve neşeli ortam doğunca, Çugurin, Semyon amcanın iyi bir arkadaşı Kolpaşevo'ya kadar beraberinde götürmek isteyip istemediğini sordu. O isteksiz değildi. Kimi götürmesi gerektiği dahi onu ilgilendirmiyordu.

Yalnız, "ne zaman, bugün mü?" diye sordu Semyon amca:

"Evet, bugün" diye cevap verdi Çugurin, "geceleyin."

"Bana göre hava hoş, bugün de olur ve hatta gece daha iyidir" diye onayladı Semyon amca, "kardeşcik, yalnız, masaya bir şişe votka daha koy ve mesele hallolmuştur."

Bunda anlaştılar. Sabah üçte Çugurin bize geldi. Yakov Mihayloviç hazırlanmıştı. Son bir tokalaşma, yatmakta olan oğlumuza son bir bakış ve gidiş...

Onunla, daha önce, herşey yolunda giderse, kaçışın başarılı olduğuna ilişkin gelen ilk haberde, oğlanla Tomsk'a gitmemi, Naumov'larda başka haberler için beklememi kararlaştırmıştık.

Çugurin, Yakov Mihayloviç'i almaya gelirken, Semyon amcayı korku sarmıştı. O, Sverdlov ve Çugurin'in girdiğini görünce, hayır demek istiyordu, ancak Çugurin'in ceketinden çıkardığı şişe onun yeniden karar değiştirmesine yol açtı.

Semyon amca çaresiz kabul ettiğini gösterir bir el hareketi yaptı ve atları arabaya koşmak için dışarı çıktı.

Şiddetli bir don hakimdi. Sokakta hiç kimse görünmüyordu. Ölüm sessizliği içinde, arada sırada küçük kulübelerin içindeki kirişler çatırdıyor. Köyün köpeklerinin havlaması duyuluyordu. Yakov Mihayloviç veda için Çugurin'i yürekten kucakladı, kulaklarına kadar koyun postuna sarıldı ve kızağın içine uzandı. Semyon amca dilini şapırdattı, at çekmeye başladı ve az sonra kızak gözden kayboldu.

6 aralıkta Dilevskiler uzun süre sakinleşemediler. Her zaman olduğu gibi arkadaşlar onlarda toplanmışlardı: Krayevski, Aborin... Çay içiliyor, tartışılıyor ve gülünüyordu. Farkına varmadan zaman uçuyordu. Birinci semaver boşalmıştı, ikincisi koyulmuştu. Aniden bahçeden kızak ağaçlarının gıcırtısı ve hızlı hızlı cama vuruşlar duyuldu.

Olga kapıyı açtı ve eşikte, koyun kürküne sarılmış Yakov Mihayloviç göründü. Yoldaşlar onun üstüne atladılar, sarıldılar. Ama o, sevimli bir şekilde gülüyor ve buharlanmış gözlüğünü temizliyordu.

Yakov Mihayloviç aceleyle kağıt ve kalem talep etti. Hemen kağıt üzerine birkaç kelime yazdı, bahçede onu bekleyen Semyon amcaya verdi. Kızak harekete geçti, kısa süre sonra Semyon amcadan bir şey görünmüyordu.

Yakov Mihayloviç daha kendisini doğru dürüst ısıtmamış ve daha ilk soruları cevaplamamıştı ki, önceden, dikkat gereği kapı-

ya dikilen nöbetçi yoldaş içeri koşarak geldi:

"Polis!"

Belli bir zaman sonra Kolpaşevo'ya gittim ve Dilevskilerde birkaç gün kaldım. Olga, Vera ve diğer yoldaşlar, o heyecanlı akşam olanları bana açıkladılar. Her seferinde yeni yeni ayrıntılar hatırlıyorlar, birbirlerinin sözünü keserek gülmekten sarsılıyorlardı. O zaman ise hiç mi hiç gülmemiştiler.

İlk anda hepsi, beyninden vurulmuş gibiydiler. Evden kaçmak mümkün değildi. Aydınlık geceydi ve ay çıkmıştı. Nereye bakılırsa bakılsın her yerde beyaz kar birikintileri vardı. Bir tavşan dahi bir verst öteden görülebilirdi. Öyleyse nereye? Bu arada ağır polis potinleri altında karın gıcırdısı artarak duyuluyordu.

Aniden çöken sessizlikte Yakov Mihayloviç'in sakin ve sağlam sesi duyuldu:

"Paniklemeyin! Hemen herkes masanın başına? Çay için, sohbet edin ve tamamen neşeli olun. Ben somyanın altına saklanmaya çalışayım. Önemli olan, başka birisinin daha odada olduğundan kimseyi şüphelendirmemek. Acele, acele!"

Polisler merdiven önünde karı silkelemek için ayaklarını yere vuruyorlardı. Yoldaşlar bir anda toparlandılar ve masanın etrafında oturdular. Yakov Mihayloviç koyun kürkünü aldı ve yatağın arka tarafında bulunan somyanın altında kayboldu.

Eğer polis aldatılabilmişse, bu, Olga Dilevskaya sayesinde oldu.

"Haydi, arkanızı dönün ve yavaş konuşun, burada hasta var!" diye yönlendiriyordu o. Hemen elbiseyi üstünden atarak, yatağa uzandı, iki yorganla üstünü kapattı ve üzerine bir de kürk attı. Bu elbise yığınları altında insan, duvardaki döşeğin olağandışı yükseldiğini fark edemiyordu.

Olga, alnına ıslak bir havlu koydu, annesi ayak ucunda otur-

du, Vera küçük ev eczanesindeki her türlü şişeyi açığa çıkardı.

O anda polisler de görünmüştü. "Heycanlanmanıza gerek yok, beyler" diye açıkladı bıyıklı polis, "biz sadece ev araması yapmak istiyoruz"

Herkes kızgın bir şekilde yerinden fırladı.

"Utanmazlık! Önemsiz bir ev araması için gece yarısı buraya mı giriyorsunuz!"

"Evde bir hasta var ve buna rağmen rahat yok!"

"Buna izin vermemek, Petersburg'a valiye yazmak gerekir", diye odanın her tarafından sesler yükseliyordu.

Polislerin kafaları karıştı. Kolpaşevo sürgünlerinin hepsini tanıyorlardı, odada yabancı yoktu.

"Haydi arayın" diyen Vera, kararlı bir şekilde saldırıya geçti. Bekçi başına semaverin içine bakmasını öneriyor, koyu renkte bir ilaç şişesi tutuyor ve bu şişenin içinde de aramasını salık veriyordu. Olga ise yavaşça inliyordu.

Toplanmış olanlar öyle emin bir şekilde duruyor ve polisin ani gece yarısı baskınına haklı tepkilerini kararlı bir şekilde dile getiriyorlardı ki, polisler odayı öylesine arayıp, yatağın altına görünüşte bir göz atarak aceleden toz olup gittiler. Onlardan hiçbirisinin aklına, çıplak hasta kadını rahatsız etmek ve somyanın altına bakmak gelmiyordu.

Polislerin adımları uzaklaştığında ve tehlike atlatıldığında, Olga ayağa kalktı, elbisesini giydi ve döşeği yana itti. Yakov Mihayloviç sevinçli bir nefes alarak gizlendiği yerden çıktı.

- "Harika" diye açıklıyordu, "işinizi iyi yaptınız! ve ben, çok iyi bir şekilde saklandım. Açıkça itiraf edeyim ki, yolda it gibi dondum, ama bu döşeğin altında, yorganların ve diğer şeylerin altından hemen ısındım, bana göre yola devam edebilirim!"

Birkaç gün sonra zaylçın çalışmaya başladı. Novalinskli taşı-

macı Alyoşa, Yakov Mihayloviç'i Novalinsk'e götürdü, orada başka bir taşıyıcıya devretti ve "Zaylçınla" Yakov Mihayloviç emin bir şekilde Tomsk'a götürüldü. Oradan da zaman geçirmeden Petersburg'a gitti.

Narim'den beşinci kaçış denemesi, başarılı olmuştu. Biz Kostireyava'dakiler, zaman kazanması, polisin mümkün olduğu kadar bilgisiz kalması için çaba harcıyorduk. En azından birkaç gün onlan odamıza almamak için Çugurin ve Kuçumenko, sevimli ihtiyar bir köylü olan Pyotr amca ile pazarlık yapmışlar ve belli bir votka stokuyla onu doyurmuşlardı.

Söylendiği gibi, Yakov Mihayloviç 6 aralık gecesi, noel günü kaçmıştı. Polisler bizi, her sabah olduğu gibi ziyaret etmek isterlerken, Pyotr amca "tamamen tesadüfen" onları sokakta karşıladı

"Sürekli ne dolaşıyorsunuz, kendiniz ve başkalarına bayram gününde de mi rahat yok? Bayram, bayramdır. Bayram günü insanın içmesi gerekir ve sağda solda dolaşması değil. Haydi, sevgili baylar, dönün benimle evime gelin ve bana arkadaşlık edin, harikalar yaratan noeli kutlayalım. Eğer çok ısrarlıysanız, daha sonra sağda solda dolaşmak daha neşeli olur."

Polisler, zararsız yaşlı adam tarafından hemen ikna edildiler ve birer kadeh kaldırmak için ona gittiler. Birinci kadehi ikinci bir kadeh takip etti ve bir üçüncüsü. İki gün boyunca, Pyort amca polislere içecek verdi, böylece, sokağa çıkmayı dahi düşünmediler. İlk kez 7 aralıkta akşam geç saatlerde bizim odada göründüler. İçmekten açılan suratlarının giderek uzaması, Sverdlov'un iz bırakmadan kayboluşunu nihayet kavradıklarında görmeye değer.

Polisler alkolün tesirinden aniden kurtuldular.

Onlardan biri aceleden Parabel'e gitti ve oradan bölgenin tüm polis şefleri geldi. Tam bu sırada Kolpaşevo'dan dönen Sem-

yon amca üstü köpükle örtülü atlarıyla bahçeye girdi, ısrarla Çugurin'e, Yakov Mihayloviç'in mektubunu vermeye çalıştı. Açığa çıktı ki, Çugurin'in kendine hediye ettiği şişe Kolpaşevo'ya giderken yolda kırılmıştı. O da Yakov Mihayloviç'ten, şişenin gerçekten kırıldığını açıklaması ve karşılanması için yazılı kağıt talep etmiş ve onun karşılığını almak için gelmişti. Şans eseri, çok meşgul olan polis memurları onun farkına varmadılar. Vanya'nın bir şişesi daha vardı. Çugurin aceleden onu Semyon amcaya verdi, avludan çıkardı ve herşey yolunda gitti.

Kısa süre sonra, Yakov Mihayloviç'in Tomsk'u terk ettiğine dair haber aldım. Kostirevaya'da uzun süre kalmak mantıksızdı. Yoldaşlar, beni ve oğlumu yolculuk için donattı ve bizi Kolpaşevo'ya bıraktılar. Dilevskilerde iki günlük bekleyişten sonra Tomsk'a gittim, orada Yakov Mihayloviç'ten mektup bekledim ve sonra onun yanına Petersburg'a gittim.

Merkez Komite Üyesi.
Milletvekillerinin "Dokunulmazlığı"

Yakov Mihayloviç Sverdlov, 1912 yılı aralığının son haftasında Petersburg'a geldi. İlk dönemler onun için kolay olmadı. Hemen hemen hiçbir bağlantı ya da buluşma yoktu Merkez Komite ile ve yurt dışında bulunan Lenin'le de bir ilişki yoktu. Bu ortamda her yanlış adım, her düşünülmeyen buluşma, açığa çıkma ve tutuklanma tehlikesini barındırıyordu.

23 aralıkta Sverdlov: "Şimdilik herşey bir şey söyleyemeyeceğim kadar belirsiz. Ben yaşıyor ve bir gece barınağından diğerine geçiyorum sadece, mutlaka görüşmem gereken insanlarla görüşüyorum. Bu, hiç kimseyle görüşememem anlamına geliyor" diye Narim'e yazıyordu.

İlişkiler yavaş yavaş yoluna girmeye başladı. Yakov Mihayloviç'le ilk görüşenlerden biri; onu, aktif "Pravdist" olan Yeremeyev, Bonç Bruyeviç, Savelyev ve Samoylova ile ilişkiye geçiren Mihail Stepohoviç Olminski idi. Yine bolşeviklerin 4. Duma mil-

letvekilleri A.J. Badayev, M.K. Muranov, G.I. Petrovski, F.N. Samoylov, M.R. Şapov, Merkez Komite ve Lenin'le ilişki sağlanmıştı.

Yokluğunda kısa süre önce Merkez Komitesi'ne atanan Yakov Mihayloviç Sverdlov'a, şimdi de Merkez Komite Üyesi olarak Pravda'nın yönetimi verildi. Ona aynı zamanda Duma milletvekillerine pratik yardımda bulunma görevi verildi.

Mayıs 1912'de yayımlanan "Pravda" ve 1912 sonbaharında 4. Dumaya seçilen bolşevik grup, işçileri ve halk yığınlarını örgütlemek için partinin öne çıkardığı kalelerdi. Onlar legal parti çalışmasının ana halkalarını oluşturuyor ve halk tabakaları üzerinde bolşevik etkinin yaygınlaşmasına yardımcı oluyorlardı.

Ama hem "Pravda", hem de Duma grubu, 1912 yılındaki gereksinimlere her zaman yetişemiyorlardı. Pravda'ya ilişkin olarak Vladimir İlyiç, Sverdlov'a özel talimatlar verdi. Lenin 1913 Şubat başında Krakov'dan Yakov Mihayloviç'in bir mektubuna şöyle yanıt verdi: "Sevgili Dost! Den, hareketi kaynaştırmak ve ileri çekmek açısından gerekli bir örgütlenme aracıdır. Yalnızca bu araç aracılığıyla vurguladığınız şey için gerekli insan ve olanak akımı olabilir. Petersburg'da durum kötüdür. Kötüdür; çünkü, ya biz anlamıyoruz ya da oradaki yayın kurulu, Den'in kullanılmasını engelliyor... Herşey Petersburg'da tasfiyecilere karşı verilen mücadelenin nasıl sonuçlanacağına bağlıdır: Bu açıktır. Bu kavgayı Den'in doğru bir örgütlenmesi tayin edebilir. Eğer Nr. 1 ve 3; ya da 3 ve 6,[*] Den'de reforma gitmekte dikkatli olunmaktan yanaysalar; yani, şimdiki redaktörlerin ve büronun kovulmasını geciktiriyorlarsa, bu çok içler acısı bir durumdur. Tekrarlıyoruz: Bu iflas kokuyor. Anlaşmak ve Den'de değişikliğe gitmek acilen gerekli-

[*]– *Gizlilik nedeniyle sosyal demokratların Dumadaki üyeleri numarayla ifade ediliyordu. 1 Nr: Badayev, 3 Nr: Malinovski, 6 Nr: Petrovski.*

dir. Kendi yayın kurulumuzu Den'e yerleştirmek ve şimdikini kapı dışarı etmek zorundayız.

Meselenin şimdiki götürülüş biçimi, çok berbat... Tabandan birlik için bir kampanyanın olmaması aptalca ve alçakça birşey. Vassilyevski-Ostrov semtlerinde birleşme üzerine ve tasfiyecilerin karşı çıkması üzerine susuluyor... Bunlar redaktör mü? Bunlar redaktör değil, aksine meseleyi batıran pısırıklardır.

'Den'i, sınıf bilinci olan işçileri bilgilendirmek ve onların çalışmaları (özellikle Petersburg Komitesi) için kullanmak bütün eleştirilerin altındadır. Bu pısırık redaktörlerin özerk durumlarına son vermek gerekir. Sizin özellikle meseleyi elinize almanız gereklidir. 1 Nr.'nın yanında gizlenin, telefon temin edin. Yayın kurulunu elinize alın. Yardımcılar seçin. Siz ve sizin talimatlarınızı yerine getiren bir dizi güç, buradan bizim yardımımızla tek başınıza sorunu mutlaka çözme durumunda olmalısınız. Mesele doğru bir şekilde örgütlenirse, şu anda gülünç derecede yardıma muhtaç olan, bir söz söyleyemeyen ve kamuoyuna çıkmak için, bütün imkanları kaçıran PK'nın çalışmaları (Partinin Petersburg Komitesi- Yazar) da gelişir" diye yazıyor.

İlişki kurulduğunda, Merkez Komitesi ve Lenin'den talimatlar geldiğinde, iki yılı aşkın cezaevi ve sürgün boyunca biriken bütün heyecan ve enerjiyle Yakov Mihayloviç işe başladı. Ona ilişkin olarak G.I. Petrovski anılarında; "Yakov Mihayloviç bütün parti çalışmalarına hızla müdahale etti, bize Duma grubunun çalışmalarında yardımcı oldu, "Pravda" ile ilgilendi, MK bürosunda çalıştı ve Petersburg Komitesi'ni yönetti" diye yazıyor.

Yakov Mihayloviç, işçi ve bolşevik Duma milletvekili Fyodor Nikitoviç Samoylov'un evine taşındı. "Geçmişin İzlerinde" adlı kitabında F.N. Samoylov: "Ocak 1913'de Yakov Mihayloviç Sverdlov, benim odama taşındı. O zaman gerçekten, Pravda'nın redaktörlüğü görevini yürütüyordu. Sürgünde bir kaçak olarak (Na-

rim bölgesinden) Petersburg'da illegal yaşıyor, odayı hiç terketmiyor, tüm gün taslaklarla uğraşıyordu. Biz onun bilgi ve deneyiminden sınırsız şekilde yararlanıyorduk. O, benim ya da Badayev'in[*] evinde olursa, bizim bütün görüşmelerimize katılıyor; bizim parti ve Duma çalışmalarımıza ilişkin olarak değişik önerilerde bulunuyordu. Ayrıca özel yaşam sorunlarında da çok iyi bir arkadaştı. Biz çok iyi arkadaştık" diye yazıyor.

Lenin'in talimatlarının yönlendirmesiyle Yakov Mihayloviç birinci olarak bütün dikkatini "Pravda"da yoğunlaştırdı. O, İlyiç'in dikkat çektiği yetersiz disiplin ve yayın kurulunun gerekli olan örgütlü çalışmasındaki eksikliğe karşı kararlı bir mücadele yürüttü. O, MK direktiflerinin zamanında yerine getirilmemesinin ve Lenin'in makalelerinin geciktirilmesinin –ki, bunu "Pravda" çalışanları zaman zaman yapıyorlardı– büyük sorumsuzluk olduğunun özellikle altını çiziyordu. Yakov Mihayloviç, tesadüfen de olsa hafiyelerin gözüne görünmemek için, mümkün olduğu kadar evden az çıkmaya çalışmasına rağmen, yanına sürekli insanlar geliyordu. "Yoldaşlar onu, Samoylov'un evinde ziyaret ediyorlardı" diye bildiriyor Petrovski; "O benim evime de davet ediliyordu. Böyle durumlarda oraya gelirdi. Evimde Sverdlov, Pravda çalışanlarını tekrar tekrar biraraya getiriyor ve 'Pekistenler'le[**] danışma toplantıları düzenliyordu... Yakov Mihayloviç'i ziyaret edenlerin hepsine dikkat etmedim. Ama Yeremeyev, Olminski, bir kez de Michail Ivanoviç Kalinin ve diğer Pekistenlerle orada karşılaştığımı hatırlıyorum."

Yakov Mihayloviç ne kadar dikkatli olsa ve Lenin'in talimatıyla geri çekilmiş olsa da, sığınak ne kadar emin olsa da Ohrana, onun Petersburg'a geri dönüşünden kısa sürede haberdar oldu.

---

[*]– *Samoylov ve Badayev'in konutları ortaktı.*

[**]– *Pekisten: PK'nin (Petersburg Komitesi) üyeleri böyle adlandırılıyordu.*

Dahası, Ohrana Sverdlov'un attığı her adımdan haberdardı. Ve bu bir sanat eseri değildi! Ohrana, Petersburg Emniyet Müdürlüğü ve Moskova Ohrana bölümüyle beraber çalışan, aynı zamanda bolşeviklerin güvenini kazanmayı başaran, Prag Konferansı'nda MK'ya alınan, Duma seçimlerinde milletvekili seçilince, bolşeviklerin Duma grubuna alınan hain Malinovski tarafından bilgilendiriliyordu. Malinovski, MK üyesi ve milletvekili olduğundan, tabii ki ondan sır saklamıyorlardı. O da Ohrana'yı hemen bilgilendiriyordu. Sverdlov'u ele veren de o idi.

10 Ocak 1913'de, Yakov Mihayloviç'in Petesrburg'a gelişinin ardından bir ay geçmişti ki, Moskova Ohrana'ya şu haberleri veriyordu: "Bugünkü 'Pravda'nın redaksiyon komitesinin bileşenlerinin hiçbir şekilde sizin amaçlarınıza uygun düşmediği, yayın kurulu bileşenlerinin değişimine ve... Andrey Uralski'nin bu kurula alınmasına karar verildiği belirlenmiştir."

6 Şubat 1913'te Petersburg Ohrana Polis Teşkilatı Müdür Vekili şunu bildiriyordu: "Polis teşkilatı, bu yılın 23 Ocak akşamı, Andrey Sverdlov, Duma üyesi Petrovski, Malinovski ve Golosçokin'in de katıldığı, Duma üyesi Grigori İvanoviç Petrovski'nin evinde Sosyal Demokrat İşçi Partisi Leninist merkez komitesinin Rusya bürosunun üyelerinin toplantısının olacağı haberini aldı.

"Aynı haberlere göre, bu yılın 22 Ocağında Duma üyesi Petrovski'nin evinde Merkez Komitesi Rusya Bürosu ve "Pravda" gazetesi yayın kurulunun ortak toplantısı yapıldı. Toplam olarak on iki kişi katıldı. Toplantı, merkez komitenin, Pravda'nın, parti ilkelerini katı bir şekilde uygulamadığına ilişkin bir raporunu kabul etti. Toplantı aşağıdaki plan üzerine çalıştı: Gazetenin redaksiyonel yönetimi için söz konusu olan organın yayın kurulundan üç kişi ve yine yayın kuruluna dahil olmayan bir kişi daha -itiraz hakkı ve her türlü makale sansür hakkına sahip olmak üzere- Leninist Merkez Komite üyesi olan Andrey Sverdlov seçildi."

Gözetleme giderek daha da ısrarlı, daha da aleni hale geldi. Ohrana, Sverdlov'u tutuklamak için acele etmiyordu. Neden acele etsin ki? Sverdlov'un gözetlendiğini biliyordu. Bu iş için Malinovski vardı ya!

Şubat başında kapıcı F.N. Samoylov'a geldi ve Samoylov'un odasında "kaydı olmayan bir kişi"nin kaldığına ilişkin duyumlar aldığını açıkladı. Kapıcı, "evin bahçesinde gizli polis ajanlarının göründüğünü" söyledi ve "yoldaşlarınızı açıkça takip ediyorlar" dedi. "Eğer onu tutuklarlarsa, o zaman siz ve ben de, onu kayıt yapmadan almanın sorumluluğunu taşımak zorunda kalacağız."

Samoylov kapıcıya, evinde kimin kaldığının kendisini ilgilendirmediği cevabını verdi. Sonra Yakov Mihayloviç'i durum hakkında hemen bilgilendirdi. Durumu değerlendirmek üzere bütün bolşevik Duma milletvekilleri toplandı. Tabi ki onlar arasında Malinovski de vardı. Toplantıda,Yakov Mihayloviç'in yakalanmaması için acilen başka güvenli bir yere taşınması kararlaştırıldı.

"Aynı günün akşamı" diye yazıyor Samoylov anılarında, "artık dışarısı karanlık olduğunda, bizim bütün grubumuz avluya yöneldi. Yakov Mihayloviç'i aramıza aldık ve böylece hepimiz arka tarafta, Neva kıyısında bulunan tel örgüye doğru gidiyorduk. Kararlaştırıldığı gibi diğer tarafta Malinovski fayton ile bekliyordu. Biz Yakov Mihayloviç'in tel örgüyü aşmasına yardımcı olduk ve o "sağ salim Malinovski ile onun evine gitti.

Yer gerçekten de "emin"di. Farkına varmadan yoldaşlar Sverdlov'u, çarcı Ohrana'nın yem olarak kullandığı ajanının eline teslim ettiler. Tabi Ohrana'nın Sverdlov'u, Malinovski'nin evinde tutuklamaya niyeti yoktu: Böyle değerli bir ajan açığa vurulmak istenmiyordu! Malinovski ile doğrudan ilişkisi bulunan akıllı ve uyanık bir adam olan polis teşkilatı müdürü Belezki ona, Sverdlov'u başka bir yere götürme emrini verdi. Ayrıca Yakov Mihay-

loviç de, o zaman tabi ki ona karşı en ufak bir şüphe beslememesine rağmen, Malinovski'nin yanında uzun süre kalmayı düşünmüyordu. Her neyse, Yakov Mihayloviç 9 Şubat 1913 akşamı Grigori Ivanoviç Petrovski'ye taşındı.

Bir gün öncesinde ben de oğlumla birlikte Petersburg'a gelmiştim. Petersburg'da Yakov Mihayloviç'in küçük kızkardeşi Saroçka yaşıyordu ve biz sürekli mektuplaşmıştık. Öylesine eşyalarımı emanet bıraktım ve ilk geceyi onda geçirdim. Saroçka, Sverdlov'un tek tek verdiği görevleri yerine getiriyordu. MK bürosuyla ve Petersburg komitesiyle ilişki halindeydi; tabi ki Yakov Mihayloviç'in nerede bulunabileceğini biliyordu. Kendisi sürekli yer değiştirdiğinden kaldığı yeri bana, Tomsk'a bildiremiyordu.

Ertesi günün sabahı, 9 Şubat'ta Saroçka ve ben, Petrovski'ye gittik. Oraya vardığımızda, Yakov Mihayloviç daha gelmemişti. Grigori İvanoviç ve Domna Fedotovna, onun karısı, beni kendilerinden biri gibi, içten karşıladılar. Onların yanında yaşlı bir bayan yoldaş ile Perm Komitesinin eski bir aktivisti, "Pravda" redaksiyonunda çalışan ve bolşeviklerin Duma grubu sekreteri olan Bina Lobova ile karşılaştım.

Petrovskilerin Şlagov'la beraber beş odalı büyük bir evleri vardı, onlar bana yanlarında kalmam teklifinde bulundular. Küçükle beraber Tomsk'dan Petersburg'a yolculukta çok sıkıntı çektim ve bundan dolayı teklifi sevinçle kabul ettim. Eşyalarımı almak için gara bile gitmedim. Domna Fedotovna ve Bina, ertesi gün beraber oraya gitmek ve herşeyi getirmek için bana yardım etmede ısrarcı oldular. Gerçekten de oraya gittiler, ama bensiz...

Petrovskilerde yerleşirken, gelişimden haberdar olan Malinovski'nin karısı geldi. Beraberinde bir buket çiçek getirdi ve en azından bir buçuk saat, durmadan kafamı şişirdi; birbirimizi ilk kez görmemize rağmen, ondan büyük bir çaba harcayarak kurtulabildim.

Yakov Mihayloviç akşam geç saatlerde geldi. Her zaman olduğu gibi neşeli ve umutluydu, plan ve düşünce doluydu. Kendi kendine, soğukkanlı bir şekilde oluşan durum üzerine hesap veriyor ve ihbarcılığın kendisini rahatsız ettiğini gizlemiyordu. Eğer tam da Samoylov'un yanında beni arıyorlarsa, diyordu Yakov Mihayloviç, bunun nasıl olduğunu anlamasam da, bu, benim izimi buldukları anlamına gelir. Her halükarda bana rahat vermeyeceklerdir.

Yakov Mihayloviç, mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde kendisine yeni, emin bir yer araması gerektiği düşüncesindeydi. Petrovski ve Samoylov arasındaki ilişki oldukça sıkıydı. Bundan dolayı Ohrana, Sverdlov'un Samoylov'dan taşındığını öğrendikten sonra, diğer bolşevik milletvekilleriyle ilgilenmiyormuş ve onun yanında aramıyormuş gibi davrandı.

Yakov Mihayloviç'in düşündükleri bana haklı geliyordu, ama Grigori İvanoviç gülüyordu: "Ama siz unuttunuz sevgili dostum" diye Sverdlov'a itiraz ediyordu, "Ben milletvekiliyim. Çarlık Rusyasındaki milletvekilinin dokunulmazlığı vardır."

"Milletvekili! Dokunulmazlık!" diye şaşırmış bir sesle karşılık verdi Yakov Mihayloviç. "Gerçekten böyle mi düşünüyorsunuz, bunda ciddi misiniz? Eğer gerekirse Ohrana sizin dokunulmazlığınızı hiçe sayar."

Böylece tartışıyor, dostça çekişiyor ve birbirleriyle alay ediyorlardı. Grigori İvanoviç onu ikna etmeye çalıştıysa da, Yakov Mihayloviç şakayla söylediği gibi, "milletvekillerinden biraz uzakta" başka bir eve kısa sürede taşınmakta kararlıydı.

Konuşmalarla zaman çabuk akıp gitti. Gece yarısına kadar beraber oturduk ve geceyarısından sonra Yakov Mihayloviç ve ben, bize ayrılan, küçük Andrey'in huzur içinde nefes aldığı ve çoktandır yattığı odaya gittik.

Daha uzun bir süre uyanık kaldık. Yakov Mihayloviç tekrar

tekrar küçükle beraber Kostreyava'dan Petersburg'a nasıl geldiğimi soruyor, Narim'de kalan yoldaşlarla ilgili bilgi alıyor; kendisinden, işinden "Pravda"daki işlerden ve Petersburg örgütünden bahsediyordu. Sabaha doğru nihayet yatmak isterken, aniden keskin ve inatçı bir şekilde zil çaldı. Yakov Mihayloviç heyecanla kulak verdi:

"Nihayet" diyordu, sakince "görüldüğü gibi benim Grigori İvanoviç'le çekişmem karara bağlandı. İşte 'dokunulmazlık!' Bu, açıkça benim için geçerli. Hoşçakal sevgilim. Metin ol, kendine ve oğlana dikkat et. Yine tek başına kalacaksın ve tahminen uzun bir süre için...."

Daha sözü bitmemişti ki, polis zorla bizim odamıza daldı: Bir jandarma subayı, birçok polis subayı, askerler ve bazı siviller. Uykudan uyanan küçük haykırmaya başladı. Petrovski kararlı bir şekilde protesto ediyordu, milletvekili olarak dokunulmazlığına işaret ediyordu, ama bu birşeye yaramıyordu! Onu dinlemiyorlardı bile. Polis şefini aramak için, Grigori İvanaviç'i telefona dahi bırakmadılar. Üçümüz de tutuklandık, küçük oğlumuz dahi. Yakov Mihayloviç o yıllarda "Kresty"de kötü şöhretli Petersburg cezaevine götürüldü. Buna karşın ben ve küçük, iki yıl önce kaldığım tutuklular cezaevine gönderildik.

Ertesi gün, "Pravda" kızgın bir protesto yayımladı ve ayrıntılı bir şekilde bizim yakalanmamızı açıkladı: "Akşama doğru milletvekiline Tomsk'dan arkadaşı Yakov Mihayloviç, karısı Novgorodzeva ve iki yaşındaki oğullarıyla ziyarete geldi... Ohrana bunu milletvekilinin evine ziyarette bulunmak için bir fırsat olarak kullandı. Evin aranmasından ve bir tutanak tutulmasından sonra, Sverdlov, karısı ve çocuğuyla birlikte yoğun polis gözetiminde Petersburg tutuklular cezaevine gönderildi."

"Pravda" bir gün sonra milletvekili G. I. Petrovski'nin; "İşçi yoldaşlara" açık bir mektubunu ve aynı zamanda polisin keyfi ve

kendiliğinden tutumunu açığa çıkaran bir makale yayınladı.

Grigori Ivanoviç Petrovski "Pravda"da şöyle yazıyordu: "Milletvekillerinin muafiyet ve dokunulmazlığına ilişkin yasanın açık bir şekilde dokunulabilir olduğu kanıtlandı. 10 şubat, gündoğmandan önce Rusya'da her zaman oynanan oyunu yaşadım. Zil çaldı, kim o? sorusuna; telgrafla bir haber, cevabı geldi, açtım. Aynı anda polisler bir jandarma süvari yüzbaşısı öncülüğünde ve birçok sivil eve daldılar. Onlar Ohrana tarafından çıkarılan bir ev arama izni gösterdiler. Protesto ettim ve İçişleri Bakanına, polisin kanunsuz davranışını bildirmek için beni telefona bırakmalarını talep ettim. Ama onlar, kapıyı kilitlediler...

Polis, benim bir akşam önce gelen iki misafirimi çocuklarıyla beraber tutukladıktan sonra ayrıldı."

Sverdlov'un tutuklanma haberi, kısa süre sonra Krakov'a, Lenin'e de ulaştı. 16 Şubat'ta Nadesda Konstantinovna, Petersburg'a "Pravda" redaksiyonuna ve Petersburg bolşeviklerine şöyle yazıyordu: "Andrey için oldukça zor olsa da, cesaretinizi yitirmediğiniz için seviniyoruz."

Bu, Duma'da bir skandala yol açtı. Sosyal demokratların Duma grubu, 13 şubat 1913'te acil bir soru önergesi vererek ve milletvekilinin evinin aranmasını ve aynı zamanda polisin, evin aranmasından sonra milletvekili Petrovski'nin orada bulunan tanıdığı Yakov Mihayloviç Sverdlov ve karısı Novgorodzeva'yı çocuğuyla tutuklamasını şiddetle protesto etti. Önergeye 73 milletvekili katıldı ve Duma, tartışma açmak zorunda kaldı. Tabi bununla ne değiştirebildi ki? Aylar geçti ve Y.M. Sverdlov özel bir duruşmayla beş yıl sürgüne mahkum oldu. Ben iki yıllığına sürüldüm ve özel polis gözetimine verildim.

Sürülme halinde, mahkum arabasıyla sürgün yerine götürülmüyor, kendi başına bir yolunu bularak belirlenen yere gitmek zorunda oluyorduk. Böylece 1913'ün Nisan sonunda parasız, ev-

siz ve ağır hasta bir çocuk kucağımda, Petersburg'da sokakta kaldım.

Küçük Andrey için, benimle birlikte çektiği tutsaklık kolay olmadı. Ben, ne kadar da en iyi parçaları seçsem, birazcık süt ve meyva için elimden geleni yapsam da, cezaevi yiyeceklerine dayanamadı ve dizanteriye yakalandı. Hastalığı günbegün kötüleşiyordu ve ben serbest bırakıldığımda, çocuğumuzun durumu çok kötüydü. Nereye gidebilirdim? Ne yapabilirdim? Saroçka'ya mı? O zaten küçücük bir odada oturuyordu ve kıt kanat geçiniyordu. Bana nasıl yardım edebilirdi? Petrovskilere, öneri ve biraz yardım talebinde bulunmak için gitmeye karar verdim. Onları pek tanımıyordum. Sadece bir kaç saat görmüştüm, ama onlar bolşevikti, Yakov Mihayloviç'in arkadaş ve yoldaşlarıydılar ve ben onlara gittim...

Domna Fedotavna bana kapıyı açtı. Beni tanıdığında ağlayarak boynuma atıldı. Grigori İvanoviç de evdeydi. Her ikisi de beni hemen anladılar. Onlar, benim kendime başka kalacak bir yer aradığımı duymak bile istemiyorlar ve ısrarla, beni bırakmayacaklarını açıklıyorlardı. Grigori İvanoviç, Petersburg'da kalmamla ilgili olan bütün işleri üstlendi. Polise gitti ve hiç olmazsa belli bir zaman, çocuğum iyileşene kadar, başkentte kalmama izin verilmesi için uğraştı.

Grigori İvanoviç'in çabaları başarısız sonuçlandı; talepleri reddedildi. Buna rağmen bir buçuk hafta Petrovskilerin evinde kaldım. Onların, beni ve oğlumu nasıl bir sevgi ve hizmetle ağırladıklarını anlatmak zor.

İlk gün Grigori İvanoviç, Saroçka'ya haber gönderdi. Hemen geldi. Kısa süre sonra Olminsik Vladimir Dmitriyeviç ve meslekten doktor olan Vera Mihayloviç Bonç- Bruyeviç geldiler. Keza doktor olan Saroçka ile Vera Mihayloviç, Andrey'in tedavisini devraldılar. İlk zamanlar benimle, gece gündüz küçüğün ba-

şucunda, yaşamı kurtulana kadar nöbet tuttular.

1913 Mayıs başında Petrovskiler'le vedalaştım ve memleketime, Yekaterinburg yakınlarında sürgünümü geçirmeme izin verdikleri yere gittim. Yakov Mihayloviç ve ben yine ayrılmıştık; hem de uzun bir süre için...

TURUHANSK BÖLGESİNDE

Ohrana'da Panik

Yakov Mihayloviç "Kresti"de yaklaşık üç ay yattı. Mayıs 1913'de Turuhansk bölgesine sürgün edildi. Bu kez sürgün yeri ustaca seçilmişti. Turuhansk sürgününden kaçmak, pratik olarak imkansız gibiydi.

Yenisey Valiliğine ait olan Turuhansk bölgesini, muazzam büyüklükte ve Yenisey'den Kuzey Buz Denizine kadar uzanıyordu. 1 milyon 600 bin kilometrekareyi kapsıyor ve İngiltere, Fransa ve Almanya'nın toprak sahasından belirgin bir şekilde daha büyüktü. Ama bu büyük bölgede sadece 12 ila 15 bin insan yaşıyordu.

Turuhansk bölgesinin doğası, özellikle de onun kuzey bölümü yabani ve sertti. Bin verst'ten fazla, geçit vermeyen tayga, umutsuz tundura ve bataklık vardı. Yılın dokuz ayı burada kutup kışı hakimdi. Kışın başlamasıyla, sonsuz bir gece çöküyor, şiddetli kuzey kar fırtınası ulumaya başlıyor, ısı eksi altmış dereceyi buluyordu. Kısa yazda gece gündüzle yer değiştiriyor, güneş yirmi

dört saat batmıyor; buna rağmen yer bir metre dahi yumuşamıyordu.

Yenisey'den aşağı Tunguska'nın döküldüğü yerde en yakın demiryolu istasyonu Krasnoyarsk'tan bin verst uzakta kutup bölgesine yakın Monatirskoye köyü bulunuyordu (bugünkü Turuhansk şehri). O yıllarda bu köy, Turuhansk bölgesinin yönetim merkeziydi.

Monatirskoye'de bir postane ve telgraf dairesi, devlet bankasının şubesi, sömürge malları bakkalı, bir okul ve hatta bir hastane bulunuyordu. Turuhansk polis idare merkezi; özel komiserliği, birkaç düzine polis; barış hakimi ve tabii ki bir cezaevi bulunuyordu. Ayrıca Monatirskoye ıssız, Tanrının unuttuğu, yalnız bir kaç düzine evin ve yoksul barakaların bulunduğu bir köydü. Burada bir tiyatro ya da kütüphane hiç düşünülemezdi. Monatirskoye'nin nüfusu, birkaç yüzü ancak buluyordu. Köy uzun kış döneminde yüksek kar yığıntısı altında kayboluyordu. Sokaklar boş ve ölüydü. Karanlık kutup gecelerinin sessizliğini sadece kar fırtınasının uluması bozuyordu. Şiddetli dondan korunmak için yer arayan bir yayanın ayak gıcırtıları, ender, çok ender duyulurdu.

Turuhansk bölgesini dış dünyaya bağlayan tek yol Yenisey'di. Yenisey ve Kranoyarsk ile Rusya arasındaki ulaşım, yazın vapur ve kayıklar, kışın da yarış hayvanları, atlar ve köpek kızaklarıyla sağlanıyordu.

Yol, uzun ve yorucuydu. Günlerce insansız ya da insanlı yerleşim birimleriyle karşılaşmadan yolculuk yapılıyordu. Yenisey kıyılarına serpilmiş beldeler düzinelerceydi, çoğu kez de yüzlerce verst birbirinden uzaktılar. Krasnoyarsk ve demiryoluna ulaşabilmek için insanın, haftalarca bir kayık içerisinde akıma karşı kürek çekmesi, haftalarca köpek koşumunu kamçılaması gerekiyordu.

Bu koşullar altında nasıl kaçılabilir, yolda nerede bir barınak bulunabilir ve erzak stoku doldurulabilirdi? Eğer böyle bir yolcu-

luğu göze alırsa, yalnız bir yolcu, kesinlikle ölüme mahkum olurdu. Yalnızca şiddetli doğa, kaçağın düşmanı değildi. Çar polisi, attığı her adımı gözetiyordu. Narim'den farklı olarak Turuhansk bölgesinde telefon bağlantısı bulunuyordu ve eğer sürgünlerden biri kaçmaya yeltenirse, bölgedeki bütün polis güçleri ayağa kaldırılabilirdi. Yenisey kıyılarında bulunan bütün belde ve yerleşim birimlerinden düzinelerce polis acilen seferber edilebilir, kaçağın yolu kesilebilirdi.

Dahası da var. Turuhansk sürgün bölgesinin güneyinde, Turuhansk bölgesinin Yenisey ile kesiştiği yerde, nehrin her iki tarafını kış ve yaz hiç ara vermeden gözetleyen ve kontrol eden, Yenisey'den aşağı ve yukarı giden ve özel geçit belgesi olmayan herkesi gözaltına alan, özel askeri gözetleme birimleri yerleştirilmişti.

Turuhansk bölgesine sürgün edilenleri dış dünyadan güçlü ve sağlam barlyerler ayırıyordu. Son yıllarda Turuhansk'ta çarlık sürgününde yaşayanlardan hemen hemen kimsenin kaçmamış olması nedensiz değildi.

Sürgünler, başka hiçbir yerde burada olduğu kadar yaşamdan koparılmamışlardı. Monastirskoye'ye posta çok seyrek ve düzensiz geliyordu. Mektuplar, gazeteler ve dergiler bir ay sonra ele geçiyordu. Bu, uzakta küçük Sibirya postanelerinden daha uzun sürüyordu.

Sverdlov, çarlık hükümeti tarafından bu ıssız ve umutsuz yere sürgün edildi.

Yakov Mihayloviç Mayıs 1913'te tutsak arabasıyla Peterburg'dan Krasnoyarsk'a gönderildi ve Krasnoyarsk'dan dağıtım cezaevine konuldu. Burada bir ay yattı ve sürgün yerine gönderilmeyi beklemek zorunda kaldı.

Krasnoyarsk dağıtım cezaevindeki tutsakların bileşimi oldukça eşitsiz nitelikteydi. Bolşeviklerin yanında menşevikler,

anarşistler, sosyalist devrimciler, Yahudi İşçi Birliği "Bund" üyeleri, Polanya ve Litvanya Sosyal Demokrat Örgütü, Polonya Sosyalist Partisi üyeleri bulunuyordu. Krasnoyarsk cezaevinde bulunanların birçoğu, yıllarca cezaevinden hiç çıkmamıştı: Cezaevi hücresini tutsak arabası ile, tutsak arabasını yeni cezaeviyle, hapishaneyi cezalı ikamet ile değiştirmişti. Birçoğunun parti içi yaşamla bağı yoktu. Prag Konferansını duymamış, tasfiyecilerin ve troçkistlerin ihanetçi uğraşlarından, bolşeviklerin bunlarla ve menşeviklerle, tüm ve kesin kopuşundan haberdar değildi.

Sverdlov, yoldaşları gelişmelerle ilgili bilgilendirmeye girişti. O, ülkedeki ve partideki politik duruma ilişkin detaylı analizler sundu; Krasnoyarsk dağıtım cezaevindeki tutukluların, karışık durum karşısında yollarını bulmalarına yardımcı oldu. Partinin varlığına saldırmış olan tasfiyeciliği ve troçkizmin niteliğini ortaya serdi.

"Sibirya'nın Hapishanelerinde" adlı kitabında Litvanyalı seçkin bolşevik Vikenti Semyonoviç Mizkeviç (Kapsukas) şöyle yazıyordu; "Krasnoyarsk dağıtım hapishanesinde Yakov Sverdlov ile buluşma olanağına sahip olmuştum. O, bütün siyasi sürgünlerden belirgin bir şekilde farklıydı. Onunla saatlerce sohbet ettim. Son yıllardaki olan-biteni, menşeviklerin tasfiyeci oluşlarını... dinledim.

Haziranın başında aralarında Sverdlov'un da bulunduğu bir grup tutuklu "Turuhan" vapuruna bindirildi ve Yenisey'e götürüldü. Sverdlov, oradan polis eşliğinde bir kayıkla Yenisey'den aşağıya, Monastirskoye'ye gitti. Oraya 1913'ün Temmuz sonunda vardı. Ama Yakov Mihayloviç'i Monastirskoye'de bırakmadılar. Monatirskoye'ye kuzeyden 30 verst uzaklıkta olan Selivaniha köyüne götürdüler.

Belli bir zaman sonra J.V. Stalin de aynı yolu katetti. O da, Sverdlov'dan iki hafta sonra Petersburg'da tutuklandı ve Turu-

hansk bölgesine, dört yıllığına sürgün edildi.

Sverdlov ve Stalin'in Turuhansk sürgününe gelmelerinden hemen sonra Petersburg Polis Dairesi, Yenisey Valiliği-Jandarma İdaresi Şefine bir yazı gönderdi: "Turuhansk bölgesine sürgün edilen ve açık polis gözetiminde olan Yosif Vissarionoviç Çugaşvili ve Yakov Mihayloviç Sverdlov'un yeniden parti faaliyetine katılma amacıyla sürgünden kaçmaları olasıdır... Polis Dairesi, alicenaplarından, Çugaşvili ve Sverdlov'un sürgünden kaçmalarını engelleyen tedbirler almanızı rica eder. Yardımcı Direktör Vassilyev."

22 Kasım 1913'te Yenisey Valilik-Jandarma İdaresi Petersburg'dan yeniden bir yazı aldı. 2 Aralık'ta da Yenisey Valisi'ne şunu bildirdi;

"Polis Dairesi, beni kendisine gelen haberlere göre, Rusya Sosyal Demokrat Partisi Leninist Merkez Komitesi'nin önde gelen üyelerinin yasal olarak Turuhansk bölgesinde sürgünde olan Yakov Mihayloviç Sverdlov'u kaçırmayı düşündükleri" üzerine bilgilendirdi.

Bu rapora ek olarak söz konusu Sverdlov'un sürgün yerinden kaçmasını engellemek için tedbirlerin alınmasını Polis Dairesi'nin rica ettiğini belirtirim. Albay Baykov"

18 Aralık'ta Polis Dairesi'nden adresi doğrudan Yenisey Valisi olan yeni bir telgraf daha geldi:

"Yakov Sverdlov ve Yosif Çugaşvili, sürgünden kaçmayı düşünüyorlar. Kaçışın engellenmesi için tedbirler alınız. Müdür S. Belezki"

Bir haber daha, bir resmi yazı daha, yazılı bir rapor daha. Bir telgraf daha, bir daha ve bir daha... Petersburg ve Moskova'dan Krasnoyarsk ve Yenisey'e, Yenisey'ten Monastirskoy'e telgraflar uçuşuyordu. Jandarma memurları, arka arkaya resmi yazılar yazı-

yorlardı. Polis Dairesi, Sverdlov'un sürgünden kaçtığı, Moskova'da veya yurt dışında bulunduğu korkusu içindeydi!

Moskova Ohranası, Krasnoyarsk'a, "Sözkonusu Sverdlov'un 15 ocakta Moskova'dan yurt dışına kaçtığını, ama nereye gittiğinin belli olmadığını" yazıyordu. Petersburg sinirliydi, söze karışıyordu, zorluyordu.

13 Mart 1914'te Yenisey Valisi, Yenisey Jandarma İdaresi Şefine şöyle bildiriyordu:

"13 Şubat'ta, yasal yoldan Turuhansk bölgesine sürgün edilen Yosif Vissarionoviç Çugaşvili ve Yakov Sverdlov, Polis Dairesi raporlarına göre bölgeden kaçmak isteyen, bunların ve sonuncusunun; Sverdlov'un Moskova'da görüldüğü üzerine kayıt numarası 3777 olan yazınızı aldıktan sonra 20 Şubat'ta, Turuhansk Kaza Özel Komitesini, adı geçen ve gözetim altında olan kişilerin; Çugaşvili ve Sverdlov'un iskan yerinde olup olmadıkları; kaza polis komiserinin kendisine daha önce iletilen talimatlar doğrultusunda adı geçen ve gözetim altında olan kişilerin kaçışının engellenmesi için tedbirlerin alınıp alınmadığı konusunda derhal rapor hazırlamakla görevlendirdim."

Bu talimat üzerine cevap olarak bana 12 Mart'ta Kaza Polis Komiseri Kibirov vasıtasıyla telgrafla şu bildirildi: "Gözetim altındaki söz konusu her iki kişi, bölgede ve bulunmak zorunda oldukları yerdedirler ve kaçışlarının engellenmesi için tedbirler alınmıştır."

Tedbirler, gerçekten alınmıştı. 1914 Martının ortasında Selivaniha'dan Sverdlov ve Kostina'dan Stalin, tamamen ıssız bir yere, en uzaktaki iskan yeri olan Kureyka'ya götürüldüler. Sefil bir yer; üç-dört düzinelik nüfus, birkaç polis ve iki sürgün; Sverdlov ve Stalin vardı.

13 Mart 1914'te Yakov Mihayloviç, Petersburg'daki kız kardeşine şöyle yazıyordu:

"Yosif Çugaşvili ve ben, 180 verst daha kuzeye, kutup dairesinden 80 verst kuzeye götürüldük. İskan yerinde sadece ikimiz ve gözleyici olarak da iki polis var. Gözetim sıklaştırıldı. Hemen hemen hiç posta almıyoruz. Ayda bir kere, sık sık geciken "kurye" ile geliyor. Posta, yılda fiilen 8-9 defa geliyor."

Birkaç gün sonra, mart sonunda Yakov Mihayloviç, Kureyko'dan Petersburg'daki arkadaşlarına şöyle yazıyordu;

"İki kişiyiz. Burada, Gürcü Çugaşvili ile birlikteyiz. Başka bir sürgünde karşılaştığım eski bir tanıdık. Esasen iyi birisi, ama günlük yaşamda bireyci."

Polis Dairesi, Sverdlov ve Stalin'in kaçışının örgütlenmesi için tedbirlerin alındığını iddia ederken yanılmıyordu. Daha 1913'ün yazında partinin merkez komitesi, onların kaçış sorununu görüşmüştü ve Malinovski de polis dairesini hemen bilgilendirmişti.

Kaçışı örgütleme çabalarına 1914'ün başında da devam edildi. Ama kaçış, bu sefer başarılı olamadı. Sert Sibirya taygası tutukluları güvenli himayesine aldı ve çok sayıdaki polis tarafından da sıkı kontrol edildiler. 1914'ün Ağustosunda I. Dünya Savaşı patlak verdi. Yurt dışında bulunan merkez komitesinin Rusya ile bağları zayıfladı ve zorlaştı ve böylece kaçışın örgütlenmesi daha da zorlaştı.

Turuhansk Prozası

Sverdlov için Kureyka'daki zaman kolay olmadı. Çarlık zindanlarında, geçiş kampları ve sürgün yerlerindeki uzun süren yaşamdan dolayı artık bozulmuş organizması, kutup bölgesinin özel koşullarına zor uyum sağlıyordu. Yakov Mihayloviç ciddi bir şekilde hastalanmıştı. Baş ağrısı başlamış ve çok hızlı bir güç kaybı baş göstermişti. Bir süre sonra, hastalığı atlattıktan sonra, bana; "Çok kötüydü, o kadar ileri gitti ki, beynim donuk vaziyete, bir biçimde anabiose[1] durumuna geldi. Bu anabiose bana şeytanca acı çektirdi" diye yazdı.

Buna, yoldaşların canlı çevresinden, dış dünyadan tümüyle kopuk olmak eklenmişti. Yakov Mihayloviç'in içe kapanık bir karakteri olmuş olsa idi, Kureyka onun için pek zor olmayabilirdi, ama o çok sosyal: toplumsal yaşamın yansımalarına, hatta insanlara karşı dindirilmez bir ilgisi vardı ve bu Kureyka'daki yaşamı

---

[1]- *Anabiose; yeniden doğuş- ç.n.*

özellikle ağırlaştırıyordu.

Ağustos 1914'de, savaşın başlamasından bu yana, Yakov Mihayloviç, yoldaşlarla daha sıkı ilişkiye geçmek istiyor, gelişmelerden haberdar olmak, karmaşık durumlarda yolunu bulmak, arkadaşlar ve yoldaşlarla düşünce alışverişinde bulunmak ve onların durumlarını öğrenmek için daha sıkı gözlem ihtiyacı duyuyordu. Hemen savaşın ilk günlerinde, 12 Ağustos'ta bana: "Monastri'de bir grup kişi telegraf dairesiyle anlaşma sağlamış. Eğer bu doğruysa ben, her koşul altında, mümkün olduğu kadar oraya yakın bir bölgeye naklimi kabul ettireceğim."

Monastirskoye, Selivonina ve Miroyediha'daki sürgünler, Yakov Mihayloviç'in sağlık durumundan endişe ediyorlardı. O'nun, insanlara ve bilgi kaynaklarına yakın olmak arzusunu biliyorlardı. Bu insanların da Sverdlov'a ihtiyaçları vardı ve savaş ile bağlam içinde sürekli, sayısız karmaşık sorunlar çıktığından, Sverdlov'un geri gönderilmesini Turuhansk Polis Komiseri Kibirov'dan talep ettiler.

İnatçı ve başına buyruk bir memur olan, en yüksek polisiye yetkiyi temsil eden ve doğrudan Irkursk genel valiliğine bağlı olan Kibirov, skandallardan çok korkuyordu. Sürgünlerle ilişkileri gereksiz yere germek istemediğinden, onların, ısrarlı taleplerine boyun eğdi ve Eylül 1914'de Sverdlov, Kureyka'dan Selivaniha'ya geri gönderildi. Burada o zaman Philip Goloşçokin (George) de bulunuyordu. George ile Yakov Mihayloviç arasında kişisel dostluk vardı. Bu dostluk Yakov Mihayloviç'in Narim'deki ilk sürgününde, 1910'da doğmuştu. O zaman Philip Goloşçokin de oradaydı. Selivaniha'da başka sürgünler de yaşıyorlardı.

Burada, dış dünyadan kopukluk Kureyka'ya göre daha azdı. "en az haftada bir kez" diye yazıyordu Yakov Mihayloviç 27 Ekim 1914'de, "ben ya da George Monastirskoye'deyiz. O zaman telegraflarımızı kendimiz okuyoruz. Arada da köylüler oraya gidi-

yor ve beraberlerinde haber getiriyorlar, ya da sürgünlerden biri Monastirskoye gidiyor. Öyle bir tecrit, öyle bir tümüyle karanlıkta kalma orada olduğu gibi, burada yok"

Eski yerleşimciler, Turuhansk sürgün bölgesinde özel bir hava hakim olduğunu iddia ediyorlar.

Yeni gelen bir insan ya hızlı bir şekilde buraya uyum sağlar, yaşamda kalır ve hatta eski hastalıkları da iyileşir, ya da kısa zamanda ölür. Yakov Mihayloviç yaşamda kaldı. Selivaniha'da Sverdlov'un sağlığı, yaşam pek kolay olmasa da, nihayetinde düzelmeye başladı. Yiyecek maddeleri inanılmaz derecede pahalıydı ve alınan yardım da yaşam için az, ama ölmek için de çoktu. Bir sürgün yazın arada sırada ağır bedensel çalışma sonucu kırk elli ruble kazanırsa, bu ender ve büyük bir şans sayılırdı. Ekmek, kırma ve sebzeyi sürgünler hemen hemen hiç tanımıyordu. Ayrıca ren geyiği etinden başka et yoktu, yumurta ve un da yoktu. Yağ, patates ve süt az bulunur şeylerdi. Şeker, tuz, kibrit ve tütünse zor bulunabiliyordu.

Olanaklara ve paraya sahip yakınları olanlar için durum daha rahattı. Tabi böyle durumda olanlar çok az vardı. Esasen sürgünler, özgür olan yoldaşları tarafından destekleniyorlardı. Onlara para topluyor, gazete ve dergi ismarlıyor ve kitap gönderiyorlardı.

Merkez Komitesi, Sverdlov için, boş parti kasasına rağmen arada sırada başka olanaklar sağlıyordu. Duma bolşevik milletvekilleri de Yakov Mihayloviç ile ilgileniyordu. O 1913 eylülü sonunda bir milletvekiline: "Ben ve Vaska için paran varsa (gönderme hakkı var) gönder..." diye yazıyordu.

Tabi yoldaşların çabaları sıkça başarısızlığa uğruyordu: Sverdlov'a para verilmiyor, kitaplar bekletiliyor ve gazetelere el konuluyordu.

29 Aralık 1913'de Duma milletvekili Aleksey Yegoroviç Ba-

deyev Sverdlov'a şöyle yazıyordu: "Sevgili Yakov Mihayloviç! Ben size bir grup öğrencinin topladığı 25 rubleyi gönderiyorum.., Reç gazetesini göndereceğiz, ayrıca diğerlerinin ne olacağını -işçi gazeteleri ve dergileri- söylemek zor. Bize orada herşeyin kaybolduğu bir çukur var gibi geliyor. Kötü ünlü polis gazetesi, Reç'in dışında herşeye el konulmaktadır.

Sevgili dost! Bütün bunları (hem gazeteleri hem de dergileri) yayımlanmasının ardından hemen gönderdik. 20 Ruble de, kimbilir ne zamandan beri gönderildi; ama siz onu daha almadınız."

Yardım alamayan sürgünler de, avlanma ve balık tutarak kendilerine yiyecek arıyorlardı. Yazın bol miktarda yaban hayvanı bulunuyordu. Yenisey, tüm yıl boyunca bol balıklıydı. Sürgünler, taygada ağaç kesiyor ve onu eve götürüyorlardı. Suyu ırmaktan getirmek zorundaydılar ve özellikle de kışın, kolay bir iş değildi. Onlar dülgerlik, kürkçülük yapmak ve tabii ki dikiş dikmek ve çamaşır yıkamak da zorundaydılar.

Bütün engellere rağmen Yakov Mihayloviç, Turuhansk sürgününe gelmesinin hemen ardından politik gözetim koşullarını delerek, Merkez Rusya ve Sibirya sürgününün ücra köşelerindeki yoldaşlarla yaygın bir mektup alışverişine başladı.

Yakov Mihayloviç kendi adresine gönderilen mektupların ağır kontrol ve sıkı sansürden geçtiğini bildiğinden, parti örgütleriyle ve tek tek yoldaşlarla ilişkide, çokça arkadaşı bulunan bölgede oturanların adreslerini kullanıyordu.

Yakov Mihayloviç en canlı mektup alışverişini bolşevik Duma milletvekili Petrovski ve Badayev ile yapıyordu. Tabi ki bu 1914 sonunda milletvekillerinin tutuklanıp Sibirya'ya sürgün edilmeleriyle kesintiye uğradı. Ayrıca, Grigori İvanoviç'in karısı, Dona Fedotovna, M.S. Olminski ile, Y.D. Stassova, V.S. Mizkeviç (Kapsukas) ve A.P. Taimi, eski arkadaşlardan Olga Dilevskaya,

Vanya Çugurin, Glafira Ivanovna Okulova ve bazı diğer yoldaşlarla da mektuplaşıyordu.

Mektuplarda yoldaşlarla düşüncelerini ve önemli politik sorunlara ilişkin yaklaşımını paylaşıyor, bütün parti meselelerinin çözümüne katılıyor ve bütün Yenisey sürgünleri arasında bilgi akışını örgütlüyordu.

Henüz Krasnoyarsk'da dağıtım cezaevindeyken, Vikenti Semyonoviç Mizkeviç, Sverdlov'a ömür boyu sürgüne mahkum edilmiş politik sürgünlerin yaşamlarını konu alan bir cild yayımlama planından bahsetmişti. Yakov Mihayloviç, bu değerli girişimi hemen destekledi. Selivaniha'ya ayak basar basmaz, Vikenti Semyonoviç'e şöyle yazıyordu:

"Ben planınızın hayata geçmesini kolaylaştırmak için mümkün olan herşeyi yapacağım. Size daha önce söylediğim gibi (Yakov Mihayloviç burada Mizkeviç ile Krasnoyarsk dağıtım cezaevinde yaptığı konuşmaları sözkonusu ediyor- Yazar) cildin yayınlanmasının oldukça gerekli olduğunu düşünüyorum... Ben şunu yapabilirim: Prosveşçeniye[7] dergisine ve birçok kişiye yazabilirim... Bir milletvekiline başvuracağım, en iyisi Petrovski yoldaşa... Aynı zamanda, Prosveşçeniye'den, sizin gönderdiğiniz herşeye özel bir dikkat göstermeleri talebinde bulunacağım."

Mektupta kısa bir ek yazıyla Petrovski'ye cildin yayımlanması için gerekli yardımın yapılması ricasında bulunuyordu.

Yakov Mihayloviç, Petrovski ve Badayev ile mektuplarında Duma'daki bolşevik grubunun duruşuna ilişkin yaklaşımını geliştiriyor ve bolşevik milletvekillerin menşeviklerle ilişkilerini koparmalarını onaylıyordu. O Petrovski'ye bolşevik basında yayımlanmak üzere makaleler gönderiyordu.

---

[7]– "Prosveşçeniye" (Aydınlatma);1911'den 1914'e kadar bolşeviklerin Petersburg'da yayımladığı Lenin tarafından yönetilen teorik yayın organı.

26 Aralık 1913'de "Sevgili yoldaş Grigori İvanoviç!" diye yazıyordu. Y.M. Sverdlov; "Size makalenin bir bölümünü gönderiyorum. Diğer bölüm dolaylı yollardan ve bir iki günde ulaşır. Onu okuyun ve kendi değerlendirmenize göre Prosveşçeniye ya da Sa Pravda'ya[7] verin... Ben uzakta da mümkün olduğu kadar işe yaramak istiyorum."

Yakov Mihayloviç mektuplaştığı herkesten, son gelişmeler üzerine bilgilendirilmelerini; gazete ve dergi göndermelerini talep ediyordu. Her zaman Selivaniha'dan Monastirskoye'ye gizlice gidiyordu. Sverdlov'u gözetleyen bekçi, şefine; "yasal olarak sürgünde bulunan Yakov Mihayloviç hergün ormana ağaç kesmeye gidiyor, ayrıca Monastirskoye köyüne de gidiyor" diye, bildiriyordu.

Monastirskoye'ye gelen her yeni sürgünden Yakov Mihayloviç hemen dışarıda ne olup bittiğini ayrıntılı olarak öğrenmeye çalışıyordu.

Petersburg'lu işçi ve bolşevik Boris İvanov 1915'de, Turuhansk'a sürülen Sverdlov'la ilk karşılaşmasını şöyle açıklıyordu: "Ayaklarımı dünyanın kaybolmuş kutup dairesi köşesinde yere basar basmaz, Sverdlov'u aramaya başladım. Ve onu buldum. Çok canlı bir şekilde sohbet ettik. Masaya hemen çay geldi, ben de Yakov'a işçi merkezlerinde ne olup bittiğini ayrıntılı bir şekilde anlattım.

"Semtlerde çalışma nasıl örgütleniyor; kitlelerle yakın örgütsel bir bağ bulunuyor mu? Orduda bir çalışma var mı ve gerçek sonuçlar veriyor mu? Böylece beni soru yağmuruna tutuyor, aynı zamanda da hızlı adımlarla odayı adımlıyor, sigarasından derin nefesler alıyor; bazen de lüle lüle olmuş beyaz saçlarıyla oynuyordu."

---

[7]– *"Sa Pravda"; Gerçek İçin.*

Ama Turuhansk bölgesine yeni sürgün pek gelmiyordu. Sıkça değişik araştırma gruplarının üyeleri, bölgenin içlerinde araştırma yapmak amacıyla Monastirskoye'den geçiyorlardı. Coğrafyacılar, meteoroglar, jeologlar, botanikçiler geliyorlardı.

Yakov Mihayloviç hiçbir vapuru kaçırmıyordu. O yolcudan yolcuya gidiyor, kendi girişkenliğiyle sohbeti başlatıyor, sürekli ilginç sohbet arkadaşları buluyordu. Söylemek gerekir ki, onların yakalarına yapışıyor ve bu durumda yolcuların karşı çıkmaları mümkün olmuyordu.

Sverdlov, yeni gelen insanlarla günlerce sohbet ediyordu. Vapur gittiğinde Yakov Mihayloviç, dünyada ne olup bittiğini biliyordu.

Araştırma grubu üyeleri sonbaharda evlerine dönerken, Sverdlov'u iyi bir tanıdık gibi ziyaret ediyorlardı. Onlar, Yakov Mihayloviç'i yaptıkları bilimsel araştırmalar üzerine bilgilendiriyorlar; böylece onun, bölgenin yaşam ve doğal koşullarını öğrenmesine yardımcı oluyorlardı. Krasnoyarsk'a geri döndüklerinde birçoğu Sverdlov'a bilimsel çalışmalar için, değişik bilgiler ve kitaplar gönderiyordu.

Sverdlov, parça parça, bölüm bölüm mektuplardan, gazetelerden ve sohbetlerden aldığı geniş bilgilerle ülkedeki yaşam ve parti yaşamı üzerine geniş bilgiler topladı. Aldığı bütün haberleri hemen Yenisey sürgünündeki yoldaşlara bildiriyordu.

"Biz merkezden tümüyle kopmuştuk" diye yazıyor 1914'den 1916'ya kadar Minussisk'de, Monostirskoye'den bin kilometreden daha uzakta, güneyde sürgünde bulunan Yelena Dmitriyevna Stassova anılarında: "Tabi Yakov Mihayloviç bizim için anlaşılamaz olan bütün dünya ile canlı bağlantının sağlanmasını gerçekleştirdi. Bütün gücünü, yoldaşların morallerinin yükseltilmesi ve yolumuzu aydınlatan ışığın sönmemesi üzerine yoğunlaştırıyordu... O, sadece kendisine en yakın olan bölgelerle değil, Si-

birya'ya serpiştirilmiş bütün yoldaşlarla ilişkileri sağlıyordu."

Yelena Dmitriyevna, nasıl Yakov Mihayloviç'in ilginç bir parti açıklaması ya da makale eline geçtiğinde, düzinelerce yazıp çoğaltarak yoldaşlara gönderdiğini, orijinalini de kendisine gönderdiğini, bunun üzerine Yelena Dmitriyevna'nın aynı işi yaptığını anlatıyor. Yelena Stassova da eğer kendi cephesinde ilginç birşey eline geçerse, çoğalttıktan sonra Yakov Mihayloviç'e gönderiyordu.

Savaş

19 Temmuz (1 Ağustos) 1914'de birinci dünya savaşı başladı. Top sesleri Turuhansk'tan ne kadar uzakta olsa da, onun yankısı sürgünde yaşayanları harekete geçirdi. Savaş, toplumsal yaşamın değişik yönlerine yansımaları ve kaçınılmaz sonuçlarıyla politik tutukluların üzerinde yoğunlaştığı bir soru çemberiydi.

Savaş, bütün politik partilerden, düşünen her insandan açık ve berrak bir duruş talep ediyordu. Sosyalist Enternasyonal'in önderlerinin çoğunluğu, düne kadar kendilerini sosyalist olarak adlandıran bütün Rus menşevikleri ve sosyalist devrimciler; sosyalizme, emekçilerin davasına açıkça ihanet ettiler. Onlar, burjuva anavatanı savunuyorlar ve şövenizme batıyorlardı. Yalnızca bir parti, Lenin tarafından yönlendirilen Bolşevik Partisi, cesur ve kararlıca savaşa karşı sesini yükseltti. Onun soyguncu karakterini acımasızca açığa çıkardı ve savaşı sürdüren ülkelerin proletaryasına, silahları kendi burjuvazilerine çevirmeleri çağrısında bulundu.

Başlangıçta Turuhansk'daki bolşevikler, partinin ve Lenin'in yaklaşımını bilmiyorlardı. Onlar önce yollarını kendileri bulmak zorundaydı. Sınırlı telgraf bilgilerine dayanmak zorundaydılar. Çünkü, Turuhansk'a gazete ve dergilerin gelmesi için haftalar gerekiyordu.

Savaş, Yakov Mihayloviç'i kutup dairesinin öbür tarafında Kureyka'da yakaladı. 12 Ağustos 1914'de daha savaşın başlamasının üzerinden bir ay geçmemişti ki, bana şöyle yazıyordu:

"Şu anda beni en çok ilgilendiren, buradan çok uzaklarda, orada ne olup bittiğidir. Haberler eksikten de öte. Telgraf ve gazeteler, çok seyrek geliyor. Bir çırpıda böyle uluslararası büyük bir önemi olan gelişmeleri anlayabilmek mümkün değil. İnsanın inanabileceği hiçbir haber yok.. Ben çok az şey biliyorum, acınacak kadar az. Ve önümde dünyadan kopuk olduğum bir buçuk iki ay daha var. Yaures'in katledilmesi beni çok etkildi. Bazı yoldaşlar, işçi hareketinde büyük bir gerilemenin olacağı, gericiliğin bir zaferiyle hareketin çok gerilere atılacağı tahminini yürütüyorlar, ben buna inanamıyorum. Tersine işçi hareketi öne doğru büyük bir atılım yapacaktır. Savaşın korkunçluğu, getireceği yükler ve yoksul kesimlerin sırtına binecek ağır yük, büyük bir devrimci atılımı gerçekleştirecek ve geri kalmış ülkelerde de harekete geçmemiş milyonların bilincini uyandıracaktır... Savaş döneminde korkunç baskılar mümkündür, gericilerin taşkınlığı da mümkündür. Ama zafer onlara ait değildir. Bana göre onların taşkınlıkları, ölüm çırpınışları olabilir. Evet, biz kaçınılmaz sonun başlangıcını yaşıyoruz... Memnuniyetsizliğin yayılması kaçınılmazdır ve bunu, gürültü ve trampet sesleri de bastıramayacaktır."

Sverdlov, daha MK'nın ve Lenin'in savaş hakkındaki tavırları üzerine hiçbir haber almadığından ve oldukça az bir materyale sahip olduğundan, gelişmeler üzerine aydınlatıcı analizlerde bulunmak istemiyor; uluslararası işçi hareketinin gelişim perspektif-

lerini de belirleyemiyordu. Tabi bir an bile kafa karışıklığına kapılmıyor, tutarlı enternasyonal duruştan bir adım bile sapmıyordu. Başka bir mektubunda da, kararlı bir şekilde "savaş kredilerini onaylayan Alman sosyal demokrasisinin tutumunu mahkum ediyor ve "savaş yürüten taraflardan herhangi birine zafer dilemenin zor" olduğunu yazıyordu.

Yakov Mihayloviç, şövenist bir tutum sergileyen Rus menşeviklerine karşı acımasızca mücadele etti.

Sosyal-Demokrat'ta yayınlanan İlyiç'in dünya savaşının karekterinin analizini içeren ilk makalesi Turuhansk'a geldiğinde, Yakov Mihayloviç hemen ve koşulsuz bir şekilde Lenin'in tutumunu benimsedi.

Birçokları Yakov Mihayloviç'i, herşeyden önce harika bir örgütçü ve bir pratik ustası, partiyi ve Sovyet devrimini inşa eden, propagandist ve ajitatör olarak hatırlar.

Yakov Mihayloviç'i Ekim devrimi günlerinde ve sonrasında, örgütsel-politik sorunlar tümüyle meşgul ettiğinden, sayısız parti ve sovyet dökümanlarının dışında hemen hemen birşey yazamadı.

Sverdlov, geride az sayıda yayımlanacak eser bıraktı. Onun yaşamı oldukça kısaydı. Yakov Mihayloviç otuz dört yaşına bile varmadı ve bunun sadece bir buçuk yılını Sovyet iktidarının oluşmasının ardından yaşadı. Devrimden önceki otuz iki yıldan yaklaşık on iki yıl, özgürlükten yoksun yaşadı; beş buçuk yıldan fazla çarlık cezaevlerindeki hücreler ve kale hapsi, altı yıl da Sibirya'nın berbat ücra köşelerinde sürgünde geçirdi. Bu, Yakov Mihayloviç Sverdlov'un yaşamının aritmetik toplamıdır.

Sverdlov, şu veya bu şekilde yerleşik bir yaşamı, Turhansk sürgününde, oranın koşullarını normal yaşam olarak adlandırabilirsek, sürdürdü. Ve Turuhansk sürgününde bir dizi makale, taslak ve mektup yazdı.

Yakov Mihayloviç bu ücra köşeden kaçışın çok zor olacağını ve uzun bir süre burada kalmak zorunda kalacağını kabul ettikten sonra, enerjik bir şekilde teorik çalışmaya yöneldi ve ciddi bir şekilde yayım çalışmasına başladı. Onun teorik düşüncesi; Marx, Engels ve Lenin'in eserlerinin incelenmesi ile Kautsky, Hilferding ve Pannekoek'in kitap ve makalelerinin eleştirel analizlerinin öğrenilmesi ile; sürekli olarak aylık dergi ve gazetelerin üzerinde çalışma ve yoldaşlarla coşkulu tartışmalarla olgunlaştı.

Yakov Mihayloviç, çok ve inatçı bir şekilde çalışırdı.

"Eğer biz proleter devrimin önderinin yaşam yoluna bir göz atarsak, bu proletarya devrim önderinin her muhteşem özelliğinin, büyük bir devrimcinin özelliklerini kendi gücüyle kendi içinde şekillendirdiğini... hemen görebiliriz" diye bahseder Lenin Sverdlov'dan.

Yakov Mihayloviç'in Turuhansk sürgününde yazdığı mektuplarda, şu ya da bu teorik sorunlara değinmeyen bir tek mektubu yoktu. Yakov Mihayloviç en büyük dikkatini uluslararası işçi hareketine ve parti inşasına, tek tek tarihi sorunlara ve ekonomiye olduğu gibi, Sibirya'da gelişimin perspektiflerine ve Turuhansk bölgesine yöneltiyordu. O, Turuhansk sürgününde şu makaleleri yazdı: "Alman Sosyal Demokrasisi İçindeki Bölünme", "Kapitalizmin Çöküşü" ve "Savaş ve Sibirya"

"Alman sosyal demokrasisi içindeki bölünme" adlı makaleyi Yakov Mihayloviç 1916 yılında Moskova'da MK Rusya bürosu ile illşkide bulunan bir grup bolşevik ve M.S Olminski, V.P. Nolgin, I.I. Skvorzov-Stepanov tarafından çıkarılan "Priliv" (Su Kabarması) adlı toplu cilt için yazdı. Toplu cilt için bir makale de Vladimir İlyiç Lenin gönderdi.

Sverdlov, bolşevizmin düşmanları olan oportünistlere coşkuyla karşı çıkıyordu. Yakov Mihayloviç 1914 haziranında Troçkist dergi "Borba" (Mücadele) ve Plehanovcu gazete "Yedinst-

vo'nun (Birlik) yayımlanışını öğrenince şöyle yazıyordu: "Borba ve 'Yedinstvo'ya gelince, onların kitle içinde önemli bir etkinlik kazanacaklarına inanmıyorum... Onların, bütün tutumları, tasfiyecilerle giriştikleri belli bir polemikte dahi, tasfiyecilerden ayrılmıyor... Yalnızca düşüş döneminde bataklık, bir anlam ifade eder, 1909/1910 yıllarında Troçki'de olduğu gibi... Plehanovcu 'Yedinstvo'da durum daha iyi değildir. Plehanov, kavga eden 'kardeşler' arasında yüksek hakem rolü oynamak istemektedir. Ama o, yalnızca, adı aracılığıyla, kendi kişiliğinin otoritesiyle bu role ulaşmak istiyor. Hadi be; bu çok, çok az bir anlam ifade eder."

Lenin'in Zimmerwald solunu kurup, gerçek komünist 3. Enternasyonal için temel attığı, enternasyonalistlerin Zimmervald Konferansının haberi daha tam Turuhansk'a ulaşmamıştı ki, Yakov Mihayloviç yoldaşlara, uluslararası devrimci hareketin sorunlarıyla ciddi bir şekilde ilgilenmeleri gerektiğini kavratmaya çalışıyordu. O, 2. Enternasyonalin tarihi ve gelecekteki 3. Enternasyonalin görevleri üzerine bir dizi ders düzenledi.

Yakov Mihayloviç, bu dersler temelinde "Uluslararası İşçi Hareketinin Tarihi İçin Taslak"ı basıma hazırladı. Bu taslaklar, Yakov Mihayloviç tarafından planlanan büyük bir çalışmanın; 1. Enternasyonalin oluşumundan bu yana uluslararası işçi hareketinin tarihinin temelini oluşturuyordu. Bu kitap üzerine çalışma, Şubat Devrimiyle kesintiye uğradı ve Yakov Mihayloviç'in yeniden başlamasına imkan olmadı.

Unutmamak gerekir ki Turuhansk sürgünündeki yaşam koşulları, ürün verici bir bilimsel çalışmayı hiçbir şekilde teşvik edici değildi. Sürekli geçim endişesi, yaşamın küçük işleri, büyük güç ve zaman alıyordu. Sürgünler arasında çalışma ve mektup alışverişi de az enerji gerektirmiyordu.

Yakov Mihayloviç, M. S. Ominski'ye yazdığı bir mektupta;

"Yalnız gece çalışabiliyorum, zamanı, uykudan çalıyorum, uyumak için kendime en fazla dört-beş saat ayırabiliyorum" diyordu.

Bilimsel çalışma, materyal eksikliğinden olağanüstü zorlaşıyordu. Monastirskoye ve hele hele Selivaniha'da doğru dürüst bir kütüphane yoktu. Hiçbir yerde, ne bakılabilecek bir eser, gerekli bir kitap, istatistik tablo ya da dergiler; bilimsel ve edebi çalışmayı kolaylaştıran hiçbirşey yoktu. Yine de Yakov Mihayloviç bu engelleri aştı ve böyle bir çalışma yaptı. O, 26 Aralık 1913'de Domna Fedotovna Petrovskaya'ya; "Çok sıkı çalışıyorum, masa başında hemen hemen hiç kalkmadan 12 saat oturuyorum, kendimi çok iyi hissediyorum..." diye yazıyordu.

1916'da, kendisine küçük bir kütüphane oluşturdu kütüphanede Marx ve Engels'in temel eserleri, Lenin'in bazı eserleri, ayrıca Hilferding'in Rosa Luxemburg'un kitapları, bolşevik teorik dergi "Sosyal Demokrat"ın bazı sayıları, Alman sosyal demokrat dergi "Die Neu Zeit"ın birçok sayısı; bunun yanında "Sovremennik", "Proveşçeniye", "Saveti", "Russkoye Bogatstvo", "Naşa Zarya" ve "Sovremeniy Mir" de vardı.

Yakov Mihayloviç, Turuhansk sürgününde ayrıntılı bir şekilde bölgenin incelenmesiyle uğraştı. Ölçülemez düzeyde zengin, hemen hemen hiç araştırılmamış ve çarlık hükümeti tarafından büyük bir hapishaneye çevrilmiş olan bölge üzerine, zahmet ve ısrarla materyal topluyordu. Yerli halk, değişik yerleşim birimlerindeki sürgünler, köylülüler ve balıkçılar, Doğu Yakutlar ve Tunguzlar bu çalışmasında ona yardım ediyorlardı.

Tunguzlar ve Doğu Yakutlarla konuşabilmek için Yakov Mihayloviç, onların dilini öğrendi. Boris İvanov anılarında şöyle anlatır: "Yakov Mihayloviç, bazen bir Ren hayvanıyla ya da köpek kızağıyla benimle beraber Doğu Yakutların göçebe çadırlarına gitmek için gelirdi, onu orada iyi tanırlardı. Onun, Doğu Yakut kelimelerinin ve Rusça çevrisinin olduğu bir kitapçığı vardı. Yakov

Mihayloviç onlarla biraz anlaşabiliyordu."

Daha o zaman Sverdlov, Sibirya'nın gelişim perspektifleri üzerine düşünüyordu. Uçsuz bucaksız Rusya'nın kenar bölgelerinin bitmez tükenmez zenginliklerine gereğince değer verilmemesi gerçeği onun içini acıyla dolduruyordu.

Turuhansk sürgününde, sürgünlerin durumu üzerine Sverdlov şu makaleyi yazdı: "On Yıl Çarlık Sürgünü (1906-1916) ve Turuhansk Ayaklanması."

Taslaklar, makaleler ve özellikle de mektuplar Sverdlov'un felsefe ve toplumsal sorunlar, edebiyat ve kültür sorunları üzerine düşüncelerini içeriyordu. Daha sonra, fırtınalı devrim yıllarında bu taslaklara geri dönemedi ve bundan dolayı, kendi eserleri olarak tamamlayamadı.

Yakov Mihayloviç tekrar tekrar sanatın sorunları, onun sınıfsal karakteri ile ilgilendi. 15 Şubat 1915'de o yetişmekte olan genç bir heykeltraşa şöyle yazar: "İnsanca ortak yaşamın genel sorunları, modern entellektüel bir insanda, eğer biraz duyarlılığa sahipse, öne çıkmalıdır. Bu sorunların çözümü biraz başkadır. Burada sorun olağanüstü karmaşıklaşır... Sanat, ifade ettiği düşünce ile anlaşılabilir, herkese açık yapılabilir. Bununla beraber sanat, tabii, geniş kitlelere ulaşılabilir olamaz. Yeterli bir zamana sahip olduklarında ve maddi durumları nisbeten iyileştiğinde, eğer yoksullukla baskı altında tutulmuyorlarsa ve düşünceleri yalnızca bir parça ekmek etrafında hareket etmiyorsa, işte tam da o zaman, kitleler sanatla tanışabilir. Bu, gerçek sanatın, şimdilik, insanlık yaşamının iyileştirilmesi için gereksiz birşey olduğu anlamına mı gelir? Hayır, bu hiç de o anlama gelmez. Yaşamın yansımaları için duyarlı olan, aydınlanan herkes için ışıklı, mutlu bir yaşamı önceden gören bir sanatçı, çok şey yapabilir. Yaşamı yeniden biçimlendirenler arasında sanatçılar, onurlu bir yer alabilirler. Ama hangi koşullarda? Onlar, giderek genişleyen çevrelerin

düşüncelerini sarsabilirler, iyi bir yaşam için değiştirme isteği uyandırabilirler. Ve bunu iki yolla yapabilirler. Yaşamı bütün "çıplak"lığıyla göstererek bu yaşama dair hoşnutsuzluğa tercüman olarak ve değiştirme isteğini uyandırarak sanatçı, bu sonuca, bugünün uzlaşmaz çelişkilerle örülü yaşamını, uyumlu bir yaşamla karşılaştırdığında ulaşabilir. İnce ruhlu bir sanatçı için, birçok yol var. Önemli olan, yalnızca, onun yaratıcılığının bilinçli bir yaratıcılık olmasıdır. "Sanat sanat içindir" tezi etrafındaki bütün konuşmalar saçmadır. İnsan tarafından yaratılan her sanat, şu ya da bu insanlık çevresinin aynadaki resmidir. İnsanın bunu iyi anlaması gerekir."

Turuhansk sürgünündeki mektuplarında Sverdlov, çeşitli sorunlara değiniyordu. Ama hangi sorunla uğraşırsa uğraşsın onun her mektubu, işçi sınıfına, onun gücüne, proletaryanın gelecekteki zaferine inançla doluydu.

"Yaşayan Ruhu Kaybetmemek!"

Çarlık hükümeti, bolşevikleri, dünyanın unuttuğu Sibirya yalnızlığına sürgüne sürerken, onların sadece aktif politika yapma olanaklarını elinden almadı, onları, yanlızca uzunca bir süre eylemde safdışı bırakmadı, aksine her yolla insanları moralmen sakatlayabilmek, onlardaki "diri ruhu "öldürmek, aktif savaşçıları birer politik ve moral hurdaya döndürmek istedi. Sert hava koşulları, bir parça ekmek için sürekli uğraş, değerli olan herşeyden, sevgili davadan, akrabalardan ve yakınlardan, yoldaşların canlı dünyasından ayrılmak, hiç de seyrek olmayan bir şekilde, uğursuz bir rol oynamıyor değildi.

Ayakta duramayan bazıları oldu. Özlem, onların ruhunu kemiriyor, yiyiyordu; cesaretsizlik ve ümitsizlik baş gösteriyor ve insanlara yavaş yavaş sahip oluyordu. Onları, hiçbirşey ilgilendirmiyordu, hiçbir şeye istek duymuyorlardı. Küçük şeylerin tartışma ve dövüşe yol açması, bütün bölgelerde, yerleşim birimlerinde, birkaç politik sürgünün bulunduğu küçük kolektiflerin batmasına ve parçalanmasına yol açtığı oluyordu.

Turuhansk sürgününde, kendi küçük kulübesine ve kendi üzerine petrol dökerek evini ateşe veren ve kendisini yükselen alevlere atan bir sürgün, böyle bir kararsızlık durumu yaşadı. Hatta bolşevikler arasında bazıları nefret verici, moralmen çöküntüye uğramış birer hiç durumuna geldiler. İntihar olayları da vardı. Evet, zordu, Turuhansk gibi uzak, ümitsiz ve dünyanın unuttuğu bir bölgede sürgün çok zordu. Yakov Mihayloviç, L.N. Dilevskaya'ya "hepsinden daha beter. Herşeyden koparılmış olmak çekilmez, kopukluk korkunç" diye yazıyor.

Bu koşullar altında; dostluk duygusu, zamanında söylenen bir arkadaş sözü, basit, insani bir paylaşım, zor bir anda içtenlikle sunulan bir parça ekmek, sıcak bir öğle yemeği ya da birkaç ruble, büyük rol oynuyordu. Bir yoldaşı köklü bir şekilde, evet sıkı denetime alarak kendisini bırakmasına engel olmak, kendisine sahip olması için onu zorlamak, bir kitapla, herhangi birşeyle ve küçük birşeyle de olsa meşgul olmasını sağlamak bazen ne kadar da önemliydi!

İnsan için, yoldaşlar için, kavga arkadaşları için verilen sıkı savaşım, son dakikaya kadar "yaşayan ruhunu" korumasını bilen ve başkalarına da kendilerini kaybetmemeleri için yardım eden Sverdlov, sürgünlerin sevgi ve takdirini alıyordu.

O zamandan bu yana çok yıl geçti. Turuhansk sürgününde yaşayan bolşevikler, sürekli yaşama sevinci ve umutlu olan, ince ruhlu ve yardım sever Sverdlov'u özel bir sıcaklıkla bugüne kadar anıyorlar. Yakov Mihayloviç'in bütün çevresine de yaydığı genel politik ve parti içi gelişmelere azalmayan ilgisi, yoldaşlar için duyduğu sıcak endişe, her zaman son şeyi de onlarla paylaşmaya hazır oluşu, sindirilmiş olan yerlilerin sorunlarını paylaşma; bütün bunlar, Sibirya tundrasının umutsuz yalnızlığında öyle gerekli, öyle önemliydi ki.

"Yaşam uzak sürgünde ümitsizdi" diye kaydediyor Boris Iva-

nov anılarında, "sürgünün öldüren atmosferi, Turuhansk'daki Yakov gibi bir yoldaşın paylaşımı ve çalışması olmadan bizim için çekilmez olurdu. Yakov, bir biçimde doğallığı getirerek, sürgünü canlandırıyordu"

1913'ten 1915'e kadar Monastirskoye'ye pek uzakta olmayan Podkamennaya Tunguska'da sürgünde yaşayan Adolf Petroviç Taimi anılarında şöyle yazıyor: "Günün birinde ırmakta akıntıya karşı giden iki kayık göründü. Biz kıyıya gittik. Birinci kayık kıyıya yanaştığında, iki adam indi. Selamlaştık. Yeni gelenlerden biri Yakov Mihayloviç Sverdlov'du. Her zaman olduğu gibi, bize yabancı olan yoldaşları, gecelemeleri için davet ettik... Sverdlov, eğlenceli bir konuşmacı ve neşeli bir arkadaştı. Öğle yemeğinden sonra semaver masanın üstüne konuldu, gece yarısına kadar çay içerek oturduk ve sohbet ettik. Sverdlov Rusya'nın durumu üzerine konuşuyordu. O, devrimin kapıda olduğuna kesin inanıyor ve zaferinden şüphe duymuyordu. Bir insan cezaevine ya da sürgünde olduğunda, herşeyi karanlık görür, kendini şansız sayar; isteği dışında, durumu genel bir yenilgi olarak algılanır. Sverdlov'un yaşam cesareti ve iyimserliğine hayret ettim. Ben o zaman parti içinde hangi konuma sahip olduğunu bilmiyordum... Tabii, onun mükemmel bir kişilik ve alışılmadık bir insan olduğunu hissediyordum.

Yakov Mihayloviç'le karşılaşmamdan sonra, Podkamennya Tunguska'da yaklaşık iki yıl geçirdim ve ondan on, on iki mektup aldım... Sverdlov mektuplarında sadece politik sorunlara değil, sürgünlerin yaşamına da değiniyordu. Onun, sürgünde kendini kaybedenlere, çalışmayan ve öğrenmeyenlere nasıl kızdığını hatırlıyorum."

Yakov Mihayloviç, yerli halka, Rus köylülerine, balıkçı ve kürk avcılarına, Ostiyaklara ve Tunguzlara büyük sevgi ve ilgi gösteriyordu. Hala Turuhansk'ın yerli halkı Sverdlov'u anılarında-

kl "Büyük Doktor" olarak düşünüyorlar. Onların herbiri, öğüt ve öneri için sıkça ona gidebildiğini, aileden birisi hastalandığında Yakov Mihayloviç'i gece yarısı uyandırdıklarını ve hastaya yardımcı olmak için ayağının tozu ile koşup geldiğini hatırlıyor.

Turuhansk Sürgününe Gidiyoruz

Yakov Mihayloviç'e, Turuhansk'ın can sıkıcı yaşamı ve bütün sorunların yanında ailenin, bizim kaderimizin endişesi de yük oluyordu.

Mayıs 1913'de Petersburg'dan Ural'a gidip Yekaterinburg yakınına yerleştim. Orada 30 Temmuz 1913'de kızımız Vera doğdu. Kızımızın doğumundan kısa bir zaman sonra, Yakov Mihayloviç'in kızkardeşi Sofya'nın yaşadığı Saratov'a göçmek için izin aldım. Ama bir ay sonra şehri terk etmek zorunda kaldım ve bana sürgün yeri olarak Tobolsk valiliğine bağlı küçük Turinsk şehri gösterildi. Çocuklarımla Turinsk'e yakın bir yerde olan küçük Fabriçnaya köyüne yerleştim.

Orada, özellikle de ilk zamanlar, durumumuz çok kötüydü. Bir ağaç deposu bürosunda iş buldum. Burada üç beş kuruş kazanıyordum. Bununla çocukları yedirip giydirmem ve benim de yaşamımı devam ettirmem gerekiyordu. Bütün bunlar Yakov Mihayloviç'i rahatsız ediyor ve ona ek bir yük oluyordu.

Yakov Mihayloviç 24 Ekim 1913'de Domna Fedotovna Petrovkaya'ya şöyle yazıyordu: "Benim sevgili karım çok zorluk çekmek zorunda kalıyor... Benim için en kötü şey, tümüyle çaresiz olmamın bilincinde olmam, ona bir biçimiyle yardım edememdir. Biz ikimiz de bu durumdan çıkamayız, bir çok acı yaşamamız kaçınılmazdır."

Yakov Mihayloviç bana yardım etmek için ümitsiz bir şekilde çırpınıyor ve imkansızı başarıyordu. Arada sırada yardım da geliyordu. Bazen Yakov Mihayloviç'in liberal aydın çevreden tanıdıkları bana ek gelir sağlayan yazım işi getiriyordu. Yoldaşlar bana düzenli bir şekilde gazete, dergi ve kitap, bazen de elbise parçaları gönderiyorlardı. Daha Yekaterinburg'da, hiç beklemediğim bir anda elime para havalesi ulaştı: Yaklaşık on beş ruble ve buna ek olarak Nadejda Konstantinovna Krupskaya'dan dostça ve yürekten yazılmış bir mektup, Merkez Komitesinden de arada bir elime para ulaştı. Daha sonra açığa çıktı ki, Yakov Mihayloviç, bir yoldaş aracılığıya MK'ya zor durumda olduğumu iletmiş ve kendisi için olası belirlenmiş miktarın bana gönderilmesi ricasında bulunmuş. Nadejda Konstantinovna, onun ricasını yerine getirmiş. Krupskaya yoldaşın tuttuğu Merkez Komitesi adres defterinde benim Yekaterinburg ve Turinsk'deki adreslerimin karşısında, "para gönderin" notu boşuna yazılı değildi.

Ayrılığımız uzadıkça, Yakov Mihayloviç'in aileye ve çocuklarına özlemi büyüdü. 27 Ekim 1914'de şöyle yazıyordu: "Çocukların resimleri gözümün önünde, masanın üstünde duruyorlar... Hayır, mutlaka çocuklarımı ve sevgili küçük karımı yeniden görmem gerekir. Sevgilim! Siz sevgililerimi düşünmediğim tek an geçmiyor... Yüreğim için sevgi ve değerli olan insanlara içten bağlı olma bilinci, beni mutlu ve neşeli ediyor... Evet, birbirini seven insanları birbirinden ayıran çıplak şiddet ve barbarlıktır. Böyle bir barbarlığın sona erdirileceğine güvenelim."

Tabi ki benim için de durum daha kolay değildi. 1915'in ilkbaharına, sürgünlüğümün bitimine kadar, Yakov Mihayloviç'e gitmek düşünülmezdi.

Bu sürenin bitimi yaklaştıkça, ben bunun üzerine daha fazla düşünüyor ve Yakov Mihayloviç de bunu acil bir şekilde soruyordu. Ama herşey paraya bağlıydı.

Şubat 1915'de Yakov Mihayloviç şöyle yazıyordu:

"Bütün ailenin bir arada yaşaması, terazinin kefesine sığmayacak kadar bir şanstır. Yaşam olanaklarının dışında her şey, bütün düşünceler bunu gösteriyor." Yakov Mihayloviç o zaman Selivaniha'da yaşıyordu, ama benim kolayca iş bulabileceğim ve kendisinin de birşeyler kazanabileceği Monastirskoye'ye gönderilmesini sağlamada kararlıydı.

Yakov Mihayloviç bana bir kazanç olanağı arama çabasıyla Krasnoyarsk'daki yoldaşlara yazdı ve onlar da ona Krasnoyarsk yönetiminde, Monastirskoye'de bana herhangi bir iş verilmesi için ağırlıklarını koyacakları sözünü verdi. Maddi sorun böyle çözüldü. Ayrıca, bunu çözmek için olanak olmasa da gidecektim...

Yolculuk için ön hazırlıklarımız fazla zaman almadı. İki küçük çocukla yolculuk kolay olmasa da, sonuçta mutlu bir şekilde Krasnoyarsk'a geldik. Bizler burada sürgün bolşevikler, Yakov Mihayloviç'in kavga arkadaşları tarafından yürekten karşılandık. Onların arasında daha önceden tanıdıklarım, örneğin Yekaterinburglu Sergey Çerepanov da vardı.

Yoldaşlardan, Yakov Mihayloviç'in kendisini Monastirskoye'ye naklettirdiğini öğrendim. Onlar bana vapura kadar eşlik ettiler. Çocuklarla beraber 1915 Mayıs ortasında Yenisey'den aşağıya Monastirskoye'ye yola koyuldum.

Bizim küçüklerin garip bir çocukluğu vardı! Andrey babasını Tomsk cezaevinde ziyaret ettiğinde daha dört yaşında bile de-

ğildi. Anneyle Petersburg cezaevinde kaldı. Anne ve babayla bir buçuk yıl Narim ve iki yılda Tobalsk sürgününde yaşadı ve şimdi de üçüncü kez Turuhansk sürgününe gidiyordu. İki yaşındaki Veruşka da ikinci sürgününe gidiyordu.

Biz Monastirskoye'ye yaklaştıkça huzursuzluğum arttı. Yakov Mihayloviç'i son kez gördüğüm ve sesini duyduğum o şansız şubat gecesinden bu yana iki yıl geçmişti. Küçük Andrey babasını tümüyle unutmuştu ve Veruşka, o, daha onu hiç görmemişti.

Bir gün geçti... Bir gün daha. Uzakta yüksek kıyıda aniden beyaz bir çan kulesi göründü ve yanında beş küçük kubbeli bir kilise. Kilisenin sağında, arkada ve solunda kıyı boyunca küçük evler görünmeye başladı: Monastirskoye!

Yaklaşık on, on beş metre Yenisey'e sarkan kıyı hemen hemen dik bir dağ yamacına doğru gidiyordu. Monastirskoye orada kurulmuştu. Köyün arkasında sonsuz yabani tayga başlıyordu. Kıyıda, dağ yamacının alt tarafında oraya buraya dağıtılmış duran sandallar ve bir dizi kesilmiş ağaç kütüğü göründü. Kuzeyde yaşayanlara uzun karanlık kutup gecesi için tazminat ödemek istercesine, güneş parlıyordu.

Aniden kıyıdan bir sandal ayrıldı ve hızla bize doğru gelmeye başladı. Kürekçi kuvvetli bir şekilde küreğe asılıyordu. O yakınlaşıyor ve yakınlaşıyor; bir kürek daha, bir daha ve ben Yakov Mihayloviç'i tanıdım!

Monastirskoye'deki yaşamımız, düşündüğümüzden daha iyi ve düzenliydi. Oraya gelmemin hemen ardından meteoroloji istasyonu müdürü olarak bir yer bulmam mümkün oldu. İstasyon küçüktü, ben tek çalışanıydım ve ücret düşüktü, ama buna karşılık ailemizin yaşayacağı istasyona ait küçük bir ev vardı. Benim görevlerim arasında, düzenli bir şekilde Yenisey'de suyun ve havanın ısı değişimini, rüzgarın hızını ve yönünü, yağış yüksekliği-

ni ölçmek ve kaydetmek vardı. Yakov Mihayloviç bana, bu zor olmayan ve fazla zaman almayan işte yardımcı oluyordu.

Bunun dışında, köyün bazı öğrencilerine ders veriyorduk. Bütün bunlar bize ayda 75-80 ruble civarında bir para getiriyordu. Zor olsa da, biz bu parayla yaşayabiliyorduk, Yakov Mihayloviç'in arada sırada yazdığı bir makale için aldığı ücret, bir biçimde bütçemizin "plan dışı ekini" oluşturuyordu. Bu "ek"in yardımıyla bir inek satın aldık. Böylelikle küçükler için sürekli taze süte sahip olduk.

Narim'de olduğu gibi, Yakov Mihayloviç burada da bütün ev işlerini üstlendi. O hiçbir zaman altı ya da yediden geç kalkmaz ve hemen işe başlardı. İlk önce evin yanında ve nehirdeki gerekli meteorolojik ölçümleri hallediyordu. Yakov Mihayloviç Yenisey'den döndükten sonra ağaç doğruyor, ineği yemliyor, ahır pisliğini temizliyor; sonra da sobayı yakıyor, su koyuyor ve kahvaltıyı hazırlıyordu. Sekize doğru çocuklar kalkıyordu. Yakov Mihayloviç onları yıkıyor ve giydiriyordu. Çocuklarla uğraşmak da aynı zamanda onun işiydi. Benim tekrarlanan protestolarıma rağmen, bu işi ondan almama izin vermiyordu.

Yaklaşık sekiz buçukta kahvaltı yapıyorduk, sonra ders vermek için yola koyuluyordum. Bu zaman içinde Yakov Mihayloviç'e, bölgede yaşayan insanların çocukları, öğrenciler geliyordu. Saat on ikiye doğru serbestti ve öğle yemeği hazırlıklarına başlıyordu. O, harika yemek pişiriyordu. Örneğin Boris İvanov, Yakov Mihayloviç'in iyi yemek pişirdiğini, bu "sanat"ta bütün Turuhansk kadınlarını gölgede bıraktığını iddia ederdi. Yakov Mihayloviç'in Pelmenileri, bir çeşit et cepçiği, gerçekten de Monastirskoye'den de öte meşhurdu. Uzak yerleşim birimlerinden birçok yoldaş Sverdlov'un Pelmenilerini yemek için Monastirskoye'ye geliyordu.

Alışıldığı üzere, ikiye doğru öğle yemeği yiyorduk. Sonra

ben, bulaşıkları yıkıyordum. Bu hakkı uzun mücadeleler sonucu kazandım. Sonra beraberce eşyalarımızı yamamaya, tamir etmeye, gerekliyse yıkamaya girişiyorduk.

Beşe doğru Yakov Mihayloviç bütün ev işlerini bitiriyordu ve yediye doğru da alışıldığı üzere ilk misafirler geliyordu.

Bizi düzenli olarak Yakov Yefimoviç Bograd, Boris İvanov, Yakov Mihayloviç'den hemen sonra Selivaniha'dan Monastirskoye'ye göçen George Goloşçokin, Denis Dolbeşkin, Markel ve Valentina Serguşev, Martin İvanoviç Seltin, İvan Alekseyeviç Petuhov ve Anatoli Pissarev'den başka, Monastirsokye'de yaşayan diğer sürgünlerden de on beş yirmisi de bize geliyordu. Uzak ve yakın yerleşim birimlerinden yoldaşlar sıkça bize geliyordu. Yeni gelen bolşevik yoldaşlar da bir yer bulana kadar bizde kalıyorlardı.

Evin üç odası vardı. Büyük odada ben çocuklarla kalıyordum, diğeri küçük oda Yakov Mihayloviç'e yatma ve çalışma odası olarak hizmet ediyordu, aynı zamanda yemek odasıydı. Üçüncü oda oturmaya elverişli değildi; demir bir sobayla ancak ısıtılabiliyordu. Soba yakılmadığı zaman, gece, içeride buz gibi hava hakimdi. Bu oda sadece, bize birçok insan geldiğinde kullanılıyordu. Orada geceleyen yoldaşların hiç ara vermeden sobayı ateşlemeleri gerekiyordu ve buna rağmen yine de donuyorlardı.

Yakov Mihayloviç'in odasında, meslekten marangoz olan İvan Alekseyveviç Petuhov'un yaptığı büyük bir masa ve pek çok sandalye bulunuyordu.

Ayrıca bizim küçük bir mutfağımız vardı.

Odalar, her zaman düzenli bir şekilde toparlanır ve zemin paspaslanırdı. Çünkü Yakov Mihayloviç dağınıklıktan hoşlanmazdı.

Akşamları heyecanlı konuşmalarla geçiyor, son gelişmeler görüşülüyordu. Yaşam canlanıyordu. Çoğu kez Yakov Mihayloviç konuşma yapıyor ya da konferans veriyordu. Diğer yoldaşlar da söyleşi ve konferans veriyorlardı. Böylesi günlerde eve sessizlik hakim olurdu. Orada bulunanların hepsi, tutulmuş nefeslerle konuşmacının net, akıcı konuşmasını dinlerdi. Alışıldığı üzere Yakov Mihayloviç herhangi bir tez geliştirir, açıklar, ve bunu, gerçeği açıklayan zengin meteryallerle destekler, sonuç olarak da, geniş teorik genelleştirmelerde bulunurdu. Anlatımın mantığı ve basitliği sayesinde bütün konuşmalar ve konferanslar, karmaşık teorik sorunları ele alanlar için olağanüstü kavratıcı ve anlaşılır oluyor, hatta az eğitim görmüş bir dinleyici tarafından bile anlaşılabiliyordu.

Bograd; mükemmel, neşeli ve zeki bir anlatımcıydı. O bir çok kez yurtdışında kalmış ve çok şey görmüştü. Bu yüzden, Avrupa ülkelerinin yaşam ve çalışma koşullarını, devrimci savaşımını canlı ve renkli bir şekilde açıklıyordu.

Böyle ciddi konuşmalar ve konferansların ardından sıkça, beraberce taygaya giderdik. Güçlü ve iyi bir sesi ve kulağı olan Valentina Serguşeva "onanmış" bir şarkıcıydı. Ses ayarlaması yapılır ve sonra, Sibirya'nın yalnız taygasında kuvvetli Rus özgürlük türkülerini söylerdik. Devrimci proletaryanın kavga marşlarını, özellikle de bizim çok sevdiğimiz "Varşvyonka" ve "kızıl bayrak" söylenirdi.

Böyle geziler, sıkıca gürültülü ve neşeli boğuşmalara, tam anlamıyla kartopu savaşına dönüşürdü. Birbirimize karşılıklı olarak kar yığını atıyorduk ve kim, dikkat etmez ve karşıtının atışlarından kurtulamazsa, onun durumu kötü olurdu.

Bizim kartopu savaşımızın girişimcisi ve önderi alışıldığı üzere Yakov Mihayloviç'di. İster çevik ve küçük Boris İvanov veya büyük ve kuvvetli Bograd olsun bir anda karşıtını öyle bir tu-

tardı ki, kişi kendisini mutlaka kar yığını içinde bulur; yere yığılanın üzerine oturan Sverdlov, alta düşenin yakasına bir avuç kar koyardı.

Mihayloviç, yüksek sesle; "Evet şimdi çay içmeye gidiyoruz" diyerek yorgun, kızarmış yanakları, neşeli ve heyecanlı havasıyla bütün topluluğu bizim eve çekerdi. Burada herkes işinin başına geçer; biri semaveri kurar, bir diğeri bardakları getirir ve yine bir diğeri de masayı donatırdı.

Sonra çay içilirdi. Yeniden neşeli ve doğal bir konuşma başlardı. Yan odada, her türlü gürültüye alışkın olan Andrey ve Veruşka derin uykuda olurlardı.

Saat dokuz ile on arasında herkes evine gider, Yakov Mihayloviç ise çalışmaya başlardı. Şimdi, akşamın geç saati ve gece; onun için günün sıkı kısmı başlardı. Kendi kitapları ve materyalleri başında en az dört beş saat otururdu: Okur, tasarlar, özet çıkarır, not alır, kopya çoğaltırdı. Gece ikiden önce uyumazdı, ama sabah saat altı yedide, yine ayakta olurdu.

Yakov Mihayloviç arkadaş çevresiyle neşeli akşamları severdi. Misafirperverdi ve yoldaşlarına hizmet etmek onun hoşuna giderdi. Turuhansk sürgününde yiyecek maddelerinde çok fazla seçenek yoktu, ama var olanlardan da çok lezzetli şeyler hazırlanıyordu. Geleneksel bir yemek, Sibirya Pelmenisiydi. Turuhansk bölgesinde bunlar, ren hayvanı etinden hazırlanırdı. Başka bir et cinsi, bizim için ulaşılamaz bir lükstü. Ama ren hayvanı eti de, eğer tazeyse, lezetliydi, gerçekten güzeldi.

Pelmeniler, her zaman beraber hazırlanıyordu: Kıymayı ve hamuru Yakov Mihayloviç hazırlıyordu. Bunu hiç kimseye bırakmazdı. Ama biçim vermeyi herkes yapıyordu; sessiz sakin, şakacı Bograd, Markel Serguşev, Philip Goloşçokin ve meslekten fırıncı ve kendi işinin sanatçısı olan Boris İvanov.

Sonra, Yakov Mihayloviç, neşeli bir yüzle ocakta yerini alır

ve herkes masaya otururdu. Neşe ve şakaların sonu gelmezdi. Bizde hiçbir zaman alkol olmazdı. Yakov Mihayloviç votka ve şarap hiç içmezdi. Yalnızca sıkıntılı bir ruha sahip olan insanların yapay bir şekilde kendilerini neşelendirmek zorunda olduklarını söylerdi.

Pelmenileri her zaman fazladan ve hatta birkaç yüz tane birden yapardık. Hemen yemediklerimiz soğuğa, anında taş gibi dondukları yere bırakılırdı. Bu yolla pelmeniler aylarca saklanabildi ve eğer uzak yerleşim birimlerinden beklenmedik misafirler gelirse, kaynamış suya bir kaç tane atılır, öğle ya da akşam yemeği hazır olurdu.

Şabe balığı da sevilen bir yemekti. Onun hazırlanmasını Yakov Mihayloviç, Maksimkin Yar'da öğrenmişti. Çok basitti; çiğ balık, donana kadar dışarı bırakılırdı. Sonra et keskin bıçakla dilimlenir ve parçalanır, hafif tuzlanır ve baharatlanarak sirke dökülür; böylece şabe balığı tamam olurdu. Balığın ne kaynatılması ne de kızartılmasına gerek vardı.

Özellikle kışın balık, bizim temel beslenme maddelerimizden biriydi. Et, hatta ren hayvanı eti her yerde, her zaman bulunmadığı gibi pahalıydı da. Ama balıkları, sürgünler kendileri tutuyordu. Arada sırada kolan balığı ağa takılırdı. Onlardan elde edilen havyar- bazılarında yarım kiloya kadar- hemen tuzlanır ve bir kaç gün sonra da yenilmeye hazır olurdu. Sonra da bizim için iyi bir ziyafet başlardı. Böyle bir şansa balıkçılar her zaman sahip olamazdı, bazen ne etimiz ne de balığımız olurdu. O durumlarda çocuklara süt yardımcı olurdu, biz de oruç tutmak zorundaydık.

Duma Grubu

Turuhansk sürgününe ulaşmamızdan kısa süre sonra oraya gönderilen Duma vekilleri de ulaştılar: Badayev, Muranov, Petrovski, Samoylov, Şagov ve Duma duruşmasında hüküm giymiş olan Kamenev, Linde ve Yakovlev. Misafirler, Turuhansk sürgünleri tarafından yürekten ve sıcak karşılandılar. Tabii ki, çarlık rejiminin acımasızca hesaplaştığı yoldaşlarımızın elinden Dumanın kürsüsünün alınması üzücü bir şeydi. Ama ne kadar yenilik ve izlenim getirmişlerdi? Sürgün olmalarından birkaç ay önce Lenin'le bir araya gelmiş ve onunla konuşmuşlardı! Soruların ve açıklamaların sonu gelmiyordu.

Yakov Mihayloviç Duma sürgünlerini Monastirskoye'ye götüren vapuru bir kayıkla karşıladı ve vapura bindi. "Selamlaştık" diye yazıyordu F.N. Samoylov anılarında. "Yürekten kucaklaştık. O, 'Siz işinizi devrimin, işçi sınıfının yararına, çok iyi bir şekilde sonuçlandırdınız. Kayığa binin, şimdi yeni yerleşim bölgenize gidiyoruz' dedi.

"Kayığa oturduk, kıyıya gittik, yokuşu çıktık ve bizi bekleyen sürgün yoldaşlarla beraber Yakov Mihayloviç'in evine gittik. Hemen mahkememiz ve aşamalı yolculuğumuz üzerine soru yağmuruna tutulduk. Biz de sürgün yaşamı, tanıdıklar ve yoldaşlar hakkında bilgi alıyorduk.

"Geçici olarak Yakov Mihayloviç'de kaldık ve çoğunluğumuz ilk geceyi onun evinde geçirdik", diye yazıyordu.

Duma vekillerinin gelişi, Turuhansk sürgünündeki bütün bolşevikleri çok heyecanlandırdı. Bu mahkemenin uluslararası proleterya hareketi açısından nasıl bir rol oynadığını, daha önce gazetelerden anlamıştık. Duma grubu aleyhine açılan dava sayesinde, soyguncu işgal savaşını köşeye sıkıştıran ve bütün ülkelerin işçilerinin silahlarını gerici ve burjuva hükümetlere karşı çevirmelerini içeren bolşeviklerin çözümlemeleri, bütün dünyada yaygınlaştı. Bu çözümlere iddianamede yer verildi ve mahkeme salonu kürsüsünden haykırıldı. Ama biz, hakkında her dava açılanın duruşmada, onuruna yaraşır şekilde davranmadığını, örneğin Kamenev'in MK ile ilişkilerini inkar ettiğini ve bolşevik çözümlerden vazgeçtiğini biliyorduk.

Lenin, 29 Mart 1915'te davaya ilişkin derin bir değerlendirme yaptı. O mahkemenin olumlu yönlerini tespit etti, ama Kamenev'in yanlış tavrına da işaret etti. Lenin, dava sürecinde, "Rus sosyal demokrasisinin öncü birliğinin mahkemede yeterli bir duruş sergilemedi, Rosenfeld'in[1] yaptığı gibi sosyal yurtsever bay Yordanski ile dayanışma içerisinde olundu ya da MK ile aynı düşünülmediği ispatlanmaya çalışıldı" diye yazıyordu. Lenin bu tutumu; "Yanlış ve devrimci bir sosyal demokratın bakış açısıyla geçerli olmayacak bir metod... Yoldaşların... mahkemenin açık kapılarını, sadece çarlığın değil aksine sosyal şövenizmin her

[1]– ***Rosenfeld:*** *Kamenev'in takma adı.*

yansımasına karşı düşmanca karşı durmak; onu doğrudan doğruya açığa çıkarmak için kullanmaları gerekirdi" diyerek yargılıyordu.

Vekillerin ve beraberlerinde yargılananların Monastirskoye'ye geldikleri zaman, Turuhansk sürgününde olan bizler, Lenin'in duruşmaya ilişkin değerlendirmesini bilmiyorduk. Başta Sverdlov olmak üzere bir dizi yoldaş gazetelerden duruşma üzerine okumuşlar ve Kamenev'i mahkum etmişlerdi. Onlar, duruşmanın, sosyal demokrasinin yaklaşımları açısından yeterince kullanılmadığı düşüncesindeydiler.

Daha 1915 Mart sonunda Y.M. Sverdlov, Moskova'daki yoldaşlara şöyle yazıyordu:

"Vekillere karşı duruşmadan memnun değilim. O başka türlü kesin, güçlü olmak zorundaydı. İnsanın az ceza alma düşüncesini tümüyle atması gerekirdi."

Uzak yerleşim birimlerindeki yoldaşlar, vekillerin geldiğini duyunca Monastirskoye'ye geldiler

Duma grubunun mahkeme sonuçlarını görüşmek, ama aynı zamanda her bir yargılananın mahkeme önündeki tutumunu analiz etmek için, sürgündeki bolşeviklerin olağanüstü toplantısı kararlaştırıldı.

Olağanüstü, farklı bir toplantı oldu. Tabi birçok MK üyesi katıldı; F.I. Goloşçokin, Y.M. Sverdlov, S.S. Spandarian, J.V. Stalin ve 1914'de Duma grubunu yönetmek için MK tarafından Petersburg'a gönderilen, merkez yayın organı yayın kurulu üyesi Kamenev. Onun dışında bütün bolşevik Duma vekilleri bulunuyordu: A.J. Badayev, M.K. Muranov, G.I. Petrovski F.N. Samoylov ve N.R. Şagov; beraber yargılanan: F.V. Linde ve V. Yakovlev. Bundan başka, sürgün bolşeviklerden D.P. Dolbeşkin, M.S. Serguşev, A.A. Maslennikov; bu satırların yazarı ve başkaları.

G.I. Petrovski'nin anılarında yazdığı gibi "görüşmenin bütün gidişatını Y. M. Sverdlov yönetiyordu."

Herkes bu toplantının önemini kabul ediyordu. Mahkemeden sonra vekiller ilk kez bir parti toplantısında, hem de böyle yetkili biriyle konuşuyorlardı.

Duruşmanın raporunu Petrovski sundu. Ondan sonra Kamenev'e söz verildi. Kamenev'in duruşmanın ilk gününden itibaren çarlık cellatlarından mümkün olduğu kadar az ceza dilenmeye çalıştığını biliyorduk. O, mahkeme önünde, bolşeviklerin savaşa ilişkin tutumlarını paylaşmadığını ve bozguncu bir yaklaşımın karşısında olduğunu açıklamıştı. Yoldaşların baskısı altında tutumunu biraz değiştirmiş, fakat mahkeme salonunda, bir kez dahi bir bolşeviğin, hele de MK temsilcisinin olması gerektiği gibi bir tavır sergilememişti.

Kamenev, toplantımızda bir yılan balığı gibi kıvranıp duruyordu. O, tutumunu; yargılananların savaş mahkemesi ve darağacıyla tehdit edildiğini, bolşeviklerin savaşa ilişkin tutumlarından kendini soyutlamasının gerekçesi olarak gösteriyordu. O, kendisi için değil, bütün bolşevik vekiller için endişe duymuş olduğunu ifade ediyordu. Birçok konuşmacı Kamenev'in tutumunu sert bir şekilde eleştirdi. Özellikle Sverdlov'un, Muranov'un ve Spandarionun etkileyici ve ikna edici konuşmaları hatırımda. Kamenev'e karşı çok sert davranmak istemeyen bazı yoldaşların tutumu, onun onurlu olmayan bu tutumunun mahkum edilmesini hafifletti.

Toplantının istemiyle, Y. M. Sverdlov ve S. S. Spandarian, hemen Lenin'e ve Rusya parti örgütlerine gönderilmek üzere bir karar metni kaleme aldılar.

Vekiller ve onlarla beraber yargılananlar, Monastirskoye'de uzun bir süre yaşamadılar, daha 1915 yaz sonu önce Yenisey'e ve oradan da Sibirya'nın değişik yerlerine yerleştirildiler.

Vekiller gidene kadar düzenli bir şekilde Yakov Mihayloviç'e geliyorlardı, hatta F. N. Samoylov bir süre bizde kaldı.

O, anılarında "Monastirskoye köyünde kaldığımız tüm süre zarfında Yakov Mihayloviç ve ben göbeği beraber kesilmiş gibiydik. O sürekli kendine güvenen ruh hali sayesinde yakında olacak devrime olan inancını sürekli canlı tutuyor ve bununla zor sürgün koşullarını bizim için hafifletiyordu..."

Monastirskoye'de Boş Zaman Pervasız Polis Komiseri

Bazen, özellikle de Aziz Bayramı günlerinde Monastirskoye'de halk eğlenceleri düzenlenirdi. Bölgenin amatör aktörleri sıkça tiyatro oyunları sergiliyor, akşamları dans düzenliyorlardı. Bu akşamlar, Monastirskoye yerlilerine bir araya gelme ve birbirlerini görme olanağı veriyordu. Uzak göçebe kamplarından ve yerleşim birimlerinden gelen Ostiyaklar ve Tunguzlar da bu akşamlara katılıyorlardı. Sürgünleri meraklı bir şekilde süzüyorlardı: Bunlar ne tür insanlar olabilirdi?

Yakov Mihayloviç böyle akşamlara mutlaka giderdi ve beni de beraberinde sürüklerdi. Tiyatro oyunu sona erip dans başladığında, bölgenin müzik grubu her zaman iyi olmasa da, coşkuyla bir kodril yada valzer çalmaya başladığında herkes kendisini duvara yaslıyor ve hiç kimse başlangıç yapmak istemiyordu.

"Sonra bana dansı başlatmaktan başka bir yol kalmıyor" diye cesaretli bir şekilde çağırıyordu Sverdlov; Gözü pek bir şekilde saç perçemini geriye atıyor, ortaya atılıyor ve dans etmeye başlıyordu. Dans edemiyordu, o ne figür ne de adım biliyordu, ama

o öyle bir coşku ve rahatlıkla hopluyordu ki salon gülmekten kırılıyor, cesaretliler oyuna giriyor ve hemen genel bir neşe hakim oluyordu.

"Bu bir politikacı" diyordu yerliler.

"Hoşa gidiyor."

"Şuna bak, nasıl da hopluyor."

Dans sona erince Yakov Mihayloviç, yeni bir eğlence düşünürdü. Halk oyunları, gaj oyunu düzenliyordu ve böylece insanları, basit, ama dürüst ve ortak bir neşe içinde birleştiriyordu. Karnavalda halk eğlencelerine neşeyle katılırdı Yakov Mihayloviç. Bu günlerde Monastirskoye'nin bütün halkı ve dışarıdan gelenler, hemen hemen dikey olan Yenisey kıyısında toplanıyorlardı. Coşkulu yerliler, elli kulaç yüksekliğindeki yamaca su dökerek başdöndürücü bir buzdağının oluşmasını sağlıyorlar. Çocukluğundan beri tehlikeli yamaçtan aşağıya kaymaya alışkın olan Monastirskoye gençliği kızak kayıyordu. Onların arasında rekortmenler ve ustalar vardı. Her şeye katılan küçük çocuklar da yetişkinlerin gerisinde kalmıyorlar. Hatta karnavalın ilerleyen günlerinde bu coşkuya kendini kaptıran yaşlı başlı erkekler de, kızağın üzerine oturuyorlardı.

Bu arada kaza olmuyor da değildi. Sağ selim kıyıya varmak, büyük bir yetenek gerektiriyordu. Kızak sürücüsü, ayaklarını kızak taban tahtalarına bastırıyor, kızağı yamaçtan aşağıya yönlendirmek için, ellerinde kısa saplar tutuyordu. Yanlış bir hareket, yamaçta bulunanların gürültülü kahkahaları arasında kızağın bir tarafa, şanssız kızak sürücüsünün de diğer tarafa fırlamasına yetiyordu.

Bir gün, neşenin doruğa ulaştığı bir sırada, bir astsubayın refakatinde polis komiseri Kibirov, kalabalığın içinde göründü. Her ikisi de şişman, kızıl suratlı idi. Anlaşılan, yönetici baylar bayram eğlencesinde iyi tıkınmışlardı.

"Bay komiser!" diye bağırdı, Yakov Mihayloviç ve cesaretli bir şekilde Kibirov'a doğru gitti. "Burada bazıları, komiserin dağdan aşağıya asla kayamayacağını, onun korktuğunu söylüyor. Ama ben bunun tam tersini iddia ettim: 'Cesaretli bir polis komiserimiz var, onun için bu küçük birşey, o, daha yüksek dağlardan kayabilir' dedim. "Lütfen astsubayınızla beraber kayarak bize ne kadar cesaretli ve yetenekli bir komiserimiz olduğunu gösterin!"

Gençlerden biri hemen büyük, dayanaklı bir kızağı yanaştırdı. Kalabalık yavaşça mırıldanmaya başladı. Polis komiserinin otoritesi söz konusuydu. Eğer Kibirov, öğle yemeğinden sonra votka içmemiş olsaydı, buna belki de cesaret edemezdi. Kızağa oturdu. Kızak, onun ağırlığından çatırdamaya başladı. Ürpermiş olan assubayı zorla önüne oturttu, haç çıkardı ve yolculuk başladı.

Böyle iki yağ tulumunun ağırlığı, kızağı nefes kesecek hızda öne doğru sürüklüyordu. Ama "cesur sporcuların," nehire ulaşması mümkün olmadı. Doğrusunu söylemek gerekirse, ulaştılar, ama kızağın üstünde değil, biraz alışık olunmadık bir şekilde: Kızak daha yamacın yarısına ulaşmadan sağa sola kaydı, devrildi ve büyük bir alt üst oluş yaşandı. Komiserin kafasının ve assubayın ayaklarının nerede olduğunu tespit etmek mümkün değildi. Bu insan yumağı, müthiş dağdan aşağıya yuvarlanmaya başladı.

Komiser her ne kadar assubaya yapışsa da (ya da assubay komisere, bunu söylemek mümkün değildi), sonunda bir çukurda öyle bir sallanıp sarsıldılar ki, birbirlerinden koptular ve aşağıya doğru yolculuğu tek başlarına sürdürdüler.

Bu arada, seyircilerin kıs kıs gülüşlerini tarif etmek mümkün değildi, gülmekten kırılıyorlardı. Kibirli, burnu havada gezen, bölgenin küçük kralı Kibirov, alay konusu olmuştu. Sürgünler gülüyorlardı, köylüler gülüyorlardı, memurlar da gülmekten kırılı-

yorlardı. Hatta, temiz yürekli Tunguzlar ve Ostiyaklar gülmekten kendilerini öldüreceklerdi. Sadece Yakov Mihayloviç ciddi duruyor ve;

"Ay ay ay beyler! Bu iyi değil!" diye sitem ediyor; "Öyle itibarlı insanlar, orada zor duruma düşmüşler ve siz daha gülüyorsunuz! ay, ay, ay!" diye de, sözde bizlere çıkışıyordu.

Yakov Mihayloviç'in bu çıkışması yeni bir gülme fırtınasına yol açtı, şenlik bununla sona ermemişti.

"Haydi yardıma" diye bağırdı Sverdlov. Soğukkanlı bir şekilde bir kızağın üzerine atladı, becerikli bir şekilde sopaları eline aldı. Ok hızıyla aşağıya indi ve abartılmış bir sevecenlikle, zorlukla ayağa kalkmış efendilerin durumunu sordu. O an altın değerindeydi: Kibirov'un tören mantosu dikişlerinden patlamış, gözlerinin altında büyük mavi bir leke parlıyor ve dağılmış burnundan kan akıyordu. Assubayın durumu, ondan daha iyi görünmüyordu. Tükürerek, lanetleyerek, oflayıp puflayarak dağı tırmadılar ve alelacele ortadan toz oldular.

Monastirskoye köylüleri uzun süre bu neşeli geceyi anımsadılar.

Yakov Mihayloviç, dağdan aşağıya inmeye cesaret eden az sayıda sürgünden biriydi. Volga'da büyüyen ve çocukluğundan beri sporu seven Yakov için vadiye cüretkarca iniş bir zevkti. O, Narim'de olduğu gibi Turuhansk'ta da spora devam etti.

Daha Kureyka'dayken Yakov Mihayloviç bana şöyle yazıyordu: "Ev yolunda (Selevaniha'dan Kureyka'ya- Yazar), sonbahara kadar komşu yerleşim birimlerinden tek başıma iyi bir şekilde baş edeceğim bir kayık kiraladım... Yenisey burada geniş, -tahmine göre beş verst- yanıma köpeği ve çekme halatı alıyorum ve yolculuğa başlıyorum. Bazen kürek çekiyorum, bazen de köpek beni çekiyor."

Yakov Mihayloviç köpekleri çok seviyordu. O, daha Kureyka'da, Turuhansk sürgününde oraya buraya gidişinde yanından hiç ayırmadığı, mükemmel bir hayvan edinmişti. Selivaniha ve Monastirskoye'deyken köpeği vardı. 1914 Ekiminde Yakov Mihayloviç bana Selivaniha'dan şöyle yazıyordu: "Kendimize ait kızak çeken iki köpeğimiz var, bunlardan birini Kureyka'dan getirdim. Çok mükemmel bir köpek, adı 'Pyos'. Ben onu öyle vaftiz ettim!"

Pyos, gerçekten de çok iyi bir köpekti. Monastirkoye'ye geldiğimde buna inandım. O küçük bir kurt büyüklüğünde olmasına rağmen, olağanüstü güçlü ve akıllıydı. Tüyleri koyu siyahtı, ama alnının, göğsünün ve ön ayaklarının bazı yerlerinde boz beyaz benekler vardı, kulakları bir kurtta olduğu gibi dik duruyordu.

Polisler, Pyos'un "özel" gözdeleriydi. Onları şiddetli bir nefretle takip ediyordu. Polislerden birinin çite yaklaşması, Pyos'un kinle ona saldırmasına yetiyordu. Polise de kaçmaktan başka bir yol kalmıyordu. Polislerin, evimize beklenmedik bir ziyareti asla yapamamalarını Pyos'a borçluyuz. Onlar sokak kapısından eve yanaşmak, pencereyi çalmak ve Yakov'un bahçeden dışarıya çıkıp saldırıya hazır Pyos'u sakinleştirmesini beklemek zorundaydılar.

Bu çok iyiydi; çünkü sıkça, izin almadan uzak yerleşim birimlerden gelen konuklarımız olurdu. Eğer polisler bizde böylesi misafirler yakalamış olsalar, bu hem bizim için hem de konuklarımız için büyük zorluk demekti. Pyos sayesinde herşey yolunda gidiyordu. Evimiz köyün tam sonunda bulunuyordu ve iki kapısı vardı. Biri, etrafı çitlerle çevrili olan bahçeye, diğeri de taygaya açılıyordu. Yakov Mihayloviç acele etmeksizin Pyos'u sakinleştirir ve polisleri içeri alırken, ben, yoldaşı diğer kapıdan geçirerek taygaya götürürdüm. Pyos ise, orada, davetsiz konuğu baştan sonuna kadar beklerdi.

1917 Şubatı'nda bizi ilgilendiren bir haberin bölge polis yönetimine ulaştığından haberdar olduk. Polisler, polis komiserine sundukları raporda; kendisinin verdiği emri yerine getirmelerine rağmen kimin Sverdlov'un evinde yılbaşı eğlencesine katıldığını tespit edemediklerini belirtiyorlardı. Pencereler donduğundan, içerindeki herhangi bir şeyi görmek mümkün değildi, Bahçeye de "siz muhteremin bildiği" köpek bırakmadı; bu yolla Pyos da polis raporlarına geçme şerefine erişti.

Pyos efendisine sınırsız bir sevgiyle bağlıydı ve onun yanından bir adım bile ayrılmazdı. Sverdlov nereye giderse gitsin, Pyos onun ensesindeydi. Sverdlov'un Monastirskoye'de nerede olduğu her zaman bilinirdi. Çünkü Yakov Mihayloviç nerede bulunursa, bizim Pyos'umuz da onun bulunduğu evin kapısının önünde, taş gibi hiç hareket etmeden otururdu.

Yakov Mihayloviç de dört ayaklı arkadaşına bağlıydı. 1916 sonunda Pyos öldüğünde çok üzüldü; yerli bir avcıya Pyos'un derisini yüzme ricasında bulundu. Bu deri sonraları Kremlin'de, Yakov Mihayloviç'in yatağının önünde sürekli bulunuyordu.

Günlük yaşamın sıkıntıları, dünyayı tehdit eden gelişmeler ve onların uzak Turuhansk sürgününe ulaşan boğuk yankılarına bakışımızı bulandırmıyordu. 1916 sonunda duyulmadık bir olay, Turuhansk bölgesinde bulunan sürgünleri büyük bir heyecana sürüklendi. Aralarında bazı bolşeviklerin de bulunduğu bir kısım idari sürgün, askere çağrıldı. Eğer kendi düşmanlarını da ordu saflarına çağırma adımını atıyorsa, bu, çarlık hükümdarlığının ne kadar berbat durumda olduğunu gösterirdi.

Bütün Monastirskoye halkı askere çağrılanları uğurluyordu. Yola koyulanlar oradan ayrıldıklarından dolayı seviniyorlardı. Bir sürgünü kışlada daha ağır şeylerin beklediğini biliyorladı. Ama, onlar birkez ordunun içine girdikten sonra, balıklama devrimci çalışmaya atlayacaklardı. Her halükarda onlar açısından Turu-

hansk kar çölünde hareketsizliğe zorlanmışlık bitiyordu.

Köy sokağında yirmi kızak duruyor, yoldaşlar, ufak tefek eşyalarını yüklüyorlardı. Bütün bölge polisi hazır bulunuyordu. Göndermeyi polis komiseri bizzat kendisi denetliyordu, ama sürgünler onu önemsemiyorlardı. Cesaretli konuşmalar yapıldı, herkes o anda ne düşündüğünü ve hissettiğini söyledi.

Yakov Mihayloviç için çok zordu. Yoldaşlarla beraber gitmeyi çok istemesine rağmen, sürgünde kalmak zorundaydı. Ama olayların gidişatı, onun da uzun süre Monastirskoye'de kalmayacağını gösteriyordu.

"Hoşçakalın" diyordu Sverdlov ayrılanlara; "yakında görüşmek üzere - Petersburg'da! Evet! Başka hiçbir yerde değil, Petersburg'da"

Herşey tamamdı ve yola çıkma zamanıydı. Birisi "Varsavyanka"yı başlattı, herkes şarkıya katıldı ve harekete geçen kızakların arkasında topluca yürümeye başladılar. Yenisey'in dik kıyısında son bir kez tokalaştılar, ayrılanlar kızaklara oturdular; vedalaşırken şapkalarını salladılar. Biz de onlara arkalarından el salladık ve kıyıda çok uzun bir süre kaldık...

1917 Martının ilk günlerinde Monastirskoye'ye sevindirici bir haber ulaştı: Çarlık mutlakiyeti yıkılmıştı. Polis komiseri Kibirov'un aklına gelen, haberleri sürgünlerden saklamaktan başka birşey değildi. Ama sürgünlere özel telgraflar geliyor ve posta çalışanları bunları, polis komiserinin iznini almadan alıcıya ulaştırıyordu.

Yakov Mihayloviç, Krasnoyorsk'tan telgraf alanların ilklerindendi. Şimdi Boris Ivanov tarafından komuta edilen Sibirya 14. Piyade alayı askerleri, bu telgrafla onu kutluyorlar ve alayda, kendi aralarında toplamış oldukları yol parasını gönderiyorlardı.

Yenisey'den, Monastirskoye'deki yoldaşlardan birine, bolşe-

vik Maslennikov'un bölge komiserliğine atandığına ilişkin yetki gelmişti. Onun eski Turuhansk polis komiserindeki dosyaları ve değerli eşyaları devralması ve Sverdlov'un Krasnoyarsk'a dönüşünü yola koyması gerekiyordu.

Dönüş için acele etmek gerekiyordu. Krasnoyarsk'a kadar at kızaklarıyla bin verstten fazla yol almak gerekiyordu. Üstündeki buz, her an çözülebilecek olan Yenisey, tek yoldu. Ancak, hiç durmadan, gece gündüz yol alınırsa bu başarılabilirdi. Yolda kalınır ve buz zamanından önce erirse bu, vapurların işlemesine kadar iki ya da üç ay beklemek anlamına geliyordu.

– Birinci kitabın sonu –

Bibliyografya:

Aleksandrovna Dilevskaya, Olga ve Vera

İki bolşevik kızkardeş Moskova'dan Narim bölgesine sürgün edildiler. Anneleri, Lyubov Nikoloyevna Dilevskaya, onlara kendi isteğiyle eşlik etti. İkisi de aktivitesi yüksek insanlardı; özellikle, 1918 yılında Tyumen'de Kolçak çetesi tarafında öldürülen Olga olağanüstü enteresan ve sosyal bir insandı. Çok yönlü eğitilmişlerdi, iyi şarkı söylüyorlar, edebiyat ve sanatı tanıyorlardı. Yürekten davranmak ve misafirperverlik onları ifade ediyordu. Yakov Mihayloviç'in bu aileyle yakın dostluğu vardı.

Aşihmina, Aleksandra Asarjevna
(Takma adı; Andreyeva)

Bolşevik ve profesyonel devrimci. Ekim Devrimi'nden sonra devlet mekanizmasında yönetici görev aldı.

Baturin, N.N. (takma ad)

Nikolay Nikolayeviç Samyatin; Bolşevik, profesyonel devrimci, SBKP(B)'nin seçkin yazarı ve tarihçisi. Ekim devriminden sonra, bilimsel çalışmalar yaptı. Moskova'da Sverdlov Üniversitesi Rektörü olarak ve SBKP(B) MK'sı nezdinde İstpart (Ekim Devrimi ve parti tarihi üzerine dökümanların incelenmesi ve toplanması komisyonu) üyesi olarak görev aldı.

Bruyeviç, V.D. Bonç

Bolşevik, Ekim Devrimi'nden sonra ilk yıllarda, halk komiserleri sovyetler idari yönetmeni, sonra edebiyatla uğraştı.

Bograd, Y.Y.

Savaş döneminde mensevik, enternasyonalist bolşeviklere yakındı; sonra bolşevik, ateşli bir ajitatör. Sibirya'da büyük popülitaritesi vardı. O, Kolçak sürüsü tarafından vahşice işkenceyle öldürüldü.

Çugurin, İvan

Sormovo'dan eski işçi ve Y. M. Sverdlov'un arkadaşı; 1905'ten beri profesyonel devrimci; Lenin tarafından 1911'de Paris yakınında, Longjumeau'da parti işçileri için kurulan okulun katılımcısı; Petrograd'daki Ekim ayaklanmasına aktif katılanlardan. Ekim Devrimi'nden sonra ekonomide yönetici olarak çalıştı.

Den (Gün)

Bolşevikler, Pravda'yı gizli mektuplaşmalarında böyle adlandırıyorlardı.

Dolbeşkin, D.P.

Bolşevik, o zamanki Turuhansk sürgünü.

Goldenberg, J.P. (kod ismi Meşkovski)

1907'den 1910'a kadar RSDİP Bolşevik MK üyesi; savaş yıllarında, "anavatan savunucusu." Menşeviklerin saflarına geçti. Ekim Devriminden sonra bolşeviklerin saflarına geri döndü.

Goloşçokin, Philipp Issayeviç (Parti ismiyle "George")

Bolşevik, 1903'den beri parti üyesi, Prag Konferansı katılımcısı: Prag Konferası'nda MK (Merkez Komite) üyeliğine seçildi. Ekim Devriminden sonra Ural Bölge Parti Komitesi Sekreteriydi. MK Sibirya Bürosu Üyesi, SBKP(B) Kazakistan Bölge Komitesi Sekreteri ve SBKP(B) Merkez Komitesi'ne seçildi.

Gussev, S.I.

Bolşevik, 1902'den beri parti üyesi, Ekim devriminden sonra ordu ve parti aygıtında görev aldı. Cumhuriyetin devrimci savaş konseyi üyesi, birçok kez MKK (Merkezi Kontrol Komisyonu) üyeliğine ve SBKP(B) MK adaylığına seçildi. Yaşamının son yıllarında Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi üyesiydi.

İvanov, B

1906'dan beri SBKP üyesi; fırın kalfası, Ekim Devriminden sonra sendika ve ekonomide yönetici konumdaydı.

Kadomzev, E.S.

Bolşevik, 1901'den beri parti üyesi. İç savaş yıllarında orduda komutanlık görevi üstlendi. Sonraları ekonomik inşaada

aktif faaliyet sürdürdü.

Kirsanova, Klavdia İvanovna

Bolşevik ve profesyonel devrimci ve J. Yaroslavski'nin karısıydı. Yaşamının son yıllarında SBKP(B) MK'sının Lektörü olarak çalıştı.

Kosarev, Vladimir Mihayloviç

İşçi, bolşevik, 1898'den beri parti üyesi. Ekim Devriminden sonra partinin yönetici organlarında çalıştı, RKP (B) Merkez Komite MKK (Merkezi Kontrol Komisyonu -ç.n.) üyesiydi.

Krayevski B.I.

1905'den beri parti üyesi; aktif olarak Ekim Devrimine katıldı. İç savaş yıllarında orduda kumandanlık mevkine sahipti. Daha sonra dış ticaret dalında çalıştı. SSCB'nin Arjantin ticari ateşesi, "Exportles"in (Ağaç ihracı) başkanı ve dış ticaret halk komiserliği yönetimi üyesiydi. RKP(B)nin 17. parti kongresi delegesiydi. Y.M. Sverdlov'un en yakın arkadaşlarından biriydi.

Nadejda Konstantinovna Krupskaya ve Michail Stepanoviç Olminski

Kuçmenko, Nikolay Osipoviç

1898'den beri parti üyesi bolşevik. Ekim Devriminden sonra yeniden SBKP(B) MK üyeliğine seçildi.

Lihaçov, V.M.

Bolşevik Parti'nin seçkin militanlarından; 1917'de bolşeviklerin Moskova Komitesi Sekreteri. Sonra Moskova Sovyeti Başkanlık Üyesi, Moskova Ekonomi Konseyi Başkanı, RKP(B) Moskova Komitesi nezdinde ajitasyon şubesi yöneticisi.

Lobova, Valantina Nikolayevna (Takma adı; Bina)

Bolşevik ve profesyonel devrimci. 1912-1914 yıllarında Bolşevik Duma grubunun sekreteriydi. Aralık 1912-Ocak 1913'te Krakov'da RSDİP-MK'nın yerel parti görevlileriyle yaptığı "Şubat görüşmesi"ne katıldı.

Losovski, A.

Sonraki dönemde Profintern'in (Kızıl Sendikalar Enternasyonali) başkanı, Sovyet Enformasyon Bürosu yöneticisi.

Lubozki, Vladimir Mihayloviç (Takma adı Sagorski)

Bolşevik partisinin aktif görevlilerinden; 1918'den sonra RKP(B) Moskova Sekreteri. 25 Eylül 1919'da sosyalist devrimcilerin RKP(B)'nin Moskova Komitesi binasında gerçekleştirdikleri bir bombalı suikaste kurban gitti.

Maslenikov, A.A.

Bolşevik, Kolçak darbesi döneminde Sibirya'da yeraltı hareketinin önderlerinden. 1919'da karşıdevrimci beyaz muhafızlar tarafından kurşunlanarak öldürüldü.

Minkin, Aleksandar (takma adı: Mark)

Bolşevik, profesyonel devrimci, birçok parti kongresine katıldı. Ekim devriminden sonra devlet mekanizmasında yönetici olarak faaliyet sürdürdü.

Mizkeviç, Vikenti Semyonoviç (Kapsukas)

1903'te devrimci harekete katıldı. Litvanya Komünist Partisinin örgütçülerinden ve önderlerinden, profesyonel devrimci. Ekim Devriminden sonra devlet ve parti mekanizmasında yönetici görevler üstlendi. Komünist Enternasyonal Yürütme Komitesi üyesiydi.

Okulova, G.İ. (Takma adı: Teodoroviç)

1899'dan beri parti üyesi. Ekim Devrimi'nden sonra devlet mekanizmasında ve orduda yönetici görevler üstlendi: Bütün Rusya Merkezi Yürütme Komitesi Üyesi, Cephe Devrimci Savaş Konseyi Üyesi. Yaşamının son yıllarında SSCB Devrim Müzesi'nde faaldi.

Olminski, M. S.

Rusya'da devrimci hareketin en eski ve güzide yöneticilerinden birisi. İlk defa 1885'te devrimci faaliyetten dolayı tutuklandı. Lenin'in yakın mücadele arkadaşı. Bolşevik gazeteler "Swezda" ve "Pravda"nın örgütleyicilerinden. Ekim Devrimi'nden sonra SBKP(B)-MK nezdinde İstpart yöneticisiydi.

Petuhov, I.A.

Bolşevik; Ekim Devriminden sonra tüm Rusya Merkezi Yürütme Komitesinde çalıştı.

Pissarev, A.

Bolşevik, bugün onur emeklisi.

Poletayev, Nikolay Guryeviç

Putilov işçisi, Bolşevik, 1904'ten beri parti üyesi. III. Duma milletvekili (1907-1912). Ekim Devrimi'nden sonra ekonomide faaliyet sürdürdü.

"Я"

Rus alfabesinin son harfi, (evet)'tir. İlki ise "A"dır. Yakov Mihayloviç, Yakov ve Andrey isimlerini, kendi adını ve parti adını kastediyordu.

Samoylova, K.N.

Seçkin bir parti yöneticisi ve profesyonel devrimci. 1897'den beri devrimci hareketin içindeydi; Birçok parti kongresine katıldı ve bolşeviklerin Petersburg Komitesi üyesiydi.

Savelyev, M.A.

Bolşevik, 1903'ten beri parti üyesi, illegalite yıllarında ve 1917'de "Pravda" redaksiyonundaydı. Ekim devriminden sonra parti ve devlet aygıtında sorumlu mevkiler üstlendi, "İsvestiya" ve "Pravda" redaktörlüğü yaptı, aynı zamanda Lenin Enstitüsü müdürüydü.

Seltin, M.I.

Bolşevik. Sovyet iktidarı döneminde, ekonomi alanında yönetici görevler üstlendi. Soyusneftexport'un (petrol ihracatı) yöneticilerindendi.

Semalyaçka, R.S.

Komünist partisinin ve Sovyet Devletinin tanınmış görevlisi. 1890'lı yıllardan beri devrimci harekette, 1903'ten beri Bolşevik; 1903'ten 1904'e kadar MK üyesi, daha sonra Moskova örgütünün önde gelen üyesi. Ekim Devrimi'nden sonra Moskova Komitesinin (MK) sekreteri, sonra parti ve devlet mekanizmasında yönetici görevler aldı ve birçok kez SBKP(B)'nin MK ve Merkezi Kontrol Komisyonu (MKK) üyesi seçildi.

Serebyakov, L.

O zaman bolşevik, sonra aktif troçkist oldu. SBKP (B) 6. Kongresi'nde partiden uzaklaştırıldı.

Sergüşev, M.S.

Bolşevik, Ekim devriminden sonra parti işçisi, defalarca MKK'ya seçildi.

Siromolotov, Fyodor Fyodaroviç (takma adı: Fediç)

Bolşevik, aktif parti işçisi. Ekim devriminden sonra ekonomide yönetici görevler üstlendi.

Taimi, A.P.

1902'den beri parti üyesi. Yaşamının son yıllarında Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti SSR Karelofin Yüksek Sovyet Sekreteri. SSCB Yüksek Sovyet Vekili.

Teodoroviç, I.A.

Yaşlı bolşevik,1895'ten beri devrimci harekete katılıyor; Lenin'e şahsi yakınlığı var. Birçok parti kongresine katıldı. Ekim Devrimi'nden sonra Gıda İşleri Halk Komiseri, Tarım Halk Komiserliği Kolleksyum üyeliği, Halk Komiseri yardımcılığı, Bütün Rusya Merkezi Yürütme Komitesi üyeliği yaptı.

Vilonov, Nikifor Yetvfremoviç (takma adı: Mihail Savodskoy)

İşçi, profesyonel devrimci, bolşevik, 1910'da Davos'ta (İsviçre-çn) mülteciyken öldü.

Yakov Mihayloviç'in erkek kardeşleri, Sinovi, Venyamin ve Lev; o yıllarda devrimci harekete aktif olarak katıldılar. Erkek kardeşleri ve ablası Sofya öldüler. Küçük kız kardeşi Sara Mihailovna Sverdlova uzun yıllar doktor olarak çalıştı. Şimdi emeklidir. Yakov Mihayloviç'in babası 1921'de öldü.

Yeremeyev, K.S.

Bolşevik, 1896'dan beri parti üyesi, mükemmel bir parti yayıncısı, "Svesda" ve "Pravda"nın aktif yayın kurulu çalışanı. İç savaşa katıldı, "Raboçaya Gaseta"nın redaktörüydü.

SVERDLOV

Uralli Delikanlı

Yoldaş Andrey! Yoldaş Andrey'i kişisel olarak bir kez bile görmemiş olmama rağmen, bu ismi duymuştum. Bize, yeni MK görevlisi Yoldaş Andrey'in mükemmel bir örgütleyici, ajitatör ve propagandacı olduğunu, her tarafa girip çıkarak herkesle tanışmış olduğunu ve çoğu açıklığa kavuşturulmamış soruları cevaplandırdığını bildirmişlerdi...

İsset nehri barajından uzak olmayan bir yerde, refakatçim dikkatimi, sıradan görünümlü, oldukça genç bir adamın, bir delikanlının üzerine yöneltti. Genç adamın dış görünüşü, ilk bakışta göze batmıyordu: Orta boylu, ince ve dik duruşluydu. Sık, dalgalı siyah saçı, hafifçe arkaya itilmiş şapkasının altından diken gibi dışarıya çıkıyordu. Cılız bir gövdeyi, sade, siyah bir Rus mintanı sarmalıyordu. Ceket omuza atılmıştı, sakin görünümlü gövdeden delikanlı bir coşkunluk fışkırıyordu. Giymiş olduğu herşey eski, ama temiz ve tertipliydi.

Genel izlenim iyiydi. Ama o ne kadar da gençti! Çokça konuşulan Yoldaş Andrey bu muydu? Refakatçime soru dolu gözlerle baktım. Sessiz ve ancak farkedilebilir bir şekilde başını büktü, kolumu bıraktı, adımlarını yavaşlattı ve geri kaldı...

Konuşmamız, sanki eskiden beri ve iyi tanışıyormuşuz gibi canlı ve doğal oldu. Andrey'in sesi oldukça büyüleyici; derin ve yumuşak, bas bir sesti. Bu ses, önce, onun cılız gövdesine hiç de uymuyor gözüküyordu. Ama birkaç dakika sonra izlenimin tutarsızlığı kayboldu; evet, bu insan başka türlü konuşamazdı!

ISBN 975-8110-33-0 Tk.
ISBN 975-8110-35-7 1. Cilt

9 789758 110353